

REGNSKAPSVERSJON

Årsrapport 2019

KLP

KLP

KLP – kommune- og helse-Norges eget pensjonsselskap

Kommunal Landspensjonskasse (KLP) er et annerledes finansselskap, fordi det er kundene våre som eier oss. Det betyr at all verdiskapning i KLP kommer kundene til gode. KLP startet som et spleiselag av små kommuner over hele landet for å sikre gode pensjoner i et sterkt fellesskap. I dag er KLP kommune- og helse-Norges foretrukne pensjonsleverandør, et av Norges største finansselskaper og en bærebjelke i det norske velferdssystemet, med 459.000 medlemmer, 310.000 pensjonister og 240.000 tidligere medlemmer med pensjonsrettigheter. Som kunde eid selskap er vår hovedoppgave å levere pensjonstjenestene til best mulig kvalitet og lavest mulig kostnader og å sikre best mulig avkastning på pensjonspengene vi forvalter.

KLP er et lønnsomt fellesskap

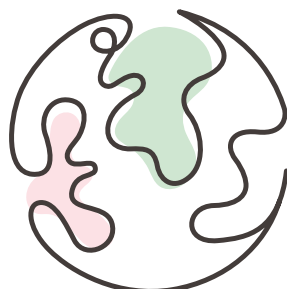
Når KLP går med overskudd, bruker vi det enten til å styrke soliditeten vår, eller vi gir det til eierne våre. I begge tilfeller er resultatet at de må betale mindre for pensjonen. Vi har lavest mulig kostnader for at de skal få så mye som mulig til skole og sykehjem, eller andre prioriterte oppgaver som eierne våre har ansvaret for. Hvordan KLP driver virksomheten har dermed direkte påvirkning på hvordan eierne våre får løst sine samfunnsoppgaver.

I 2019 leverte KLP et historisk godt resultat, noe som ga rom for å tilbakeføre 2,8 milliarder kroner til bedriftene, kommunene, fylkene og helseforetakene som eier oss. Resultatet ga i tillegg rom for å styrke tilleggsavsetningene med 8 milliarder kroner, som en buffer for eventuelle svake resultater i fremtiden.

Sikrer bærekraftig pensjon

Vårt viktigste samfunnsansvar er å sikre ansatte i kommune- og helse-Norge den pensjonen de har krav på. I tillegg bruker vi makten som ligger i de 700 milliardene vi forvalter til å kreve en raskere utvikling mot et bærekraftig samfunn. Dette gjør vi gjennom å integrere samfunnsansvar i all vår virksomhet, øke investeringer som fremmer bærekraftig utvikling, påvirke selskaper til mer bærekraftig drift og utvikle produkter og tjenester som bidrar til en positiv samfunnsutvikling. Arbeidet vårt er basert på internasjonale normer, og i KLP bruker vi FNs bærekraftsmål som et rammeverk for hvordan vi jobber med samfunnsansvar. Vi er åpne om hvordan vi jobber og investerer fordi ansvarlig forretningspraksis er nøkkelen til bærekraftig utvikling. Målet er å gjøre en forskjell. Det betyr at vi i tillegg til å sikre pensjonspengene for fremtiden skal gjøre det på en måte som skaper en trygg fremtid - for oss som lever nå og de neste generasjonene.

REGNSKAPSVERSJON

KLP

Årsrapport 2019

Hvordan KLP driver virksomheten har direkte påvirkning på hvordan eierne våre får løst sine samfunnsoppgaver.

Foto: Vidar Stenseth.
Ansatt i KLP

Innhold

KLP ÅRSRAPPORT 2019

UTVIKLING SISTE FEM ÅR _____	6
RISIKOSTYRING OG INTERNKONTROLL I KLP _____	8
NUES _____	10
ÅRSBERETNING 2019 _____	15
ÅRSREGNSKAP KLP KONSERN	
Resultatregnskap _____	39
Balanse _____	40
Egenkapitaloppstilling _____	42
Kontantstrømoppstilling _____	43
Noter til regnskapet _____	45
BÆREKRAFTREGNSKAP _____	127
ÅRSREGNSKAP KOMMUNAL LANDSPENSJONSKASSE	
Resultatregnskap _____	157
Balanse _____	159
Egenkapitaloppstilling _____	163
Kontantstrømoppstilling _____	164
Noter til regnskapet _____	165
REVISORS BERETNING _____	278

Utvikling siste fem år

MILLIONER KRONER	2019	2018	2017	2016	2015
KLP KONSERN					
Resultat før skatt	3 193	2 840	2 474	2 449	5 138
Forvaltningskapital	762 737	675 558	652 167	596 113	543 262
Egenkapital	37 340	33 857	29 564	27 823	23 665
Solvensgrad Solvens II	253 %	243 %	224 %	198 %	-
Kapitaldekning	-	-	-	-	11,5 %
Antall ansatte	1 007	990	961	950	939
KOMMUNAL LANDSPENSJONSKASSE					
Resultat før skatt	2 637	2 425	1 985	2 125	4 876
Premieinntekter (uten tilflyttede premiereserver)	40 224	38 723	32 119	33 605	29 541
Netto til-/fraflytting av premiereserver og andre fond	(492)	-510	130	3 587	10 354
Resultat til kunder	10 909	5 528	7 124	8 339	20 650
herav til tilleggs- og bufferavsetninger	8 068	2 805	1 137	4 011	3 122
herav til premiefond	2 841	2 723	5 202	4 324	5 138
Forsikringsfond	560 834	505 182	489 159	452 375	412 363
Forvaltningskapital	621 518	558 719	534 784	496 663	457 858
Egenkapital	37 318	33 835	30 626	27 785	23 609
Soliditetskapital	150 617	108 825	116 648	98 856	84 577
Soliditetskapital målt mot forsikringsfond med rentegaranti	26,7 %	24,4 %	27,7 %	24,7 %	22,8 %
Solvensgrad Solvens II	278 %	263 %	242 %	209 %	-
Kapitaldekning		-	-	-	12,0 %
Avkastning kollektivportefølje:					
- bokført avkastning	4,49 %	3,5 %	3,9 %	4,4 %	3,6 %
- verdijustert avkastning	8,55 %	1,5 %	6,7 %	5,8 %	4,0 %
- verdijustert avkastning inkl. merverdier i eiendeler bokført til amortisert kost	8,81 %	0,5 %	6,7 %	5,4 %	2,8 %
Avkastning investeringsvalgportefølje	0,6 %	0,6 %	7,5 %	6,2 %	4,0 %
Forsikringsrelaterte administrasjonskostnader målt mot premiereserve	0,24 %	0,25 %	0,25 %	0,30 %	0,26 %
Antall premiebetalende medlemmer	573 666	547 219	451 443	446 895	435 363
Antall pensjonister	309 647	293 726	278 459	262 877	247 300
Antall ansatte	563	561	534	528	533

Utvikling siste fem år - forts.

MILLIONER KRONER	2019	2018	2017	2016	2015
KLP BEDRIFTSPENSJON AS					
Resultat før skatt	-13	-21	-25	-27	-24
Premieinntekter (uten tilflyttede premiereserver)	639	522	454	389	336
Netto til-/fraflytting av premiereserver	386	461	418	137	129
Resultat til kunder	17	20	17	33	18
Forvaltningskapital	7 259	5 601	4 869	3 571	2 943
Solvensgrad Solvens II	204 %	149,9 %	110,8 %	22,0 %	-
Kapitaldekning		-	-	-	35,4 %
KLP SKADEFORSIKRING AS					
Resultat før skatt	166	18	164	255	183
Årlig premie (brutto premie)	1 530	1 373	1 370	1 268	1 113
Forvaltningskapital	4 906	4 495	4 594	4 489	4 128
Totalkostnadsprosent (Combined ratio)	109 %	105 %	106 %	99 %	99 %
Solvensgrad Solvens II	240 %	243 %	233 %	261 %	0 %
Kapitaldekning		-	-	-	48,9 %
KLP BANKEN KONSERN					
Resultat før skatt	102	83	103	91	50
Innskudd	11 487	10 662	9 669	8 688	7 426
Utlån *)	34 934	33 474	30 763	29 962	26 359
Kapitaldekning	19,1 %	20,1 %	21,3 %	19,0 %	17,6 %
*Inkl. opptjente, ikke-forfalte renter					
KLP KAPITALFORVALTNING					
Resultat før skatt	44	17	47	18	46
Midler til forvaltning totalt	563 567	494 542	488 947	441 943	398 471
Herav midler til forvaltning fra eksterne kunder	83 405	63 136	70 878	54 003	44 797

Risikostyring og internkontroll i KLP

For å sikre at KLP leverer trygge og konkurransedyktige finans- og forsikringstjenester til kundene, samt å ivareta eiernes interesser og selskapets eiendeler, er det etablert et system for risikostyring og internkontroll.

Styret i KLP har vedtatt Retningslinje for risikostyring og internkontroll. I KLP handler god risikostyring og internkontroll om å sikre effektiv måloppnåelse. Ved å identifisere og analysere relevante risikoer kan selskapet iverksette effektive tiltak for å håndtere og kontrollere risikoer som kan hindre måloppnåelse. Dette gjøres løpende og ved alle beslutninger om vesentlige endringer i virksomheten.

ROLLER OG ANSVAR

Styret har det overordnede ansvar for at KLP har etablert hensiktsmessige og effektive prosesser for risikostyring og internkontroll. Styret fastsetter overordnet risikoappetitt og påser at styringen av vesentlige risikoer er hensiktsmessig organisert. Dette innebærer også å sikre uavhengig overvåkning av at risikoene håndteres i samsvar med overordnet risikoappetitt.

Det er konsernsjefens ansvar å sørge for at styrets føringer for styring og kontroll gjennomføres i virksomheten. KLP har en risikostyringskomité som er konsernsjefens rådgivende organ i alle saker som angår KLPs totale risikoek-

sponering. Komitéen behandler samlet risikovilje, strategi for samlet risiko, og risikoeksponering med fordeling på alle vesentlige risikofaktorer i morselskapets virksomhet, herunder eierrisiko knyttet til datterselskapene.

KONTROLLFUNKSJONER

KLPs risikostyringsfunksjon overvåker selskapets totale risiko og risiko-håndtering, og sørger for at risikostyringskomiteen og styret i KLP til enhver tid er tilstrekkelig informert om konsernets samlede risikoprofil. Risikostyringsfunksjonen vurderer om forutsetningene som benyttes i selskapets risikoberegninger er fornuftige, og bistår ledelsen med å videreutvikle og implementere et helhetlig rammeverk for KLPs risikostyring, samt påser at dette er i samsvar med eksterne og interne krav.

KLPs compliancefunksjon bistår ledelsen med å sikre at KLP ikke pådrar seg sanksjoner, økonomisk tap eller tap av omdømme som følge av manglende etterlevelse av lover, regler og etiske standarder. Compliancefunksjonen bistår ledelsen med å identifisere,

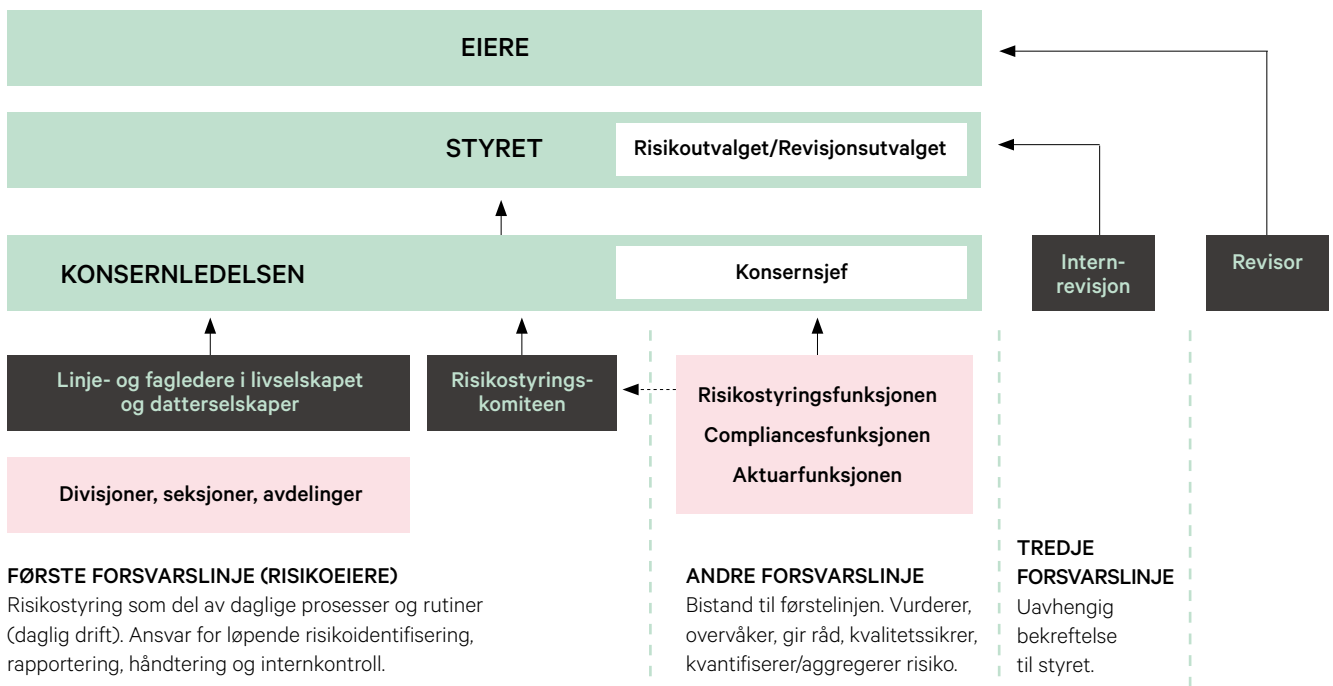
vurdere og rapportere compliancerisikoer og gir råd til ledelsen, styret og ansatte om etterlevelse av relevant rammeverk for virksomheten.

Aktuarfunksjonen har kontrollansvaret for blant annet samordning av beregningene av de forsikringstekniske avsetningene, samt sikre at metoder, modeller og forutsetninger i beregningen av forsikringstekniske avsetninger er hensiktsmessige. I tillegg skal beste estimat sammenlignes med KLPs erfaringer. Dataene som benyttes i beregningene skal vurderes i forhold til tilstrekkelighet og kvalitet. Aktuarfunksjonen skal også uttale seg om KLPs reassuranseprogram, og bidra til effektiv gjennomføring av risikostyringssystemet.

Risikostyringsfunksjonen, compliancefunksjonen og aktuarfunksjonen gjør selvstendige, uavhengige vurderinger av risikonivået i selskapet og vurderer om etablerte risikoreduserende tiltak er tilstrekkelige.

Selskapets internrevisjon foretar uavhengige vurderinger av forsikringsmessige-, finansielle- og operasjonelle

risikoer. Etter dialog med styret og ledelsen, foretas vurdering og testing av vesentlige og risikoutsatte områder med hensyn til tilfredsstillende styring og kontroll. Internrevisors rapporter og anbefalinger fremlegges for, og følges opp av ledelsen og styret. Internrevisjonen bidrar til å gi styret og ledelsen trygghet for at selskapet har hensiktsmessig risikostyring, internkontroll og virksomhetsstyring. Internrevisor avgir årlig en samlet rapport til styret om KLPs risikostyring, internkontroll og virksomhetsstyring.

ROLLER OG ANSVAR

Roller og ansvarsforhold knyttet til risikostyring og internkontroll i KLP kan oppsummeres gjennom en enkel modell for virksomhetsstyring med tre forsvarslinjer. Det primære ansvaret for risikostyring ligger i førstelinjen, som består av ledere og ansatte i virksomhetsområdene. Compliancefunksjonen, risikostyringsfunksjonen og aktuarfunksjonen er definert som andrelinjefunksjoner i KLP. Andrelinjen overvåker, vurderer, gir råd, aggregerer og rapporterer om risikosituasjonen. Tredjelinjeforsvaret omfatter internrevisors

uavhengige bekreftelse på at første- og andrelinjeforsvaret fungerer effektivt. I tillegg til de tre interne forsvarslinjene gir eksterntrevisor sin uavhengige tilbakemelding til selskapets eiere.

OVERVÅKING

KLPs ledere, på alle nivåer, følger løpende opp risikobildet knyttet til sitt målområde, sørger for etablering og gjennomføring av nøkkeltroller og følger opp eventuelle uønskede hendelser innenfor sitt område. Andrelinjefunksjonene bistår lederne, følger opp risikonivået for KLPs vesentlige risikoområder og har et særlig fokus på risikoområder som ikke håndteres i tråd med styrets risikoappetitt.

ORGANISERING OG GJENNOMFØRING AV FINANSIELL RAPPORTERING

KLP offentliggjør fire kvartalsregnskaper i tillegg til årsregnskapet. KLPs kvartals- og årsregnskaper utarbeides av konsernregnskapsavdelingen som rapporterer til økonomidirektør. Det er etablert arbeidsdeling hvor verdier vurderinger av aktiva og passiva gjennomføres utenfor konsernregnskapsavdelingen. I forkant av hver

regnskapsavleggelse gjennomføres det møter mellom konsernregnskapsavdelingen og sentrale fagmiljøer for å identifisere risikoforhold, markedsforhold osv. som kan ha betydning for regnskapet. Det er etablert avstemmings- og kontrollrutiner som sikrer kvaliteten på den finansielle rapporteringen.

KLPs virksomhet er revisjonspliktig, og eksterntrevisor gjennomfører årlig fullstendig revisjon av årsregnskapet. KLPs styre har utnevnt et eget revisjonsutvalg som forbereder styrets regnskapsbehandling med vekt på oppfølging av regnskapsrapporteringsprosessen, sentrale prinsipper og vurderinger som er lagt til grunn i regnskapet. Selskapets eksterntrevisor deltar i revisjonsutvalgets behandling av regnskapet. Revisjonsutvalget vurderer og overvåker revisors uavhengighet.

I tillegg til kvartals- og årsregnskap utarbeides det månedlige driftsrapporter med sammenligning mot budsjett og analyser av utviklingen.

Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse (NUES)

KLPs vedtekter og gjeldende lovgivning gir føringer for selskapets eierstyring, selskapsledelse og en klar rolledeling mellom styrende organer og daglig ledelse. Styret foretar en årlig gjennomgang av eierstyring og selskapsledelse i KLP.

KLPs verdigrunnlag er beskrevet gjennom selskapets visjon om å være "den beste partner for dagene som kommer" og kjerneverdiene åpen, ansvarlig, tydelig og engasjert. Dette gir felles mål og retning for KLPs fremdrift og strategiske prioriteringer. Visjonen forteller hva som er virksomhetens mål og ambisjon. Visjonen omtales nærmere i årsrapporten og på selskapets nettsider.

KLP skal levere trygge og konkurransedyktige finans- og forsikringstjenester til offentlig sektor, virksomheter med tilknytning til denne og deres ansatte.

Forretningsidéen slår fast hvilke kunder KLP er til for, og for hvem KLP skal utvikle produkter og tjenester. KLP tilstreber å ha en god balanse mellom konkurransedyktige priser til sine kunder og en tilfredsstillende avkastning til disse som eiere. Dette er egenskaper som bidrar til at KLP oppleves i tråd med selskapets visjon.

1. REDEGJØRELSE FOR EIERSTYRING OG SELSKAPSLLEDELSE

Ingen avvik fra anbefalingen.

KLP følger på de fleste områder anbefalingene for eierstyring og selskapsledelse slik de er beskrevet i prinsippene nedfelt av NUES. Avvik fra NUES er

primært en følge av at enkelte bestemmelser ikke er tilpasset KLPs gjensidige selskapsform.

I tillegg er det etablert retningslinjer for etikk, som omhandler blant annet taushetsplikt, habilitet og arrangementer, og en rutine for varsling om eventuelle brudd på disse. KLP har også retningslinjer for likestilling og mangfold.

2. VIRKSOMHET

Ingen avvik fra anbefalingen.

KLPs hovedformål er å ivareta medlemmenes behov innenfor offentlig tjenestepensjon. Formålet vurderes av styret under årlig gjennomgang av konsernstrategien. Markedet holdes oppdatert om KLPs aktiviteter gjennom kvartalsvis resultatfremleggelse og rapporter som offentliggjøres på selskapets nettsider. Vedtektene finnes i sin helhet på konsernets nettside.

Samfunnsansvar er en viktig del av KLPs virksomhet og verdigrunnlag. KLP skal bidra til en bærekraftig offentlig sektor og integrere samfunnsansvar i alle forretningsprosesser. Et eksempel på dette er at KLP integrerer samfunnsansvar og bærekraft i sin kapitalforvaltning og har en ambisjon om å være en av de ledende aktørene på dette

området. KLPs arbeid innenfor samfunnsansvar er basert på konsernets tilslutning til FNs Global Compact og FNs prinsipper for ansvarlige investeringer.

KLP rapporterer kvartalsvis på ikke-finansielle nøkkelindikatorer innen samfunn, miljø, humankapital og ansvarlige investeringer.

3. SELSKAPSKAPITAL OG UTBYTTE

Avvik fra anbefalingen.

Styret i KLP vurderer jevnlig selskapets kapitalbehov i lys av selskapets mål, strategi og risikoprofil. Styret vedtar årlig overskuddsdisponering i lys av at selskapet skal ha tilfredsstillende soliditet. Selskapet er et gjensidig selskap og forholder seg som sådan ikke til utbytte, men til overskuddsdisponering.

KLP har som hovedmålsetting å bidra til en trygg forvaltning av medlemmenes pensjonsmidler til lavest mulig kostnader. Utbyttepolitikk blir i ikke relevant fordi kundene eier selskapet. Av selskapsvedtektene fremgår det at medlemmene plikter å betale egenkapitalinnskudd i den utstrekning det er nødvendig for å gi KLP tilfredsstillende soliditet. KLPs finansielle soliditet, kapitalforhold og soliditetsutvikling omtales nærmere i styrets årsberetning.

Bestemmelsen i aksjeloven om styrefullmakt er ikke aktuell for KLP. I KLP er det styret som fastsetter og innkaller satsen for egenkapitaltilskudd som er "nødvendig for å gi KLP tilfredsstillende soliditet". For Pensjonsordningen for Sykepleiere er det styret i pensjonsordningen som fastsetter egenkapitaltilskudd og Arbeids- og sosialdepartementet som godkjenner.

4. LIKEBEHANDLING AV AKSJEEIERE OG TRANSAKSJONER MED NÆRSTÅENDE

Avvik fra anbefalingen.

Enkelte elementer i anbefalingen er ikke direkte overførbart til KLP som gjensidig selskap, men vi følger den prinsipielle intensjonen i anbefalingen. Avviket tilskrives spesielt det forhold at selskapet ikke har omsettelig egenkapitalinstrumenter.

5. AKSJER OG OMSETTELIGHET

Avvik fra anbefalingen.

Dette punktet er ikke relevant da KLP ikke har omsettelige egenkapitalinstrumenter.

6. GENERALFORSAMLING

Avvik fra anbefalingen.

KLP har valgt en løsning der generalforsamlingen består av valgte utsendinger og varautsendinger. Selskapet er delt inn i valgkretser. Fylkeskommunen sammen med kommunene i det aktuelle fylket, utgjør hver sin valgkrets, bortsett fra Oslo kommune som inngår i Akershus valgkrets. De fire regionale helseforetakene sammen med sine datterselskaper utgjør også hver sin valgkrets. Selskapets øvrige medlemmer (bedriftsmedlemmer) utgjør en valgkrets. Antall utsendinger som velges fra de enkelte kretser er relatert til det premievolum som innbetales fra den aktuelle krets. Anbefalingen i NUES om å legge til rette for stemmegivning ved fullmektig er således ikke relevant for KLP.

Innkalling og saksdokumenter til generalforsamlingen, inkludert valgkomiteens innstillinger på de valg som skal finne sted, sendes de valgte utsendingene senest 14 dager før møtet skal holdes. Fristen er lengre enn minstekravet etter aksjeloven, som er én uke. Praxis i KLP er imidlertid at det i starten av året sendes ut et forvarsel til utsendingene om når generalforsamlingen i KLP er berammet, og det opplyses også om dette på valg- og eiermøter.

Styrets leder, konsernsjefen, foretaksforsamlingens leder, valgkomiteen og revisor har rett og plikt til å være til stede på ordinær generalforsamling.

KLPs generalforsamling åpnes og ledes av foretaksforsamlingens leder.

7. VALGKOMITÉ

Avvik fra anbefalingen.

Ordningen med valgkomité følger av selskapsvedtektene. Det er foretaksforsamlingen som velger medlemmer av valgkomiteen, herunder komiteens leder, samt fastsetter honorar til komiteens medlemmer. Dette avviker fra NUES der man anbefaler at generalforsamlingen velger en valgkomité.

Valgkomiteen er sammensatt i samsvar med anbefalingen. Alle medlemmene er uavhengig av styret og ledende ansatte. De ulike eiergrupperingene er representert i komitéen. Hensynet til å oppnå en rimelig kjønnsbalanse skal vektlegges ved alle valg til selskapets organer.

Det informeres om valgkomiteen, hvem som er medlemmer og komiteens oppgaver i årsrapporten samt på selskapets nettside.

Valgkomiteen foreslår kandidater til de medlemmer av foretaksforsamlingen som velges av generalforsamlingen, samt foretaksforsamlingens leder og nestleder. I tillegg foreslås de styremedlemmer som velges av de generalforsamlingsvalgte medlemmene i

foretaksforsamlingen. Valgkomitéen skal videre avgi innstilling om godtgjørelse til medlemmene i foretaksforsamlingen, styremedlemmer og valgkomiteen. I denne prosessen har valgkomiteen aktiv dialog med selskapets forskjellige eiergrupperinger.

Medlemmene av valgkomiteen velges for en periode på to år. Gjenvalg kan skje to ganger.

Valgkomiteen gir skriftlige begrunnelser for sine innstillinger. I tillegg redegjør valgkomiteens leder muntlig for begrunnelsene i de organer der det foretas valg.

8. STYRE, SAMMENSETNING OG UAVHENGIGHET

Ingen avvik fra anbefalingen.

Anbefalingen om bred representasjon fra selskapsmedlemmene i foretaksforsamlingen er ivaretatt gjennom vedtektene. I vedtektene fremgår det at medlemmene i foretaksforsamlingen som velges av generalforsamlingen skal settes sammen slik at foretaksforsamlingen samlet avspeiler selskapets interessegrupper, kundestruktur og samfunnsfunksjon.

Fem styremedlemmer og to varamedlemmer velges av foretaksforsamlingen som er valgt av generalforsamlingen. Styret sammensettes slik at det samlede styret kan ivareta medlemmenes og selskapets interesser, herunder selskapets behov for kompetanse, kapasitet og mangfold. KLP mener at vedtektene i tilstrekkelig grad ivaretar anbefalingens bestemmelser om uavhengighet i forhold til ledende ansatte, vesentlige forretningsforbindelser og selskapsmedlemmer med tilsvarende innflytelse som hovedaksjeeiere. Det vises til nærmere omtale under punkt 9 nedenfor.

Styrets leder og nestleder velges av foretaksforsamlingen.

Styremedlemmenes funksjonstid er to år. Det er ikke regulert nærmere hvor lenge et styremedlem kan ha vervet, men valgkomiteen har de senere år gått inn for at styremedlemmer normalt ikke bør sitte lenger enn åtte år.

Styret vurderes som uavhengig i forhold til NUES. De eksterne styremedlemmene er uavhengige av ledende ansatte. Ingen styremedlemmer har noen relasjon til selskapsmedlemmer i KLP som representerer mer enn 10 prosent av stemmene på generalforsamlingen. Alle styremedlemmer er uavhengige av vesentlige forretningsforbindelser.

9. STYRETS ARBEID

Ingen avvik fra anbefalingen.

Styret har fastsatt instruks for styret og konsernsjef. Disse er senest revidert i desember 2019.

Styret har tre underutvalg: Godtgjørelsesutvalg, risikoutvalg og revisjonsutvalg. Styret velger årlig minst tre medlemmer og eventuelt et varamedlem til underutvalgene blant styrets medlemmer, og oppnevner utvalgenes leder.

Styret evaluerer sitt eget arbeid og funksjon én gang per år. I denne forbindelse skal styret evaluere sitt arbeid og kompetanse knyttet til selskapets risikostyring og internkontroll. Resultatet av evalueringen presenteres for valgkomiteen, som benytter denne i sitt arbeid.

Styret skal årlig evaluere arbeidsutvalgenes arbeid som en del av styrets egnevaluering. I tillegg foretar underutvalgene årlig en egnevaluering.

Styret har i 2019 avholdt ti ordinære styremøter.

Når det gjelder anbefalingen om uavhengig behandling av saker av vesentlig karakter der styreleder har vært aktivt engasjert, anses denne dekket ved bestemmelsen om habilitet i styreinstruksen.

10. RISIKOSTYRING OG INTERN KONTROLL

Ingen avvik fra anbefalingen.

KLP har et vel etablert system for risikostyring og internkontroll tilpasset omfanget og arten av den virksomheten som drives i selskapet. Systemet for risikostyring og internkontroll er beskrevet i eget kapittel i årsrapporten.

11. GODTGJØRELSE TIL STYRET

Ingen avvik fra anbefalingen.

Godtgjørelse til styret reflekterer styrets ansvar, kompetanse, tidsbruk og virksomhetens kompleksitet.

12. GODTGJØRELSE TIL LEDENDE ANSATTE

Ingen avvik fra anbefalingen.

KLP er ikke omfattet av regler for godtgjørelse til ledende ansatte i børsnoterte selskaper. KLP har heller ikke børsnoterte egenkapitalinstrumenter og tildeler ikke opsjonsprogrammer eller bonus til sine ansatte.

Som finansforetak vedtar KLPs styre retningslinjer for godtgjørelse til samtlige ansatte i selskapet, herunder særskilte regler for lønn til ledende ansatte. Selskapets retningslinjer for godtgjørelse til ledende ansatte blir lagt frem for generalforsamlingen.

Mer informasjon om godtgjørelse til ledende ansatte finnes i årsrapporten og på klp.no.

13. INFORMASJON OG KOMMUNIKASJON

Ingen avvik fra anbefalingen.

Styret har fastsatt retningslinjer for selskapets rapportering av finansiell- og annen informasjon, samt selskapets kontakt med medlemseiere utenfor generalforsamlingen.

• All rapportering er basert på åpenhet og under hensyn til krav om likebehandling av aktørene i verdi-

papirmarkedet og reglene om god børs-skikk. Dokumentasjonen som offentliggjøres er tilgjengelig på selskapets nettsider.

• KLP har kontakt med selskapsmedlemmene utenfor generalforsamlingen, blant annet i forbindelse med valgmøter, eiermøter, ressursgruppemøter mv.

14. SELSKAPSOVERTAKELSE

Avvik fra anbefalingen.

Her avviker vi fordi dette ikke er relevant for KLP som et gjensidig selskap.

15. REVISOR

Ingen avvik fra anbefalingen.

Revisor velges av generalforsamlingen, og foretar finansiell revisjon. KLP har valgt PwC som revisor.

Revisor avgir revisjonsberetning i forbindelse med årsregnskapet. Revisor utgir videre en uavhengig uttalelse vedrørende ikke-finansielt regnskap som KLP utarbeider og som inngår i KLPs årsrapport.

Revisor deltar i møter i revisjonsutvalget, og i styremøtet der årsregnskapet behandles. Revisjonsutvalget vurderer årlig revisors uavhengighet.

KLPs styre har fastsatt retningslinjer for kjøp av tilleggstjenester med videre fra revisor. Retningslinjene bidrar til å sikre at revisors uavhengighet blir ivaretatt.

Revisor deltar på møtet i foretaksforsamlingen og generalforsamling hvor årsregnskapet behandles, og ellers ved behov.

Styret har i 2019 hatt ett møte med revisor uten at administrasjonen har vært til stede. Styrets revisjonsutvalg har avholdt tre møter med revisor uten at administrasjonen har deltatt.

Revisors godtgjørelse blir fastsatt av generalforsamlingen.

Redegjørelse

i henhold til regnskapsloven § 3-3b, 2. ledd

Her følger en oppsummering av de forhold virksomhetene skal redegjøre for i henhold til regnskapsloven § 3-3b, 2. ledd. Punktene følger nummereringen i bestemmelsen.

1. Prinsipper for eierstyring og selskapsledelse i KLP er utarbeidet i tråd med norsk lov, og basert på den norske anbefalingen for eierstyring og selskapsledelse utgitt av Norsk utvalg for eierstyring og selskapsledelse, NUES.
2. Anbefalingen fra Norsk utvalg for eierstyring og selskap er tilgjengelig på www.nues.no.
3. Eventuelle avvik fra anbefalingen er kommentert under hvert punkt i ovenstående redegjørelse.
4. Beskrivelse av hovedelementene i KLPs systemer for internkontroll og risikostyring knyttet til regnskapsrapporteringsprosessen er omtalt i punkt 10 ovenfor.
5. Vedtektsbestemmelser som gjelder bestemmelser i allmennaksjelovens kapittel 5 vedrørende generalforsamlingen er omtalt i punkt 6 ovenfor.
6. Sammensetningen til ledende organer, samt beskrivelse av hovedelementene i gjeldende instruks og retningslinjer, følger i punktene 6, 7, 8 og 9 ovenfor.
7. Vedtektsbestemmelser som regulerer oppnevning og utskiftning av styremedlemmer er omtalt i punkt 8 ovenfor.
8. Vedtektsbestemmelser og fullmakter som gir styret adgang til å beslutte å kjøpe tilbake eller utstede egne aksjer er omtalt i punkt 3 ovenfor.

Foto: Frøydis Leirdal
Ansatt i KLP

ÅRSRAPPORT 2019

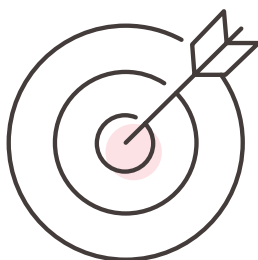
Årsberetning 2019

KLP KUNDERESULTAT

Årets kunde-
resultat endte
på 10,9 milliarder
kroner.

KLP

Årsberetning 2019

Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringsselskap (KLP) oppnådde i 2019 et sterkt avkastningsresultat. Dette gir rom for å styrke buffere samtidig som kundenes premiefond tilføres et betydelig beløp.

Den verdijusterte avkastningen ble 8,5 prosent. Bokført avkastning ble 4,5 prosent. Dette er over 2 prosentpoeng høyere enn de 2,5 prosent som er den avkastningen som foretaket har lovet sine kunder.

Med solide finansielle buffere og en solvenskapitaldekning på 278 prosent står KLP godt rustet til å møte perioder med utfordrende finansmarkeder.

KLP styrker sin konkurransekraft ved oppgradering av systemparken gjennom et endringsprogram som også omfatter organisering av virksomheten.

KLP arbeider systematisk med å redusere klimaavtrykket i sin forvaltning. Det gjelder innenfor eiendom, utlån og foretak som KLP har investert i.

Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringsselskap (KLP) er morselskap i KLP-konsernet. KLP er opprettet av og for offentlig sektor for å ivareta dette markedets behov for tjenestepensjonsordninger. Hovedkontoret ligger i Oslo.

KONSERNETS RESULTAT

Konsernets totalresultat utgjør 2,2 milliarder kroner (2,9)¹.

Egenkapitalen i konsernet har i løpet av 2019 økt med 3,5 milliarder kroner, til 37,3 milliarder kroner. Årets økning i egenkapital skyldes dels innbetalt egenkapitaltilskudd (1,3 milliarder kroner), mens resten (2,3 milliarder kroner) er disponert fra årets resultat.

Konsernets samlede forvaltningskapital økte med 87,2 milliarder kroner, til 762,7 milliarder kroner ved utgangen av 2019.

¹ Tall i parentes angir verdi for tilsvarende periode i 2018.

Resultatbidrag fra de ulike virksomhetsområdene (totalresultat etter skatt) i millioner kroner se under.

MORSELSKAPETS RESULTAT

KLP er et gjensidig livsforsikringsforetak som forvalter pensjonsmidler og forsikringsrisiko knyttet til levealder, død og uføre på vegne av sine medlemmer. Overskudd fra denne virksomheten tilhører medlemmene i egenskap av å være kunder, mens foretakets egenkapital står risiko ved underskudd. KLPs resultater til medlemmene i egenskap av å være eiere skapes gjennom forvaltning av midler som utgjør foretakets ansvarlige kapital, marginer i premieelementet for kostnadsdekning, samt premie som reflekterer verdien av avgitt avkastningsgaranti på pensjonsmidlene inkludert en eventuell margin. Som et gjensidig foretak er det viktig for KLP å drifte effektivt og dermed

holde prisene nede slik at medlemmenes innbetalinger blir lavest mulig.

Som et kundeeiet foretak skaper KLP resultater for sine medlemsvirksomheter, som er både kunder og eiere av foretaket.

Resultatene for året ble preget av:

- Sterke aksjemarkeder
- God avkastning på eiendomsinvesteringene
- Fallende renter i Norge og utlandet
- God uføreutvikling med høy reaktiveringsgrad
- Tilfredsstillende marginer for levealder
- Volumvekst i datterforetakene

Samlet bokført resultat tillagt andre resultatelementer, før fordeling mellom pensjonskundene og foretaket, ble 13,2 milliarder kroner i 2019 (7,5).

AVKASTNINGRESULTAT

Finansinntektene tilknyttet forvaltning av pensjonsmidlene i kollektivporteføljen utgjør 44,1 milliarder kroner (7,0), tilsvarende en avkastning på 8,5 prosent. Av dette ble 22,3 milliarder kroner knyttet til urealisert verdistigning på finansielle omløpsmidler som avsettes til kursreguleringsfondet. Resterende finansinntekter på 21,8 milliarder kroner, tilsvarende 4,5 prosent, overstiger med god margin den garanterte avkastningen som utgjør 11,3 milliarder. Avkastningsresultatet utgjør således 10,6 milliarder kroner (5,2).

KLP har et mål om å levere langsiktig, konkurransedyktig avkastning i kundeporteføljene, og stabil avkastning i selskapsporteføljen. Dette oppnås ved å spre oppsparte midler på ulike investeringstyper og geografiske områder.

RESULTATBIDRAG FRA VIRKSOMHETSOMRÅDENE I KLP

MILLIONER KRONER	2019	2018
Offentlig tjenestepensjon	2 251	2 818
Privat tjenestepensjon	-10	-21
Skadeforsikring	166	56
Bank	83	62
Kapitalforvaltning	52	12
Øvrige	-1	-2
Elimineringer	-291	-60
Totalt	2 249	2 866

MORSELSKAPETS RESULTAT

MILLIONER KRONER	Resultat til kunder	Resultat til selskap	Sum 2019
Avkastningsresultat	10 394	231	10 624
Risikoresultat	516	516	1 031
Rentegarantipremie		476	476
Administrasjonsresultat		247	247
Netto inntekter fra selskapsportefølje		1 167	1 167
Skatt		-520	-520
Andre resultatelementer		135	135
Sum resultat	10 909	2 251	13 160

INVESTERINGENE I KOLLEKTIVPORTEFØLJEN

MILLIARDER KRONER	Allokering 31.12.2019 ¹	Avkastning 2019	Allokering 31.12.2018 ¹	Avkastning 2018
Aksjer	147,0	21,5 %	109,2	-3,6 %
Omløpsobligasjoner	85,1	7,9 %	94,9	-0,8 %
Likviditet/pengemarked	29,3	1,9 %	31,0	1,1 %
Anleggs-/Hold-til-forfall-obligasjoner	165,2	3,6 %	148,6	3,7 %
Utlån	71,0	2,4 %	62,0	2,3 %
Eiendom	70,7	6,7 %	64,7	7,3 %
Sum	568,3		510,4	

¹ Tallene som er oppgitt i tabellen viser nettoeksponering, mens de offisielle balansetall fra regnskapet er presentert brutto. Derfor vil det kunne oppstå avvik mellom tallene i denne tabellen og regnskapet.

Investeringene i kollektivporteføljen er fordelt mellom de ulike kategorier finansielle eiendeler slik det fremgår av tabellen på forrige side.

Det var kun utlån og investeringene i likviditet/pengeomarked som ikke oppnådde en avkastning over den avgitte avkastningsgarantien på 2,5 prosent.

RISIKORESULTAT

Risikoresultatet er et uttrykk for hvordan utviklingen av dødelighet og uførhet i forsikringsstanden har vært sammenlignet med forventningene som er lagt til grunn ved den årlige premiefastsettelsen.

Av risikoresultatet knyttes 486 millioner kroner (531) til uførisiko. Det gode resultatet skyldes stor grad av reaktivering av uføre i KLPs bestand. 565 millioner kroner (402) knyttes til levealder, og viser at det fortsatt er god margin i premietariffene som KLP benytter. Resten av uføresultatet på minus 19 millioner kroner (27) knyttes til død.

Gruppelivsordningene i KLP viser et risikoresultat på minus 1,0 millioner kroner (minus 2,6).

ADMINISTRASJONSRESULTAT

KLP oppnådde et administrasjonsresultat på 247 millioner kroner i 2019, en økning på 110 millioner kroner fra foregående år. Økningen skyldes at en noe større andel av kostnadene i 2019

er dekket fra administrasjonsreserven, samtidig som uttak av stordriftsfordeler har gitt økt margin.

KLP har stordriftsfordeler som følge av sin høye markedsandel innen offentlig tjenestepensjon, og kan dermed opprettholde god service til konkurranse-dyktig pris. KLPs kostnadsnivå i 2019 tilsvarer 0,24 prosent av premiereserven per 31.12.2019.

NETTO INNTEKTER SELSKAPS- PORTEFØLJE

Selskapsporteføljen, som er plassert i obligasjoner, eiendom, eierskap i datterforetak og andre strategiske aksjeposter, oppnådde en avkastning på 4,3 prosent (4,2) i 2019. God avkastning på eien-domsinvesteringene forklarer i hovedsak den gode avkastningen.

DISPONERING AV RESULTATET

Årets kunderesultat endte på 10,9 milliarder kroner. Dette anvendes i sin helhet til kundenes premiefond, tilleggsavsetning og bufferavsetning. I tillegg steg verdiene på aksje og omløpsobligasjonsinvesteringene i kollektivporteføljen med 22,3 milliarder kroner gjennom 2019. Denne urealiserte verdistigningen er avsatt i kursreguleringsfondet, som er en buffer mot fremtidig kursfall på disse investeringene. Styret er tilfreds med at bufferkapitalen i foretaket dermed har økt med 22,3 milliarder kroner. Renten er fortsatt på et lavt nivå sammenlignet med den

avgitte rentegarantien, og styrking av kursreservene, samt høye tilleggsavsetninger, sikrer god og langsiktig forvaltning av pensjonsmidlene.

KLP benytter muligheten til å sette av inntil halvparten av årets risikoresultat til risikoutjevningfond. Risikoutjevningfondet tilføres i tillegg sin egen avkastning. Resterende overskudd på 1 505 millioner kroner benyttes til å sikre soliditeten. Dette gjennomføres ved å disponere 754 millioner kroner til egenkapitaltilskudd og 750 millioner kroner til annen opptjent egenkapital. Dette er første gang KLP disponerer årsresultat til egenkapitaltilskudd. En slik disponering øker den flyttbare egenkapitalen.

Styret i KLP anser at resultatregnskapet og balansen for 2019 med noter, kontantstrøm-opstilling og oppstilling over endringer i egenkapital, gir god informasjon om driften gjennom året og foretakets økonomiske stilling ved utgangen av året. Regnskapet er avlagt i samsvar med forutsetningen om fortsatt drift og styret bekrefter at denne forutsetningen er tilstede. Styret vurderer risikoen ved foretakets virksomhet som forsvarlig. Selskapsregnskapet for KLP er avlagt etter årsregnskapsforskriften for livforsikringsforetak. Konsernregnskapet er avlagt i samsvar med internasjonale regnskapsstandarder (IFRS/IAS) som er godkjent for bruk i EU/EØS.

DISPONERING AV RESULTATET

MILLIONER KRONER	Resultat til kunder	Resultat til selskap	Sum 2019
Til tilleggsavsetninger	8 000		8 000
Til premiefond	2 841		2 841
Til bufferavsetning	68		68
Til risikoutjevningfond		746	746
Til egenkapitaltilskudd		754	754
Til annen opptjent egenkapital		750	750
Sum disponert 2019	10 909	2 251	13 160
Sum disponert 2018	5 744	1 780	7 524

VIRKSOMHETSOMRÅDENE

Pensjon

Offentlig tjenstepensjon

Pensjonsordninger innenfor offentlig sektor tilbys og administreres av konsernets morselskap, KLP. Av konsernets forvaltningskapital på 762,7 milliarder kroner, utgjør 577,6 milliarder kroner pensjonsmidler tilhørende denne kundegruppen.

Konkurransesituasjonen

KLP har lenge vært den eneste aktør som tilbyr offentlig tjenstepensjon som forsikret ordning på bred basis. Konkurransen foregår ved at kundene kan velge å etablere egen pensjonskasse, inngå i en interkommunal pensjonskasse utenfor KLP eller ved private tilbydere. Etter noen års fravær er det nå også andre livsforsikringsforetak som igjen tilbyr offentlig tjenstepensjon. KLP vant i 2019 det første tilbudet som er blitt gjennomført på syv år i dette markedet.

Kommune- og regionreformen trådte i kraft fra 1. januar 2020. Dette har medført en reduksjon i antall kommuner og fylkeskommuner. Blant kommuner og regioner hvor en av partene har hatt egen pensjonskasse, valgte to nye kommuner å avvikle sin pensjonskasse, mens seks

nye kommuner og én fylkeskommune har beholdt pensjonskassen. Dette har totalt medført en bruttoreduksjon på 5,7 milliarder kroner (1,2 prosent) målt i premiereserver for KLP.

Gjennom forskriftsendring vedtok Finansdepartementet i slutten av november å endre forsikringsforetakenes adgang til å holde tilbake en andel av kursreguleringsfondet ved flytting av kollektive forsikringer. Med ikrafttredelse 1. desember 2019 får endringen virkning i første omgang for sammenslåtte kommuner som flyttet sine ordninger ved årsskiftet. I departementets høringsnotat fra juni 2019 ble det foreslått å oppheve gjeldende adgang til å la kursreguleringsfondet på inntil to prosent av premiereserven forbli hos pensjonsleverandøren. Heretter skal i stedet kontraktens forholdsmessige andel av fondet tildeles uavkortet ved flytting av kollektive forsikringsavtaler. En forutsetning er at kundeforholdet har vart i minst tolv måneder.

God soliditet, gode resultater over tid, lave kostnader, og høy kundetilfredshet har lagt forholdene til rette for å styrke KLPs posisjon i markedet for offentlig tjenstepensjon.

Drift og forvaltning

Kommune- og regionreformen og endringer i offentlig tjenstepensjon medfører behov for vesentlige systemendringer i KLP. Konsernet har lagt ned betydelig arbeid for å håndtere dette i organisasjonen.

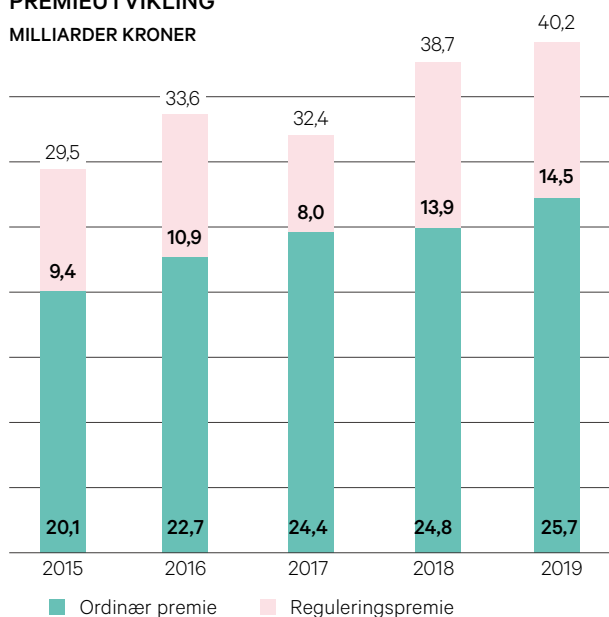
I 2019 mottok 269 335 pensjonister pensjon fra KLP, og det forventes en betydelig vekst i antall pensjonister fremover. Dette som en følge av vekst i sysselsetting i offentlig sektor, noe som igjen vil føre til en økning i årskull som tar ut pensjon fremover. Åjouritet og kvalitet i saksbehandlingen på pensjon er en av KLPs viktigste oppgaver. Foretaket har, blant annet med bakgrunn i dette, igangsatt et stort og krevende endringsprogram. Gjennom dette endringsprogrammet skal KLP oppgradere IT systemer og automatisere arbeidsprosesser for å styrke KLPs fremtidige konkurransekraft, gjennom god og relevant service, markedsledende pensjonsveileder, samt lavere kostnader.

Privat tjenstepensjon

KLP tilbyr private tjenstepensjoner, herunder forvaltning av pensjonskapitalbevis gjennom datterforetaket KLP Bedriftspensjon AS. Primærmarkedet

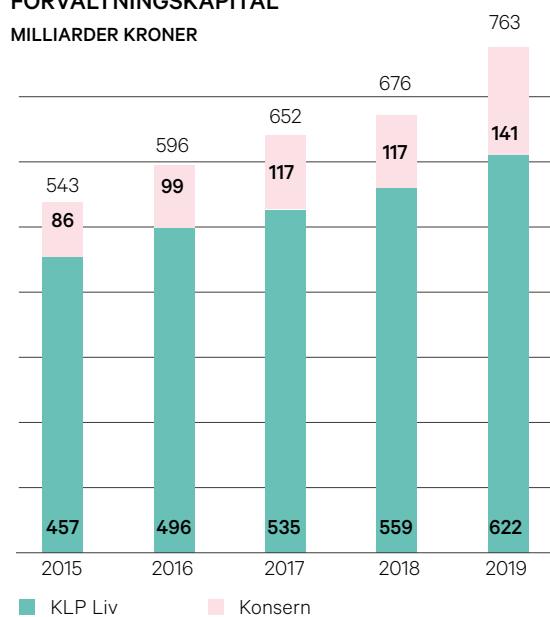
PREMIEUTVIKLING

MILLIARDER KRONER

FORVALTNINGSKAPITAL

MILLIARDER KRONER

består av bedrifter med tilknytning til offentlig sektor. Virksomheten har også kunder i privat sektor. Porteføljen av innskuddspensjon inkludert pensjonskapitalbevis utgjorde 4 906 millioner kroner per 31.12.2019 (3 396), mens ytelsespensjon inkludert fripoliser utgjorde 1 743 millioner kroner (1 684).

Porteføljen av innskuddspensjonskunder har netto økt med 204 (239) nye kunder, hvorav 80 (131) av disse er tilflyttinger fra andre livsforsikringsforetak. Det var 48 (49) kunder som flyttet fra KLP Bedriftspensjon AS. Foretaket har gjennom 2019 fortsatt en god tilflytting av pensjonskapitalbevis. Totalt er 4 565 (4 020), mens 462 (305) pensjonskapitalbevis flyttet fra KLP Bedriftspensjon AS, mens 462 (305) pensjonskapitalbevis flyttet fra foretaket.

Totalt er 496 (519) millioner kroner overført fra andre livselskap til foretaket. Overføring av premiereserve og pensjonskapital mv. til andre forsikringsforetak utgjorde i 2019 110 (72) millioner kroner. Nytegnede premievolum utgjør 62 (82) millioner kroner.

Per 31.12.2019 forvaltet foretaket private tjenestepensjoner for 3 015 bedrifter med til sammen 65 300 yrkesaktive

og pensjonister. Markedet for privat tjenestepensjon preges av sterk konkurranse, spesielt i segmentet for større bedrifter og virksomheter.

Kundene med innskuddspensjon oppnådde en gjennomsnittlig avkastning på 16,8 prosent i 2019.

Innenfor ytelsesbasert tjenestepensjon oppnådde KLP Bedriftspensjon AS en verdijustert avkastning på 4,1 prosent, og en bokført avkastning på 3,4 prosent for kollektivporteføljen. Resultatet til kundene ble 17 millioner kroner, hvorav overføring fra tilleggsavsetninger utgjorde 1,2 millioner kroner.

Solvensgrad var 204 prosent per 31.12.2019 uten bruk av overgangsregler for forsikringstekniske avsetninger. Ved bruk av overgangsregler for forsikringstekniske avsetninger på 16 år, for å tilpasse seg det nye kapitalkravet, er kapitaldekningen 360 prosent.

Foretaket oppnådde et totalresultat på minus 10,3 millioner kroner (minus 21,1).

Skadeforsikring

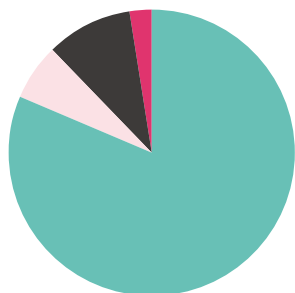
Skadeforsikringsvirksomhetens hovedformål er å styrke KLPs posisjon

i det offentlige markedet. Dette oppnås gjennom å være en totalleverandør av forsikringsløsninger til dette markedet, bedrifter med offentlig tilknytning, samt medlemmer i konsernets pensjonsordninger. Ved inngangen til 2020 har KLP Skadeforsikring AS en markedsandel på 38 prosent i det offentlige markedet, og er med det markedsleder.

Resultatet før skatt ble 165,6 millioner kroner (17,5). Forsikringsresultatet for hendelser inntruffet i 2019 var 108,0 millioner kroner (160,0). Foretaket fikk i løpet av 2019 meldt fire skader over 25 millioner kroner, med netto erstatningskostnad på 138 millioner kroner. Videre erfarer foretaket et økende antall mellomstore skader, særlig innen eiendomsforsikring. Antall mellomstore skader i intervallet mellom 2 og 25 millioner kroner, utgjør samlet erstatning på 164 millioner kroner (111). Foretakets totale skadeprocent steg således i 2019 og ble samlet sett 90,5 prosent. Ser man bort fra reservejusteringer av skader inntruffet før 2019, var skadeprocenten 100,5 - hvorav skadeprocenten for det offentlige/bedriftsmarkedet var 101,8 prosent og personmarkedet 80,4 prosent.

FORSIKRINGSFORPLIKTELSER

Kontraktsfastsatte

- Premiereserve 461 mrd.
- Tilleggsavsetninger 36 mrd.
- Kursreguleringsfond 56 mrd.
- Øvrige avsetninger til forsikringsfond 13 mrd.

Særskilt investeringsportefølje er holdt utenfor.

Reserver for tidligere meldte skader er redusert med 147,6 millioner kroner for alle bransjer samlet. Avviklingsavviket utgjør 86 prosent av erstatningsavsetningen ved inngangen til 2019. Oppløsningene er i stor grad knyttet til personskadeproduktene. Også innen eiendomsforsikring ble reservene redusert, noe som hovedsakelig skyldes regress på eldre skadesaker.

Samlet avkastning på forvaltede midler ble 6,7 prosent (1,8). Aksjeporteføljen hadde en samlet avkastning på 26,2 prosent. Renteplasseringer i henholdsvis omløps- og anleggspoteføljene ga 5,8 og 3,5 prosent avkastning. Avkastningen fra eiendomsporteføljen var 4,5 prosent, inkludert en svak oppskrivning i fjerde kvartal.

Kostnadsprosenten for egen regning ble i 2019 redusert og var 18,5 prosent (20,9). Dette bringer foretaket ned på et kostnadsnivå som markedet generelt.

Foretakets økonomiske stilling anses som god med en solvenskapitaldekning (SCR) på 243 prosent ved utløpet av året.

Bank

KLPs bankvirksomhet utføres av underkonsernet KLP Bankholding gjennom foretakene KLP Banken AS, KLP Kommunekreditt AS og KLP Boligkreditt AS. KLP skal gjennom bankvirksomheten tilby boliglån og andre banktjenester til privatpersoner og lån til kommuner, fylkeskommuner og virksomheter som utfører offentlige oppgaver.

KLP Banken skal være en direktebank for kunder som søker en langsiktig og forutsigbar partner. Slik ønsker banken å bli foretrukket av personkunder som er medlemmer av KLPs pensjonsordninger og finner bankens tjenester og verdigrunnlag attraktivt. Banken har som mål å tilby gode og brukervennlige finansielle tjenester til gunstige betingelser. Banken forvalter også utlån for KLPs kollektivportefølje.

Bankkonsernets samlede utlånsforvaltning var ved utløpet av 2019 på 105,8 milliarder kroner. Samlet forvaltet utlånsvolum har dermed økt med 10,5 milliarder kroner siste år. Av utestående lån var 34,8 milliarder kroner finansiert av bankkonsernet og det resterende av KLP. Utlånsforvaltningen var fordelt

med 21,7 milliarder kroner i boliglån til privatpersoner og 84,1 milliarder kroner i lån til offentlige virksomheter og bedrifter.

Bankkonsernet forvalter boliglån på egen balanse i KLP Banken AS og i KLP Boligkreditt AS. I tillegg forvaltes boliglån for KLP. Boliglånsporteføljene samlet hadde i 2019 en ny historisk høy årsvekst med 2,1 milliarder kroner (2,0).

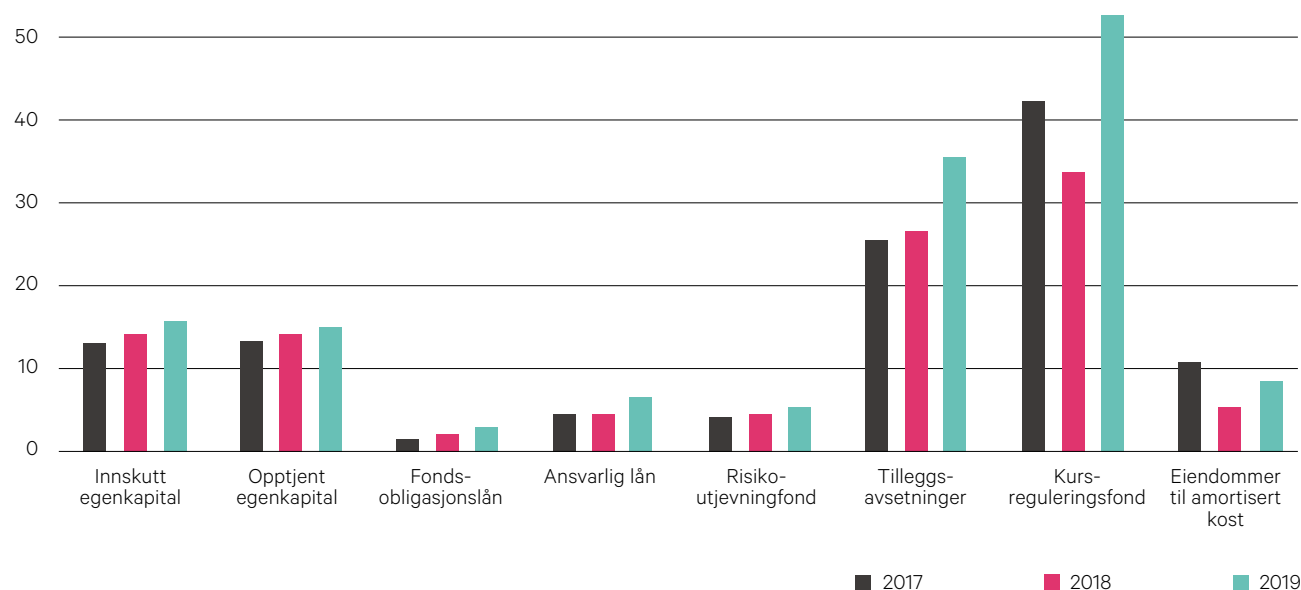
KLP Banken AS tilbyr kredittkort til personkunder. Ved utløpet av 2019 utgjorde trukket kreditt 63,1 millioner kroner (66,4) fordelt på 7 750 utstedte kredittkort (7 400).

Gjennom 2019 økte samlet innskuddsvolum fra personkunder med 1,1 milliarder kroner til 9,9 milliarder kroner. Antallet aktive innskuddskunder i personmarkedet er over 39 000, hvorav 73 prosent er medlemmer av pensjonsordningene (72).

KLP Banken AS tilbyr også innskuddsprodukter til kommuner og bedrifter. Ved utløpet av 2019 utgjør innskudd fra denne gruppen 1,6 milliarder kroner (1,9), som tilsvarer 18 prosent av

SOLIDITETSKAPITAL

Milliarder kroner

samlede innskudd (14). Bankens samlede innskudd økte fra 10,7 til 11,5 milliarder kroner i løpet av 2019.

KLP-konsernets utlånsvirksomhet mot offentlig sektor drives av KLP Banken AS. På bankvirksomhetens egen balanse er lån til offentlige låntakere registrert i datterforetaket KLP Kommunekreditt AS. KLP Banken AS inngår i tillegg utlånsavtaler til offentlig sektor på vegne av KLP. Samlede utlån til offentlige låntakere var 73,4 milliarder kroner (67,7) ved utløpet av 2019, en årsvekst på 5,7 milliarder kroner (5,5). Av dette utgjorde lån på egen balanse 16,5 milliarder kroner (16,6). Det ble i 2019 utbetalt nye lån til offentlig sektor for til sammen 12,2 milliarder kroner fra foretakene i KLP-konsernet (13,5).

Bankkonsernets gjeldende kapitalkrav inklusive kapitalbuffer er 14,0 prosent kjernekapitaldekning, og 17,5 prosent kapitaldekning. I tillegg opprettholdes en buffer på minimum 0,5 prosent over det faktiske kapitalkravet for pilar 1 og pilar 2 risikoen, slik at kapitalmålet er 18,0 prosent. Ved utløpet av 2019 var kapitaldekningen 19,1 prosent (20,1).

Resultatet i KLP Banken-konsern ble 102,3 millioner kroner før skatt og andre resultatkomponenter (83,4). Av dette utgjør resultatet fra personmarkedet 75,6 millioner kroner (48,3) og fra offentlig marked 26,7 millioner kroner (35,1). Avkastningen på bankens egenkapital var 4,8 prosent før skatt (4,0).

Kapitalforvaltning

KLP Kapitalforvaltning AS utgjør konsernets forvaltningsmiljø innenfor verdipapir- og fondsforvaltning. Totalt ble det forvaltet 563 milliarder kroner ved utgangen av 2019. Hoveddelen av midlene blir forvaltet på vegne av KLP og datterforetakene i KLP-konsernet. KLP Kapitalforvaltning AS tilbyr også fondsprodukter til medlemmer og andre eksterne investorer.

Forvaltningen økte med 69 milliarder kroner fra 2018. Netto nyttegning i KLPs verdipapirfond fra eksterne investorer og personkunder utgjorde 5,3 milliarder kroner i 2019. Totalt forvalter KLP Kapitalforvaltning AS 83 milliarder kroner for kunder utenfor KLP.

I løpet av 2019 ble fire nye verdipapirfond, to aksjefond og to rentefond,

etablert, slik at foretaket ved utgangen av 2019 forvalter 51 verdipapirfond. De nye fondene har godkjent Svane-merke som innebærer at fondene må tilfredsstille strenge krav innen samfunnsansvar.

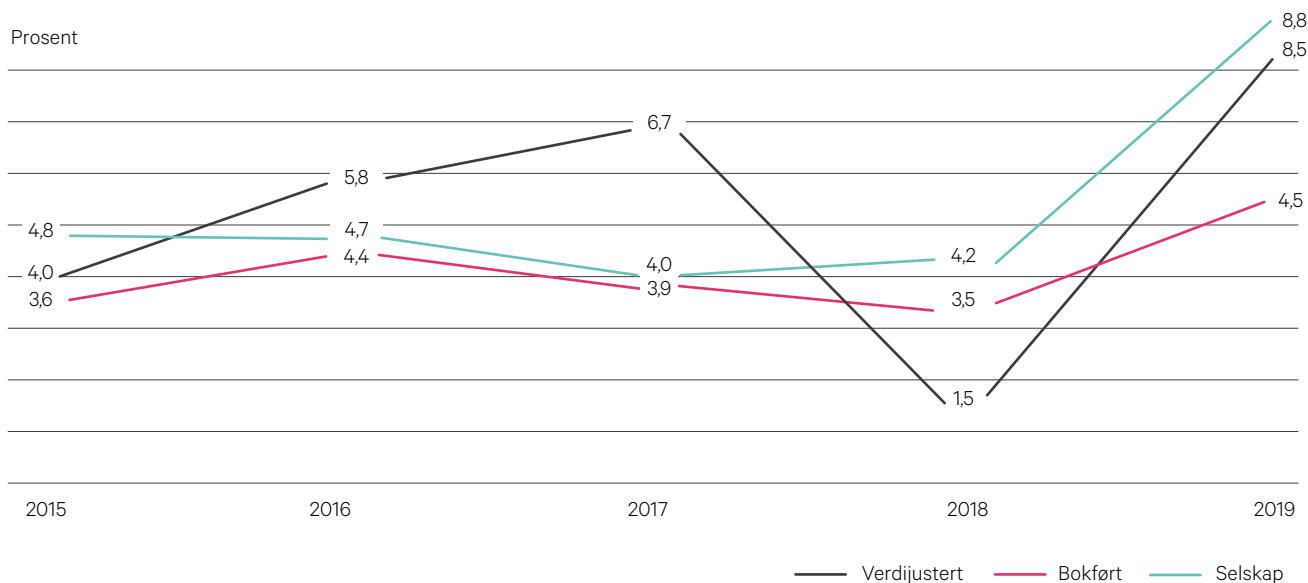
KLP Kapitalforvaltning AS oppnådde et resultat før skatt på 44,3 millioner kroner i 2019.

Eiendom

All forvaltning og utvikling av KLP-konsernets egne eiendommer utføres gjennom det heleide datterforetaket KLP Eiendom AS. Foretaket er en av Skandinavias største eiendomsaktører, og har virksomhet i Norge, Sverige, Danmark, Luxembourg og Storbritannia. KLP-konsernets eiendommer har god beliggenhet, høy bygningsmessig standard, og effektiv arealutnyttelse. Eiendomsforetaket vektlegger energisparing og miljø, og er miljøsertifisert etter ISO 14001 i Norge, Sverige og Danmark.

Eiendomsporteføljen har vokst betydelig de senere årene, og utgjør 12,5 prosent av kollektivmidlene. Investeringene innenfor eiendom har bidratt med god avkastning.

AVKASTNING I KOLLEKTIVPORTEFØLJEN OG SELSKAPSPORTEFØLJEN

Eiendomsmarkedet har hatt et sterkt prisnivå også gjennom 2019. Samtidig har leieprisene fortsatt å holde seg på et høyt nivå, og til dels også økt.

Eiendomsforvaltning drives kun på vegne av foretakene i eget konsern, og har derved primært bidratt til avkastning på investert kapital for kundene i livsforsikring. Virksomhetsavkastning fra eiendom, inkludert andeler i eksterne eiendomsfond, for kollektivporteføljen offentlig tjenestepensjon, ble 6,7 prosent.

Rådgivning og tjenester

KLP Forsikringservice AS tilbyr forsikringsrelaterte tjenester til kommunale- og fylkeskommunale pensjonskasser. Disse tjenestene baserer seg på kompetanse og systemer som er utviklet for pensjonsvirksomheten i KLP.

KLP Forsikringservice AS har et relativt nytt konsept for leveranse av et samlet bredt spekter av tjenester til kommunale pensjonskasser. Foretaket tilbyr og leverer tjenester som ansvarshavende aktuar for pensjonskasser opprettet av kommuner og energiforetak.

Finansiell soliditet og kapitalforhold

KLP er gjennom finansforetaksloven underlagt soliditetsregelverket Solvens II. I dette regelverket beregnes det et kapitalkrav ut fra den totale risikoeksponeringen foretaket har innen forsikringsrisiko, markedsrisiko, operasjonell risiko, avgangsrisiko, mv. Bufferkapital i form av kursreguleringsfond, tilleggsavsetninger og risiko-utjevningfond reduserer kapitalkravet. Resterende kapitalkrav må dekkes av solvenskapitalen. Solvenskapitalen består av forskjellen mellom virkelig verdi på foretakets eiendeler og forpliktelser. For eiendeler som har en annen verdsettelse i regnskapet, blir verdien justert slik at den representerer virkelig verdi i Solvens II-balansen. For KLPs forsikringsforpliktelser finnes det ikke observerbare markedsverdier. Disse beregnes derfor ved et beste estimat basert på aktuarielle forutsetninger. I tillegg kommer en risikomargin som reflekterer en tredjeparts kapitalkostnader ved å overta forpliktelsene.

Bufferkapitalen ble styrket gjennom året etter særlig sterk utvikling i aksjemarkedet. Kursreguleringsfondet ble økt med 22,3 milliarder kroner til 55,8 milliarder kroner (33,4). Tilleggs-

avsetninger ble økt med 8 milliarder kroner, til 36,1 milliarder kroner (28,2).

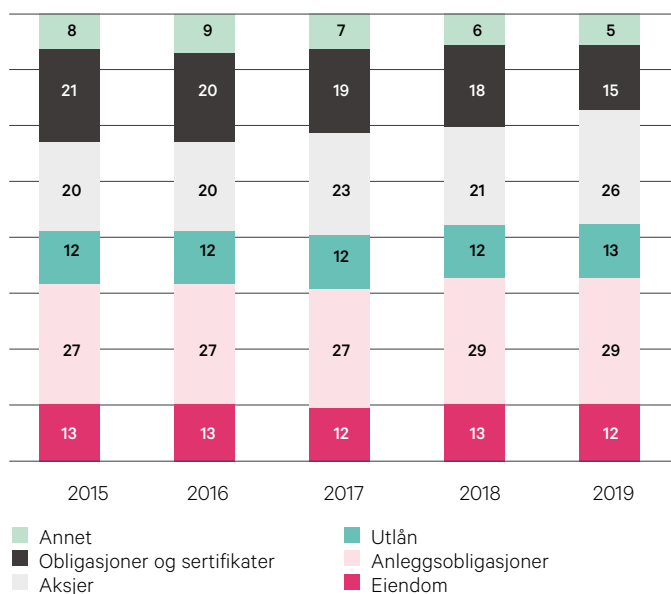
Risikoevnen er opprettholdt på et nivå som tilsier at forventet avkastning kan holdes over den årlige rentegarantien i solvensberegningen.

Solvenskapitalen ble økt gjennom innbetaling av det planmessige og varslede årlige egenkapitaltilskuddet med 1,2 milliarder kroner. Av årets resultat går 754 millioner kroner til egenkapitaltilskudd og 750 millioner kroner til annen opptjent egenkapital. Risikoutjevningfondet i egenkapitalen ble styrket med 746 millioner kroner til 5 540 millioner kroner.

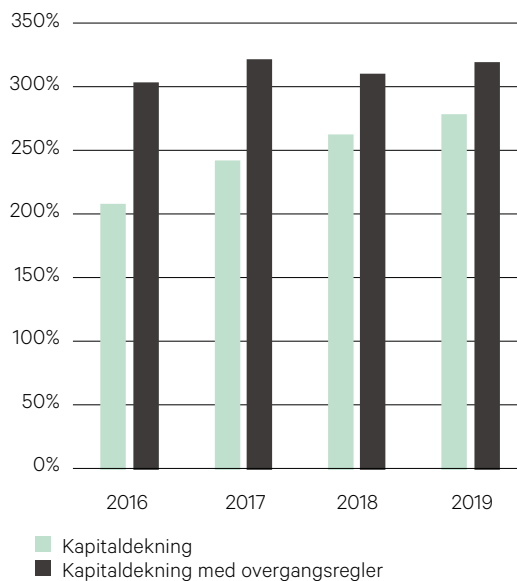
KLPs gjensidige selskapsform og kredittverdige eiere gir en god trygghet for at foretaket kan innfri sine fremtidige forpliktelser. Dette gjenspeiles i Solvens II-regelverket, hvor dette kan telles med som solvenskapital etter nærmere regler. Finanstilsynet har i den forbindelse godkjent at KLPs vedtektsfestede etterinnkallingsrett kan regnes inn med inntil 2,5 prosent av premiereserven som solvenskapital. Dagens godkjenning gjelder til og med 31.12.2023.

UTVIKLING AKTIVAALLOKERINGEN I KLP

Eiendeler (% av finansielle eiendeler)

SOLVENS II

Ettersom kapitalen ikke er innbetalt, rangeres den som kapital i kapitalgruppe 2, som supplerende kapital. Solvens II deler inn solvenskapitalen i tre nivåer etter tapsabsorberende evne hvor gruppe 1 er best og består typisk av innbetalt egenkapital som er uten restriksjoner med tanke på å dekke ethvert tap i virksomheten. Kapital i kapitalgruppe 2 kan maksimalt utgjøre 50 prosent av kapitalkravet. Ettersom KLPs premie-reserve har vokst gjennom året, har den supplerende kapitalen økt med 0,7 milliarder kroner til 11,5 milliarder kroner. Foretaket har med dette mer kapital enn det som kan brukes i beregningen ettersom 50 prosent av kapitalkravet utgjør 7,3 milliarder kroner.

Solvenskravet til KLP var noe opp i 2019 på 14,6 milliarder kroner (13,8). Den tellende solvenskapitalen økte med 4,4 milliarder kroner til 40,5 milliarder kroner. Dette skyldes at verdien av eiendelene økte med mer enn forpliktelsene. Dermed styrket KLPs soliditet seg gjennom året. Uten bruk av overgangsregler er foretakets kapitaldekning på 278 prosent (263). Med overgangsordningen for tekniske avsetninger ble kapitaldekningen 319 prosent (311). Kapitaldekningen ligger dermed godt

over det interne målet på 150 prosent og myndighetskravet på 100 prosent. For konsernet utgjør solvensdekningen 253 prosent (243).

KLPs finansielle stilling er vurdert til A2 hos Moody's Investor Service og A- hos Standard & Poor's. Begge med tilleggsopplysning om forventet stabile ratingutsikter for KLP.

Risiko

Kontroll og styring av risiko er en forutsetning for god verdiskaping og trygghet for pensjonsmidlene. Å identifisere, vurdere og styre risikofaktorene knyttet til både forsikrings- og finansforvaltning, er derfor en sentral del av KLPs virksomhet. Risikobildet overvåkes innenfor de enkelte operative enhetene og vurderes både foretaksvis og samlet på konsernnivå.

KLP gjennomfører årlig en egenvurdering av foretakets risiko og solvens (ORSA). Egenvurderingen som ble gjennomført i 2019, konkluderte med at foretakets risikohåndtering og solvenssituasjon var gjennomgående god på alle områder. Kontrollfunksjonene for risiko-styring og aktuarfunksjon er samlet i seksjonen for Risikostyring og kontroll.

Forsikringsrisiko

KLPs hovedvirksomhet er offentlig tjenstepensjon. Denne bransjen er preget av forutsigbarhet og i begrenset grad av enkelthendelser som i vesentlig grad kan påvirke resultatene. Utviklingen innenfor uførehypighet og levealder påvirker risikobildet.

KLP benytter levealdersforutsetningene (tariffen) K2013. Disse var i tråd med observert dødelighet i forsikringsbestandene til og med 2009, samt forventet økning i levealder fremover etter Statistisk sentralbyrås framskrivninger. KLP benytter en strengere tariff enn K2013 for Pensjonsordningen for sykepleiere og Pensjonsordningen for sykehusleger, ettersom de forsikrede i disse ordningene har en lengre observert levetid enn øvrige grupper. Marginene i forutsetningene om levealder oppfattes å være betryggende.

01.01.2020 ble avsatt premiereserve for alle medlemmer født 1954 og senere, regnet om som følge av de nye samordningsreglene som ble vedtatt i 2018. I tillegg ble det foretatt en omregning i forbindelse med endringer i regelverket for offentlig tjenstepensjon fra 01.01.2020.

Risikoevnen er opprettholdt på et nivå som tilsier at forventet avkastning kan holdes over den årlige rentegarantien i solvensberegningen.

Totalt innebærer endringene en frigjøring av premiereserve på 5,2 prosent. Imidlertid er det forskjeller på enkeltkontrakter. Totalt har kontrakter hvor det trengs en styrking av premiereserven et styrkingsbehov på 0,3 prosent. Brutto frigjøring av premiereserve er således 5,5 prosent. Disponering av disse midlene skjer i forbindelse med årsavslutning for 2020.

KLP innførte nye uføretariffer fra 01.01.2015 i tråd med oppdaterte risikoerfaringer. De senere års resultater viser at det blir stadig flere uføre som trer inn igjen i arbeidslivet, og marginene på uføretariffen har økt. Fra 01.01.2020 innføres derfor nye uføretariffer.

Innen skadeforsikring baseres prisingen av forsikringsrisiko på historisk skadeinformasjon, storskaderisiko og gjenforsikringskostnad. Virksomheten har en betydelig andel forretning med lang avviklingstid, noe som sammen med en stor andel storskadeeksponert forretning bidrar til en høyere forsikringsrisiko enn markedet generelt. Dette gjenspeiles i et høyt krav til solvenskapital.

For å redusere denne risikoen, søkes videre vekst innen personmarkedet

og markedet for små- og mellomstore bedrifter. Dette vil over tid ha en stabiliserende effekt på risiko og resultat.

Reassuranseprogrammet begrenser virksomhetens egenregning per skadehendelse.

Avkastningsrisiko

KLP garanterer en årlig minsteavkastning på forvaltning av kundenes pensjonsmidler knyttet til ytelsesbaserte ordninger. For å stille denne garantien vil KLP kreve en årlig rentegaranti-premie. Rentegaranti-premien prises med utgangspunkt i KLPs soliditet, den investeringsrisiko som KLP tar, utviklingen i det generelle rentenivået og eventuell margin. Rentegaranti-premien prises på nytt hvert år, noe som bidrar til å begrense risikoen knyttet til avkastningsgarantien. Med den gode soliditeten som er bygget opp i KLP, vil rentegaranti-premien fortsatt kunne holdes lav selv om rentenivået er lavt sammenlignet med årlig avkastningsgaranti.

Finansiell risiko

KLP utarbeider årlig en strategi for hvordan pensjonsmidlene skal investeres. Investeringsstrategien legger vekt på å utnytte foretakets risikobærende

evne innenfor en ramme som tilsier stabilitet og langsiktighet i kapitalforvaltningen. Det defineres rammer for ulike finansielle risikoer som kredittrisiko, motpartseksponering, valutarisiko, bruk av derivater og likviditetsrisiko. Det er også nedfelt en kredittpolicy for konsernet, og kredittammer for total-eksponering mot de enkelte motparter fastsettes av konsernets kredittkomité.

Den finansielle risikoen følges opp løpende for å påse at risikoen er tilpasset risikoevnen innenfor de rammene som investeringsstrategien har fastsatt. Med dagens lave rentenivå tas det ikke større risiko enn at foretaket skal kunne tåle flere år med svak avkastning uten å miste evnen til å ta finansiell risiko.

Ansvar for operasjonell risikostyring og aktivaallokering ivaretas av en egen organisatorisk enhet, under divisjonen Økonomi og finans. Enheten styrer KLPs forvaltningsstrategi gjennom mandater og påser at kapitalforvaltningen er innenfor rammer fastsatt av styret. En uavhengig kontrollenhet, seksjon Risikostyring og kontroll, ledet av CRO (Risikodirektør) har ansvar for å føre tilsyn med og rapportere hvorvidt forvaltningen av foretakets

Investeringsstrategien legger vekt på å utnytte foretakets risikobærende evne innenfor en ramme som tilsier stabilitet og langsiktighet i kapitalforvaltningen.

midler skjer innenfor fastsatte rammer, gjeldende fullmakter og retningslinjer gitt av styret.

Likviditetsrisiko

KLP har god likviditet, med en betydelig beholdning av likvide verdipapirer som kan realiseres på kort sikt. Kvartalsvis, forskuddsvis premieinnkalling med 30 dagers betalingsforfall sikrer jevnlig påfyll av likviditet gjennom året. Premieinnbetalingene skal dekke forpliktelser som først forfaller flere år fram i tid. Den reelle likviditetsbeholdningen utgjør således mer enn innestående banksaldo på brukskonto, som er definisjon av kontanter og kontantekvivalenter i kontantstrømoppstillingen.

Operasjonell risiko

KLPs operasjonelle risiko er knyttet til uønskede hendelser som følge av svikt i interne arbeidsprosesser, feil begått av ansatte, misligheter og kriminalitet eller eksterne hendelser. Alle prosesser i hele verdikjeden er eksponert for ulike typer operasjonell risiko. KLP har etablert rutiner for å identifisere, overvåke og treffe nødvendige tiltak som reduserer risikoen for uønskede hendelser. Det er et daglig lederansvar på alle nivåer å identifisere og følge opp de avvik som inntreffer.

Konsernledelsen har en årlig gjennomgang av vesentlige operasjonelle risikoer i virksomheten, og disse er fordelt med eierskap til en operativ leder i konsernledelsen. Styret behandler årlig risikovurderinger med dokumentasjon på etablerte styrings- og kontrolltiltak sammen med en total risikooversikt. Det er etablert rutiner for uavhengig kontroll og rapportering på forskjellige nivåer. Oppgaver og funksjoner er fordelt slik at interessekonflikter unngås og ansvar tydeliggjøres.

Internrevisjon

Foretakets uavhengige internrevisjon foretar vurderinger av forsikringsmessige-, finansielle- og operasjonelle risikoer. Etter dialog med styret og

konsernledelsen, foretas vurderinger og testing av vesentlige og risikoutsatte områder med hensyn på tilfredsstillende styring og kontroll. Resultatet med eventuelle anbefalinger om nødvendige tiltak, fremlegges for konsernledelsen og styret, og følges opp. Dette beskrives nærmere i KLPs årsrapport i kapitlet om Risikostyring og Internkontroll.

Etterlevelse av lover og regler

Compliancefunksjonen i KLP bistår konsernledelsen, styret og de ansatte med å sikre etterlevelse av regelverk og etiske standarder. Leder for funksjonen rapporterer til konsernsjef og rapportering behandles i styret. Funksjonen arbeider forebyggende med rådgivning, implementering og kulturbygging, og gjennomfører kontrollaktiviteter for å sikre en god kultur for etterlevelse. Ytterligere beskrivelse av foretakets etterlevelse av god eierstyring og selskapsledelse, beskrives i årsrapporten under kapittel om NUES og beskrivelsen av Risikostyring og Internkontroll.

Tilpasninger knyttet til nytt og endret regelverk

KLP har de senere år hatt særlig fokus på tilpasning til ny personvernregulering og nytt hvitvaskings- og sanksjonsregelverk. Arbeidet har omfattet tekniske tilpasninger, utvikling av hensiktsmessige operasjonelle rutiner, kompetansehevende aktiviteter og enkelte organisatoriske tilpasninger. Innenfor personvernområdet har dette ikke bare handlet om å sikre innebygget personvern i etablerte løsninger, men også å bygge en kultur for å inkludere personvernkonsekvensvurderinger i alle utviklings- og beslutningsprosesser. Dette er et pågående arbeid.

Arbeidet med tilpasning til hvitvaskings- og sanksjonsregelverket har vært omfattende i 2019. Hovedvirksomheten i KLP innebærer generelt lav risiko for hvitvasking. Imidlertid omfatter konsernet også virksomhet der transaksjonstyper, produkter, kundeforhold og andre forhold kan innebære en høyere risiko.

I 2019 har foretaket arbeidet mye med grunnpilarene til et anti-hvitvaskingsprogram som skal ivareta behovet for å se disse ulike risikoene i sammenheng på konsernnivå og som samtidig sikrer håndtering særlige risikoer i de enkelte virksomhetsområdene. Uavhengig av risikonivå, innebærer regelverket omfattende krav til kundetiltak. For et finanskonsern der hovedvirksomheten ikke har vært utsatt for høy hvitvaskingsrisiko, har det vært særlig viktig å utvikle kompetanse om hvordan våre virksomhetsområder kan misbrukes til hvitvasking eller terrorfinansiering.

Arbeidet med å bygge gode mekanismer for å sikre etterlevelse av både personvernregelverket og hvitvaskings- og sanksjonsregelverket vil ha et særlig høyt fokus også i 2020.

Kommunikasjon og Marked

KLP får gode tilbakemeldinger fra både eierne og deres ansatte på kommunikasjonen der vi løfter frem offentlig ansatte og deres viktige innsats for felleskapet. I anledning KLPs 70 års-jubileum i 2019 ble det laget en bok om nettopp dette, «En stor takk», som er distribuert i kommune- og helse-Norge. Foretaket startet i 2019 en satsing på å treffe yngre målgrupper blant våre medlemmer, blant annet med reklamefilmene om «Influenceren» som var fristet til å starte en karriere i det offentlige.

KLP arrangerte Kommunekonferansen for 20. året på rad. Nytt av året var KLPs Klimakonferanse for kommunene der det for første gang ble delt ut KLPs klimapris på 500.000 kroner. Kongsberg kommune gikk helt til topps blant 30 nominerte bidrag fra hele landet.

I 2019 vant KLPs årsrapport Farmandprisen i klassen for ikke børsnoterte selskaper. KLPs synlighet i media ble forsterket, både som pensjonseksperter og som ledende foretak innen samfunnsansvar. Foretakets arbeid med forenkling av språk og kommunikasjon

til våre kunder, har gitt resultater og fremgang på alle kriterier som måles.

For KLPs digitale kundeflater ble det i 2019 gjort flere større løft. Det har blant annet kommet viktige forbedringer på Min side, og denne videreutvikles kontinuerlig for å bli mer brukervennlig, personlig og rådgivende. KLP har også etablert en arbeidsgruppe med Digi Hordaland. Formålet er å jobbe sammen om digitale initiativ som er verdikøkende for både de deltagende kommunene og KLP, og som kan skaleres til alle kommuner.

KLP har fornøyde kunder. Alle forretningsområdene har nådd målet for kundetilfredshet. Foretaket ser ytterligere forbedring av kundetilfredsheten blant KLPs offentlige kunder. For offentlig tjenestepensjon har KLP nå "all time high" for kundetilfredshet både blant offentlige- og bedriftskunder. For skadeforsikring ser foretaket uforandret kundetilfredshet, med svært høy tilfredshet blant offentlige kunder. KLP Banken har hatt en uvanlig sterk bedring av kundetilfredsheten blant kommunene. KLP Bedriftspensjon ligger fortsatt på målet, men er svekket på området informasjon og pris/produkt.

Kundetilfredshetsundersøkelsen i personmarkedet ligger over målset-

ningene i konsernstrategien i to av tre forretningsområder og viser ellers en stabil kundetilfredshet.

Satsing på teknologi og digitalisering

KLP står overfor en rekke forretningsmuligheter- og utfordringer de neste årene. Alle disse krever en offensiv teknologisatsning. KLP har derfor igangsatt et av bransjens mest omfattende digitaliseringsløft som vil pågå de neste fire årene:

- Endringer i offentlig tjenestepensjon fra 01.01.2020 med innføring av påslagsmodellen.
- Behov for effektivisering av virksomheten for å redusere kundenes kostnader ytterligere.
- Økte krav til gode veiledningstjenester for medlemmer og arbeidsgivere som følge av at den totale kompleksiteten øker, og valgmulighetene blir flere.
- Økt individualisering, samt økt oppmerksomhet og kunnskap om pensjon og sparing i befolkningen vil kunne endre markedssituasjonen på noe lengre sikt.
- Nye teknologiske muligheter innebærer at vi kan benytte vår sterke posisjon til å skape verdikøkende tjenester for våre kunder og medlemmer.

Realisering av KLPs strategi er helt avhengig av en IT-organisasjon som har solid teknologisk kompetanse i kombinasjon med solid forståelse for vårt forretningsområde.

Det teknologiløftet som nå gjennomføres krever vesentlig mer gjennomføringskraft enn det KLP har internt. Strategisk partnerskap med eksterne aktører er et sentralt virkemiddel for å sikre at vi oppnår tilstrekkelig hastighet i det omfattende utviklingsarbeidet som skal gjennomføres.

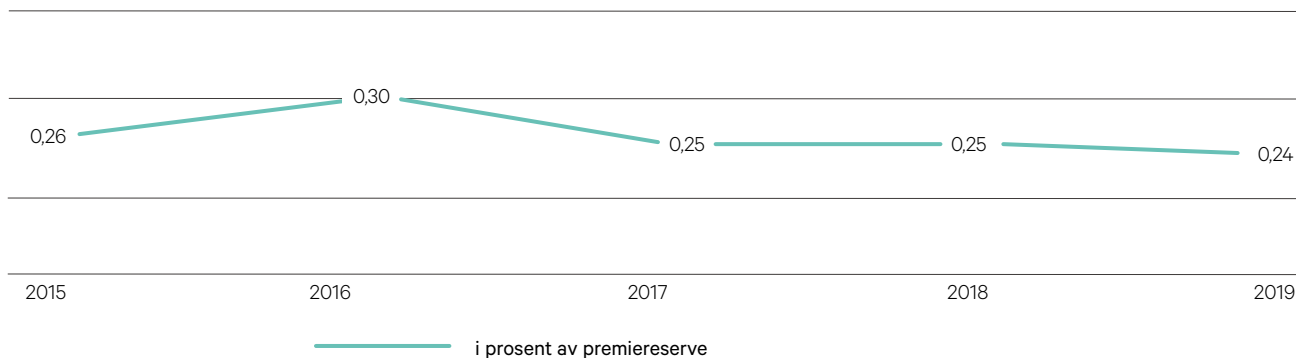
KLP må utnytte teknologi for å effektivisere og automatisere. Nye digitale tjenester for kunder og medlemmer skal sikre at KLP oppleves som den beste aktøren innen pensjon. Foretaket skal utnytte sin unike innsikt innen offentlig tjenestepensjon til å utvikle verdikøkende tjenester. For å lykkes må det gjennomføres betydelige endringer innen teknologi, prosesser og organisering.

Samfunnsansvar

Utgangspunktet for KLPs samfunnsansvarsarbeid er at KLP skal levere en trygg og konkurransedyktig pensjon – både i dag og i fremtiden – på en ansvarlig og bærekraftig måte. Derfor er det viktig at vi har en god forståelse av vår egen innvirkning på samfunnet

ADMINISTRASJONSKOSTNADER

Prosent

i forhold til FNs bærekraftsmål, og hvilken risiko verdens bærekraftsutfordringer innebærer for vår egen virksomhet. KLP skal bidra til en positiv samfunnsutvikling og en raskere utvikling mot et bærekraftig samfunn. Det å oppnå klimamålet ble vedtatt som et av de prioriterte temaene i foretakets strategi for samfunnsansvar, og KLP har derfor hatt et særlig fokus på klima i 2019.

KLPs ambisjoner er å være ledende innenfor samfunnsansvar og å integrere dette i all vår virksomhet, noe vi også har forpliktet oss til gjennom FNs Global Compact og FNs prinsipper for ansvarlige investeringer (PRI).

For samfunnsansvar er det fire overordnede målsettinger:

Integrere samfunnsansvar i all vår virksomhet

En sentral del av KLPs klimaarbeid handler om å øke kunnskapen knyttet til klimarisiko. Foretaket har jobbet med en kartlegging av mulige risikofaktorer og med kunnskapsdeling i styret, ledelsen og i hele organisasjonen. Dette arbeidet fortsetter med uforminsket styrke fremover.

Øke investeringer som fremmer en bærekraftig utvikling og støtter opp om våre finansielle mål

KLP søker investeringsmuligheter i tråd med vår investeringsstrategi som har en direkte effekt på FNs bærekraftsmål. Å øke andelen fornybar energi er ett eksempel på dette. Dersom man skal nå målet om en global temperaturstigning på under 1,5 grader, må opptil 75-80 prosent av elektrisiteten i verden være fornybar innen 2050. Foretaket har som mål å øke klimavennlige investeringer med 6 milliarder kroner årlig, og hovedvekten av dette vil være innenfor KLPs satsing på fornybar energi. I 2019 ble det investert 6,2 milliarder i klimavennlige investeringer, og totalt har KLP rundt 48 milliarder kroner i klimavennlige investeringer. Av disse er 29,7 milliarder investert i fornybar energi som nå utgjør 5 prosent av KLPs investeringsportefølje. Til sammenlig-

ning utgjør fossil energi 2 prosent. I fjerde kvartal 2019 inngikk KLP et nytt samarbeid om å investere i prosjektfinansiering av fornybar energi sammen med et annet finansforetak. Ett annet eksempel er foretakets investering i en av verdens største solkraftparker i Egypt. Prosjektet ble ferdigstilt i 2019 og er et samarbeid med Norfund. Totalt har KLPs investeringer i bygging av fornybar energi ført til en tilførsel av over 1,9 gigawatt fornybar energi til markedet, tilsvarende strømbehovet til nærmere 7 millioner innbyggere.

Påvirke foretak og bransjer til bærekraftig drift

Som en betydelig investor ønsker KLP å utnytte sin rolle som ansvarlig investor til å påvirke adferden til andre selskaper. Dette gjøres blant annet gjennom direkte dialog med selskapene og gjennom deltakelse og stemmegiving på generalforsamlinger. I løpet av 2019 var KLP i dialog med 191 foretak, der klima og klimarisiko var et gjennomgående tema. Som en følge av skogbrannene i Amazonas har KLP hatt dialog med flere foretak i Brasil for å forstå hvordan de jobber med sine retningslinjer og rutiner for å sikre at de bidrar til å begrense avskogingen i landet. KLP har tydelig markert sitt standpunkt om at regnskogen må ivaretas.

KLP rettet også fokus mot «beaching», hvor arbeidsforholdene er kritikkverdige og som i tillegg er utfordrende fra et miljøperspektiv på grunn av forurensing av grunn og vann. KLP har derfor tidligere utelukket selskaper som skrapeskip i Pakistan og Bangladesh. I 2019 avholdt KLP et seminar om beaching og reiste til India for å besøke flere skipsverft for å se hvordan skraping av skip foregår der. Dette er en del av vårt arbeid for å hindre at selskaper i vår portefølje sender skip til skraping under uansvarlige forhold.

Allerede i 2014 besluttet KLP å utelukke foretak som har mer enn halvparten av inntektene fra kullbasert virksomhet. I 2019 ble terskelen senket, og KLP

utelukker nå foretak som har mer enn fem prosent av inntektene fra kullbasert virksomhet eller fra utvinning av oljesand. Som følge av beslutningene har KLP og fond under KLPs forvaltning solgt aksjer i disse virksomhetene for til sammen 3,5 milliarder kroner. KLP innførte i 2019 også nye utelukkelseskriterier og skal ikke være investert i foretak som produserer alkohol, pengespill og pornografi. Totalt er 568 selskaper utelukket.

Som en del av det offisielle programmet under Oslos år som Europas miljøhovedstad i 2019, arrangerte KLP for første gang Kommunenes klimakonferanse. Konferansen rettet fokus på utfordringer knyttet til utslippsreduksjon og fremtidig samfunnsplanlegging i kommunene. Som en del av konferansen ble KLPs Klimapris delt ut til den kommunen som har gjennomført et klimatiltak til inspirasjon for andre kommuner. Kongsberg kommune gikk av med seieren og vant prisen for «skole-pluss-hus-prosjekt» bygget med miljøvennlige materialer, solceller og med egen energilagring av hydrogen.

Utvikle produkter og tjenester som bidrar til positiv samfunnsutvikling

I 2018 startet KLP å tilby grønne boliglån, og våren 2019 ble det i tillegg lansert grønne lån til offentlig sektor. Det grønne låneproduktet har blitt positivt tatt imot og gjennom 2019 kom det inn lånesøknader for i overkant av 3 milliarder kroner. KLP har inngått låneavtaler for 700 millioner kroner, fordelt med 60 prosent på vann, avløp og renovasjon-bransjen og 40 prosent på klimavennlige bygg.

KLP har også lansert fire nye svanemerkede fond, slik at foretaket nå har en svanemerket fondsfamilie med totalt fem fond. Disse fondene følger strenge bærekraftskriterier for hvilke foretak som skal være i porteføljen. I tillegg er det kriterier for oppfølging av foretakene, åpenhet og rapportering. Fondene er fossilfrie.

Gjennom KLP Skadeforsikring tilbyr KLP foredrag og kurs om skadeforebygging til sine kunder, med særlig fokus på systematisk sikkerhetsforvaltning for kommunale utleieboliger. KLP har arrangert flere fagdager for å bidra til bevisstgjøring og økt kunnskap rundt utfordringer knyttet til slike utleieboliger. Gjennom forvaltning og kontinuerlig arbeid er målet å redusere risikoen for brann og skader. Dette skal gi kommunen tryggere boliger og lønnsomhet over tid.

KLP fortsetter sitt aktive arbeid innenfor arbeidsmiljøutvikling. Gjennom arbeidsmiljønettverket jobber KLP sammen med foretakets kunder for å få til varige endringer på arbeidsplasser som skaper gode samarbeidsforhold og lavere sykefravær. Ved å delta i nettverket sammen med andre kan kommunene lære av og bli inspirert av hverandre, og flere av kommunene melder om positive gevinster og måloppnåelse i prosjektene.

Nærmere informasjon om mål og resultater for KLPs samfunnsansvarsarbeid, er publisert under KLPs bærekraftsregnskap i årsrapporten, samt på klp.no.

ANSATTE OG HELSE, MILJØ OG SIKKERHET (HMS)

Ansatte

Bidraget fra foretakets ansatte er den viktigste innsatsfaktoren for at KLP skal nå sine mål. De ansattes helse, sikkerhet og trivsel er derfor viktig slik at skader og uheldige påvirkninger unngås. Det er en målsetting å legge til rette for et godt fysisk og psykososialt arbeidsmiljø preget av arbeidsglede. Dette er viktige premisser for god kvalitet i arbeidet, bedre resultat for virksomheten, større konkurransekraft, tillit hos kunder og arbeidslyst hos den enkelte. Det ble ikke rapportert om alvorlige yrkesskader i 2019.

KLP har satt mål om å ha sykefravær på under 4,0 prosent. Sykefraværet for 2019 ble totalt på 3,9 prosent (4,2). Både langtids- og korttidsfraværet har sunket. Det er stort fokus på å jobbe systematisk og målrettet med tilret-

telegging og oppfølging av sykemeldte. Lederne i KLP har siden 2018 brukt digitale systemer for oppfølging av sykemeldte. Dette har bidratt til bedre oppfølging av de sykemeldte.

Det var 6,8 prosent av de ansatte som sluttet i 2019.

Medarbeiderundersøkelsen for 2019 viser at KLP fortsatt scorer høyt på arbeidsglede og engasjement. Det er gjennomført arbeidsmiljødager med gjennomgang av nye retningslinjer for konfliktløsning samt å bevisstgjøre ansatte på hva som er viktig for å skape et godt arbeidsmiljø.

Likestilling og mangfold

KLP ønsker å være en attraktiv arbeidsplass hvor alle ansatte opplever å bli respektert for den de er uavhengig av kjønn, etnisitet, religion, livssyn, funksjonsnedsettelse, seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk, alder og andre vesentlige forhold ved den person.

KLP har videreført samarbeidet med foreningen FRI, foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold, for å gjennomføre kursopplegget "Rosa kompetanse". Formålet er å gi ansatte og ledere gode råd og perspektiver på hvordan man kan snakke trygt om seksuell orientering og kjønnsuttrykk på arbeidsplassen. KLP skal være en inkluderende arbeidsplass hvor alle kan være seg selv. I tillegg er KLP medlem av nettverk for LHBT (samlebetegnelse for lesbiske/homofile/bifile/transpersoner) på arbeidsplassen som består av arbeidsgivere som ønsker å jobbe med denne tematikken knyttet til arbeidslivet.

I introduksjonsprogrammet for nye medarbeidere i KLP gjennomgås KLPs verdigrunnlag, etiske retningslinjer og policy for likestilling og mangfold.

KLP har som mål å ha kjønnsbalanse i ledende stillinger og tyngre fagstillinger. Målet er å ha minst 40 prosent av hvert kjønn blant ledere. I dag ligger ledernivå 1 i KLP under målet, men KLP

har som mål å jobbe systematisk for å oppnå kjønnsbalanse og har igangsatt flere tiltak på dette området. Også i lederutviklingsprogrammet har vi fokus på kjønnsbalanse. Andre tiltak er knyttet til rekruttering og tilfang av kvinnelige kandidater i rekrutteringsprosesser, holdningsarbeid blant alle ansatte og identifisering og utvikling av talenter. KLP har arrangert interne- og eksterne foredrag og seminarer med temaene likestilling, jobb og karriere, mangfold. Kvinnedagen 8. mars, Samenes nasjonaldag 6. februar og Pride blir markert.

Prinsipper for avlønning

KLPs mål er å tilby sine medarbeidere gode, markedstilpassete lønns- og arbeidsbetingelser. Datterforetaket KLP Kapitalforvaltning AS opererer i markedet hvor deler av lønnen er basert på oppnådde resultater, og tilbyr derfor lønn som delvis er resultatavhengig for ansatte som har direkte resultatansvar. I tråd med regelverket fordeles utbetaling av en slik lønn over flere år og er delvis tilknyttet verdikutviklingen i utvalgte verdipapirfond, siden KLP som gjensidig selskap ikke har egne børsnoterte egenkapitalinstrumenter. Det er ikke prestasjonslønn andre steder i konsernet.

Ytre miljø

Verden står overfor store bærekraftsutfordringer. Klimaendringene har fått synlige konsekvenser i mange deler av verden og temperaturøkningen bør begrenses til 1,5 grad for å unngå alvorlige klimaendringer. KLPs påvirkning på ytre miljø og klima kommer fra egen aktivitet, indirekte via samarbeidspartnere og leverandører, samt via investeringer i selskaper og eiendom. KLP har ambisiøse mål om å redusere dette fotavtrykket. Når det gjelder foretakets egen drift, har KLP som overordnet miljømål å halvere klimagassutslippene innen 2030 med utgangspunkt i utslippene i 2010. KLP ligger godt an til å nå dette reduksjonsmålet. Hovedfokuset i 2019 har vært på flyreiser, hvor antall strekninger ble redusert med 3 prosent sammenlignet med året før.

Antall kilometer flydd er redusert med over 208 000 km, en reduksjon på 6 prosent fra 2018.

RAMMEBETINGELSER

Endringer i pensjonsmarkedet - offentlig tjenestepensjon

Gjennom flere år har Arbeids- og sosialdepartementet sammen med partene i arbeidslivet hatt en prosess med sikte på en ny langsiktig modell for alderspensjon i offentlig tjenestepensjon. Departementet la følgende forutsetninger for fremtidig modell til grunn; alleårsopptjening, livsvarig pensjon, garantert regulering av opptjente rettigheter og pensjon under utbetaling, samt kjønns- og aldersnøytrale premier. Overgangsregler og vern av opptjente rettigheter var andre sentrale spørsmål. Regjeringen og partene i arbeidslivet inngikk i mars 2018 avtale om ny pensjonsordning gjeldende fra 01.01.2020.

Målet for ny modell for alderspensjon, er at den i større grad skal støtte opp under arbeidslinjen og legge til rette for bedre mobilitet mellom offentlig- og privat sektor. KLP har brukt mye tid på å implementere ny modell og gjennom 2019 arbeidet med å bli klar for å innarbeide den nye modellen til ikrafttredelsestidspunktet 01.01.2020. Det har vært et ressurskrevende arbeid, men man lyktes å komme i mål.

De offentlige tjenestepensjonsordningene er forankret dels i lov og dels i tariffavtaler mellom partene i arbeidslivet.

Det gjenstår fortsatt og enes om et nytt regelverk for særaldersgrense og tidligpensjonering (AFP).

Kommune- og regionreformen

I juni 2017 vedtok Stortinget ny kommunestruktur og regionreform. Dette vedtaket innebærer at det fra 2020 vil være 356 kommuner og elleve fylker i

Norge. Før kommunereformen hadde Norge 428 kommuner og 19 fylker.

I dag har de fleste av landets kommuner og fylkeskommuner pensjonsordningen sin hos KLP. Flere av disse kommunene slo seg sammen med kommuner som har egen pensjonskasse. I to av disse tilfellene har den nye kommunen besluttet å ha pensjonsordning i KLP, mens videreføring av pensjonskassen har blitt resultatet i de øvrige. Kommunesammenslåing kan også gi nye kommuner en størrelse som gjør at noen kan vurdere å opprette sin egen pensjonskasse i fremtiden. Disse faktorene kan påvirke markedet innen offentlig tjenestepensjon.

ANDRE FORHOLD

Endringer i KLPs styre

Cathrine M. Lofthus og Øivind Brevik kom inn som nye styremedlemmer i KLP, mens Marit Torgersen og Lars Vorland fratradte styret i mai 2019.

KLP skal aktivt bruke de påvirkningsmulighetene foretaket har som Norges største livsforsikringssselskap i arbeidet for et mer bærekraftige miljø.

Eierrelasjoner

KLP legger vekt på en god dialog med sine eiere. Dette gir foretaket viktige impulser når det gjelder strategiske spørsmål og nyttige tilbakemeldinger på den daglige drift. Som tidligere, arrangerte KLP eiermøter rundt i landet også i 2019. I tillegg deltok foretaket på direktørmøter i helseforetakene. Det ble også gjennomført ressursgruppemøter for rådmenn.

Eierstyring og selskapsledelse

KLPs vedtekter og gjeldende lovgivning gir føringer for eierstyring, selskapsledelse og en klar rolledeling mellom styrende organer og daglig ledelse. Styret i KLP foretar årlig en gjennomgang av eierstyring og selskapsledelse. Siden KLP ikke har utstedt egenkapital-instrumenter og følgelig heller ikke er børsnotert, vil det være noen avvik fra NUES, som er nærmere beskrevet i eget kapittel i årsrapporten. Valgprosedyrer til foretaksforsamling og styre er gjennom foretakets vedtekter tilpasset den direkte eierform samtidig med at viktige interessegrupper er sikret representasjon i foretaksforsamlingen.

Styret har nedsatt revisjonsutvalg, kompensasjonsutvalg og risikoutvalg. Styret foretar årlig en evaluering av egen virksomhet og kompetanse.

Veien fremover

Foretakets visjon ligger fast der KLP skal være den beste partner for dagene som kommer. Dette er et bilde på hvordan foretaket ønsker at eiere og kunder skal oppleve at KLP styrker deres økonomi, forenkler deres hverdag, bidrar til å gjøre kundene til attraktive arbeidsgivere og bidrar til en mer bærekraftig offentlig sektor. Sentralt i dette arbeidet står verdiene åpen, tydelig, ansvarlig og engasjert, som alle medarbeidere skal følge i relasjon til foretakets kunder og kollegaer.

KLP skal være en pensjonsleverandør som skiller seg fra andre foretak som opererer i de samme markedene. KLPs

gjensidighet gir det beste utgangspunktet for å sikre at verdier som skapes, kommer medlemsvirksomhetene til gode. Når foretaket går med overskudd, brukes dette enten til å styrke soliditeten, eller til medlemsvirksomhetene i form av lavere kostnader. Resultatet er reduserte innbetalinger til KLP. Dermed blir det mer penger til skoler og sykehjem, eller andre prioriterte oppgaver som våre medlemsvirksomheter har ansvaret for. Hvordan KLP driver virksomheten har dermed direkte påvirkning på hvordan disse får løst sine samfunnsoppgaver.

KLPs hovedmål er å være Norges ledende leverandør av pensjon til offentlig sektor. KLP skal levere trygge og konkurransedyktige pensjons-, finans- og forsikringstjenester til offentlig sektor, virksomheter tilknyttet denne og deres ansatte. KLPs viktigste oppgave er derfor å levere pensjon til sine kunder med konkurransedyktig avkastning over tid, til de laveste kostnader, og med høy servicegrad. Foretakets pensjonsekspert har på årsbasis over 10 000 individuelle pensjonssamtaler og Kundeservice betjener over 200 000 telefonsamtaler.

Å forvalte store verdier på vegne av fellesskapet forplikter. KLPs forvaltning av oppsparte midler har stor betydning for foretakets kunder og eiere, men også indirekte for mange flere i Norge og i utlandet. Gjennom å gjøre kapital tilgjengelig, gir KLP mulighet for at foretak kan vokse, skape nye produkter og arbeidsplasser. Med dette hviler et sterkt samfunnsansvar. KLP er heldige som har engasjerte eiere som gir en tydelig retning for hvordan KLP skal bruke kapitalen ansvarlig i sine investeringer. Samfunnsansvar står på agendaen til foretaket hver dag og i alle deler av virksomheten.

KLP er en kunnskapsbedrift med over 1 000 ansatte. KLP kan og bør bli mer synlig som pensjonsekspert slik at foretakets brede ekspertise også kan komme

andre til nytte. Pensjon har de siste årene blitt et stadig viktigere tema i mediene og i samfunnsdebatten for øvrig. Som ekspert på dette området vil KLP arbeide aktivt med å bedre tilgjengeligheten av kunnskap og kompetanse rundt pensjon og sparing. KLP skal oppfattes som en troverdig og kyndig pensjonsveileder – foretakets mål er å være den beste.

Store strukturendringer i kommunal sektor og endringer i hovedproduktet offentlig tjenestepensjon, stiller hver for seg krav til KLPs strategiske beredskap og evne til kontinuerlig forbedring og effektivisering. Det arbeides med risikovurderinger og overvåking for å avdekke hvilke konsekvenser dette vil kunne få for KLPs virksomhet, samt tiltak for å møte utviklingen.

Dagens posisjon gir KLP en mulighet til å fortsette som en god leverandør av ny offentlig tjenestepensjon. Det forutsetter evne til å levere godt på flere områder. KLP er i gang med å utvikle nye og mer effektive teknologiske løsninger og tilpasser kompetanse for å være konkurransedyktig. Foretaket arbeider målrettet med å få kostnadsnivået videre ned. God og helhetlig kundeopplevelse utvikles med utgangspunkt i hva som gir best kunde verdi. Kundene forventer selvbetjente løsninger og sømløse prosesser med høy brukervennlighet og kort responstid.

Verden står overfor store bærekraftutfordringer lokalt og globalt. KLP er en del av dette bildet, og disse utfordringene innebærer både risikoer og muligheter. KLP skal aktivt bruke de påvirkningsmulighetene foretaket har som Norges største livsforsikringsselskap i arbeidet for et mer bærekraftig miljø. Ønsket om å gjøre en forskjell når det gjelder samfunnsansvar og bærekraft, står sentralt i KLPs daglige drift. Et aktivt forhold til samfunn, miljø og ansvarlige investeringer skal bidra til en god utvikling i et langsiktig perspektiv. Samfunnsansvar integreres i alle forretningsprosesser gjennom

blant annet ansvarlig forvaltning av pensjonsmidler, arbeid med etikk og høye miljøstandarder i bygg som KLP eier. KLP har samfunnsengasjerte eiere som ønsker at foretaket både skal sikre en god forutsigbar avkastning, men også være ledende på samfunnsansvar i bransjen. Ikke minst ønsker eierne at KLP skal bidra til oppnåelse av FNs bærekraftsmål.

KLP har forpliktet seg til å investere i ny produksjonskapasitet for fornybar energi i utviklingsland. Frem til 2019 bidro investeringene med fornybar energi til nærmere 7 millioner mennesker. KLP har i tillegg gjort betydelige investeringer i fornybarprosjekter i Europa og USA, samt innenfor kraftproduksjon og distribusjon i Norge. Også her har foretaket som ambisjon om å øke investeringene ytterligere. I 2019 ble det investert 6,2 milliarder

kroner i klimavennlige tiltak, mens målet fremover er minst 6 milliarder kroner årlig.

Med god soliditet er KLP godt posisjonert til å videreutvikle virksomheten på en måte som fortsatt skal skape gode langsiktige verdier for kunder, eiere og deres ansatte.

HENDELSER ETTER ÅRSSLUTT

Utbredelsen av COVID-19 har spredt seg over hele verden, og flere land inkludert Norge har igangsatt strenge tiltak for å hindre spredning. KLP følger de råd som blir gitt av Folkehelseinstituttet og myndighetene. Store deler av de ansatte jobber hjemmefra for å unngå spredning av viruset. Det er også igangsatt beredskapstiltak for å sikre god operasjonell drift over lengre tid, med redusert tilgjengelig bemanning.

De finansielle markedene tar også innover seg utbredelsen av COVID-19. Store bevegelser i aksje-, rente- og valutamarkedet skaper betydelige svingninger i markedsverdiene til KLP. Over tid har foretaket bygget solide finansielle buffere for å sikre god solvens i urolige tider. Finanstilsynet har bedt livselskaper, inkludert KLP, om ukentlig rapportering om den finansielle situasjonen til selskapet. Siste beregning av solvenssituasjonen til KLP er fortsatt godt over grensen på SCR 150%, som foretaket har satt for igangsetting av tiltak. Dersom det kommer store fall i aksjemarkedet vil KLP redusere sin eksponering gjennom gradvis salg av aksjer i henhold til fastsatt strategi knyttet til handlingsregelen.

Oslo, 22. mars 2020

Styret i Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringsselskap

(sign)

EGIL JOHANSEN
Leder

(sign)

JENNY FØLLING
Nestleder

(sign)

CATHRINE M. LOFTHUS

(sign)

KARIANNE MELLEBY

(sign)

ODD HALDGEIR LARSEN

(sign)

ØIVIND BREVIK

(sign)

SUSANNE TORP-HANSEN
Valgt av og blant de ansatte

(sign)

FREDDY LARSEN
Valgt av og blant de ansatte

(sign)

SVERRE THORNES
Konsernsjef

Foto: Marianne Wright Pedersen
Ansatt i KLP

ÅRSRAPPORT 2019

KLP Konsern Årsregnskap

Foto: Anders Eidsnes
Ansatt i KLP

Innhold

KLP KONSERN ÅRSREGNSKAP

RESULTATREGNSKAP	39
BALANSE	40
EGENKAPITALOPPSTILLING	42
KONTANTSTRØMOPPSTILLING	43
NOTER TIL REGNSKAPET	
Note 1 Generell informasjon	45
Note 2 Sammendrag av de viktigste regnskapsprinsippene	45
Note 3 Viktige regnskapsestimater og vurderinger	60
Note 4 Segmentinformasjon	62
Note 5 Netto inntekter fra finansielle instrumenter	64
Note 6 Virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser	66
Note 7 Virkelig verdi hierarki	71
Note 8 Eiendeler i innskuddsbasert livsforsikring	74
Note 9 Risikostyring	75
Note 10 Likviditetsrisiko	79
Note 11 Renterisiko	81
Note 12 Valutarisiko	83
Note 13 Kredittrisiko	85
Note 14 Presentasjon av eiendeler og gjeld som er gjenstand for netto oppgjør	88
Note 15 Pantelån og andre utlån	89
Note 16 Investerings eiendommer	91
Note 17 Investeringer i tilknyttede foretak og felleskontrollert foretak	92
Note 18 Ansvarlige lån og fondsobligasjonslån	93
Note 19 Sikringsbokføring	94
Note 20 Innlån	96
Note 21 Forsikringstekniske forhold	98
Note 22 Varige driftsmidler	106
Note 23 Skatt	107
Note 24 Overførte eiendeler med restriksjoner	109
Note 25 Immaterielle eiendeler	111
Note 26 Kapitalkrav	112
Note 27 Kapitalavkastning for livsforsikringsvirksomheten	113
Note 28 Pensjonsansvar egne ansatte	115
Note 29 Antall ansatte	118
Note 30 Ytelser og lån til ledende ansatte m.v.	119
Note 31 Honorar til revisor	122
Note 32 Driftskostnader	122
Note 33 Andre inntekter og kostnader	122
Note 34 Annen kortsiktig gjeld	122
Note 35 Betingede forpliktelser	123
Note 36 Opptjent egenkapital	123
Note 37 Hendelser etter balansedagen	124
Note 38 Endring i forpliktelser fra finansieringsaktiviteter	124
Note 39 Endring i virkelig verdi IFRS 9	125

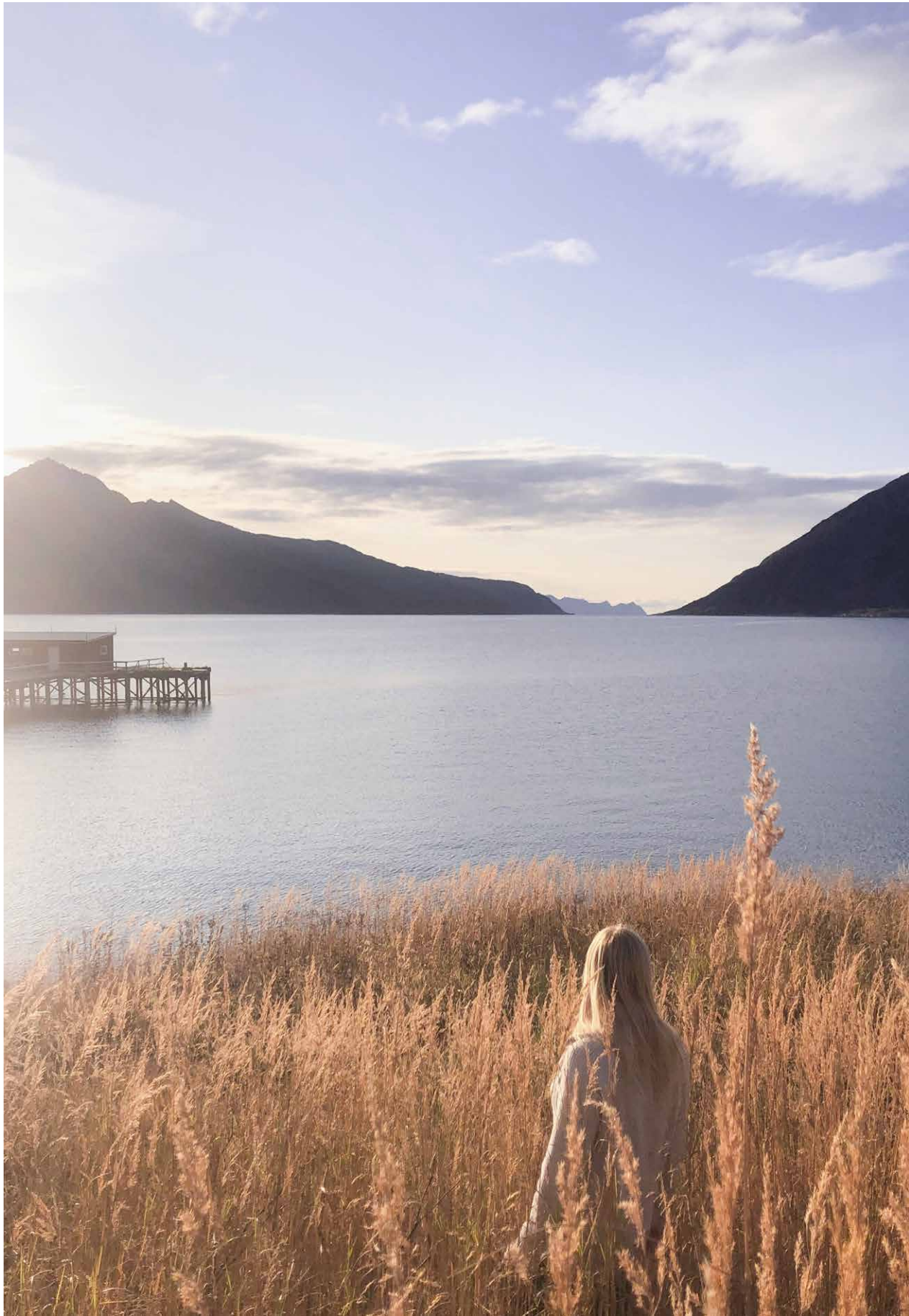

Foto: Jenny Marie Wiggen
Ansatt i KLP

Resultatregnskap

KLP KONSERN

NOTE	MILLIONER KRONER	2019	2018
21	Premieinntekter for egen regning	42 716	40 921
5	Netto avkastning fra finansielle eiendeler	16 301	14 989
5	Netto renteinntekter bank	294	249
5	Realiserte og urealiserte gevinster og tap på finansielle instrumenter	42 247	- 14 500
16	Netto inntekter fra investeringseiendommer	4 314	4 993
33	Andre inntekter	762	1 107
	Sum netto inntekter	106 634	47 760
21	Erstatninger for egen regning	-21 616	- 20 015
21	Endring i forsikringsmessige avsetninger	-29 954	- 28 096
	Rentekostnad og verdiendring ansvarlige lån og fondsobligasjonslån	-372	- 483
32	Driftskostnader	-1 892	- 1 872
33	Andre kostnader	-1 145	- 1 075
	Andelseiers verdiendring i konsoliderte eiendoms- og verdipapirfond	-14 736	4 022
	Sum kostnader	-69 715	- 47 520
	Driftsresultat	36 919	240
21	Til(-) / fra(+) kursreguleringsfond i livsforsikring	-22 277	8 862
21	Til(-) / fra(+) tilleggsavsetning og bufferavsetning i livsforsikring	-8 052	- 2 792
21	Midler tilført forsikringskundene i livsforsikring	-3 398	- 3 469
	Resultat før skatt	3 193	2 840
23	Skattekostnad ¹	-1 201	- 125
	Resultat	1 992	2 715
28	Aktuarielle gevinster og tap på ytelsesbaserte pensjonsordninger - ytelser til ansatte	151	- 22
21	Justering av forsikringsforpliktelsene	-16	1
23	Skatt på poster som senere ikke vil bli omklassifisert til resultatet	-34	5
	Poster som senere ikke vil bli omklassifisert til resultatet	101	- 16
	Revaluering eiendommer til bruk i egen virksomhet	209	222
16	Valutaomregning utenlandske datterforetak	- 353	- 238
21	Justering av forsikringsforpliktelsene	353	238
23	Skatt på poster som senere vil bli omklassifisert til resultatet	-52	- 56
	Poster som senere vil bli omklassifisert til resultatet når særlige vilkår er oppfylt	157	167
	Sum utvidet resultat	258	150
	Totalresultat	2 249	2 866
	¹ Andelseieres andel av skattekostnad i konsoliderte verdipapirfond	-236	- 229

Balanse

KLP KONSERN

NOTE	MILLIONER KRONER	31.12.2019	31.12.2018
23	Utsatt skattefordel	62	65
25	Andre immaterielle eiendeler	460	274
22	Varige driftsmidler	2 072	1 900
17	Investeringer i tilknyttede foretak og felleskontrollert virksomhet	3 062	1 508
7,16	Investeringseiendom	74 545	67 570
6,13	Gjeldsinstrumenter som holdes til forfall	29 701	31 053
6,13	Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer	150 580	141 549
6,7,13,15	Utlån kommuner, bedrifter og personkunder til virkelig verdi over resultat	602	855
6,13,15	Utlån kommuner, bedrifter og personkunder til amortisert kost	105 727	94 909
6,7,13	Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi over resultat	170 810	166 344
6,7	Egenkapitalinstrumenter til virkelig verdi over resultat	206 949	159 968
6,7,13,14	Finansielle derivater	7 582	944
6	Fordringer	2 484	2 213
6,8	Eiendeler i innskuddsbasert livsforsikring	4 906	3 396
	Kontanter og bankinnskudd	3 194	3 009
	SUM EIENDELER	762 737	675 558

Balanse

KLP KONSERN

NOTE	MILLIONER KRONER	31.12.2019	31.12.2018
	Innskutt egenkapital	16 540	14 554
36	Opptjent egenkapital	20 799	19 303
	SUM EGENKAPITAL	37 339	33 857
6,18,19,20,38	Fondsobligasjonslån	1 738	1 662
6,18,20,38	Ansvarlig lån	6 012	6 029
28	Pensjonsforpliktelser	790	880
21	Forsikringsmessige avsetninger i livsforsikring	567 883	509 284
6,21	Avsetninger i innskuddsbasert livsforsikring	4 906	3 396
21	Premie-, erstatnings-, og sikkerhetsfondsavsetning i skadeforsikring	2 604	2 325
6,20,38	Utstedte obligasjonslån med fortrinnsrett	24 415	23 025
6,20,38	Gjeld til kredittinstitusjoner	8 199	2 794
6,2	Gjeld til og innskudd fra kunder	11 487	10 662
6,7,14	Finansielle derivater	856	6 809
23	Utsatt skatt	1 247	1 083
34	Annen kortsiktig gjeld	6 298	6 053
	Andelseieres interesser i konsoliderte verdipapirfond	88 963	67 701
	SUM GJELD	725 398	641 701
	SUM EGENKAPITAL OG GJELD	762 737	675 558
	Betingede forpliktelser	23 344	20 532

Oslo, 22. mars 2020

Styret i Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringsselskap

(sign)

EGIL JOHANSEN
Leder

(sign)

JENNY FØLLING
Nestleder

(sign)

CATHRINE M. LOFTHUS

(sign)

KARIANNE MELLEBY

(sign)

ODD HALDGEIR LARSEN

(sign)

ØVIND BREVIK

(sign)

SUSANNE TORP-HANSEN
Valgt av og blant de ansatte

(sign)

FREDDY LARSEN
Valgt av og blant de ansatte

(sign)

SVERRE THORNES
Konsernsjef

Egenkapitaloppstilling

KLP KONSERN

2019 MILLIONER KRONER	Innskutt egenkapital	Opptjent egenkapital	Sum egenkapital
Egenkapital 01.01.2019	14 554	19 303	33 857
Resultat	754	1 238	1 992
Poster som senere ikke vil bli omklassifisert til resultatet		101	101
Poster som senere vil bli omklassifisert til resultatet når særlige vilkår er oppfylt		157	157
Sum utvidet resultat		258	258
Sum totalresultat	754	1 496	2 249
Netto innbetalt egenkapitaltilskudd	1 232		1 232
Sum transaksjoner med eierne	1 232		1 232
Egenkapital 31.12.2019	16 540	20 799	37 339

2018 MILLIONER KRONER	Innskutt egenkapital	Opptjent egenkapital	Sum egenkapital
Egenkapital 01.01.2018	13 125	16 439	29 564
Resultat		2 715	2 715
Poster som senere ikke vil bli omklassifisert til resultatet		- 16	- 16
Poster som senere vil bli omklassifisert til resultatet når særlige vilkår er oppfylt		167	167
Sum utvidet resultat		150	150
Sum totalresultat		2 866	2 866
Netto innbetalt egenkapitaltilskudd	1 429		1 429
Sum transaksjoner med eierne	1 429		1 429
Egenkapital 31.12.2018	14 554	19 303	33 857

Kontantstrømoppstilling

KLP KONSERN

MILLIONER KRONER	2019	2018
KONTANTSTRØM FRA OPERASJONELLE AKTIVITETER		
Innbetalte premier direkte forsikring	38 467	34 595
Utbetalte gjenforsikringspremier	-56	-72
Utbetalte erstatninger og forsikringsytelser direkte forsikring	-20 585	-18 846
Innbetalte gjenforsikringsoppgjør for erstatninger og forsikringsytelser	42	-17
Innbetalinger ved flytting	499	533
Utbetalinger ved flytting	-399	-567
Utbetalinger til andre leverandører for varer og tjenester	-1 804	-1 810
Utbetalinger til ansatte, pensjonsinretninger, arbeidsgiveravgift mv.	-1 123	-1 080
Utbetalinger av renter	-1 529	-758
Innbetalinger av renter	12 195	10 940
Innbetalinger av utbytte	6 048	3 074
Inn-/utbetalinger av skatter og offentlige avgifter	-533	-475
Innbetalinger fra eiendomsvirksomheten	3 604	3 502
Netto inn- og utbetalinger av lån til kunder mv.	-9 659	-7 191
Netto innbetalinger på kundeinnskudd bank	825	992
Innbetalinger ved salg av aksjer	62 788	26 562
Utbetalinger ved kjøp av aksjer	-72 988	-16 434
Innbetalinger ved salg av obligasjoner og sertifikater	81 697	85 985
Utbetalinger ved kjøp av obligasjoner og sertifikater	-84 318	-107 421
Innbetalinger ved salg av eiendom	284	817
Utbetalinger ved kjøp av eiendom	-6 403	-2 783
Inn-/utbetalinger til investering i eiendeler med investeringsvalg	-905	-810
Netto inn- og utbetalinger for kjøp/salg av andre verdipapirer med kort løpetid	-8 308	50
Netto kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter	-2 162	8 786

Kontantstrømoppstilling

KLP KONSERN

MILLIONER KRONER	2019	2018
KONTANTSTRØM FRA INVESTERINGSAKTIVITETER		
Utbetalinger ved kjøp av driftsmidler mv.	-301	-47
Netto kontantstrøm fra investeringsaktiviteter	-301	-47
KONTANTSTRØM FRA FINANSIERINGSAKTIVITETER		
Netto innskudd fra andelseiere i konsoliderte verdipapirfond	-329	-10 899
Innbetalinger ved låneopptak	9 000	6 500
Utbetalinger ved låneopptak	-7 224	-5 575
Innbetalinger av egenkapitalinnskudd	1 241	1 442
Utbetalinger ved tilbakebetaling av egenkapitalinnskudd	-9	-14
Netto kontantstrøm fra finansieringsaktiviteter	2 679	-8 545
Netto endring i kontanter og bankinnskudd	216	194
Effekt valutakursendringer på kontanter og kontantekvivalenter	-31	-6
Beholding av kontanter og bankinnskudd ved periodens begynnelse	3 009	2 820
Beholding av kontanter og bankinnskudd ved periodens slutt	3 194	3 009

Noter til regnskapet

KLP KONSERN

NOTE 1 Generell informasjon

Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringsforetak (foretaket) og dets datterforetak (samlet konsernet) leverer pensjons-, finans-, bank- og forsikringstjenester til privatpersoner, kommuner og fylkeskommuner, helseforetak og til bedrifter både i offentlig og privat sektor.

Det største produktområdet er kollektiv pensjonsforsikring. Innen pensjons-

forsikring tilbyr konsernet kommunal tjenestepensjon, foretakspensjon og innskuddspensjon. I tillegg tilbyr konsernet gruppelivs- og skadeforsikring, banktjenester, fond- og kapitalforvaltning.

Kommunal Landspensjonskasse (KLP) er et gjensidig forsikringsforetak registrert og hjemmehørende i Norge. KLP har hovedkontor i Dronning Eufemias gate 10, Oslo.

Årsregnskapet til konsernet er tilgjengelig på klp.no.

Konsernet har ansvarlig lån notert på London Stock Exchange og deler av konsernets obligasjoner med fortrinnsrett er notert på Oslo Børs.

NOTE 2 Sammendrag av de viktigste regnskapsprinsippene

Nedenfor følger en beskrivelse av de vesentligste regnskapsprinsippene som er benyttet i konsernregnskapet. Disse prinsippene er benyttet konsistent for alle perioder som er presentert.

2.1 BASISPRINSIPPER

Konsernregnskapet for KLP er utarbeidet i samsvar med International Financial Reporting Standards (IFRS) godkjent av EU med enkelte tillegg som følger av regnskapsloven og forskrift om årsregnskap for livsforsikringsforetak. Konsernregnskapet er utarbeidet med utgangspunkt i prinsipp om historisk kost, med følgende unntak:

- Investeringseiendom målt til virkelig verdi
- Eiendommer konsernet selv benytter er revaluert til virkelig verdi
- Finansielle eiendeler og gjeld (herunder finansielle derivater) vurdert til virkelig verdi over resultatet
- Finansielle eiendeler og gjeld vurdert etter reglene om virkelig verdisikring

Ved utarbeidelsen av årsregnskapet må ledelsen foreta regnskapsmessige estimater og skjønsmessige vurderinger.

Dette vil påvirke konsernets regnskapsførte verdier av eiendeler og gjeld, inntekter og kostnader. Faktiske tall vil kunne avvike fra benyttede estimater. Områder hvor det er utvist skjønsmessige vurderinger og estimater av vesentlig betydning for konsernet er beskrevet i note 3.

Alle beløp er presentert i millioner kroner uten desimal med mindre annet er angitt.

Regnskapet er satt opp etter forutsetning om fortsatt drift.

2.1.1 ENDRINGER I REGNSKAPS-PRINSIPPER OG OPPLYSNINGER (a) Nye og endrede standarder og fortolkninger som er trådt i kraft

Fra og med 1. januar 2019 implementerte foretaket/konsernet regnskapsstandarden *IFRS 16 Leieavtaler*. Standarden resulterer i at flere leieavtaler enn tidligere blir balanseført, ettersom skillet mellom operasjonell og finansiell leasing er fjernet. Under denne standarden, er retten til å bruke en leid gjenstand en eiendel, og forpliktelsen til å betale leie

en gjeld som skal balanseføres. Unntakene er kortsiktige leieavtaler og leieavtaler med lav verdi. Den regnskapsmessige behandlingen for utleiende er ikke vesentlig endret.

Konsernet har analysert alle sine leieavtaler for å verifisere om de oppfyller kriteriene som leieavtaler i henhold til IFRS 16, og de leieavtaler som faller inn under standarden er konserninterne og er således eliminert i konsernregnskapet. Implementering av IFRS 16 har derfor ingen vesentlig effekt for konsernet.

EU har godkjent endringer i *IAS 19 Personalytelse* som klargjør regnskapsføring av planendringer, avkortning og oppgjør som finner sted i løpet av regnskapsperioden. Ved ny måling av netto ytelsesbasert pensjonsforpliktelse ved endring, avkortning eller oppgjør av ordningen, skal kostnad ved inneværende periodes pensjonsopptjening og nettorenten for perioden etter den nye målingen er foretatt, baseres på de samme forutsetningene som er lagt til grunn ved ny måling av netto ytelsesbasert pensjonsforpliktelse.

NOTE 2 Sammendrag av de viktigste regnskapsprinsippene - forts.

Nettorente for restløpetiden etter planendringen fastsettes basert på en netto ytelsesbasert pensjonsforpliktelse i henhold til ny måling multiplisert med diskonteringsrenten benyttet ved denne målingen. Endringene gjelder for regnskapsperioder som begynner 1. januar 2019 eller senere, og implementeres med prospektiv virkning.

IFRS 9 Finansielle instrumenter, trådte i kraft 1. januar 2018, og regulerer klassifisering, måling og innregning av finansielle eiendeler- og forpliktelser, innfører nye regler for sikringsbokføring og en ny nedskrivningsmodell for finansielle eiendeler. Finansielle eiendeler skal klassifiseres i tre kategorier:

- Amortisert kost
- Virkelig verdi med verdiendring over resultatet
- Virkelig verdi med verdiendring utvidet resultat

Målekategori bestemmes ved første gangs regnskapsføring. Klassifiseringen avhenger av foretakets/konsernets forretningsmodell for styring av sine finansielle instrumenter og karakteris-

tikken av kontantstrømmene til det enkelte instrument. Foretak/konsern med forsikringsdominert virksomhet er gjennom bestemmelser i IFRS 4 Forsikringskontrakter, gitt to alternative midlertidige unntak fra de nye kravene i IFRS 9. Unntakene har sin bakgrunn i bekymring over at IFRS 9 trer i kraft før ny standard om *Forsikringskontrakter IFRS 17*.

1) Foretak/konsern med forsikringsdominert virksomhet, har adgang, men ikke plikt, til å anvende gjeldende regler for finansielle instrumenter (IAS 39) ved utarbeidelsen av IFRS regnskap for regnskapsårene 2018, 2019 og 2020. For å anses å drive forsikringsdominert virksomhet, er kravet at forsikringsforpliktelsen må utgjøre minst 90 % av totale forpliktelser eller minst 80 %, forutsatt at virksomheten ikke er involvert i vesentlige aktiviteter som ikke er knyttet til forsikring. For å beregne om vilkåret er oppfylt, skal man ta utgangspunkt i tall som forelå per 31.12.2016.

For KLP Konsernet anses 93,9 % virksomheten å være knyttet til

forsikring, og kriteriet for å kunne benytte seg av midlertidig unntak, er således oppfylt. Dette er vist i tabellen nedenfor.

KLP Konsernet har benyttet seg av dette midlertidige unntaket, og vil således ikke implementere IFRS 9 før 2021 eller senere.

2) Konsern med forsikringsvirksomhet som vil implementere IFRS 9, kan velge å foreta omklassifisering mellom resultatposter og postene for andre inntekter og kostnader (utvidet resultat) i samsvar med reglene etter IFRS 4 for regnskapsårene 2018, 2019 og 2020. Metoden åpner for å ta ut forskjeller i verdsetting mellom IAS 39 og IFRS 9 på noen utvalgte finansielle eiendeler.

KLP konsernet har ikke valgt å benytte seg av dette midlertidige unntaket.

Det er ingen øvrige nye eller endrede IFRS-er eller IFRIC-fortolkninger som er trådt i kraft for 2019 årsregnskapet som påvirker regnskapet til konsernet i vesentlig grad.

FORSIKRINGSRELATERTE FORPLIKTELSE

MILLIONER KRONER	
Fondsobligasjonslån	1 650
Ansvarlig lån	6 220
Pensjonsforpliktelser	712
Forsikringsmessige avsetninger i livsforsikring	453 943
Avsetninger i innskuddsbasert livsforsikring	1 674
Premie-, erstatnings-, og sikkerhetsfondsavsetning i skadeforsikring	2 245
Finansielle derivater	5 871
Utsatt skatt	403
Annen kortsiktig gjeld	4 823
Andelseieres interesser i konsoliderte verdipapirfond	55 916
Sum forsikringsrelaterede forpliktelser	533 456
Sum totale forpliktelser	568 290
Andel forsikringsrelaterede forpliktelser	93,9 %

(b) Standarder, endringer og fortolkninger til eksisterende standarder som ikke er trådt i kraft og hvor konsernet ikke har valgt tidlig anvendelse:

Den nye standarden for forsikringskontrakter, IFRS 17, ble publisert av IASB i 2017, men er på nåværende tidspunkt ikke godkjent av EU. Standarden vil erstatte dagens standard for forsikringskontrakter, IFRS 4, og vil tidligst implementeres fra 2021. Definisjon av hva som er en forsikringskontrakt er ikke endret, selv om det er kommet noen presiseringer som avgrensner hva som er kvalifiserende kontrakter som skal behandles i tråd med IFRS 17. I motsetning til IFRS 4 inneholder IFRS 17 også regler om hvordan forsikringskontrakter skal vurderes og presenteres. Standarden beskriver en verdsettelsesmodell der forsikringsforpliktelsen baseres på forventet nåverdi av fremtidige kontantstrømmer, med tillegg av en risikomargin og en fortjenestemargin. I tillegg finnes det mulige forenklede modeller som man benytte under visse forutsetninger. Nåverdien finnes ved å identifisere kontraktens forventede kontantstrømmer med en markedsrente. Risikomarginen skal reflektere ikke finansiell risiko som gjør forsikringsgiver indifferent til å inngå kontrakten eller ikke. En eventuell positiv fortjenestemargin balanseføres og løses opp gjennom det ordinære resultatet i takt med avløp av forsikringsrisiko. Negativ fortjenestemargin (tap) innregnes i resultatet umiddelbart.

Standarden forutsetter at forsikringskontrakter med tilnærmet lik risiko som styres samlet som en portefølje grupperes etter hvorvidt de er lønnsomme, tapsgivende eller lønnsomme med risiko for å bli tapsgivende. Det kan maksimalt være 12 måneders forskjell i utstedelse av kontraktene som inngår i en gruppe.

Standarden krever retrospektiv anvendelse, men tillater visse forenklinger dersom det er praktisk umulig med full retrospektiv anvendelse. Det skal være

en høy terskel for å benytte forenklingene. Det er foreslått endringer i standarden på flere områder, og det er ventet at oppdatert versjon av standarden vil foreligge i løpet av sommeren 2020. Et av forslagene går ut på å utsette implementeringen av standarden til 2022 eller senere. Det er således fortsatt usikkerhet om endelig ikrafttredelsestidspunkt fra IASB og om når EU vil godkjenne standarden til bruk i EU/EØS-området.

Konsernet er godt i gang med sitt implementeringsprosjekt av IFRS 17. Det er foretatt en foreløpig kartlegging av konsernets forsikringskontrakter med tanke på hvorvidt de er innenfor standarden eller ikke, hvilken verdsettelsesmodell de ulike, kvalifiserende kontraktene tilhører og hvordan disse skal grupperes. Konklusjonene er arbeidshypoteser som det arbeides videre med. Det er således ikke klart hvordan standarden vil påvirke konsernets egenkapital.

IBOR- REFORMEN

IBOR reformen påvirker en rekke avtaler som fastsetterrentenivået i henhold til en referanseindeks. I Norge ble det i 2018 etablert en gruppe som har arbeidet med en anbefaling om alternativ referanserente i norsk kroner. I slutten av september 2019 offentliggjorde arbeidsgruppen sin anbefaling av en reformert versjon av «Norwegian overnight weighted average- Nowa» som en alternativ referanserente. Renten skal reformeres i forbindelse med at Norges Bank tar over som administrator fra og med 1. januar 2020, men vil trolig være svært lik dagens Nowa. Endring i referanserente vil ha regnskapsmessig effekt på sikringsbøkføring, siden sikringsforholdets effektivitet vil bli påvirket av endring i rente både ved kontantstrømsikring og virkelig verdi sikring.

I slutten av september 2019 vedtok IASB midlertidige endringer i IFRS 9 (finansielle instrumenter) og IFRS 7, der formålet med unntakene i standarden er å bidra til at sikringsbøkføring kan opprettholdes i perioden frem til overgang til

ny referanserente. Endringene er obligatoriske fra 2020, men kan tidlig implementeres for 2019 årsregnskapet. Den praktiske konsekvensen av å tidlig implementere reglene, er at sikringsforhold som varer til etter 2021 kan videreføres uberørt av IBOR - reformen. Konsernet har ikke tidlig implementert endringene.

For øvrig er det ingen andre IFRSer eller IFRIC-fortolkninger som ikke er trådt i kraft som forventes å ha en vesentlig påvirkning på regnskapet.

2.2 KONSOLIDERINGSPRINSIPPER

2.2.1 Datterforetak

Som datterforetak regnes alle enheter der konsernet har bestemmende direkte eller indirekte innflytelse/kontroll. Bestemmende innflytelse oppnås normalt gjennom eie av mer enn halvparten av stemmeberettiget kapital. I kontrollvurderingen inkluderes også virkningen av potensielle stemmeretter som kan utøves eller konverteres på balanse dagen. Datterforetak blir konsolidert fra det tidspunkt hvor konsernet overtar kontrollen, og de utelates fra konsolideringen når kontrollen opphører.

I tråd med definisjonen av kontroll i IFRS 10 anser konsernet at det foreligger kontroll som medfører konsolideringsplikt for en stor andel av KLPs investeringer i verdipapirfond. Konsernet har lagt vekt på følgende forhold ved vurdering av om det foreligger konsolideringsplikt:

- Konsernet tar initiativ til verdipapirfondet og definerer investeringsstrategi, forvaltningshonorar mv. til verdipapirfondets vedtekter
- Konsernet forestår forvaltningen innenfor verdipapirfondets vedtektsfestede handlingsrom
- Konsernet mottar alt forvaltningshonorar i fondet
- Konsernet utnytter synergier ved å selv foreta forvaltning (unntak for noen "fond i fond" strukturer)
- Konsernet har betydelig eierandel i fondet (som oftest over 20 prosent)

NOTE 2 Sammendrag av de viktigste regnskapsprinsippene - forts.

Reglene medfører bruk av skjønn i vurderingen av hvilke enheter konsernet anses å ha kontroll over. I konsernets regnskap konsolideres slike fond 100 prosent i balansen. Ikke kontrollerende eierinteresser (minoritetens andel av verdipapirfondet) inngår i regnskapslinjene "Andelseiers verdiendring i konsoliderte eiendoms- og verdipapirfond" i resultatet og "Andelseieres interesser i konsoliderte verdipapirfond" og klassifiseres som gjeld i balansen.

Kjøp av datterforetak regnskapsføres etter oppkjøpsmetoden. Anskaffelseskost settes lik virkelig verdi av eiendeler som ytes som vederlag ved kjøpet, egenkapitalinstrumenter som utstedes og pådratte forpliktelser ved overføring av kontroll. Det oppkjøpte foretakets identifiserbare eiendeler og gjeld verdsettes til virkelig verdi. Dersom anskaffelseskost overstiger virkelig verdi av identifiserbare netto eiendeler i datterforetaket, balanseføres overskyttende som goodwill. Dersom anskaffelseskost er lavere, resultatføres differansen på oppkjøpstidspunktet.

Konserninterne transaksjoner og mellomværende mellom konsernforetak er eliminert. Dersom konsernforetak avlegger regnskaper etter andre prinsipper enn konsernet, omarbeides disse for å oppnå samsvar med konsernets regnskapsprinsipper før de konsolideres. Konsernets regnskap presenteres i norske kroner, og datterforetak som fører regnskap i utenlandsk valuta omregnes til norske kroner på balanse dagens valutakurs. Ved konsolidering av resultatposter i utenlandsk valuta, benyttes gjennomsnittlig valutakurs.

2.2.2 Tilknyttede foretak

Tilknyttede foretak er enheter hvor konsernet har betydelig innflytelse uten å ha kontroll. Dersom konsernet direkte eller indirekte eier 20% eller mer av stemmerettene i et foretaks om det er investert i, antas det at konsernet har en betydelig innflytelse, med mindre det klart kan godtgjøres at dette ikke er

tilfelle. Hvorvidt det foreligger en betydelig innflytelse, kan normalt sett godtgjøres på en eller flere av følgende måter:

- Representasjon i styret eller tilsvarende organ i foretaket det er investert i
- Deltagelse i prosesser for fastsetting av prinsipper, herunder deltagelse i avgjørelser om utbytte eller andre utdelinger
- Vesentlige transaksjoner mellom konsernet og foretaket det er investert i
- Gjensidig utveksling av ledende personale, eller
- Levering av viktig teknisk informasjon

På kjøpstidspunktet regnskapsføres investering i tilknyttet foretak til anskaffelseskost. Egenkapitalmetoden benyttes for regnskapsføring i påfølgende perioder. Det innebærer at konsernets andel av over- eller underskudd i tilknyttede foretak resultatføres og tillegges balanseført verdi sammen med ikke resultatførte egenkapitalendringer. Konsernet resultatfører ikke andel av underskudd dersom det medfører at balanseført verdi av investeringen blir negativ med mindre konsernet har påtatt seg forpliktelser på vegne av det tilknyttede foretaket.

Der det har vært nødvendig er regnskapsprinsipper i tilknyttede foretak endret for å oppnå samsvar med konsernets regnskapsprinsipper.

2.2.3 Felleskontrollerte ordninger

Felleskontrollerte ordninger er investeringer hvor konsernet har felles kontroll med et annet foretak. "Felles kontroll" er den avtalte delingen av kontroll over en felleskontrollert ordning, som bare foreligger når beslutninger om relevante aktiviteter krever enstemmighet mellom de partene som deler kontrollen.

Etter IFRS 11 skal investeringer i felleskontrollerte ordninger klassifiseres enten som felleskontrollerte driftsordninger eller felleskontrollerte

virksomheter avhengig av de avtalemessige rettighetene og forpliktelsene til hver enkelt investor. Konsernet har vurdert sine felleskontrollerte ordninger og kommet til at de er felleskontrollerte virksomheter.

På kjøpstidspunktet regnskapsføres investering i felleskontrollert virksomhet til anskaffelseskost. Egenkapitalmetoden benyttes for regnskapsføring i påfølgende perioder. Det innebærer at konsernets andel av over- eller underskudd i felleskontrollert virksomhet resultatføres og tillegges balanseført verdi sammen med ikke resultatførte egenkapitalendringer. Konsernet resultatfører ikke andel av underskudd dersom det medfører at balanseført verdi av investeringen blir negativ med mindre konsernet har påtatt seg forpliktelser på vegne av den felleskontrollerte ordningen.

Der det har vært nødvendig er regnskapsprinsipper i felleskontrollert virksomhet endret for å oppnå samsvar med konsernets regnskapsprinsipper.

2.2.4 Strukturerte enheter

Enkelte fond har blitt konsolidert i konsernets balanse da konsernet anses at definisjonen av kontroll begrepet etter IFRS 10 er oppfylt. Dette gjelder i sin helhet fond som er eid av morselskapet KLP.

2.3 VIRKSOMHETSSEGMENTER

Konsernets forretningsmessige segmenter er definert i forhold til forretningsområder hvor risiko og avkastning skiller seg fra hverandre. Konsernets forretningssegmenter er gruppert i følgende områder: kollektiv pensjon offentlig, kollektiv pensjon privat, skadeforsikring, bank, kapitalforvaltning og øvrig virksomhet. Segmentene er nærmere omtalt i note 4.

2.4 OMREGNING AV TRANSAKSJONER I UTENLANDSK VALUTA

2.4.1 Funksjonell valuta og presentasjonsvaluta

Konsernregnskapet presenteres i norske kroner, som er den funksjonelle valutaen til morselskapet.

2.4.2 Transaksjoner og balanseposter

Transaksjoner i utenlandsk valuta er omregnet til norske kroner ved å benytte valutakursen på transaksjonstidspunktet. Valutagevinster- og tap på transaksjoner i utenlandsk valuta resultatføres. Tilsvarende gjelder for omregning av pengeposter (eiendeler og gjeld) på balansedagen.

Omregningsdifferanser på ikke-pengeposter inngår som del av gevinst og tap ved vurdering til virkelig verdi. Omregningsdifferanser knyttet til ikke-pengeposter som aksjer til virkelig verdi over resultatet, inngår som et element i resultatført verdiendring.

2.4.3 Konsernforetak

Enheter som konsolideres, og som har annen funksjonell valuta enn presentasjonsvalutaen, behandles som følger:

- Balansen er omregnet til balansedagens kurs
- Resultatregnskapet er omregnet til gjennomsnittskurs (dersom gjennomsnittskurs ikke totalt sett gir et rimelig estimat på bruk av transaksjonskurs, brukes transaksjonskursen)
- Omregningsdifferanser føres over utvidet resultat

2.5 VARIGE DRIFTSMIDLER

Konsernets varige driftsmidler består i hovedsak av kontormaskiner, inventar, biler, kunst og fast eiendom som benyttes av konsernet i dets virksomhet.

Fast eiendom benyttet av konsernet revalueres til virkelig verdi basert på periodiske verdivurderinger utført av konsernet, med fradrag for avskrivninger. Verdivurderingen utføres regelmessig. Prinsippene for verdivurdering av eiendommene er de samme som for investeringseiendom, og er nærmere beskrevet i forbindelse med prinsippene for regnskapsmessig behandling av investeringseiendom.

Øvrige varige driftsmidler er regnskapsført til anskaffelseskost inkludert kostnader som kan direkte henføres til driftsmidlet, med fradrag for av- og nedskrivninger.

Påfølgende kostnader vedrørende driftsmidler aktiveres som en del av driftsmidlet dersom det er sannsynlig at påkostningen bidrar til fremtidige økonomiske fordeler for konsernet, og kostnaden kan måles pålitelig. Reparasjon og vedlikehold resultatføres i den perioden utgiftene pådras.

Avskrivning er i all hovedsak beregnet ved bruk av lineær metode, slik at anleggsmidlenes anskaffelseskost, eller revaluert verdi, avskrives til restverdi over forventet brukstid, som er:

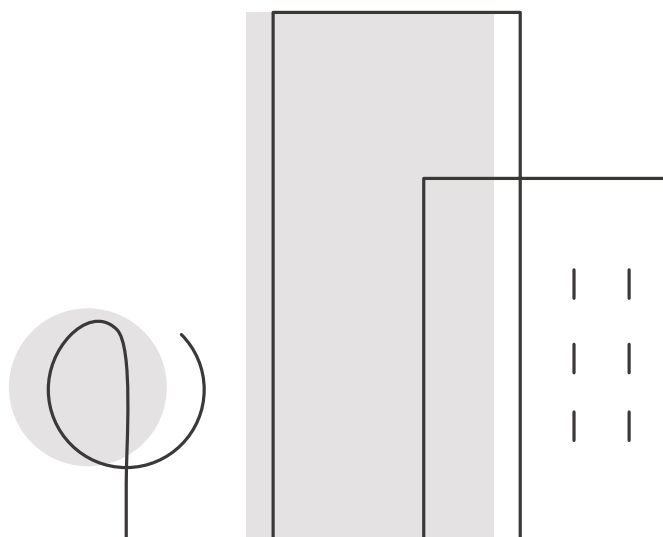
Bygninger:	50 år
Kontormaskiner:	3 – 5 år
Biler:	5 år
Inventar:	3 – 5 år

Bygninger dekomponeres dersom vesentlige deler har signifikant ulik brukstid. Hver komponent avskrives i forhold til komponentens brukstid.

Årlig vurderes driftsmidlenes utnyttbare levetid. Ved indikasjoner på verdifall utover restverdi, foretas det beregning av gjenvinnbart beløp. Dersom gjenvinnbart beløp er lavere enn restverdi foretas det nedskrivning til gjenvinnbart beløp.

2.6 INVESTERINGSEIENDOM

Fast eiendom som ikke benyttes av konsernet, er klassifisert som investeringseiendom. Dersom en eiendom delvis benyttes av konsernet, og delvis er utleid til eksterne, klassifiseres den delen som leies ut til eksterne som investeringseiendom dersom den kan seksjoneres ut.

NOTE 2 Sammendrag av de viktigste regnskapsprinsippene - forts.

Investerings eiendom består av bygninger og tomter, og vurderes til virkelig verdi på balansedagen. Konsernet benytter en verdsettelsesmodell for å beregne markedsverdi. Verdsettelsesmetoden er basert på neddiskontering av eiendommens forventede netto kontantstrøm med markedets avkastningskrav.

Ved beregning av netto kontantstrøm benyttes i utgangspunktet markedsleie til någjeldende betingelser, mens det for perioder etter kontraktsutløp fastsettes en antatt markedsleie. Videre hensyntas et inntektsfradrag basert på forventet ledighet, forventede påkostninger og normale driftskostnader.

Forventet kontantstrøm neddiskonteres med et avkastningskrav som fastsettes med grunnlag i den risikofrie renten (10-års norsk statsobligasjonsrente) justert med et tillegg for estimat på en 20-års risikofri rente. Estimert på 20-årsrenten tilsvarer helningen på swapkurven mellom 10 og 20 år. Den risikofrie renten tillegges så en generell eiendomsrisiko for å finne avkastningskrav for prime eiendommer. Til sist legges det på en risikopremie som fastsettes ut i fra risikovilligheten blant investorene i eiendomsmarkedet hensyntatt

eiendomsspesifikke forhold som geografi, eiendomstype, kontrakter, leietakere og teknisk tilstand på eiendommen.

Kvartalsvis takseres et utvalg av eiendomsmassen til konsernet av eksterne, uavhengige og kvalifiserte aktører. Ved vesentlig avvik fra egen vurdering av virkelig verdi analyseres differansene og verdsettelsesmodellens parametere justeres dersom dette viser seg nødvendig.

Endringer i virkelig verdi resultatføres under linjen "Netto inntekter fra investeringseiendommer".

Dersom en investeringseiendom tas i bruk av konsernet, reklassifiseres eiendommen til varig driftsmiddel. Virkelig verdi på reklassifiseringstidspunktet utgjør kostpris for den reklassifiserte eiendommen.

Dersom en eiendom konsernet har benyttet blir leid ut til eksterne, reklassifiseres eiendommen til investeringseiendom. Enhver differanse mellom bokført verdi og virkelig verdi på reklassifiseringstidspunktet posterer mot egenkapitalen som en revaluering.

2.7 IMMATERIELLE EIENDELER

Konsernets immaterielle eiendeler består i all hovedsak av aktiverte IT-systemer. Ved kjøp av nytt IT-system aktiveres direkte henførbare kostnader utbetalt til systemleverandør, eksternt konsulentbistand og internt medgåtte kostnader for å få systemet installert og klart til bruk.

Ved videreutvikling av IT-systemer aktiveres både eksterne og interne kostnader jfr. ovenfor. Systemendringer som betraktes som vedlikehold kostnadsføres løpende.

Når et IT-system er ferdigstilt, avskrives aktiverte kostnader lineært over forventet brukstid. Ved senere aktiveringer grunnet videreutvikling avskrives disse over den opprinnelig fastsatte brukstid med mindre påkostningen øker systemets totale forventede brukstid.

Ved indikasjon på at balanseført verdi av et aktivert IT-system er høyere enn gjennvinnbart beløp, foretas det test for verdifall. Hvis balanseført verdi er høyere enn gjennvinnbart beløp (nåverdi ved fortsatt bruk/eie), foretas det nedskrivning til gjennvinnbart beløp.

2.8 FINANSIELLE INSTRUMENTER

2.8.1 Klassifisering

Finansielle instrumenter blir ved første gangs innregning klassifisert i en av følgende kategorier

Finansielle eiendeler

- a) Finansielle eiendeler regnskapsført til virkelig verdi over resultatet
- b) Utlån og fordringer regnskapsført til amortisert kost
- c) Hold - til - forfall - investeringer regnskapsført til amortisert kost

Finansielle forpliktelser

- a) Finansielle forpliktelser til virkelig verdi over resultatet
- d) Andre finansielle forpliktelser regnskapsført til amortisert kost

a) Finansielle eiendeler og forpliktelser til virkelig verdi over resultatet

Innenfor denne kategorien kan tilordningen være pliktig eller bestemt regnskapsført til virkelig verdi med verdiendringer over resultatet.

- Finansielle eiendeler holdt for omsetning er eiendeler som er anskaffet primært med henblikk på å gi for tjeneste fra kortsiktige prissvingninger. Konsernets derivater inngår i denne kategorien med mindre de inngår som en del av en regnskapsmessig sikring etter reglene om sikringsbokføring.
- Finansielle eiendeler og forpliktelser bestemt regnskapsført til virkelig verdi med verdiendringer over resultatet er klassifisert i denne kategorien dersom de finansielle instrumentene enten forvaltes som en gruppe, og hvor deres inntjening vurderes og rapporteres til ledelsen på grunnlag av virkelig verdi eller dersom klassifiseringen eliminerer eller reduserer regnskapsmessig inkonsistens i målingen.

De finansielle eiendelene omfatter aksjer og andeler, obligasjoner, sertifikater og utlån, mens de finansielle

forpliktelsene omfatter gjeld til kredittinstitusjoner og derivater.

b) Utlån og fordringer regnskapsført til amortisert kost

Utlån og fordringer er finansielle eiendeler, med unntak av derivater, med faste eller bestembare betalinger, og som ikke omsettes i et aktivt marked med unntak for:

- De som konsernet har intensjon om å selge på kort sikt eller har øremerket til virkelig verdi over resultat.
- De som konsernet har øremerket tilgjengelig for salg
- De som inneholder kanskje ikke vil kunne gjenvinne hele sin opprinnelige investering i, bortsett fra svekket kredittverdighet, og som skal klassifiseres som tilgjengelig for salg

Utlån og fordringer til amortisert kost består av:

- Lån og fordringer tilknyttet investeringsvirksomheten
- Lån og fordringer øvrige inklusive fordringer på forsikringstakere

Lån og fordringer i investeringsvirksomheten omfatter gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer hvilket er obligasjoner som ikke er priset i et aktivt marked, samt utlån til kommuner, bedrifter og personkunder.

c) Hold til forfall investeringer regnskapsført til amortisert kost

Hold til forfall investeringer består av finansielle eiendeler, som ikke er derivater, og som har faste eller bestembare betalinger og et definert forfallstidspunkt, og som konsernet har intensjon og evne til å holde til forfall med unntak for:

- De som foretaket ved førstegangsinnregning øremerker til virkelig verdi over resultatet
- De som foretaket har øremerket tilgjengelig for salg
- De som oppfyller definisjonen til lån og fordringer.

Kategorien omfatter obligasjoner som regnskapsføres til amortisert kost.

d) Andre finansielle forpliktelser regnskapsført til amortisert kost

Kategorien omfatter ansvarlig lån, fondsobligasjonslån og utstedte obligasjonslån med fortrinnsrett, samt gjeld til- og innskudd fra kunder.

2.8.2 Regnskapsføring og måling

Kjøp og salg av finansielle instrumenter regnskapsføres til virkelig verdi på handelsdato, det vil si når konsernet har forpliktet seg til å kjøpe eller selge det finansielle instrumentet. Direkte kjøpsomkostninger inkluderes i anskaffelseskost med unntak for kjøpsomkostninger knyttet til finansielle instrumenter til virkelig verdi over resultatet. For disse instrumentene kostnadsføres kjøpsomkostningene direkte. Finansielle eiendeler fraregnes når konsernet ikke lenger har rett til å motta kontantstrømmen fra eiendelen eller konsernet har overført all risiko og rettigheter knyttet til eierskapet. Finansielle forpliktelser fraregnes når den underliggende plikten i kontrakten er oppfylt, kansellert eller utløpt.

a) Verdimåling til virkelig verdi

Prinsippene for beregning av virkelig verdi relatert til de ulike instrumentene fremkommer av note 6.

b) Verdimåling til amortisert kost

Finansielle instrumenter som ikke måles til virkelig verdi måles til amortisert kost ved bruk av effektiv rente metode. Internrenten fastsettes ved diskontering av kontraktsfestede kontantstrømmer over forventet løpetid. Kontantstrømmene inkluderer etableringsgebyrer og direkte transaksjonskostnader samt eventuell restverdi ved utløpet av forventet løpetid. Amortisert kost er nåverdien av disse kontantstrømmene neddiskontert med internrenten.

NOTE 2 Sammendrag av de viktigste regnskapsprinsippene - forts.

c) Nedskrivning av finansielle eiendeler som måles til amortisert kost

Ved vurderingen av om det foreligger verdiforringelse av en finansiell eiendel legges det vekt på hvorvidt utsteder/debitor har vesentlige finansielle vanskeligheter og om det foreligger kontraktsbrudd, herunder mislighold. Det vurderes om det er sannsynlig at skyldner går konkurs, hvorvidt det finnes et aktivt marked for eiendelen på grunn av finansielle vanskeligheter, eller om det observeres målbar nedgang i forventet kontantstrøm fra en gruppe finansielle eiendeler. Vurderingen baseres utelukkende på historiske forhold, fremtidige hendelser vurderes ikke uansett grad av sannsynlighet.

Dersom det foreligger objektive bevis for verdifall foretas det nedskrivning. Nedskrivningen beregnes ved å sammenligne ny, forventet kontantstrøm med opprinnelig kontantstrøm diskontert med hhv. opprinnelig effektiv rente (eiendeler med fast rente) eller med effektiv rente på måletidspunktet (eiendeler med flytende rente). Nedskrivningen reduserer eiendelens balanseførte verdi og innregnes i resultatregnskapet under regnskapslinjen "Netto avkastning fra finansielle eiendeler".

Tapsvurdering og tapsnedskrivning foretas kvartalsvis på individuelle utlån. Låneengasjement med ubetalte terminer eldre enn 90 dager eller kreditter med overtrekk eldre enn 90 dager gjennomgås på balansedagen. I tillegg foretas det en løpende vurdering av andre låneengasjementer hvor det foreligger objektive bevis for verdifall.

Utlån vurderes også gruppevis. Dersom det foreligger objektive bevis for at en gruppe av utlån har verdifall foretas det en nedskrivning.

2.8.3 Presentasjon i balanse og resultatregnskap

a) Finansielle eiendeler til virkelig verdi over resultat

Finansielle eiendeler til virkelig verdi

over resultatet presenteres i balansen enten som "Utlån kommuner, bedrifter og personkunder til virkelig verdi over resultat", "Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi over resultat" eller "Egenkapitalinstrumenter til virkelig verdi over resultat". Renteinntekter og aksjeutbytte inkluderes i linjen "Netto avkastning fra finansielle eiendeler". For bankvirksomheten inngår renteinntektene i linjen "Netto renteinntekter bank". Øvrige verdiendringer inngår i linjen "Netto avkastning fra finansielle eiendeler".

b) Utlån og fordringer til amortisert kost

Utlån og fordringer til amortisert kost presenteres i balansen enten som "Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer", "Utlån til kommuner, bedrifter og personkunder til amortisert kost", "Fordringer" eller "Kontanter og bankinnskudd". Renteinntekter inkluderes i linjen "Netto avkastning fra finansielle eiendeler". For bankvirksomheten inngår renteinntektene i linjen "Netto renteinntekt bank". Verdiendringer som kan knyttes til objektive indikasjoner på verdifall samt valutaendringer inngår i linjen "Netto avkastning fra finansielle eiendeler".

c) Finansielle eiendeler som holdes til forfall

Finansielle eiendeler som holdes til forfall består av obligasjoner notert i et aktivt marked og presenteres i balansen som "Gjeldsinstrumenter som holdes til forfall". Renteinntekter etter effektiv rente metoden inkluderes i linjen "Netto avkastning fra finansielle eiendeler". Verdiendringer som kan knyttes til objektive indikasjoner på verdifall, samt urealiserte valutaendringer inngår i linjen "Netto avkastning fra finansielle eiendeler".

d) Gjeld til og innskudd fra kunder

Gjeld til og innskudd fra kunder bokføres til virkelig verdi i balansen når innskuddet blir registrert som overført til kundens konto. I etterfølgende perioder regnskapsføres gjeld til- og innskudd fra

kunder med flytende rente til amortisert kost etter effektiv rentemetode. Rente-kostnadene inngår i linjen "Netto renteinntekter bank".

e) Utstedte ansvarlig lån

Ansvarlige lån regnskapsføres til virkelig verdi ved opptak justert for oppkjøps-kostnader. Ved påfølgende måling regnskapsføres ansvarlig lån til amortisert kost med bruk av effektiv rentemetode. Metoden benyttes for å tilordne rentekostnadene over en relevant periode, og posteres over resultatet på linjen "Rentekostnad og verdiendring ansvarlige lån og fondsobligasjonslån". Ansvarlig lån i utenlandsk valuta omregnes til norske kroner på balansedagen. Verdiendring som følge av valutaendringen posteres over resultatet, og inngår i linjen "Rentekostnad og verdiendring ansvarlige lån og fondsobligasjonslån".

f) Utstedt fondsobligasjonslån

Fondsobligasjonslån regnskapsføres til pålydende på utstedelsestidspunktet, og vurderes deretter til amortisert kost. På fondsobligasjonslån som er sikret mot valuta- og renteendringer (virkelig verdisikring), justeres bokført verdi med verdiendring i sikret risiko. Verdiendringen føres over resultatet på linjen "Rentekostnad og verdiendring ansvarlige lån og fondsobligasjonslån".

g) Utstedte obligasjonslån med fortrinnsrett

Utstedte obligasjonslån med fortrinnsrett regnskapsføres første gang til virkelig verdi ved opptak justert for oppkjøps-kostnader, det vil si pålydende justert for eventuell over-/underkurs ved utstedelse. Ved etterfølgende måling er obligasjonslånene vurdert til amortisert kost etter effektiv rentemetode. Rente-kostnadene inngår i linjen "Netto renteinntekt bank" i resultatregnskapet.

Utstedte obligasjonslån med fast rente regnskapsføres etter reglene om virkelig verdisikring i den grad disse er sikret mot endring i rentenivået.

h) Gjeld til kredittinstitusjoner

Gjeld til kredittinstitusjoner balanseføres til markedsverdi ved anskaffelse. Ved etterfølgende måling benyttes virkelig verdi da dette eliminerer eller reduserer regnskapsmessig inkonsistens. Rentekostnadene inngår i linjen "Netto renteinntekt bank" mens øvrige verdiendringer inngår i linjen "Netto verdiendring på finansielle instrumenter" i resultatregnskapet.

i) Andelseieres interesser i konsoliderte verdipapirfond

Minoritetseier i de konsoliderte verdipapirfondene kan kreve utløsning av sine eierandeler, og som følge av dette er minoritetens andel av fondene klassifisert som en gjeld på regnskapslinjen "Andelseieres interesser i konsoliderte verdipapirfond". Minoritetens andel av verdiendringer i verdipapirfondene posterer over resultatet, og inngår i linjen "Andelseieres verdiendring i konsoliderte verdipapirfond".

j) Derivater og sikring

Finansielle derivater balanseføres til virkelig verdi på det tidspunktet avtalen inngås. Ved etterfølgende måling regnskapsføres derivatene til virkelig verdi og presenteres som en eiendel dersom verdien er positiv og som en forpliktelse dersom verdien er negativ. Regnskapsføringen av tilhørende gevinster og tap avhenger av hvorvidt derivatet er utpekt som et regnskapsmessig sikringsinstrument, og i hvilken type regnskapsmessig sikring derivatet inngår.

For derivater som ikke inngår i regnskapsmessig sikringsforhold, resultatføres gevinster og tap løpende på linjen for "Netto verdiendring på finansielle instrumenter". Disse inngår i kategorien finansielle eiendeler til virkelig verdi over resultat.

Konsernet har i to tilfeller benyttet seg av regnskapsmessig sikring (sikringsbokføring). I ett tilfelle er sikringsbokføring benyttet ved sikring av utstedt fondsobligasjon (sikringsobjekt)

mot verdiendringer som følge av endringer i rente- og valutakurs (virkelig verdisikring). Sikringsinstrumentet er en kombinert rente- og valutaswap. Sikringsforholdet er dokumentert og sikringens effektivitet måles løpende. Det andre tilfellet er virkelig verdi sikring av fastrente utlån. Sikringsforholdet er dokumentert og effektiviteten måles løpende.

Endring i virkelig verdi på sikringsinstrumentet er innregnet i resultatregnskapet på linjen "Realiserte og urealiserte gevinster og tap på finansielle instrumenter". Verdiendringer på sikringsobjektet som kan henføres til den sikrede risikoen, er regnskapsført som en korreksjon av sikringsobjektets balanseførte verdi og innregnet i resultatet på linjen for "Netto kostnader ansvarlige lån og fondsobligasjonslån" og "Netto renteinntekter bank". I de tilfeller hvor et verdipapir har innebygde derivater som ikke er skilt ut, vil derivatets verdi inngå i papirets verdi som helhet.

2.9 MOTREGNING

Finansielle eiendeler og finansiell gjeld er bare motregnet i den grad det foreligger en ubetinget juridisk rett til å motregne eiendel mot gjeld, videre at man har intensjon om å motregne, samt at forfallstidspunktet for eiendelen samsvarer med forfallstidspunktet for gjelden.

2.10 KONTANTER OG KONTANT-EKVIVALENTER

Kontanter og bankinnskudd er definert som fordringer på kredittinstitusjoner uten oppsigelsestid. Beløpet inkluderer ikke fordringer på kredittinstitusjoner som er knyttet til kjøp og salg av verdipapirer i forvaltningen av verdipapirporteføljene.

2.11 KONSERNETS EGENKAPITAL

Egenkapitalen i konsernet er delt i to hovedelementer:

2.11.1 Innskutt egenkapital

Konsernets morselskap er et gjensidig selskap eid av sine kunder. I KLP er kundene (medlemmene) forpliktet til å innbetale egenkapitaltilskudd ved etablering av kundeforhold (tilflytting). I tillegg belastes medlemmene årlige tilskudd etter vurdering av behov. Styret kan videre beslutte at medlemmene skal innbetale egenkapitaltilskudd i andre tilfeller, dersom dette er nødvendig for å gi KLP tilfredsstillende soliditet. Egenkapitaltilskudd fastsettes i forhold til medlemmets relative størrelse målt i premiereserve, og beregnes særskilt for den enkelte fellesordning.

Egenkapitaltilskuddet kan benyttes til dekning av tap eller underskudd ved løpende drift. Egenkapitaltilskudd kan bare tilbakebetales i forbindelse med flytting av kundeforholdet fra foretaket og forutsetter blant annet godkjenning av styret og forhåndssamtykke fra Finanstilsynet. Gjenstand for eventuell tilbakebetaling er en andel av det faktiske oppsamlede egenkapitaltilskuddet på opphørstidspunktet, beregnet i henhold til medlemmets andel av foretakets samlede premiereserve.

Utdeling av avkastning på egenkapitaltilskuddet avhenger av foretakets resultater.

Egenkapitaltilskuddet er ikke omsettelig.

2.11.2 Opptjent egenkapital

Konsernets opptjente egenkapital består av risikoutjevningfond, revalueringsfond og øvrig opptjent egenkapital.

Alminnelige selskapsrettslige regler gjelder så langt de passer for eventuell utdeling eller bruk av annen opptjent egenkapital. Forsikringsvirksomhetslovens regler gjelder for eventuell bruk av risikoutjevningfond.

NOTE 2 Sammendrag av de viktigste regnskapsprinsippene - forts.

2.12 REGNSKAPSFØRING AV INNTEKTER

2.12.1 Premieinntekter

Premieinntekter inntektsføres med det beløp som forfaller i regnskapsåret. Periodisering av opptjent premie ivaretas ved avsetning mot uopptjent premie. Årets tilflyttede reserver føres over resultatregnskapet, og inngår i premieinntektene. Andel av periodens brutto premieinntekt som tilfaller reassurandør i forbindelse med gjensikring går til fradrag i brutto premieinntekt.

2.12.2 Renteinntekter/-kostnader

Renteinntekter og rentekostnader tilknyttet alle rentebærende finansielle instrumenter vurderes til amortisert kost og inntektsføres ved bruk av effektiv rentemethode. Etableringsgebyr ved utlån inngår i amortiseringen, og inntektsføres over lånets forventede løpetid.

For rentebærende finansielle investeringer som måles til virkelig verdi, klassifiseres renteinntekten som "Netto avkastning fra finansielle eiendeler". For bankvirksomheten inngår renteinntektene i linjen "Netto renteinntekter bank", mens øvrige verdiendringer klassifiseres som "Realiserte og urealiserte gevinster og tap på finansielle eiendeler".

2.12.3 Leieinntekter og andre inntekter

Inntekter fra utleie av fast eiendom inntektsføres lineært over leiekontraktens løpetid. Inntekten inngår i "Netto inntekter fra investeringseiendommer". Honorar for kapitalforvaltning inntektsføres i henhold til utført forvaltning for perioden frem til balansedagen. Inntekten inngår i linjen "Andre inntekter". Øvrige tjenester inntektsføres lineært over kontraktsperioden.

2.13 SKATT

Konsernet driver skattepliktig virksomhet.

For konsernets livsforsikringsvirksomhet, skal skatting av inntekter og kostnader knyttet til eiendeler i kundeporteføljene foretas i samsvar med regnskapslovgivningen. Prinsippet gjelder både

finansielle eiendeler og andre type eiendeler. Det er derfor det forsikrings-tekniske resultatet, slik det fremkommer av årsregnskapet, som legges til grunn for skattingen fra forsikringsvirksomheten. Det oppstår dermed ikke permanente eller midlertidige forskjeller for skatteformål tilknyttet kundeporteføljene. Poster i det ikke-tekniske resultatet er i hovedsak knyttet til forvaltning av selskapsporteføljen, og følger ordinære skatteregler.

I skadevirksomheten, gis det etter de endrede skattereglene fra og med inntektsåret 2018 ikke lengre fradrag for avsetninger til naturskadefond og garantiordning. Avsetningen som man hadde ved utløpet av inntektsåret 2017 er satt av på egen konto, og kommer først til beskatning ved avvikling av skadeforsikringsvirksomheten. I tillegg er differansen mellom avsetningene for inntektsåret 2017 og 2018 satt på en egen konto med utsatt inntektsføring lineært over 10 år.

For øvrige virksomheter i konsernet gjelder alminnelige skatteregler. Forskjeller mellom regnskapsmessige og skattemessige vurderinger av eiendeler og gjeld som vil reversere på et senere tidspunkt, gir grunnlag for beregning av utsatt skattefordel eller utsatt skatt i regnskapet. Utsatt skattefordel og utsatt skatt nettes i den grad de har en juridisk rett til å motregne de innregnede beløpene og har til hensikt å gjøre dem opp på nettogrunnlag eller å realisere eiendelen og gjøre opp forpliktelsen under ett.

Ved avleggelsen av konsernregnskapet vurderes balanseføring av norsk utsatt skatt på konsernnivå. Utsatt skatt og skattefordel er beregnet som forskjeller mellom regnskapsmessig og skattemessig verdi på eiendeler og gjeld. Utsatt skattefordel balanseføres i den grad det kan sannsynliggjøres at foretakene i konsernet vil ha tilstrekkelig skattemessig overskudd til å nyttiggjøre seg skattefordelen. Ved vurdering av sannsynlighet legges det vekt på

historisk inntjening og forventet fremtidig skattemessig inntekt.

For utenlandske datterforetak regnskapsføres betalbar- og utsatt skatt/skattefordel i henhold til lokale skatteregler. Skatten kan ikke utlignes mot et eventuelt fremførbart underskudd i morselskapet ved hjelp av konsernbidrag med skattemessig effekt. I konsernregnskapets balanse fremkommer denne skatten på linjene for "Utsatt skatt" og "Utsatt skattefordel". I resultatregnskapet fremkommer denne kostnaden på linjen "Skattekostnad".

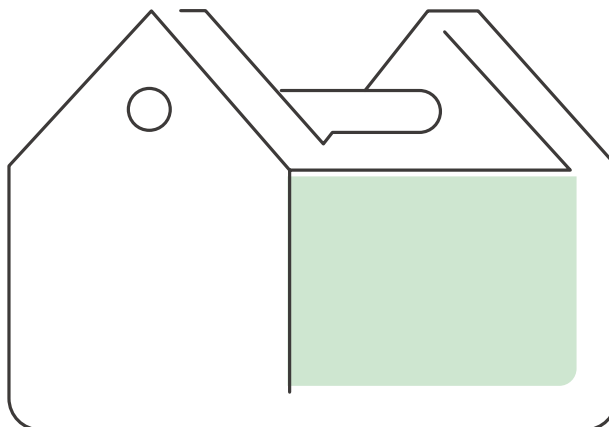
I konsernet inngår både foretak som omfattes og som ikke omfattes av finansskatt. Ved balanseføring av utsatt skatt/skattefordel i konsernregnskapet benyttes derfor selskapskattesatsen gjeldende for det enkelte foretak i konsernet.

Skattekostnaden til konsernet er ytterligere spesifisert i note 23.

2.14 FORSIKRINGSKONTRAKTER

I henhold til IFRS 4 må det være knyttet betydelig forsikringsrisiko til kontrakten for at den skal kunne defineres som en forsikringskontrakt. Forsikringsproduktene konsernet tilbyr tilfredsstillende kravet om betydelig forsikringsrisiko, og er regnskapsført i samsvar med IFRS 4. I henhold til IFRS 4, vurderes forsikringskontraktene samlet som en forsikringskontrakt selv om den inneholder en finansiell del.

Det er gjennomført tilstrekkelighets-test for å kontrollere at nivået på de regnskapsførte forpliktelsene på forsikringskontraktene står i forhold til forsikringskundernes kontraktsmessige rettigheter. Konsernets avsetninger tilfredsstillende kravene i denne testen, og IFRS 4 stiller derfor ikke ytterligere krav til reservering. Konsernet har derfor benyttet gjeldende norsk regelverk for regnskapsføring av forsikringskontrakter.

2.14.1 Bransjer

Konsernet tilbyr produkter til sine kunder innen følgende bransjer:

- a) Kollektiv pensjon (offentlig og privat)
- b) Gruppeliv
- c) Skadeforsikring.

a) Kollektiv pensjon offentlig består i hovedsak av offentlig tjenstepensjonsordninger som omfatter alderspensjon, etterlattepensjon, uførepensjon og premiefritak under ervervsuførhet. Fra 1. januar 2020 vil all fremtidig opp-tjening av alderspensjon for medlemmer født 1963 eller senere skje gjennom en påslagsordning hvor alle år i arbeid gir pensjonsopptjening, på tilsvarende måte som i folketrygden. For disse alderskullene innføres det fra samme dato fleksible regler for uttak av alderspensjon og rett til å kombinere arbeid med utbetaling av pensjon uten inntektsavkorting. Pensjonen som opptjenes fra påslagsordningen reguleres før uttak av pensjon i takt med endringen i grunnbeløpet. Dette er også i tråd med regelverket i folketrygden. Påslagsordningen er også en ytelsesbasert pensjonsordning premier og avsetninger vil foretas basert på et uendret beregningsgrunnlag.

For alderskullene født før 1963 videreføres bruttoordningen som er basert på lineær opptjening. Dette innebærer at den enkeltes opptjente ytelser til enhver tid utgjør den forholdsmessige del av de ytelser vedkommende vil ha rett til ved fortsatt tjeneste til pensjonsalder. Den forholdsmessige del fremkommer som forholdet mellom den tjenestetid vedkommende allerede har opptjent og den samlede tjenestetid vedkommende vil oppnå ved fortsatt tjeneste til pensjonsalder, dog slik at sistnevnte størrelse ikke kan overstige 40 år ved beregningen av den forholdsmessige del. Ordningenes ytelser fastsettes etter gjeldende regler for offentlig tjenstepensjon som blant annet innbefatter samordning med folketrygdens ytelser for alderspensjonen for å sikre et definert brutto pensjonsnivå.

Regulering av løpende pensjoner og opptjente pensjonsrettigheter finansieres i sin helhet ved en særskilt reguleringspremie. En del offentlige særtrekk er ikke forhåndsfinansiert og finansieres ved engangspremier ved oppstart og eventuelt senere endringer av pensjonen (bruttogaranti).

Premiereserve i pensjonsordningene er fastsatt som netto engangspremie for de opptjente alders-, uføre- og etterlattepensjoner. I tillegg er det avsatt administrasjonsreserve ut fra konsernets faktiske omkostninger til utbetaling av pensjon. I premiereserven inngår også avsetninger for inntrufne, ennå ikke oppgjorte forsikringstilfeller, herunder karensavsetning for uførerisiko.

I tillegg til offentlig tjenstepensjonsordningen beskrevet over, tilbys privat tjenstepensjon.

Innskuddspensjon er en pensjonsspareordning hvor kunden betaler innskudd i samsvar med en avtalt innskuddsplan til medlemmenes fremtidige alderspensjon. Den innskuddsbaserte pensjonsordningen har en tilknyttet risikoytelse som per 31.12.2019 besto av innskuddsfritak og uførepensjon uten fripoliseopptjening, begge deler med 12 måneders karens. For risikoytelsene foretas en karensavsetning (IBNR/RBNS) på 12 måneders risikopremie.

Avsetninger i livsforsikringer med investeringsvalg består av kundenes innbetalte sparekapital og tilført avkastning.

NOTE 2 Sammendrag av de viktigste regnskapsprinsippene - forts.

b) Gruppeliv er i hovedsak konsentrert om kommunegruppeliv og lærergruppeliv som omfatter kun dødsrisiko. Andre dekninger forekommer for et mindre antall kunder. I tillegg kommer gjeldsgruppeliv som omfatter dødsrisiko og for en stor del av eksisterende kunder også uførerisiko.

De forsikringstekniske avsetninger i gruppelivsforsikring er basert på risikoteoretiske metoder. Erstatningsreserven inkluderer avsetninger til de forventede utbetalinger til inntrufne, ennå ikke oppgjorte forsikringstilfeller, uavhengig av om disse er rapportert eller ikke.

c) I skadeforsikring tilbys følgende produkter:

Yrkesskade, Trygghet og Ulykke

Forsikringskontrakter som dekker kundenes arbeidstakere for yrkesskader

som faller inn under yrkesskadeloven og hovedtariffavtalen. I tillegg tegnes forsikringskontrakter som dekker arbeidstakerene for ulykke i fritiden. Det tegnes også forsikringskontrakter som dekker kunden for ulykker i fritiden, herunder også skoleelever i skoletiden.

Brann-Kombinert

Forsikringskontrakter som dekker skade på kundenes eiendommer og eventuelle verditap som påføres kunden ved skade eller tap av eiendommen. Produktet inkluderer også en obligatorisk natur-skadedekning. Risikoen for foretaket reduseres gjennom tegning av reassuranskontrakter som dekker erstatninger over gitte beløp per skade.

Motorvogn

Forsikringskontrakter som dekker oppstått ved bruk av kundenes motorvogn. Risikoen for foretaket reduseres

gjennom tegning av reassuranskontrakter som dekker erstatninger over gitte beløp pr. skade.

Ansvar

Forsikringskontrakter som dekker skade påført tredjeperson som en følge av kundenes virksomhet. Dekningen gjelder både for tingskader og personskader.

Reise

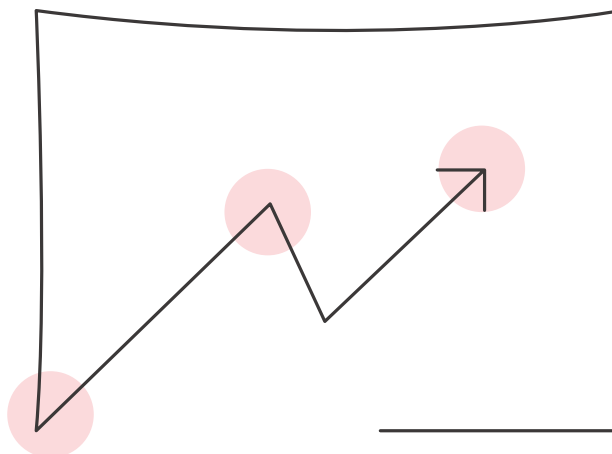
Forsikringskontrakter som dekker kundene for skader og tap oppstått på reiser.

Barneforsikring

Forsikringskontrakter som dekker utgifter ved ulykker eller alvorlig sykdom samt inntektsbortfall (uførepensjon).

Gruppeliv

Forsikringskontrakter som dekker kunden for dødsfall og uførhet.

Risikoen for konsernet reduseres gjennom tegning av reassuranskontrakter som dekker erstatninger over gitte beløp per skade i alle bransjer nevnt over med unntak for gruppeliv. Konsernet skal til enhver tid ha forsikringstekniske avsetninger som gir full dekning av det forsikringstekniske ansvar og annen risiko avledet av forsikringsvirksomheten. Konsernets avsetninger skal i alle tilfeller til enhver tid oppfylle de minstekrav til avsetninger som følger av forskrifter og lover.

2.14.2 Avsetninger i forsikringsfond

I det følgende omtales konsernets vesentligste forsikringsfond.

a) Premiereserve

Premiereserven utgjør den forsikringstekniske kontantverdien av pensjonsrettigheter som er opptjent på beregningstidspunktet. Premiereserven inkluderer også administrasjonsreserve etter konsernets beregningsgrunnlag, samt avsetninger for inntrufne, ennå ikke oppgjorte forsikringstilfeller, herunder karensavsetning for uførerisiko.

b) Tilleggsavsetninger

Tilleggsavsetninger føres i resultatregnskapet under linjen "Til(-) / fra(+)" tilleggsavsetning og bufferavsetning i livsforsikring" som pliktige avsetninger. Tilleggsavsetningene er fordelt til kundene med betinget virkning og kan anvendes til dekning av eventuelt avkastningsunderskudd. Eventuell negativ avkastning kan ikke dekkes av tilleggsavsetninger.

c) Premiefond

Premiefond inneholder forskuddsbetalte premier og eventuelle overskuddsmidler som fordeles til den enkelte kundes premiefondskonto. Premiefondsmidler kan benyttes til dekning av fremtidige premier.

d) Kursreguleringsfond

Kursreguleringsfondet er definert i norsk forsikringslovgivning, og det er knyttet til kollektivporteføljen i livsforsikring.

Kursreguleringsfondet består av netto urealiserte gevinster tilknyttet finansielle omløpsmidler. Dersom netto kursreserver er negative, settes kursreguleringsfondet til null. Endringer i kursreguleringsfondet føres over resultatregnskapet. Urealisert kursreserve tilknyttet finansielle omløpsmidler i utenlandsk valuta som kan tilskrives valutakursendringer avsettes ikke til kursreguleringsfondet dersom investeringen er sikret mot valutakursendringer. Valutakursendring tilknyttet sikringsinstrumentet avsettes således heller ikke til kursreguleringsfond, men føres direkte over resultatet.

2.14.3 Avkastningsgaranti

For de offentlige tjenestepensjonsordningene skjer all ny opptjening på grunnlagsrente 2,0 prosent. Opptjening forut for 1.12.2012 ble gjort på grunnlagsrente 3,0 prosent. Total gjennomsnittlig avkastningsgaranti i bransjen kollektiv pensjon offentlig utgjorde ved utgangen av 2019 2,39 prosent. For en liten del av bestanden, i bransjen kollektiv pensjon, er grunnlagsrenten for ny opptjening på 2 prosent, og den gjennomsnittlige grunnlagsrenten i denne bransjen er på 2,89 prosent.

For kollektiv pensjon privat var gjennomsnittlig avkastningsgarantien 2,8 prosent pr. 31.12.2019.

2.14.4 Dødelighet og uførhet

For uførerisiko benyttes det ulike pristariffer for kollektiv pensjon offentlig og privat. Pristariffene for uførerisiko er fastsatt basert på erfaringer i konsernets egen bestand.

Pristariffene for dødelighet er lik beregningsgrunnlaget K2013 med sikkerhetsmarginer i henhold til den minstandard Finansilsynet har fastsatt. For Pensjonsordningen for sykepleiere og Fellesordningen for sykehusleger benyttes et noe sterkere grunnlag.

2.15 RESULTATELEMENTER I LIVSFORSIKRING

2.15.1 Avkastningsresultat

Avkastningsresultat oppstår på forsikringskontrakter med avkastningsgaranti. Avkastningsresultatet består av faktisk oppnådd avkastning fratrukket garantert avkastning (grunnlagsrente). Positivt avkastningsresultat tilfaller kunden, mens negativt avkastningsresultat må dekkes inn fra kundens tilleggsavsetninger og/eller fra egenkapitalen. Foretaket fakturerer et særskilt premieelement (rentegaranti-premie) for å innestå avkastningsgarantien. Dette premieelementet inngår i resultat til foretak/konsern.

I innskuddsbasert livsforsikring er det ikke gitt avkastningsgaranti og finansavkastningen tilskrives kunde uavhengig av oppnådd avkastning.

2.15.2 Risikoresultat

Risikoresultatet er et uttrykk for forskjellen mellom dødelighet og uførhet i den forsikrede bestanden i perioden i forhold til det som er forutsatt i foretakets pristariff. Et positivt risikoresultat tilbakeføres til kundene, men det er anledning til å holde tilbake inntil halvparten av et positivt risikoresultat (for ytelsespensjonsordningene) i risikoutjevningfond. Risikoutjevningfondet kan kun benyttes til å dekke inn senere underskudd på risikoresultat. Risikoutjevningfondet kan maksimalt utgjøre 150 prosent av årets risikopremie.

Et negativt risikoresultat må dekkes av risikoutjevningfond eller egenkapitalen.

2.15.3 Administrasjonsresultat

Administrasjonsresultat beregnes som inntekter fra administrasjonspremie fratrukket foretakets faktiske omkostninger. Administrasjonsresultatet tilfaller i sin helhet foretaket.

NOTE 2 Sammendrag av de viktigste regnskapsprinsippene - forts.

2.16 FRIPOLISER

For fripoliser er det overskuddsdeling, slik at minst 80 prosent av oppnådd avkastning på midlene til forvaltning tilfaller kundene, maksimalt 20 prosent tilfaller foretaket.

2.17 OVERSKUDDSMIDLER AVSATT TIL KUNDER

Overskudd til kundene tilføres premiefond, og inngår som en del av de forsikringsmessige forpliktelsene på balansetidspunktet.

2.18 PENSJONFORPLIKTELSER EGNE ANSATTE

Konsernets pensjonsforpliktelser er forsikringsmessig delvis dekket gjennom offentlig tjenstepensjon i KLP ved medlemskap i Fellesordningen for kommuner og bedrifter ("Fellesordningen"). Pensjonsansvar utover disse ordningene dekkes over driften. Pensjonskostnadene er behandlet i samsvar med IAS 19. Konsernet har en

ytelsesbasert pensjonsordning for sine ansatte.

Regnskapsmessig forpliktelse for ytelsesordninger er nåverdien av forpliktelsen på balansedagen, med fradrag for virkelig verdi av pensjonsmidlene. Bruttoforpliktelsen er beregnet med lineærmetoden. Bruttoforpliktelsen diskonteres til nåverdi ved bruk av rentene på norske høykvalitetsobligasjoner. Gevinster og tap som oppstår ved rekalkulering av forpliktelsen som følge av erfaringsavvik og endringer i aktuarmessige forutsetninger føres mot egenkapitalen via utvidet resultat i perioden de oppstår. Virkningen av endringer i ordningens ytelser resultatføres umiddelbart.

Presentasjon av pensjonskostnaden i resultatregnskapet følger av IAS 1. Av denne standarden fremkommer det valgadgang for netto renteelementet som kan klassifiseres enten som en

driftsrelatert kostnad eller som en finanskostnad. Det valget som konsernet gjør må følges konsekvent for senere perioder. Konsernet har presentert pensjonskostnaden under regnskapslinjen "Driftskostnader" og renteelementet under regnskapslinjen "Netto avkastning fra finansielle eiendeler". Estimatavviket er klassifisert under "Poster som senere ikke vil bli omklassifisert til resultatet" under regnskapslinjen "Aktuarielle gevinster og tap på ytelsesbaserte pensjonsordninger - ytelser til ansatte". Fellesordningen er en flerforetaksordning, hvilket innebærer at den forsikringstekniske risiko er fordelt mellom alle kommuner og bedrifter som deltar i ordningen. De økonomiske og aktuarmessige forutsetninger som ligger til grunn for beregning av netto pensjonsforpliktelser baserer seg derfor på forutsetninger som er representative for hele fellesskapet.

Foto: Marianne Wright Pedersen
Ansatt i KLP

NOTE 3 Viktige regnskapsestimater og vurderinger

Konsernet utarbeider estimater og antakelser om fremtidige forhold. Disse evalueres løpende, og er basert på historiske erfaringsdata og forventninger om sannsynlige fremtidige hendelser vurdert ut ifra data som foreligger på tidspunktet for avleggelsen av regnskapet.

Det må forventes at estimatene vil avvike fra det endelige utfall, og nedenfor omtales de områdene hvor det er betydelig risiko for vesentlige endringer i balanseførte verdier i fremtidige perioder.

3.1 FORSIKRINGSKONTRAKTER

Den største forsikringsrisikoen i konsernet er risiko for feil estimering av forventet levealder. Ved fastsettelse av premietariffer benyttes egne analyser på forsikret bestand og analyser av hele Norges befolkning. Usikkerhet rundt den fremtidige levealderen, som er basert på estimater langt frem i tid, gir en tilsvarende risiko for belastning av egenkapital som følge av krav til høyere avsetninger, for å dekke utbetaling over en lenger periode.

Det vil også være forsikringsrisiko knyttet til uførhet, men denne forsikringsrisikoen er vesentlig lavere. Usikkerhet i beregninger av sannsynligheter for uførhet kan, på samme måte som økt levealder, føre til redusert resultat for eiere, men her er det større mulighet til å korrigere premietarifene, gitt at uførepensjon har en kortere tidshorisont på utbetalingene.

Forsikringsrisiko knytte til dødelighet er betydelig lavere, og må sees i sammenheng med forsikringsrisiko knyttet til levealder. Økt dødelighet vil gi et negativt risikoresultat på dødsrisiko, men vil motvirkes av et positivt risikoresultat på levealder. I tillegg er forsikringsytelsene på ektefelle- og barnpensjon, som utgjør risikoresultat for død, betydelig lavere enn forsikringsytelsene på alderspensjon (levealdersrisiko). Ved beregning av forsikringsmessige avsetninger i bransjen kollektiv pensjonsforsikring, benyttes forutsetninger om uførerisiko

basert på erfaringer i KLP med utgangspunkt i egen bestand. For de øvrige risikoelementer, herunder opplevelsesrisiko, benyttes forutsetningene fra beregningsgrunnlaget K2013 med de sikkerhetsmarginer som Finanstilsynet har fastsatt.

Ved beregning av forsikringstekniske avsetninger i bransjene gruppelev og offentlig tjenestepensjon er det foretatt avsetninger for inntrufne skader som ikke er ferdig oppgjort. Avsetningene fastsettes ved hjelp av statistiske modeller. Modellene tar hensyn til erfaringer basert på innmeldte endringer i forsikringsbestanden.

Ved beregning av forsikringstekniske avsetninger i bransjen skadeforsikring er det foretatt individuell skadereservering for alle meldte skader (RBNS). Reserveringene justeres i takt med løpende skadebehandling. Alle åpne skader skal ha en spesiell vurdering minst én gang i året. Avsetning for inntrufne skader som ikke er meldt til virksomheten (IBNR) skjer ved hjelp av statistiske modeller. Modellene hensyn tar det erfaringsbaserte meldemønsteret innenfor de forskjellige risikogruppene.

I skadevirksomheten foretas det også målinger og justeringer av de totale erstatningsavsetningene (RBNS+IBNR) slik at det totale avsetningsnivået blir målt opp mot endringer i risikoelementer som skadefrekvens, stor-skadeinnslag, bestandssammensetning og bestandsstørrelse. Erstatningsavsetningene er vurdert til forventningsrett nivå, dvs. at det ikke er sikkerhetsmarginer i denne. Erstatningsavsetningen er ikke neddiskontert. Erstatningsavsetningen inneholder en avsetning for fremtidige indirekte skadebehandlingskostnader (ULAE). Denne beregnes med utgangspunkt i størrelsen på RBNS og IBNR.

Avsetning for ikke opptjent premie utgjør den proratariske delen av forfalt premie som opptjenes etter regnskapsavslutningen.

Sensitivitetsoversikten er nærmere spesifisert i note 9.

3.2 INVESTERINGSEIENDOMMER

Bygninger og andre faste eiendommer vurderes til virkelig verdi slik dette er definert i IFRS 13. Med virkelig verdi menes det beløp bygninger og andre faste eiendommer kan omsettes for i en transaksjon på armlengdes avstand mellom velinformerte, frivillige parter. Det anses ikke å være et aktivt marked for omsetning av konsernets investeringseiendommer.

Per 31.12.2019 ble bygninger og faste eiendommer verdsatt ved hjelp av konsernets interne verddivurderingsmodeller. Modellen tar utgangspunkt i neddiskontering av beregnet 20 års kontantstrøm, og diskonteringsraten som ble benyttet tilsvarer normalt markedets avkastningskrav for tilsvarende eiendommer. For de norske eiendommene ble det per 31.12.2019 benyttet en diskonteringsfaktor i intervallet 5,55 - 6,90 prosent, for konsernets svenske eiendommer 6,60 - 7,55 prosent og for danske eiendommer 5,60 - 8,60 prosent.

Følgende hovedkomponenter inngår i fremtidig kontantstrøm:

- Gjeldende betingelser, kontraktsutløp og antatt markedsleie
- Ledige arealer med antatt markedsleie
- Parkeringsinntekter, parkeringsareal og antall plasser
- Antatt årlig inflasjon
- Årlig leieregulering i prosent av inflasjon
- Generell ledighet
- Normale årlige driftskostnader
- Normale årlige felleskostnader per. m²
- Oppgraderingskostnader per. m² ved nytteleie
- Eventuelt ytterligere oppgraderingskostnader (år og beløp)
- Antall måneder ledighet ved hvert kontraktsutløp
- Antatt sluttverdi år 20
- Nominelt avkastningskrav

Som en del av verddivurderingen utføres også yieldbetraktninger for den enkelte eiendom og for totalporteføljen. I tillegg til verdsettelse ved bruk av KLP Eiendoms verddivurderingsmodell innhentes eksterne verddivurderinger for et utvalg av eiendommene. Disse benyttes for å fastsette egne beregningsparametere og for å kvalitetssikre de interne verddivurderingene.

Mindre endringer i avkastningskravet vil gi relativt store utslag i eiendomsverdiene og det antas i tillegg at vesentlige endringer i ”Antatt markedsleie” også vil påvirke regnskapstallene i størst grad.

Sensitivitetsanalysen på neste side viser hvordan verdien av en av konsernets sentralt beliggende kontoreiendommer i Oslo endrer seg ved visse endringer i sentrale parametere i konsernets verdsettelsesmodell. Analysen viser endring i verdi (angitt som prosentvis endring) for gitt endring i en parameter under forutsetning av at alle andre parametere holdes uendret. I realiteten vil det være slik at det er innbyrdes sammenheng mellom flere variabler, slik at en endring i en parameter vil medføre endring i en eller flere andre parametere. Oppgitte sensitivitetstall fanger ikke opp slike sammenhenger mot andre variabler,

og er kun vist for illustrative formål. Virkningene av endringer i parametere vil variere noe fra eiendom til eiendom.

I analysen forstås avkastningskravet som den rente som benyttes ved neddiskontering av fremtidige kontantstrømmer i modellen. Markedsleie forstås som forventet leie ved reforhandling av eksisterende kontrakter eller ved skifte av leietager. Exityield forstås som den yelden som benyttes til å beregne sluttverdi ved verddivurderingsmodellens siste analyseperiode (år 20).

3.3 VIRKELIG VERDI PÅ FINANSIELLE EIENDELER

Størstedelen av konsernets finansielle eiendeler til virkelig verdi over resultatet, er i stor grad eiendeler som omsettes i et aktivt marked, slik at markedsverdien kan fastsettes med stor grad av sikkerhet.

Når det gjelder konsernets prising av unoterte verdipapirer, vil det være usikkerhet knyttet til dette. Dette gjelder spesielt de verdipapirer som prises på bakgrunn av ikke-observerbare forutsetninger. Det benyttes ulike verdsettelsesteknikker for å kunne fastsette virkelig verdi av disse investeringene. Unoterte rentepapirer prises ut fra en

rentekurve med et risikotillegg som representerer markedets prising av utsteters bransjespesifikke risiko. Det innhentes jevnlig eksterne priser på en betydelig andel av disse unoterte papirene for å etterprøve egne verdsettelsesmodeller. Prisingsmetodene og regnskapstallene er nærmere omtalt i note 6.

3.4 TAP PÅ FINANSIELLE EIENDELER

For finansielle eiendeler som ikke måles til virkelig verdi, vurderes det på balansedagen om det eksisterer objektive indikasjoner på om en finansiell eiendel eller en gruppe av finansielle eiendeler har falt i verdi. I denne vurderinger anvises en viss grad av skjønn, samt forhold relatert til kreditt-, marked og likviditetsrisiko. Dette er nærmere beskrevet i note 2.

For konsernets portefølje av anleggsobligasjoner, inkludert anleggsobligasjoner som holdes til forfall, vurderes nedskrivningsbehov enkeltvis hvert kvartal. Nedskrivningsbehov beregnes som verdien av opprinnelig forventet kontantstrøm og ny forventet kontantstrøm. Det vil være usikkerhet til beregning av ny, forventet kontantstrøm.

SENSITIVITETSANALYSE

	Endring i parameter	Endring i verdi
Avkastningskrav	+100 bps	-12 %
	-100 bps	15 %
Markedsleie	+10 %	8 %
	-10 %	-8 %
Exit yield	+100 bps	-11 %
	-100 bps	18 %
Inflasjon	+50 bps	7 %
	-50 bps	-7 %

NOTE 4 Segmentinformasjon

MILLIONER KRONER	Kollektiv pensjon offentlig		Kollektiv pensjon privat		Skadeforsikring		Bank	
	01.01.2019-31.12.2019	01.01.2018-31.12.2018	01.01.2019-31.12.2019	01.01.2018-31.12.2018	01.01.2019-31.12.2019	01.01.2018-31.12.2018	01.01.2019-31.12.2019	01.01.2018-31.12.2018
Premieinntekter for egen regning fra eksterne kunder ¹	40 128	38 633	1 135	1 041	1 453	1 246	0	0
Premieinntekter for egen regning fra andre konsernselskaper	106	94	0	0	22	22	0	0
Netto finansinntekter fra investeringer	46 037	8 583	715	-85	297	74	260	236
Øvrige inntekter fra eksterne kunder	725	1 074	6	3	1	1	19	17
Øvrige inntekter fra andre konsernselskaper	239	61	0	0	0	0	59	58
Sum inntekter	87 235	48 446	1 855	959	1 774	1 343	338	311
Erstatninger for egen regning	-20 157	-18 847	-202	-155	-1 256	-1 014	0	0
Endring i forsikringsmessige avsetninger for egen regning	-28 312	-27 343	-1 563	-753	-79	1	0	0
Kostnader innlån	-372	-483	0	0	0	0	0	0
Driftskostnader eksklusive avskrivninger	-965	-1 049	-67	-64	-268	-311	-226	-211
Avskrivninger	-92	-73	-3	-3	-5	-2	-5	-8
Andre kostnader	-1 247	-1 068	-5	0	0	0	-7	-8
Andelseiers verdiendring i konsoliderte verdipapirfond								
Sum kostnader	-51 145	-48 864	-1 841	-975	-1 609	-1 326	-237	-228
Driftsresultat	36 091	-419	15	-16	166	18	101	83
Midler tilført forsikringskundene ²	-33 454	2 843	-27	-5	0	0	0	0
Resultat før skatt	2 637	2 425	-13	-21	166	18	101	83
Skattekostnad	-521	415	0	0	-19	40	-27	-19
Resultat etter skatt	2 116	2 840	-13	-21	147	58	74	64
Endring i utvidet resultat eksklusiv skatt	135	-21	2	0	19	-1	9	-2
Totalresultat	2 251	2 818	-10	-21	166	56	83	62
Eiendeler	621 518	558 719	7 259	5 601	4 907	4 490	39 703	37 093
Gjeld	584 200	524 884	6 668	5 099	2 966	2 715	37 478	34 951

¹ Premieinntekter omfatter premieinntekter for egen regning inkludert sparepremie og overført premiereserve fra andre foretak.

² Midler tilført forsikringskundene inkluderer overføring til premiefond, avsetninger til kursreguleringsfond, avsetninger til tilleggsavsetninger og andre avsetninger av overskuddsmidler til forsikringskundene.

NOTE 4 Segmentinformasjon - forts.

MILLIONER KRONER	Kapitalforvaltning		Øvrige		Elimineringer		Sum	
	01.01.2019- 31.12.2019	01.01.2018- 31.12.2018	01.01.2019- 31.12.2019	01.01.2018- 31.12.2018	01.01.2019- 31.12.2019	01.01.2018- 31.12.2018	01.01.2019- 31.12.2019	01.01.2018- 31.12.2018
Premieinntekter for egen regning fra eksterne kunder ¹	0	0	0	0	0	0	42 716	40 921
Premieinntekter for egen regning fra andre konsernselskaper	0	0	0	0	-129	-117	0	0
Netto finansinntekter fra investeringer	6	5	0	0	15 841	-3 081	63 156	5 732
Øvrige inntekter fra eksterne kunder	0	0	11	10	0	2	762	1 107
Øvrige inntekter fra andre konsernselskaper	523	478	0	0	-821	-596	0	0
Sum inntekter	529	482	11	10	14 891	-3 792	106 634	47 760
Erstatninger for egen regning	0	0	0	0	0	0	-21 616	-20 015
Endring i forsikringsmessige avsetninger for egen regning	0	0	0	0	0	0	-29 954	-28 096
Kostnader innlån	0	0	0	0	0	0	-372	-483
Driftskostnader eksklusive avskrivninger	-479	-462	-12	-12	325	360	-1 693	-1 750
Avskrivninger	-5	-3	0	0	-89	-33	-199	-122
Andre kostnader	0	0	0	0	113	2	-1 145	-1 075
Andelseiers verdiendring i konsoliderte verdipapirfond					-14 736	4 022	-14 736	4 022
Sum kostnader	-484	-466	-12	-12	-14 387	4 352	-69 715	-47 520
Driftsresultat	44	17	-1	-2	505	559	36 919	240
Midler tilført forsikringskundene ²	0	0	0	0	-246	-238	-33 727	2 600
Resultat før skatt	44	17	-1	-2	259	321	3 193	2 840
Skattekostnad	-9	-3	0	1	-711	-609	-1 287	-175
Resultat etter skatt	35	14	-1	-2	-452	-288	1 906	2 665
Endring i utvidet resultat eksklusiv skatt	17	-2	0	0	161	228	344	201
Totalresultat	52	12	-1	-2	-291	-60	2 249	2 866
Eiendeler	520	465	8	9	88 822	69 180	762 737	675 558
Gjeld	202	200	3	4	93 881	73 848	725 398	641 701

¹ Premieinntekter omfatter premieinntekter for egen regning inkludert sparepremie og overført premiereserve fra andre foretak.

² Midler tilført forsikringskundene inkluderer overføring til premiefond, avsetninger til kursreguleringsfond, avsetninger til tilleggsavsetninger og andre avsetninger av overskuddsmidler til forsikringskundene.

KLP konsernets virksomhet er inndelt i de seks områdene kollektiv pensjon offentlig, kollektiv pensjon privat, skadeforsikring, bank, kapitalforvaltning og øvrige. All virksomhet er rettet mot kunder i Norge.

KOLLEKTIV PENSJON OFFENTLIG
Kommunal Landspensjonskasse tilbyr kollektiv offentlig tjenstepensjon.

KOLLEKTIV PENSJON PRIVAT
KLP Bedriftspensjon AS tilbyr produkter til foretak innen både offentlig og privat sektor.

SKADEFORSIKRING

KLP Skadeforsikring AS tilbyr ting- og personskadeprodukter til arbeidsgivere innen offentlig og privat sektor. I tillegg tilbys et bredt spekter av standard forsikringsprodukter til personmarkedet.

BANK

KLPs bankvirksomhet omfatter foretakene KLP Bankholding AS og dets heleide datterforetak: KLP Banken AS, KLP Kommunekreditt AS og KLP Boligkreditt AS. Bankvirksomheten omfatter tjenester som innskudd og utlån til personmarkedet, kredittkort, samt utlån med offentlig garanti.

KAPITALFORVALTNING

Kapitalforvaltning tilbys fra foretaket KLP Kapitalforvaltning AS. Foretaket tilbyr et bredt utvalg av verdipapirfond både til personkunder og institusjonelle kunder. Verdipapirforvaltningen har en samfunnsansvarlig profil.

ØVRIG

Øvrige segmenter består av KLP Forsikringsservice AS som tilbyr et bredt tjenestespekter til kommunale pensjonskasser.

NOTE 5 Netto inntekter fra finansielle instrumenter

MILLIONER KRONER	2019	2018
Renteinntekter bankinnskudd	122	54
Renteinntekter derivater	607	-190
Renteinntekter gjeldsinstrumenter virkelig verdi	3 504	3 421
Sum renteinntekter finansielle eiendeler til virkelig verdi	4 233	3 286
Renteinntekter rentepapirer amortisert kost	6 075	5 846
Renteinntekter utlån amortisert kost	1 611	1 332
Sum renteinntekter finansielle eiendeler til amortisert kost	7 686	7 178
Utbytte/renter aksjer og andeler	5 277	4 587
Andre inntekter og kostnader	-895	-62
Sum andre løpende kostnader og inntekter	4 382	4 525
Netto avkastning fra finansielle eiendeler	16 301	14 989
Renteinntekter utlån virkelig verdi	294	223
Sum renteinntekter finansielle eiendeler til virkelig verdi	294	223
Renteinntekter utlån amortisert kost	601	524
Sum renteinntekter finansielle eiendeler til amortisert kost	601	524
Rentekostnader gjeld til kredittinstitusjoner	-75	-79
Rentekostnader obligasjon med fortrinnsrett	-414	-297
Rentekostnader gjeld og innskudd fra kunder	-147	-135
Andre inntekter og kostnader	35	13
Sum andre inntekter og kostnader bank	-601	-498
Netto renteinntekter bank ¹	294	249
Verdiendring aksjer og andeler	27 577	-13 293
Verdiendring derivater	11 546	-4 352
Verdiendring gjeldsinstrumenter til virkelig verdi	2 635	-2 005
Verdiendring utlån virkelig verdi	24	37
Verdiendring innlån virkelig verdi	0	0
Sum verdiendring finansielle instrumenter til virkelig verdi	41 780	-19 614
Verdiendring utlån til amortisert kost	111	175
Andre urealiserte verdier	-66	-78
Sum andre urealiserte verdier	45	98
Netto urealiserte gevinster fra finansielle instrumenter	41 825	-19 516

¹ Netto renteinntekt bank er inntekter og kostnader tilknyttet bankvirksomheten

NOTE 5 Netto inntekter fra finansielle instrumenter - forts.

MILLIONER KRONER	2019	2018
Realiserte aksjer og andeler	8 422	5 526
Realiserte derivater	-13 133	-2 870
Realiserte gjeldsinstrumenter til virkelig verdi	5 075	1 473
Sum realiserte finansielle instrumenter til virkelig verdi	365	4 129
Realiserte obligasjoner til amortisert kost ²	121	933
Realiserte utlån til amortisert kost	0	0
Sum realiserte finansielle instrumenter til amortisert kost	122	933
Andre finansielle inntekter og kostnader	-64	-46
Sum andre finansielle inntekter	-64	-46
Netto realiserte gevinster fra finansielle instrumenter	422	5 016
Realiserte og urealiserte gevinster og tap på finansielle instrumenter	42 247	-14 500
Sum netto inntekter fra finansielle instrumenter	58 842	739

² Realiserte verdier på obligasjoner til amortisert kost kommer av realiserte mer- eller mindreverdi på valuta. Papirer denominert i utenlandsk valuta blir sikret, noe som resulterer i minimal nettoeffekt av valutaendringer (reflekteres i verdiendring / realiserte derivater). Se note 9 og 12 for mer informasjon.

Noten spesifiserer netto inntekter fra finansielle instrumenter. Verdiendringer som skyldes endring i kredittrisiko er ikke medtatt i denne tabellen grunnet systemmessige begrensninger.

NOTE 6 Virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser

Virkelig verdi skal være en representativ pris basert på hva tilsvarende eiendel eller forpliktelse ville vært omsatt for ved normale markedsbetingelser og forhold. Et finansielt instrument anses som notert i et aktivt marked dersom noterte kurser er enkelt og regelmessig tilgjengelig fra en børs, forhandler, megler, næringsgruppering, prissettingstjeneste eller reguleringsmyndighet, og disse kursene representerer faktiske og regelmessige forekommende transaksjoner på armlengdes avstand. Dersom markedet for verdipapiret ikke er aktivt, eller verdipapiret ikke er notert på børs eller tilsvarende, benytter konsernet verdsettelsesteknikker for å fastsette virkelig verdi. Disse baseres bl.a. på informasjon om nylige gjennomførte transaksjoner på forretningsmessige vilkår, henvisning til omsetning av lignende instrumenter og prising ved hjelp av eksterne rentekurver og rentedifferansekurver. Estimatenes bygger i størst mulig grad på eksterne observerbare markedsdata, og i liten grad på foretaksspesifikk informasjon.

For denne noten kan kategoriseringen av finansielle instrumenter deles opp i tre ulike nivåer; balanseklassifisering, regnskapsklassifisering og type instrument. Det er siste kategori, type instrument, hvor det gis informasjon på hvordan virkelig verdi er utledet.

FINANSIELLE INSTRUMENTER SOM MÅLES TIL AMORTISERT KOST

Denne kategorien inkluderer:

- Investeringer som holdes til forfall
- Obligasjoner klassifisert som utlån og fordring
- Øvrige utlån og fordringer
- Gjeld til og innskudd kunder (forpliktelse)
- Ansvarlig lånekapital (forpliktelse)
- Annen utstedt gjeld (forpliktelse)

Finansielle instrumenter som ikke måles til virkelig verdi måles til amortisert kost ved bruk av effektiv

rente metode. Internrenten fastsettes ved diskontering av kontraktsfestede kontantstrømmer over forventet løpetid. Kontantstrømmene inkluderer etableringsgebyrer og direkte transaksjonskostnader samt eventuell restverdi ved utløpet av forventet løpetid. Amortisert kost er nåverdien av disse kontantstrømmene neddiskontert med internrenten. I denne noten opplyses det forøvrig om virkelig verdi på de finansielle instrumentene som måles til amortisert kost.

FINANSIELLE INSTRUMENTER SOM MÅLES TIL VIRKELIG VERDI

Denne kategorien inkluderer:

- Egenkapitalinstrumenter
- Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi
- Derivater (eiendeler og forpliktelser)
- Gjeld til kredittinstitusjoner (forpliktelse)

Nedenfor er det listet hvilke ulike typer finansielle instrumenter som faller inn under de ulike regnskapskategoriene og hvordan virkelig verdi blir beregnet.

- INVESTERINGER SOM HOLDES TIL FORFALL

- OBLIGASJONER KLASIFISERT SOM UTLÅN OG FORDRING

- GJELDSINSTRUMENTER SOM MÅLES TIL VIRKELIG VERDI

a) Utenlandske rentepapirer

Utenlandske rentepapirer prises i hovedregel på bakgrunn av priser innhentet fra indeksleverandør. Samtidig sammenlignes priser mellom flere ulike kilder for å fange opp eventuelle feil.

Følgende kilder benyttes:

- Barclays Capital Indicies
- Bloomberg

Barclays Capital Indicies har førsteprioritet (de dekker henholdsvis utenlandsk stat og utenlandsk kreditt). Deretter benyttes Bloomberg med bakgrunn i Bloombergs priskilde Business Valuator Accredited in Litigation (BVAL). BVAL inneholder verifiserte priser fra Bloomberg.

b) Norske rentepapirer - stat

Til prising av norske statsobligasjoner benyttes Bloomberg som kilde. Det er Oslo Børs som leverer prisen (via Bloomberg). Kursene sammenlignes med kursene fra Reuters for å avdekke eventuelle feil.

c) Norske rentepapirer – annet enn stat

Norske rentepapirer unntatt stat prises hovedsakelig direkte på kurser fra Nordic Bond Pricing. De papirene som ikke inngår hos Nordic Bond Pricing, prises teoretisk. Teoretisk pris skal baseres på antatt nåverdi ved salg av posisjonen. Diskontering gjøres ved å benytte en nullkuponkurve.

Nullkuponkurven oppjusteres med en kredittspread som skal hensynta obligasjonens risiko. Kredittspreaden beregnes ut fra en spreadkurve hvor obligasjonens durasjon hensyntas. Nordic Bond Pricing er hovedkilde for spreadkurver. Disse leverer selskaps-spesifikke kurver og kurver for norske sparebanker, kommuner og kraft. Sparebanker har ulike spreadkurver basert på forvaltningskapital. For foretak hvor Nordic Bond Pricing ikke leverer spreadkurver, benyttes spreadkurver fra tre norske banker. Når spreadkurver er tilgjengelig fra flere av disse bankene, benyttes et likevektet gjennomsnitt. Dersom en obligasjon mangler en passende spreadkurve, benyttes spread fra en sammenlignbar obligasjon fra samme utsteder.

d) Rentepapirer utstedt av utenlandske foretak, men denominert i kroner

Virkelig verdi beregnes etter samme hovedprinsippene som for norske rentepapirer beskrevet ovenfor.

e) Fordringer på kredittinstitusjoner

Virkelig verdi av disse anses som tilnærmet lik bokført verdi da kontraktsbetingelsene løpende endres i takt med markedsrenten.

f) Utlån til kommuner og foretak med kommunal garanti

Fordringene verdsettes ved hjelp av en verdsettelsesmodell som benytter relevante kredittpåslagsjusteringer innhentet i markedet. For garanterte utlån beregnes virkelig verdi som neddiskontert kontantstrøm basert på samme rentekurve som direktelånene, men kredittmarginen er justert til markedsnivå for aktuell kombinasjon av garantistkategori og garantiform. Garantisten er enten stat, fylkeskommune, kommune eller bank.

g) Lån med sikkerhet i pant

Prinsippene for beregning av virkelig verdi avhenger av hvorvidt utlånene har rentebinding eller ikke. Virkelig verdi av utlån med rentebinding beregnes ved å neddiskontere kontraktsfestede kontantstrømmer med markedsrente inklusive en relevant risikomargin på balansedagen. Virkelig verdi av utlån uten rentebinding anses tilnærmet lik bokført verdi da kontraktsbetingelsene løpende endres i takt med endring i markedsrentene.

- EGENKAPITALINSTRUMENTER

h) Aksjer (noterte)

Likvide aksjer verdsettes som hovedregel på basis av priser levert fra indeksleverandør. Samtidig sammenlignes

priser mellom ulike kilder for å fange opp eventuelle feil.

Følgende kilder benyttes for norske aksjer:

- Oslo Børs (primærkilde)
- Morgan Stanley Capital International (MSCI)
- Bloomberg

Følgende kilder benyttes for utenlandske aksjer:

- Morgan Stanley Capital International (MSCI) (primærkilde)
- Bloomberg

i) Aksjer (unoterte)

Konsernet benytter, så langt det lar seg gjøre, bransje anbefalingene til Verdipapirfondenes forening. Dette innebærer i hovedtrekk følgende:

Sist omsatt kurs har hovedprioritet. Dersom sist omsatt kurs ligger utenfor salg-/kjøpskursen i markedet, justeres pris deretter. Det vil si at hvis sist omsatt er under salgskurs, justeres pris opp til salgskursen. Hvis den er over kjøpskurs justeres den ned til kjøpskursen.

For aksjer hvor svært lite informasjon foreligger foretas en skjønnsmessig vurdering. Med dette menes enten en

fundamental analyse av foretaket, eller en meglervurdering.

j) Private Equity

Investeringer i Private Equity gjøres gjennom fond. Fondenes virkelige verdi skal baseres på rapporterte markedsverdier, som følger av International Private Equity and Venture Capital Valuation Guidelines ('IPEV Guidelines'). Disse retningslinjene fastsettes av European Venture Capital Association (EVCA) og baserer seg på prinsippet om tilnærmet markedsvurdering av foretakene. Virkelig verdi er beregnet ut ifra fondenes rapporterte markedsverdi justert for inn- og utbetalinger i perioden mellom siste rapporterte markedsverdi fra fondet og perioden det rapporteres på for konsernet. Direkteinvesteringer i Private Equity behandles analogt med omløpsaksjer, men verdsettelse kan være daglig, kvartalsvis eller årlig. I de tilfeller det har vært mulig å få informasjon om hva ko-investeringer prises til i fondene, legges dette til grunn i verdsettelsen. Øvrige direkteinvesteringene er verdsatt til kostpris, rapporterte markedsverdier fra foretak eller omsatt pris der dette foreligger.

NOTE 6 Virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser - forts.

- DERIVATER

k) Futures/FRA/IRF

Alle futureskontrakter til konsernet handles på børs. Bloomberg benyttes som priskilde. Det innhentes også priser fra en annen kilde som kontroll på at prisene fra Bloomberg er korrekte. Reuters fungerer som sekundærkilde.

l) Opsjoner

Bloomberg benyttes som kilde for prising av opsjoner som handles på børs. Reuters er sekundærkilde.

m) Renteswaper

Renteswaper verdsettes i en modell som hensyntar observerbare markedsdata som rentekurver og relevant kreditt-påslag.

n) FX-swaper

FX-swaper med forfall på ett år eller mindre prises på kurver som er bygget opp fra FX swap-punkter hentet fra Reuters. For FX-swaper over ett år vurderes markedet relativt lite likvid og det skal benyttes basisjusterte swapkurver.

- GJELD TIL KREDITTINSTITUSJONER

o) Plasseringer hos kredittinstitusjoner og deposits

Plasseringer hos kredittinstitusjoner er innskudd med kort løpetid. Virkelig verdi beregnes ved å neddiskontere kontraktsfestede kontantstrømmer med markedsrente inklusive en relevant risikomargin på balansedagen. Deposits prises på swapkurver.

- ANSVARLIG LÅNEKAPITAL, ANNEN UTSTEDT GJELD OG INNSKUDD FRA KUNDER

p) Virkelig verdi av ansvarlige lån

For lån notert på børs hvor det anses å være et aktivt marked brukes den observerbare prisen som virkelig verdi. For øvrige lån som ikke er en del av et aktivt marked fastsettes virkelig verdi ut i fra en intern verdsettelsesmodell basert på observerbare data.

q) Virkelig verdi av utstedt fondsobligasjonslån

Virkelig verdi i denne kategorien er fastsatt ut i fra interne verdsettelsesmodeller basert på eksterne observerbare data.

r) Utstedte obligasjonslån med fortrinnsrett

Virkelig verdi i denne kategorien er fastsatt ut i fra interne verdsettelsesmodeller basert på eksterne observerbare data.

s) Innskudd fra kunder

Alle innskudd er uten rentebinding. Virkelig verdi av disse anses som tilnærmet lik bokført verdi da kontraktsbetingelsene løpende endres i takt med markedsrenten.

Tabellen på neste side gir en nærmere spesifisering av innholdet i de ulike klassene av eiendeler og forpliktelser.

NOTE 6 Virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser - forts.

MILLIONER KRONER	31.12.2019		31.12.2018	
	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi
GJELDSINSTRUMENTER SOM HOLDES TIL FORFALL				
- REGNSKAPSFØRT TIL AMORTISERT KOST				
Norske hold til forfall obligasjoner	5 215	5 698	7 258	7 747
Utenlandske hold til forfall obligasjoner	24 487	25 935	23 795	24 380
Sum gjeldsinstrumenter som holdes til forfall	29 701	31 633	31 053	32 127
GJELDSINSTRUMENTER KLASFISERT SOM LÅN OG FORDRINGER				
- REGNSKAPSFØRT TIL AMORTISERT KOST				
Norske obligasjonslån	49 807	51 469	45 414	47 228
Utenlandske obligasjonslån	100 736	104 886	96 106	98 645
Andre fordringer	37	37	29	29
Sum gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer	150 580	156 392	141 549	145 902
UTLÅN KOMMUNER, BEDRIFTER OG PERSONKUNDER				
- REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI OVER RESULTATET				
Lån til kommunal sektor eller foretak med kommunal garanti	602	602	855	855
Sum utlån kommuner, bedrifter og personkunder	602	602	855	855
UTLÅN KOMMUNER, BEDRIFTER OG PERSONKUNDER				
- REGNSKAPSFØRT TIL AMORTISERT KOST				
Utlån med sikkerhet i pant	21 755	21 758	19 674	19 680
Lån til kommunal sektor eller foretak med kommunal garanti	73 141	73 401	67 150	67 495
Utlån utland med sikkerhet i pant og offentlig garanti	10 766	10 794	8 016	8 049
Utlån kredittkort	65	65	69	69
Sum utlån kommuner, bedrifter og personkunder	105 727	106 018	94 909	95 293
GJELDSINSTRUMENTER				
- REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI OVER RESULTATET				
Norske obligasjoner	54 801	54 801	58 737	58 737
Norske sertifikater	6 295	6 295	7 521	7 521
Utenlandske obligasjoner	85 004	85 004	85 580	85 580
Utenlandske sertifikater	50	50	0	0
Plassering hos kredittinstitusjoner	24 660	24 660	14 507	14 507
Sum gjeldsinstrumenter	170 810	170 810	166 344	166 344
EGENKAPITALINSTRUMENTER				
- REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI OVER RESULTATET				
Aksjer	190 350	190 350	146 865	146 865
Aksjefond	14 562	14 562	12 199	12 199
Eiendomsfond	32	32	45	45
Alternative investeringer	2 005	2 005	858	858
Sum egenkapitalinstrumenter	206 949	206 949	159 968	159 968

NOTE 6 Virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser - forts.

MILLIONER KRONER	31.12.2019		31.12.2018	
	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi
FORDRINGER				
Fordringer i forbindelse med direkte forretninger	1 141	1 141	1 123	1 123
Fordringer i forbindelse med gjenforsikringsforretninger	153	153	63	63
Gjenforsikringsandel av brutto erstatningsavsetning	0	0	0	0
Fordringer ved verdipapirhandel	614	614	603	603
Fordskuddsbetalt husleie tilknyttet eiendomsvirksomheten	212	212	166	166
Andre fordringer	364	364	258	258
Sum lån og fordringer øvrige inkl. fordringer på forsikringstakere	2 484	2 484	2 213	2 213
FINANSIELL GJELD - REGNSKAPSFØRT TIL AMORTISERT KOST				
Fondsobligasjonslån	1 738	1 672	1 662	1 332
Ansvarlige lån	6 012	6 928	6 029	6 302
Gjeld til kredittinstitusjoner	1 407	1 407	1 015	1 015
Utstedt obligasjonslån med fortrinnsrett	24 415	24 546	23 025	23 179
Gjeld til og innskudd fra kunder	11 487	11 487	10 662	10 662
Sum finansiell gjeld	45 059	46 039	42 392	42 489
FINANSIELL GJELD - REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI RESULTATET				
Gjeld til kredittinstitusjoner	6 791	6 791	1 779	1 779
Sum finansiell gjeld	6 791	6 791	1 779	1 779
Eiendeler i innskuddsbasert livsforsikring	4 906	4 906	3 396	3 396
Avsetninger i innskuddsbasert livsforsikring	4 906	4 906	3 396	3 396

MILLIONER KRONER	31.12.2019		31.12.2018	
	Eiendeler	Forpliktelser	Eiendeler	Forpliktelser
FINANSIELLE DERIVATER - REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI				
Valutatimer	5 572	647	133	6 107
Renteswaper	1 038	99	155	702
Rente- og valutaswaper	973	111	657	0
Sum finansielle derivater	7 582	856	944	6 809

NOTE 7 Virkelig verdi hierarki

31.12.2019 MILLIONER KRONER	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Sum
EIENDELER REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI				
Investeringseiendom	0	0	74 545	74 545
Tomter	0	0	933	933
Eiendomsfond	0	0	3 154	3 154
Bygg	0	0	70 458	70 458
Utlån til virkelig verdi	0	602	0	602
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	40 167	105 973	0	146 140
Sertifikater	3 344	3 002	0	6 345
Obligasjoner	21 924	102 971	0	124 896
Obligasjonsfond	14 899	0	0	14 899
Utlån og fordringer	22 946	1 724	0	24 670
Aksjer og andeler	186 785	5 503	14 660	206 949
Aksjer	184 673	3 466	2 211	190 350
Aksjefond	2 112	0	54	2 166
Eiendomsfond	0	32	0	32
Spesialfond	0	2 005	0	2 005
Private Equity	0	0	12 396	12 396
Finansielle derivater	0	7 582	0	7 582
Sum eiendeler regnskapsført til virkelig verdi	249 898	121 385	89 206	460 489
FORPLIKTELSE REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI				
Finansielle derivater gjeld	0	856	0	856
Gjeld til andre kredittinstitusjoner og annen gjeld ¹	6 791	0	0	6 791
Sum forpliktelser regnskapsført til virkelig verdi	6 791	856	0	7 647

¹ Linjen Gjeld til kredittinstitusjoner i balansen inneholder forpliktelser målt til virkelig verdi og amortisert kost. Denne linjen er derfor ikke avstembar mot balansen. Forpliktelsene som måles til amortisert kost utgjør 1 407 millioner kroner per 31.12.2019 og 1 015 millioner kroner per 31.12.2018.

31.12.2018 MILLIONER KRONER	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Sum
EIENDELER REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI				
Investeringseiendom	0	0	67 570	67 570
Tomter	0	0	903	903
Eiendomsfond	0	0	2 887	2 887
Bygg	0	0	63 780	63 780
Utlån til virkelig verdi	0	855	0	855
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	44 655	107 176	0	151 830
Sertifikater	5 222	2 298	0	7 521
Obligasjoner	26 193	104 877	0	131 070
Obligasjonsfond	13 240	0	0	13 240

NOTE 7 Virkelig verdi hierarki - forts.

31.12.2018 MILLIONER KRONER	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Sum
Utlån og fordringer	12 747	1 766	0	14 514
Aksjer og andeler	143 025	3 957	12 986	159 968
Aksjer	141 269	3 054	2 542	146 865
Aksjefond	1 756	0	61	1 816
Eiendomsfond	0	45	0	45
Spesialfond	0	858	0	858
Private Equity	0	0	10 383	10 383
Finansielle derivater	0	944	0	944
Sum eiendeler regnskapsført til virkelig verdi	200 427	114 699	80 556	395 681

FORPLIKTELSER REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI

Finansielle derivater gjeld	0	6 809	0	6 809
Gjeld til andre kredittinstitusjoner og annen gjeld ¹	1 270	509	0	1 779
Sum forpliktelser regnskapsført til virkelig verdi	1 270	7 317	0	8 588

¹ Linjen Gjeld til kredittinstitusjoner i balansen inneholder forpliktelser målt til virkelig verdi og amortisert kost. Denne linjen er derfor ikke avstembar mot balansen. Forpliktelsene som måles til amortisert kost utgjør 1 407 millioner kroner per 31.12.2019 og 1 015 millioner kroner per 31.12.2018.

ENDRINGER I NIVÅ 3, INVESTERINGSEIENDOM	Bokført verdi 2019	Bokført verdi 2018
Inngående balanse 01.01.	67 570	63 519
Solgt/avgang som følge av reklass.	-291	-452
Tilgang som følge av kjøp og aktiveringer	6 167	2 831
Urealiserte endringer	1 060	1 673
Øvrige endringer	39	0
Utgående balanse 31.12	74 545	67 570
Realisert gevinst / tap	42	363

ENDRINGER I NIVÅ 3, AKSJER	Bokført verdi 2019	Bokført verdi 2018
Inngående balanse 01.01.	2 542	1 658
Solgt	-1 455	-1
Kjøpt	780	372
Urealiserte endringer	343	513
Utgående balanse 31.12.	2 211	2 542
Realisert gevinst / tap	321	-47

ENDRINGER I NIVÅ 3, AKSJEFOND	Bokført verdi 2019	Bokført verdi 2018
Inngående balanse 01.01.	61	75
Solgt	-9	-15
Kjøpt	0	0
Urealiserte endringer	2	1
Utgående balanse 31.12.	54	61
Realisert gevinst / tap	0	0

NOTE 7 Virkelig verdi hierarki - forts.

ENDRINGER I NIVÅ 3, PRIVATE EQUITY	Bokført verdi 2019	Bokført verdi 2018
Inngående balanse 01.01.	10 383	8 705
Solgt	-2 358	-2 399
Kjøpt	2 882	2 235
Urealiserte endringer	1 489	1 842
Utgående balanse 31.12.	12 396	10 383
Realisert gevinst / tap	878	1 326
Sum nivå 3 per 31.12.	89 206	80 556

Urealiserte endringer og *Realisert gevinst/tap* reflekteres på linjen "Netto inntekter på finansielle instrumenter" i konsernresultatet for unoterte aksjer og Private Equity. *Urealiserte endringer* og *Realisert gevinst/tap for investeringseiendom* reflekteres på linjen "Netto inntekter fra investeringseiendommer".

Tabellene "Endringene i nivå 3" viser endringer i nivå 3 klassifiserte papirer i perioden angitt.

Virkelig verdi skal være en representativ pris basert på hva tilsvarende eiendel eller forpliktelse ville vært omsatt for ved normale markedsbetingelser og forhold. Høyeste kvalitet i forhold til virkelig verdi er basert på noterte kurser i et aktivt marked. Et finansielt instrument anses som notert i et aktivt marked dersom noterte kurser er enkelt og regelmessig tilgjengelig fra en børs, forhandler, megler, næringsgruppering, prissettings-tjeneste eller reguleringsmyndighet, og disse kursene representerer faktiske og regelmessige forekommende transaksjoner på armlengdes avstand.

NIVÅ 1

Instrumenter i dette nivået henter virkelig verdi fra noterte priser i et aktivt marked for identiske eiendeler eller forpliktelser som enheten har tilgang til ved rapporteringstidspunktet. Eksempler på instrumenter i nivå 1 er børsnoterte papirer.

NIVÅ 2

Instrumenter i dette nivået henter virkelig verdi fra observerbare markedsdata. Dette inkluderer priser basert på identiske instrumenter, men hvor instrumentet ikke innehar høy nok omsetningsfrekvens og derfor ikke anses som

omsatt i et aktivt marked, samt priser basert på tilsvarende eiendeler og prisledende indikatorer som kan bli bekreftet fra markedsinformasjon. Eksempler på instrumenter i nivå 2 er rentepapirer priset ut fra rentebaner.

NIVÅ 3

Instrumenter på nivå 3 innehar ingen observerbare markedsdata eller omsettes i markeder ansett som inaktive. Prisen baseres hovedsakelig på egne beregninger hvor reell virkelig verdi kan avvike hvis instrumentet skulle blitt omsatt. Instrumentene som omfattes i nivå 3 hos konsernet er blant annet unoterte aksjer og Private Equity.

På eiendeler som inngår i nivå 3 er det ikke blitt gjort noen sensitivitetsanalyse, foruten eiendom i annen note. En endring i variablene til prisingen er vurdert som lite signifikant. På generelt grunnlag vil en endring i prisingen på 5% gi en endring på 4 460 millioner kroner pr 31.12.2019 og 4 028 millioner kroner pr 31.12.2018 for eiendelene i nivå 3. Alt av investeringseiendom inngår i nivå 3. For sensitivitetsanalyse for investeringseiendom henvises det til note 3.

I perioden fra 01.01.2019 til 31.12.2019 er det flyttet aksjer og andeler for 885 millioner kroner fra nivå 1 til nivå 2 og 767 millioner kroner fra nivå 2 til nivå 1. Dette er for øvrig netto flyttinger gjennom året. For aksjer skyldes dette endringer i likviditet; basert på regler knyttet til handelsdager og omsetning. Aksjer for 57 millioner kroner er flyttet fra nivå 3 til nivå 2 og 7 millioner kroner ble flyttet fra nivå 2 til nivå 3, grunnet omklassifisering i regnskapet. Ingen øvrige nivåendringer i 2019.

De generelle prinsippene rundt nivåfordeling går hovedsaklig på om eiendelen eller forpliktelsen er notert eller ikke, og om noteringen kan angis å være i et aktivt marked. For aksjer er det et ytterligere skille på handelsdager og omsetningsmengde som skiller ut noterte papirer som ikke inngår i aktivt marked. Ved flytting mellom nivåene tas det utgangspunkt i verdiene ved slutten av rapporteringsperioden.

Verdsettelse rundt poster i de ulike nivåene er beskrevet i note 6, med unntak av investeringseiendom som er beskrevet i note 3.

I note 6 opplyses det om virkelig verdi av eiendeler og forpliktelser som måles til amortisert kost. Den nivåbaserte fordelingen for disse postene vil være som følger: eiendeler klassifisert som hold til forfall vil inngå i nivå 1, utlån, og lån og fordringer vil inngå i nivå 2. Forpliktelser, målt til amortisert kost, vil være fordelt på følgende vis; ansvarlig lån fordelt i nivå 1 og fondsobligasjonslånet vil vært fordelt i nivå 2, gjeld til kredittinstitusjoner vil vært fordelt i nivå 1. For informasjon vedrørende prising av disse rentepapirene henvises det til note 6.

Eiendeler i innskuddsbasert livforsikring er ikke inkludert i tabellen. Eiendeler i innskuddsbasert livforsikring har 4 906 millioner kroner i finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi, alt i nivå 1. Per 31.12.2019 vil de 4 906 millioner kronene inngå med 3 436 millioner i aksjer og andeler i nivå 1, 1 463 millioner kroner i gjeldsinstrumenter til virkelig verdi i nivå 1 og det resterende er utlån og fordringer i nivå 1.

NOTE 8 Eiendeler i innskuddsbasert livsforsikring

MILLIONER KRONER	Org. nummer	Antall andeler	Kurs	Virkelig verdi 31.12.2019	Gj.sn. avkastning per andel %	Gj.sn. avkastning per andel hele kroner	Virkelig verdi 31.12.2018
ANDELER I AKSJEFOND							
KLP AksjeGlobal Indeks II	987570199	31 422	2 763,88	87	26,47 %	578	53
KLP AksjeNorge Indeks	988425958	289	2 878,56	1	16,52 %	408	2
KLP Aksje Fremvoksende Markeder indeks I	996715426	4 611	2 190,04	10	20,90 %	379	6
KLP Framtid	918126767	2 329 728	1 373,26	3 199	23,38 %	260	2 077
KLP AksjeNorden Mer Samfunnsansvar	923251642	3 574	1 072,38	4	10,40 %	101	0
KLP AksjeGlobal Mer Samfunnsansvar	920672183	10 900	1 266,84	14	6,34 %	76	0
KLP AksjeGlobal Mer Samfunnsansvar II	923251626	21 941	1 078,19	24	8,87 %	88	0
Baillie Gifford Worldwide Glob Alpha Fund NOK Acc		156 437	189,54	30	32,03 %	46	17
Quoniam FS SICAV GlobEq MinRisk KLP I		60 268	1 125,35	68	21,38 %	198	40
Sum andeler i aksjefond		2 619 169		3 436			2 194
ANDELER I OBLIGASJONSFOND							
KLP Obligasjon 5 år	979518315	435	1 280,23	1	2,05 %	26	1
KLP Obligasjon Global I	989753746	640	1 206,46	1	10,98 %	122	1
KLP Kredittobligasjon	993511757	6 086	1 053,06	6	2,43 %	26	4
KLP Obligasjon 3 år	979518323	0	1 026,21	0	-0,24 %	-3	0
KLP Obligasjon 1 år Mer Samfunnsansvar	923251669	343	997,93	0	0,33 %	3	0
KLP Obligasjon Global mer Samfunnsansvar	923251685	163	1 003,45	0	-0,28 %	-3	0
KLP Nåtid	918126740	1 362 457	1 008,89	1 375	4,15 %	41	1 118
Quoniam FS SICAV GlobCredit MinRisk KLP I		3 507	1 051,69	4	5,72 %	57	2
Sum andeler i obligasjonsfond		1 373 630		1 387			1 127
ANDELER I PENGEMARKEDSFOND							
KLP Pengemarked	979518218	76 783	1 000,10	77	1,64 %	16	68
Sum andeler i pengemarkedsfond		76 783		77			68
Sum andeler i verdipapirfond				4 899			3 389
Utlån og fordringer				4			5
Andre eiendeler				3			2
Sum eiendeler i forsikring med investeringsvalg				4 906			3 396
PROSENT				1. kvartal	2. kvartal	3. kvartal	4. kvartal
Avkastning per kvartal				7,35 %	2,01 %	2,81 %	3,73 %

Beholdningens avkastning er verdiendring på innskutt beløp, og tar hensyn til transaksjoner i perioden. Dette betegnes som pengevektet avkastning. Fondets avkastning er den totale avkastningen for fondet, også kalt tidsvektet avkastning.

Dersom det ikke er foretatt transaksjoner i perioden, er beholdningens og fondets avkastning den samme.

NOTE 9 Risikostyring

Konsernet er gjennom sin virksomhet eksponert både for forsikringsrisiko og finansiell risiko. For konsernet er den overordnede risikostyringen innrettet mot at den finansielle risikoen håndteres på en slik måte at konsernet til enhver tid imøtekommer de forpliktelsene forsikringskontraktene påfører virksomheten. Styret fastsetter overordnede risikostراتيجier som operasjonaliseres på administrativt nivå.

Risikostrategi implementeres og følges opp av linjeorganisasjonen, med periodisk avrapportering. Eventuelle brudd på risikolinjer og rammer rapporteres løpende, med beskrivelse av tiltak som er gjort for å bringe forholdet i orden. Enheter utenfor linjeorganisasjonen fører tilsyn med at risikotakningen skjer innenfor de fullmaktene linjen har.

9.1 FORSIKRINGSRISIKO

Forsikringsrisiko er i henhold til IFRS 4 definert som "En kontrakt der den ene parten (forsikringsgiveren) påtar seg en betydelig forsikringsrisiko for en annen part (forsikringstakeren) ved å samtykke i å betale erstatning til forsikringstakeren dersom en angitt usikker framtidig hendelse (den forsikrede hendelsen) påvirker forsikringstakeren negativt". Forsikringsmessige resultater vil være mer stabile og forutsigbare jo flere kontrakter det er i porteføljen.

Konsernets forsikringsvirksomhet er fordelt på bransjene kollektiv pensjon offentlig, kollektiv pensjon privat og skadeforsikring. Som beskrevet i note 2, er de mest tungtveiende risikoer i kollektiv pensjon uførerisiko og opplevelsrisiko, mens dødsrisiko er noe mindre tungtveiende. I skadeforsikringen er det utarbeidet retningslinjer for hvilke typer risiko virksomheten aksepterer i sin portefølje. I utgangspunktet aksepterer risikoer fra kunder som ligger innenfor konsernets primære målgruppe på skadeforsikring, så sant

forsikringsomfanget ligger innenfor de standardproduktene konsernet tilbyr. Den samlede forsikringsrisikoen vil også bli mindre ved at porteføljen har en geografisk spredning og er spredt på forskjellige forsikringsprodukter.

Innenfor skadeforsikring styres forsikringsrisiko generelt gjennom avsetninger for fremtidig forventede erstatninger på eksisterende kontrakter, prising av risikoelementet i forsikringspremien, og gjennom reassuransekontrakter. I tillegg er det gjennomført mer spesifikke tiltak i henhold til den forsikringsmessige dekningen som tilbys.

Forsikringsrisiko styres generelt gjennom tett oppfølging av risikoforløpet og eventuell derav følgende endring av tariffene. Konsernet er sikret mot ekstreme begivenheter gjennom katastrofereassuranse.

9.1.1 Forsikringsmessige avsetninger

De forsikringsmessige avsetningene er satt til et forventningsrett nivå. I tillegg er det avsatt til risikoutjevningfond innenfor kollektiv pensjon for å møte uventede svingninger i erstatningstilfeller.

For uførerisiko i bransjen kollektiv pensjon benyttes forutsetninger basert på KLPs uføreerfaringer. For de øvrige risikoelementer innenfor kollektiv pensjon benyttes forutsetningene fra beregningsgrunnlaget K2013 med sikkerhetsmarginer i henhold til den minstestandard Finanstilsynet fastsatte i 2013. I pensjonsordningen for sykepleiere og Pensjonsordningen for sykehusleger anvendes det samme formelverk og de samme parametere for øvrig, men med en styrket sikkerhetsmargin på grunn av signifikant lenger levetid i disse ordningene.

9.1.2 Premiefastsettelse

Utviklingen i konsernets forsikringsrisiko følges løpende. Risikoresultat og

fremtidige forventninger til utviklingen i forsikret risiko baseres på observasjoner og/eller risikoteoretiske modeller som danner grunnlag for prising av risikoelementet i premien. Premiene fastsettes årlig, med unntak for bransjen skadeforsikring. Der vurderes premien fortløpende, mens premie fakturert til kunde gjelder for ett år av gangen.

I bransjen kollektiv pensjon offentlig har konsernet en stor bestand som gir høy grad av forutsigbarhet og stabilitet i tariffene. Normalt vil de derfor ligge fast i flere år av gangen. I skadeforsikring differensieres premien ut i fra den enkelte kundes risiko.

I skadeforsikringsvirksomheten er det utarbeidet retningslinjer for hvilke typer risiko virksomheten aksepterer i sin portefølje. I utgangspunktet aksepterer risikoer fra kunder som ligger innenfor foretakets primære målgrupper så sant forsikringsomfanget ligger innenfor de produktene foretaket ordinært tilbyr. Premie differensieres ut fra den enkelte kundes risiko. Ved grensetilfeller følges særskilte beslutningsrutiner før risiko kan overtas.

9.1.3 Reassuranse og reassuranseprogram

a) Kollektiv pensjon offentlig / privat
Slik forsikringskontraktene er fastsatt er løpende risiko generelt innenfor rammen av konsernets risikobærende evne. Behovet for reassuranse er derfor begrenset, og konsernet har ikke tegnet noen reassuranse kontrakt.

b) Skadeforsikring

Reassuransekontraktene dekker alle erstatninger over et gitt beløp per hendelse/ulykke. Det er fastsatt retningslinjer for å minimere motpartsrisikoen i reassuransekontraktene i skadeforsikring. Blant annet er det satt maksimalgrenser for den enkelte reassurandør, og det er definert et minimumsnivå på reassurandørenes kreditt-rating.

NOTE 9 Risikostyring - forts.

9.1.4 Konsentrasjonsrisiko i skadeforsikring

Det foretas løpende vurdering av konsentrasjonsrisikoen. Konsernet reduserer sin konsentrasjonsrisiko ved reassuransedekninger som begrenser foretakets egenregning per skade. For å redusere kredittrisiko mot reassurandører benyttes kun reassuranseforetak med tilfredsstillende kredittrating. I tillegg fordeles hver enkelt reassuransekontrakt mellom flere uavhengige reassurandører.

9.1.5 FØLSOMHETSBEREGNING

9.1.5.1 Følsomhetsberegning i kollektiv pensjon offentlig og privat

Effekten av en umiddelbar 20 prosent økning i uførehypighet ville med dagens bestand innebære en negativ effekt på 204 millioner kroner (herav 8 millioner kroner i kollektiv pensjon privat) på årets risikoresultat. Effekten på premiereserven ved en tilsvarende permanent endring i uførehypighet vil være en økning på 1 136 millioner kroner (herav 14 millioner kroner i kollektiv pensjon privat).

En umiddelbar 10 prosent reduksjon i dødeligheten ville med dagens bestand innebære en negativ effekt på 189 millioner kroner (herav 1 millioner kroner i kollektiv pensjon privat) på årets risikoresultat. Effekten på premiereserven ved en tilsvarende permanent endring i dødelighet vil være en økning på 9 698 millioner kroner (herav 31 millioner kroner i kollektiv pensjon privat).

Konsernets store bestand innen kollektiv offentlig pensjon bidrar til å stabilisere forsikringsrisikoen og erstatningsanslagene. Avvik relateres i all hovedsak til ikke forsikringsbare størrelser som ikke påvirker resultatet.

9.1.5.2 Følsomhetsberegning i skadeforsikring

I tabellen under vises resultateffekten ved 1 prosent endring i kostnader, premienivå, skadeutbetalinger og erstatningsavsetning:

1 prosent endring i kostnader	3,7 millioner kroner
1 prosent endring i premienivå	15,3 millioner kroner
1 prosent endring i skadeutbetalinger	13,4 millioner kroner
1 prosent endring i erstatningsavsetning	19,8 millioner kroner

9.2 FINANSIELL RISIKO

Konsernets finansielle mål er å oppnå en konkurransedyktig og stabil avkastning, samtidig som soliditeten tilfredsstillende eksterne og interne krav. Konsernet har en langsiktig investeringsstrategi hvor risikotagningen til enhver tid er tilpasset konsernets risikobærende evne. Fokus i forvaltningen er kostnadseffektivitet, langsiktighet og bredt diversifisert porteføljer med mål om å oppnå konkurransedyktig og stabil avkastning til våre kunder og eiere over tid.

Konsernets finansielle risiko består av likviditetsrisiko, markedsrisiko og kredittrisiko.

9.2.1 Likviditetsrisiko

Likviditetsrisiko er risikoen for at konsernet ikke har tilstrekkelig likviditet til å dekke kortsiktig gjeld, ikke innkalte restforpliktelser som måtte komme til forfall og løpende drift uten at det oppstår vesentlige ekstraomkostninger i form av prisfall på eiendeler som må realiseres. Likviditetsstrategien inneholder ulike krav og rammer for å etterleve den ønskede likviditetsrisikoprofilen. I tillegg omhandles ansvarsforhold og beredskapsplan. Likviditetsstrategien operasjonaliseres på administrativt nivå, og likviditeten forvaltes internt etter mandater. Ikke innkalt restforpliktelse på 23 344 millioner kroner består i hovedsak av kommiterte, ikke innbetalte beløp rettet mot private equity samt ubenyttet kreditt og godkjente lånetilsagn som ikke er utbetalt. Summen er nærmere spesifisert i note 35 betingede forpliktelser. Avtalene regulerer mellom annet krav om solvens for at trekket kan godkjennes for utbetaling.

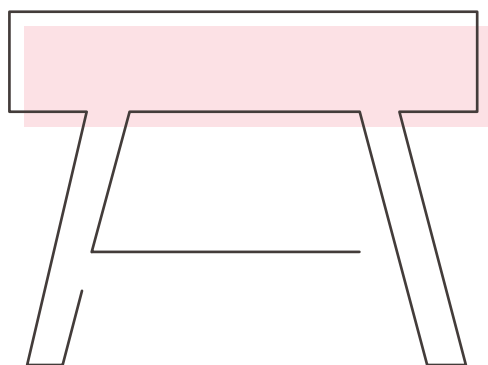
9.2.2 Markedsrisiko

Markedsrisiko er risikoen for tap som følge av endringer i markedspriser på ulike aktiva som aksjer, obligasjoner, eiendom og andre verdipapirer. Markedsrisikoen avhenger både av hvor stor eksponering en har i de ulike aktiva og av volatiliteten i markedsprisene. Utviklingen i norske og internasjonale verdipapirmarkeder har generelt stor betydning for konsernets resultater.

Risiko for fall i verdien på ulike aktiva er den største finansielle risikoen på kort sikt. Av risikoen på aktivasisden er aksjeeksponeringen den største finansielle risikofaktoren, men også markedsrisiko knyttet til rente, kreditt (spread) og eiendom har et betydelig tapspotensialt. Konsernets renterisiko knyttet til et vedvarende lavt rentenivå er imidlertid begrenset. Slik regelverket er utformet i dag påvirkes ikke forsikringstekniske avsetninger av endringer i markedsrenten. Ved overgang til markedsverdi på forpliktelsene, vil årlig prising av rentegarantien innebære at kundene bærer risikoen for at rentenivået blir liggende lavere enn grunnlagsrenten. Etersom konsernet hovedsakelig tilbyr pensjonsordninger til offentlig sektor, vil konsernet prise rentegarantien helt til den forsikrede dør, noe som innebærer at avkastningsrisikoen som oppstår fra forsikringsforpliktelsene er begrenset.

Konsernet valutasikrer hoveddelen av internasjonal eksponering. Økonomisk sikring av valutaeksponeringen gjøres gjennom derivater. Som hovedregel er alle konsernets renteinvesteringer og eiendomsinvesteringer i fremmed valuta sikret tilbake til norske kroner. For aksjeinvesteringer i fremmed valuta har sikringsgraden i 2019 variert mellom 55 og 65 prosent med tillatte svingninger mellom 50 og 70 prosent.

Alle aksje- og renteeksponeringer er inkludert i et risikomålingssystem som muliggjør simulering og overvåking av aksje- og renterisiko på tvers av porteføljer.

Aktiv risiko styres gjennom fastsatte rammer i forhold til porteføljens referanseindeks.

For å redusere risikoen for negative resultater fra kapitalforvaltningen benytter konsernet handlingsregler i kundeporteføljene for daglig styring av markedsrisikoen. Dette innebærer at en tilpasser risikoen i porteføljen i tråd med risikobærende evne. Handlingsregler gir en avkastningsprofil som passer med det overordnede målet om å beskytte egenkapitalen, samt å bevare risikokapasitet over tid. I tillegg har konsernet en høy andel anleggsobligasjoner og utlån med fastrente som bidrar til stabilitet i avkastningen.

Derivater kan benyttes i styring av markedsrisiko for kostnads- og tids-effektiv implementering av risikoendring, samt valutasikring.

Via livselskapet utgjør aksjerisikoen den klart største markedsrisikoen i konsernet. Målt ved stresstester utgjør denne i overkant av 50 prosent. Resten av markedsrisikoen fordeler seg jevnt på eiendomsrisiko, rente- og kredittrisiko. Tar man hensyn til at store deler av

rente- og kreditteksponeringen føres til amortisert kost, endres det relative bilde for markedsrisikoen. Aksje og eiendomsrisikoen utgjør da mer enn 80 prosent av den totale markedsrisikoen

Sensitivitetsanalyse markedsrisiko

I forbindelse med konsernets egen-vurdering av risiko og solvens (ORSA) er det også i år utført flere scenario-analyser og prognoser for kapitaldekning. Gitt KLPs ambisjon om å bygge buffere (tilleggsavsetninger og kursreserver) opp mot 2,5 ganger årlig rentegarantipremie, anses KLP som godt kapitalisert, og solvensberegninger på kapitalprognoser viser at KLP vil være det også gjennom hele prognoseperioden (2022). I scenarioer med bortfall av kursreserver er det antatt at man i henhold til handlingsregelen vil redusere allokering til aksjer i kollektivporteføljen. Disse scenarier vises også hvordan den supplerende kapitalen kan komme til nytte i en situasjon med svake buffere slik at kapitaldekningen ikke faller under målsettingen på 150 prosent.

Solvensberegninger

Det europeiske soliditetsregelverket for forsikringsforetak, Solvens II, har

som hovedformål å beskytte og ivareta forsikringskundes interesser. KLP foretar kvartalsvis solvensberegninger i henhold til bestemmelsene i soliditetsregelverket.

I henhold til standard beregningsmetode i Solvens II har konsernet en solvenskapitaldekning på 253 prosent, som er noe høyere enn ved utgangen av 2018 da solvenskapitaldekningen var på 243 prosent. Solvenskapitaldekningen ligger godt over konsernets målsetning på 150 prosent. Myndighetens minimumskrav er 100 prosent.

Det er utført flere sensitivitetsanalyser knyttet til solvenskapitaldekningen. Det er beregnet at solvenskapitaldekningen øker med 11 prosentpoeng dersom renten stiger med 50 basispunkter, og at solvenskapitaldekningen faller med 12 prosentpoeng dersom renten faller med 50 basispunkter. Dette må sies å være lavt, i hvert fall i forhold til det man ser på privat tjenstepensjon, og skyldes i hovedsak at man i OfTP unngår problemet med fripoliser. Et fall i aksjemarkedet på 25 prosent reduserer solvenskapitaldekningen med noe under 68 prosentpoeng når handlingsregelen hensyntas.

NOTE 9 Risikostyring - forts.

Dette er betydelig fall, men nivået på solvenskapitaldekningen vil likevel være over nivået hvor tiltak skal vurderes.

Tidligere beregninger har vist at med de sikkerhetsmarginer som ligger i konsernets tariffier og med dagens nivå på risikoutjevningsfondet er solvenskapitaldekningen lite følsom for endringer i opplevelsens- og utførerisiko

9.2.3 Kreditt- og konsentrasjonsrisiko

Det er lagt vekt på at kreditteksponeringen er diversifisert for å unngå konsentrasjon av kreditt risiko mot enkelte debitorer. For å overvåke kreditt risiko i utlånene og investeringene er det nedsatt en egen kredittkomite som møtes på jevnlig basis. Grensene for kreditt risiko mot den enkelte debitor fastsettes av komiteen. Endringer i debitors kredittvurdering overvåkes og følges opp.

Konsernet har god balanse mellom norske og internasjonale obligasjoner, og har en portefølje av utelukkende gode kreditter. Av konsernets samlede kreditt eksponering er 27 prosent plassert i utstedere med rating AA- eller bedre.

Tar man hensyn til kommuneeksponering uten rating og forutsetter at disse har rating AA, øker andelen til 44 prosent. Konsernet har en egen internasjonal statsobligasjonsportefølje og innslaget av statsobligasjoner er også betydelig i den norske obligasjonsporteføljen.

Konsernet har en utlånsportefølje av høy kvalitet, med begrenset kreditt risiko og historisk svært lave tap. Konsernet yter hovedsakelig lån med pant i bolig med en belåningsgrad under 80 prosent, lån til kommuner og lån med kommunale garantier. Utlån sikret med pant i bolig utgjør 21,7 milliarder kroner. Verdien av pantene utgjør en større verdi enn utlånene siden en stor del av pantene er etablert tilbake i tid, og prisstigningen på boliger de siste årene har vært betydelig.

Konsernet har begrenset konsentrasjonsrisiko. Fordi ingen eksponeringer kommer over terskelverdiene som definert i Solvens II regelverket, får ikke konsernet noe kapitalkrav for konsentrasjonsrisiko under standard metoden. Innretningen av forvaltning av rente- og

aksjeporteføljene vil i utgangspunktet bidra til å begrense konsentrasjonsrisiko gjennom utstrakt bruk av indeksforvaltning. Konsernet fastsetter eksplisitte rammer for kredittgivningen som begrenser konsentrasjon på enkelt navn og gruppe. Oppfølgingen av sektorkonsentrasjon skjer gjennom månedlig og kvartalsvis rapportering.

Selv om konsernets investeringer er godt diversifisert er det en klar overvekt av plasseringer i Norge. Dette er en bevisst og en naturlig konsekvens av virksomheten med hovedsakelig offentlig tjenestepensjon.

9.3 SAMLET MAKSIMAL EKSPONERING FOR KREDITTRISIKO FOR KONSERNET

Konsernets samlede maksimale eksponering for kreditt risiko består av de bokførte verdier på finansielle eiendeler og forpliktelser (se note 13 om mer informasjon om konsernets kreditt risiko). De bokførte klassene av verdipapirer er nærmere spesifisert i note 6 virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser.

NOTE 10 Likviditetsrisiko

Tabellen nedenfor spesifiserer foretakets finansielle forpliktelser klassifisert etter forfallsstruktur. Beløpene i tabellen er udiskonterte kontraktsmessige kontantsstrømmer.

2019 MILLIONER KRONER	Innen 1 mnd.	1-12 mnd.	1-5 år	5-10 år	Over 10 år	Sum
Fondsobligasjonslån ¹	0	64	256	320	1 490	2 130
Ansvarlig lån	0	252	1 006	6 170	0	7 427
Utstedt obligasjonslån med fortrinnsrett	0	1 413	23 802	601	0	25 816
Gjeld til kredittinstitusjoner	51	626	842	0	0	1 519
Gjeld til og innskudd fra kunder	11 487	0	0	0	0	11 487
Leverandørgjeld	7	0	0	0	0	7
Betingede forpliktelser	23 344	0	0	0	0	23 344
Sum	34 889	2 354	25 906	7 091	1 490	71 730
FINANSIELLE DERIVATER						
Finansielle derivater brutto oppgjør						
Innstrømmer	0	0	0	0	0	0
Utstrømmer	0	0	0	0	0	0
Finansielle derivater netto oppgjør	2 260	2 277	69	-142	-306	4 159
Sum finansielle derivater	2 260	2 277	69	-142	-306	4 159

Hensyntar man ikke-kontrollerende eierinteresser, reduseres derivater med forfall innen en måned med 14 millioner kroner, gjeld til kredittinstitusjoner innen en mnd. reduseres med 1 million kroner, derivater med forfall innen 1 til 12 måneder reduseres med 1 million. Total reell likviditetsrisiko for konsernet er 75 873 millioner kroner.

2018 MILLIONER KRONER	Innen 1 mnd.	1-12 mnd.	1-5 år	5-10 år	Over 10 år	Sum
Fondsobligasjonslån ¹	0	63	252	315	1 520	2 151
Ansvarlig lån	0	252	1 010	6 444	0	7 706
Utstedt obligasjonslån med fortrinnsrett	0	1 547	21 844	616	0	24 006
Gjeld til kredittinstitusjoner	1 930	540	412	0	0	2 882
Gjeld til og innskudd fra kunder	10 662	0	0	0	0	10 662
Leverandørgjeld	50	0	0	0	0	50
Betingede forpliktelser	20 532	0	0	0	0	20 532
Sum	33 175	2 402	23 518	7 375	1 520	67 990
FINANSIELLE DERIVATER						
Finansielle derivater brutto oppgjør						
Innstrømmer	0	0	0	0	0	0
Utstrømmer	0	0	0	0	0	0
Finansielle derivater netto oppgjør	5 291	4 231	313	-96	-295	9 445
Sum finansielle derivater	5 291	4 231	313	-96	-295	9 445

¹ Lånet er evigvarende. Beregnede kontantstrømmer er frem til forventet forfall ved rentereguleringstidspunkt.

Hensyntar man ikke-kontrollerende eierinteresser, reduseres derivater med forfall innen en måned med 330 millioner kroner, gjeld til kredittinstitusjoner innen en mnd. reduseres med 1 176 millioner kroner, derivater med forfall innen 1 til 12 måneder reduseres med 860 millioner kroner og derivater med forfall mellom 1 til 5 år øker med 0,3 millioner kroner. Total reell likviditetsrisiko for konsernet er 75 070 millioner kroner.

NOTE 10 Likviditetsrisiko - forts.

Tabellen på forrige side viser finansielle forpliktelser konsernet har samlet på rentebetalinger og tilbakebetaling av hovedstol, basert på forfall. Bankvirksomheten innehar den største delen av de finansielle forpliktelsene i konsernet.

Risikoen for at konsernet ikke skal ha tilstrekkelig likviditet til å dekke kort-siktig gjeld og løpende drift er svært liten ettersom en stor del av konsernets eiendeler er likvide. Konsernet har betydelige midler investert i pengeomarked, obligasjoner og aksjer som kan selges ved likviditetsbehov. Konsernets likviditetsstrategi innebærer at konsernet

til enhver tid skal ha tilstrekkelige likvide midler til å møte konsernets forpliktelser ved forfall, uten at det påløper kostnader av betydning knyttet til å frigjøre midler.

Aktivasammensetningen i konsernets porteføljer skal være tilstrekkelig likvid til å kunne dekke annet likviditetsbehov som kan oppstå. KLP Kapitalforvaltning har det løpende ansvaret og rapporterer på konsernets likviditet. Det er etablert interne rammer for størrelsen på likviditetsbeholdningen. Konsernets enhet for risikostyring overvåker og rapporterer utviklingen i likviditetsbeholdningen fortløpende. Konsernstyret fastsetter

årlig en kapitalforvaltnings- og likviditetsstrategi for konsernet. Likviditetsstrategien inneholder blant annet rammer, ansvarsforhold, risikomål og beredskapsplan for likviditetsstyringen.

De største forpliktelsene i konsernet er forsikringsrelaterte og gjelder i all vesentlighet pensjonsforpliktelser. Disse forpliktelsene er fullfunderte og likviditetsstyringen håndteres på tilsvarende vis som øvrige forpliktelser. Nedenfor er en tabell som viser en forventet utbetalingsprofil ut i fra periodens forutsetninger.

FORVENTET UTbetalingsprofil PENSJONSforpliktelser

2019 MILLIONER KRONER									
År	1 år	2-5 år	6-10 år	11-20 år	21-30 år	31-40 år	41-50 år	51-80 år	Sum
Beløp	18 000	75 067	120 564	305 890	348 500	322 419	222 170	165 967	1 578 577

2018 MILLIONER KRONER									
År	1 år	2-5 år	6-10 år	11-20 år	21-30 år	31-40 år	41-50 år	51-80 år	Sum
Beløp	16 715	69 945	113 263	289 361	334 369	310 503	214 687	159 179	1 508 022

Utbetalingsprofilen for forsikringsforpliktelser er basert på udiskonterte verdier og gjelder livsforsikring og skadeforsikring.

Forsikringsforpliktelser relatert til livsforsikringsvirksomhetene er i regnskapet neddiskontert og viser nåverdien på balanse-tidspunktet. Erstatningsavsetningene er ikke neddiskontert i regnskapet til skadeforsikring.

NOTE 11 Renterisiko

31.12.2019 MILLIONER KRONER	Inntil 3 mnd.	Fra 3 mnd. til 12 mnd.	Fra 1 år til 5 år	Fra 5 år til 10 år	Over 10 år	Endring i kontant- strøm 01.01.2019- 31.12.2019	Sum	Sum justert for andelseiers interesser i konsoliderte verdi- papirfond
EIENDELER								
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler	-2	-4	-32	-52	-272	-12	-374	-350
Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer målt til amortisert kost	0	0	0	0	0	0	0	0
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	-45	-46	-1 185	-1 671	-1 986	310	-4 623	-3 950
Rentefondsandeler	-1 034	0	0	0	0	0	-1 034	-1 034
Utlån og fordringer	-1	-2	0	0	0	109	107	81
Utlån	0	0	0	0	0	723	723	723
Kontanter og innskudd	0	0	0	0	0	32	32	32
Betingede forpliktelser ¹	0	0	0	0	0	93	93	93
Sum eiendeler	-1 082	-52	-1 216	-1 723	-2 258	1 254	-5 077	-4 406
FORPLIKTELSE								
Innskudd	0	0	0	0	0	-115	-115	-115
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	0	0	0	0	0	-258	-258	-258
Finansielle derivater klassifisert som gjeld	2	2	47	-15	0	9	45	45
Fondsobligasjon og ansvarlige lån	0	0	0	53	93	0	147	143
Gjeld til kredittinstitusjoner	0	0	0	0	0	-20	-20	-20
Sum forpliktelser	2	2	47	38	93	-384	-201	-205
Sum før skatt	-1 079	-50	-1 169	-1 685	-2 164	870	-5 278	-4 610
Sum etter skatt	-810	-38	-877	-1 263	-1 623	653	-3 958	-3 458

¹ Betingede forpliktelser i denne sammenheng er aksepterte, ikke utbetalte utlån.

NOTE 11 Renterisiko - forts.

31.12.2018 MILLIONER KRONER	Inntil 3 mnd.	Fra 3 mnd. til 12 mnd.	Fra 1 år til 5 år	Fra 5 år til 10 år	Over 10 år	Endring i kontant- strøm 01.01.2018- 31.12.2018	Sum	Sum justert for andelseiers interesser i konsoliderte verdi- papirfond
EIENDELER								
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler	3	6	-1	84	-290	-4	-202	-207
Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer målt til amortisert kost	0	0	0	0	0	1	1	1
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	-50	-55	-1 439	-1 904	-1 718	346	-4 819	-4 276
Rentefondsandeler	-831	0	0	0	0	0	-831	-831
Utlån og fordringer	-1	-1	0	0	0	145	143	117
Utlån	0	0	0	0	0	630	630	630
Kontanter og innskudd	0	0	0	0	0	30	30	30
Betingede forpliktelser ¹	0	0	0	0	0	101	101	101
Sum eiendeler	-880	-50	-1 440	-1 820	-2 007	1 249	-4 947	-4 435
FORPLIKTELSE								
Innskudd	0	0	0	0	0	-107	-107	-107
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	0	0	0	0	0	-240	-240	-240
Finansielle derivater klassifisert som gjeld	-1	3	69	29	0	19	119	119
Fondsobligasjon og ansvarlige lån	0	0	0	54	89	0	143	143
Gjeld til kredittinstitusjoner	0	0	0	0	0	-38	-38	-38
Sum forpliktelser	-1	3	69	84	89	-366	-122	-122
Sum før skatt	-881	-47	-1 371	-1 736	-1 918	883	-5 069	-4 557
Sum etter skatt	-661	-35	-1 028	-1 302	-1 439	662	-3 802	-3 418

¹ Betingede forpliktelser i denne sammenheng er aksepterte, ikke utbetalte utlån.

Noten viser resultateffekten ved en økning i markedsrenten på én prosent, for virkelig verdi risiko og flytende rente risiko.

Endring i virkelig verdi (virkelig verdi risiko) vises i de fem første kolonnene, sortert etter forfallstidspunkt på papirene, og er beregnet ved endring i virkelig verdi på rentebærende instrumenter hvis renten hadde vært en prosent høyere ved periodeslutt. Kolonnen "Endring i kontantstrøm" (flytende rente risiko) viser endringen i kontantstrømmer hvis renten hadde vært en prosent høyere gjennom året det rapporteres på. Summen av disse reflekterer den samlede resultateffekten som scenarioet ved en prosents høyere rente hadde gitt konsernet i perioden det rapporteres på.

Virkelig verdi risiko gjelder fastrente papirer hvor markedsverdien på papiret svinger i motsatt takt av markedsrenten. Flytende rente risiko gjelder papirer som har flytende rente, hvor markedsverdien holder seg stabil, men hvor endring i markedsrente gir utslag i endrede løpende inntekter.

Rentepapirer, med følgende egenskaper og klassifiseringer, faller inn under noten; verdipapirer til virkelig verdi over resultatet (flytende og faste rentebetingelser), investeringer som holdes til forfall (kun de med flytende rentebetingelser) og lån og fordringer (kun de med flytende rentebetingelser). Konsernet har ingen rentepapirer klassifisert som tilgjengelig for salg.

KLP konsernets investeringer i renteinstrumenter med fast rente, som regnskapsføres til amortisert kost, gir ingen endring i resultatregnskapet ved endring av markedsrente. Tilsvarende gjelder for utstedt gjeld med fast rente regnskapsført til amortisert kost.

Forsikringskontrakter med avkastningsgaranti endrer ikke regnskapsmessig verdi selv om rentenivået endres. Endring i rentenivå har heller ingen innvirkning på den garanterte avkastningen, men vil ha betydning for den oppnådde avkastning som skal dekke avkastningsgarantien. Det skyldes at forsikringsmidlene delvis investeres i gjeldsinstrumenter hvor kontantstrømmene skal bidra til å dekke avkastningsgarantien.

NOTE 12 Valutarisiko

31.12.2019	Balanseposter eksl. valutaderivater		Valutaderivater		Omregnings- kurs	Sum valuta		Netto- posisjon	Netto- posisjon i NOK justert for andelseiers interesser i konsoliderte verdi- papirfond
	Eiendeler	Gjeld	Eiendeler	Gjeld		Valuta/NOK	Eiendeler		
MILLIONER KRONER/ UTENLANDSK VALUTA ¹									
Amerikanske dollar	15 341	-54	7 688	-18 548	8,787	23 029	-18 602	38 899	23 193
Euro	4 839	-699	1 913	-5 117	9,864	6 752	-5 816	9 228	6 224
Japanske yen	170 425	-385	76 546	-186 820	0,081	246 971	-187 205	4 833	3 143
Britiske Pund	1 662	0	1 111	-2 444	11,641	2 773	-2 444	3 832	2 526
Canadiske dollar	1 236	0	516	-1 326	6,776	1 752	-1 326	2 884	2 218
Svenske kroner	18 676	0	16 108	-31 844	0,939	34 784	-31 844	2 760	981
Hong Kong dollar	3 756	0	1 513	-3 295	1,128	5 269	-3 295	2 227	1 236
Sveitsiske franc	517	0	174	-479	9,075	691	-479	1 925	1 084
Danske kroner	9 269	-17	10 796	-18 653	1,320	20 065	-18 670	1 841	927
Australske dollar	665	0	368	-813	6,177	1 033	-813	1 364	948
Indisk rupi	10 105	0	0	0	0,123	10 105	0	1 244	901
Taiwan new dollar	6 160	0	0	-2 530	0,293	6 160	-2 530	1 064	609
Brasilianske real	483	0	0	0	2,184	483	0	1 055	756
Koreansk won	231 596	0	0	-93 550	0,008	231 596	-93 550	1 049	587
Sør-afrikansk rand	1 301	0	0	0	0,628	1 301	0	817	568
Kinesiske yuan	452	0	0	0	1,262	452	0	570	436
Andre valutaer								3 053	2 330
Sum kortsiktige valutaposisjoner								78 645	48 665
Amerikanske dollar	2 677	-91	0	-2 483	8,787	2 677	-2 574	911	911
Japanske yen	16 282	-11 587	0	-37	0,081	16 282	-11 624	377	377
Britiske Pund	192	0	0	-187	11,641	192	-187	52	52
Svenske kroner	1 641	-60	46	-1 590	0,939	1 687	-1 650	35	35
Danske kroner	19	0	0	-4	1,320	19	-4	20	20
Australske dollar	3	0	0	-3	6,177	3	-3	1	1
Koreansk won	27	0	0	0	0,008	27	0	0	0
Sveitsiske franc	0	0	0	0	9,075	0	0	0	0
Canadiske dollar	0	0	0	0	6,776	0	0	0	0
Euro	866	-615	0	-260	9,864	866	-875	-87	-87
Sum langsiktige valutaposisjoner								1 308	1 308
Sum valutaposisjoner før skatt								79 953	49 973
Sum valutaposisjoner etter skatt								59 965	37 480

¹ Tabellen viser samlede balanseposter for hver enkelt valuta, fordelt på korte- og langsiktige posisjoner. Nettoposisjon i NOK viser valutarisikoen i henhold til konsernregnskapet. Nettoposisjon i NOK justert for andelseiers interesser i konsoliderte verdipapirfond viser den reelle valutarisikoen KLP konsernet har ved utgangen av perioden, da denne kolonnen er direkte knyttet opp til faktisk eierskap og risiko i konsernet. Andre beløp er i lokal valuta. Tabellen viser en sikringsgrad for valuta på 83 og 87 prosent, for henholdsvis 2019 og 2018.

NOTE 12 Valutarisiko - forts.

31.12.2018	Balanseposter eksl. valutaderivater		Valutaderivater		Omregnings- kurs	Sum valuta		Netto- posisjon	Netto- posisjon i NOK justert for andelseiers interesser i konsoliderte verdi- papirfond
	Eiendeler	Gjeld	Eiendeler	Gjeld		Valuta/NOK	Eiendeler		
MILLIONER KRONER/ UTENLANDSK VALUTA ¹									
Amerikanske dollar	13 446	-47	6 891	-18 331	8,659	20 337	-18 378	16 960	6 371
Svenske kroner	15 749	0	18 209	-27 924	0,977	33 958	-27 924	5 893	4 639
Euro	4 017	-131	1 741	-5 206	9,899	5 758	-5 336	4 176	1 952
Britiske Pund	1 681	0	1 057	-2 417	11,028	2 737	-2 417	3 529	2 356
Japanske yen	132 725	-306	83 551	-177 250	0,079	216 276	-177 556	3 056	1 777
Hong Kong dollar	3 412	0	1 241	-2 889	1,106	4 653	-2 889	1 951	1 012
Danske kroner	7 140	-8	4 519	-10 271	1,326	11 658	-10 279	1 830	1 153
Canadiske dollar	1 053	0	539	-1 308	6,340	1 592	-1 308	1 804	1 370
Sveitsiske franc	417	0	193	-466	8,784	610	-466	1 261	703
Australske dollar	663	0	396	-862	6,096	1 059	-862	1 202	896
Indisk rupi	8 105	0	0	0	0,124	8 105	0	1 005	685
Koreansk won	203 998	0	0	-88 900	0,008	203 998	-88 900	893	425
Taiwan new dollar	5 040	0	0	-2 120	0,282	5 040	-2 120	823	413
Sør-afrikansk rand	1 337	0	0	0	0,602	1 337	0	805	565
Brasilianske real	331	0	0	0	2,234	331	0	739	511
Andre valutaer								2 791	2 101
Sum kortsiktige valutaposisjoner								48 718	26 928
Danske kroner	1 237	0	0	0	1,326	1 237	0	1 641	1 641
Japanske yen	15 881	-11 073	0	0	0,079	15 881	-11 073	379	379
Svenske kroner	1 495	0	0	-1 485	0,977	1 495	-1 485	9	9
Canadiske dollar	0	0	0	-1	6,340	0	-1	-4	-4
Australske dollar	0	0	0	-1	6,096	0	-1	-6	-6
Amerikanske dollar	1 846	-91	38	-1 826	8,659	1 884	-1 917	-281	-281
Euro	613	-615	0	-58	9,899	613	-672	-587	-587
Britiske Pund	26	0	0	-84	11,028	26	-84	-641	-641
Sum langsiktige valutaposisjoner								511	511
Sum valutaposisjoner før skatt								49 229	27 439
Sum valutaposisjoner etter skatt								36 922	20 579

¹ Tabellen viser samlede balanseposter for hver enkelt valuta, fordelt på korte- og langsiktige posisjoner. Netto-posisjon i NOK viser valutarisikoen i henhold til konsernregnskapet. Netto-posisjon i NOK justert for andelseiers interesser i konsoliderte verdipapirfond viser den reelle valutarisikoen KLP konsernet har ved utgangen av perioden, da denne kolonnen er direkte knyttet opp til faktisk eierskap og risiko i konsernet. Andre beløp er i lokal valuta. Tabellen viser en sikringsgrad for valuta på 83 og 87 prosent, for henholdsvis 2019 og 2018.

Konsernet valutasikrer hoveddelen av investeringer gjort i utenlandsk valuta. Økonomisk sikring av valutaeksponeringen gjøres gjennom derivater. Som hovedregel er alle renteinvesteringer og eiendomsinvesteringer i fremmed

valuta sikret tilbake til norske kroner med en målsetning på 100 prosent sikringsgrad. Pr. 31.12.2019 var sikringsgraden på aksjer i utviklede markeder og de mest likvide valutaene i fremvoksende markeder 60 prosent med mulige sving-

ninger mellom 50-70 prosent. Øvrige valutaer, dvs. mindre likvide valutaer i utviklede markeder og valutaer i fremvoksende markeder med unntak av de mest likvide valutaene, er ikke valuta-sikret. Bakgrunnen for dette er at disse

NOTE 12 Valutarisiko - forts.

valutaene ikke har et stort nok marked og/eller likviditet til at det er hensiktsmessig å valutasikre. Denne reduksjonen i sikringsgraden på aksjer, samt usikrede utenlandske aksjefond, bidrar

til å øke nettoposisjonene i utenlandsk valuta.

Dersom alle valutaposisjoner endrer seg med 1 prosent på samme tidspunkt og i

samme retning vil dette påvirke resultatet med 800 millioner kroner før skatt.

For 2018 ville resultateffekten av en 1 prosents endring i valutakursene vært 492 millioner kroner før skatt.

NOTE 13 Kredittrisiko

31.12.2019 MILLIONER KRONER	Investment grade AAA til BBB	Lavere Rating	Offentlig garanti	Bank og finans	¹ Boliglån < 80%	¹ Boliglån >80%	Øvrige	Totalt	Totalt justert for andelseiers interesser i konsoliderte verdipapirfond
Gjeldsinstrumenter som holdes til forfall målt til amortisert kost	28 238	36	31	0	0	0	1 396	29 701	29 701
Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer målt til amortisert kost	125 936	0	1 000	927	0	0	22 717	150 580	150 580
Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi - verdipapirer med fast avkastning ²	102 713	964	4 675	12 483	0	0	11 777	132 612	117 725
Rentefond	0	0	0	0	0	0	14 899	14 899	14 899
Utlån og fordringer	24 103	0	0	566	0	0	1	24 670	20 023
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler	7 582	0	0	0	0	0	0	7 582	6 238
Kontanter og innskudd	3 125	0	0	69	0	0	0	3 194	3 194
Utlån	0	0	72 567	0	19 314	2 457	11 992	106 329	106 329
Sum	291 696	1 000	78 274	14 045	19 314	2 457	62 782	469 568	448 690

¹ Disse to kolonnene gir informasjon på andel boliglån med pantsikkerhet innenfor 80 % av verdigrunnlag og boliglån som overgår 80 % pantsikkerhet av verdigrunnlag.

² I kolonne "Øvrige" har vi inkludert en investering som bærer kredittrisiko men som ikke er direkte avstembar mot balanseposten "gjeldsinstrumenter til virkelig verdi over resultat" og derav skaper en differanse på NOK 1 371 millioner per 31.12.2019.

MILLIONER KRONER	AAA	AA	A	BBB	Sum Investment grade
SPESIFISERING AV INVESTMENT GRADE					
Gjeldsinstrumenter som holdes til forfall målt til amortisert kost	11 813	4 086	9 757	2 582	28 238
Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer målt til amortisert kost	25 002	19 920	57 825	23 188	125 936
Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi - verdipapirer med fast avkastning	34 698	9 183	29 160	29 672	102 713
Rentefond	0	0	0	0	0
Utlån og fordringer	0	12 064	11 358	681	24 103
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler	0	2 175	5 382	25	7 582
Kontanter og innskudd	0	1 979	1 146	0	3 125
Utlån	0	0	0	0	0
Sum	71 513	49 407	114 629	56 147	291 696

NOTE 13 Kredittrisiko - forts.

31.12.2018 MILLIONER KRONER	Invest- ment grade AAA til BBB	Lavere Rating	Offentlig garanti	Bank og finans	¹ Bolig- lån < 80%	¹ Bolig- lån >80%	Øvrige	Totalt	Totalt justert for andelseiers interesser i konsoliderte verdpapirfond
Gjeldsinstrumenter som holdes til forfall målt til amortisert kost	28 743	0	31	0	0	0	2 279	31 053	31 053
Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer målt til amortisert kost	116 292	0	664	0	0	0	24 593	141 549	141 549
Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi - verdipapirer med fast avkastning	113 232	884	3 764	7 845	0	0	14 207	139 932	127 481
Rentefond	0	0	0	0	0	0	13 240	13 240	13 240
Utlån og fordringer	14 235	0	0	279	0	0	0	14 514	11 406
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler	944	0	0	0	0	0	0	944	904
Kontanter og innskudd	2 949	0	0	60	0	0	0	3 009	3 009
Utlån	0	0	67 665	0	17 619	2 072	8 408	95 764	95 764
Sum	276 394	884	72 125	8 185	17 619	2 072	62 728	440 005	424 405

¹ Disse to kolonnene gir informasjon på andel boliglån med pantsikkerhet innenfor 80 % av verdigrunnlag og boliglån som overgår 80 % pantsikkerhet av verdigrunnlag.

MILLIONER KRONER	AAA	AA	A	BBB	Sum Investment grade
SPESIFISERING AV INVESTMENT GRADE					
Gjeldsinstrumenter som holdes til forfall målt til amortisert kost	12 745	3 957	8 432	3 608	28 743
Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer målt til amortisert kost	21 830	18 988	55 903	19 570	116 292
Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi - verdipapirer med fast avkastning	40 206	9 156	34 665	29 205	113 232
Rentefond	0	0	0	0	0
Utlån og fordringer	0	2 331	11 903	0	14 235
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler	0	112	832	0	944
Kontanter og innskudd	0	263	2 686	0	2 949
Utlån	0	0	0	0	0
Sum	74 782	34 808	114 421	52 383	276 394

Med kredittrisiko menes risikoen for at motparten ikke skal klare å møte sine forpliktelser til KLP Konsernet. I denne tabellen er kredittrisikoen målt ved ratingbyråers estimater på hvor høy kredittverdighet de ulike utstederne av rentepapirer har. For eiendeler som ikke er ratet så er de lagt i andre kategorier som beskriver kredittrisiko, eksempelvis sektor og garantier.

Det er lagt vekt på at kreditteksponeringen er diversifisert for å unngå konsentrasjon

av kredittrisiko mot enkelte debitorer. For å overvåke kredittrisiko i utlånene og investeringene er det nedsatt en egen kredittkomite som møtes på jevnlig basis. Grensene for kredittrisiko mot den enkelte debitor fastsettes av komiteen. Endringer i debitors kredittvurdering overvåkes og følges opp av KLP Kapitalforvaltning AS.

Konsernet har god balanse mellom norske og internasjonale obligasjoner, og har en portefølje av utelukkende

gode kreditter. Konsernet har en høy konsentrasjon av gjeldsinstrumenter rettet mot norsk offentlig sektor.

I noteinndelingen er det benyttet rating fra Standard & Poor's, Moodys, Fitch, Scope Ratings og Nordic Credit Rating. Ratingen er konvertert til S&P sin ratingtabell, hvor AAA er tilknyttet papirer med høyest kredittverdighet. Laveste rating av de fem er benyttet. Alle fem ratingselskaper er likestilte som grunnlag for investeringer i rente-

NOTE 13 Kreditrisiko - forts.

papirer. Det som er klassifisert som «Øvrige» er i all hovedsak verdipapirer utstedt av kraftselskaper og andre foretaksobligasjoner; dette beløper seg til 63 milliarder kroner per 31.12.2019. KLP Konsernet har strenge retningslinjer for investeringer i rentepapirer, som også gjelder for investeringer som faller inn under kategorien Øvrige.

Linjene i noten er sammenfallende med balanseoppsettet. Unntakene er gjeldsinstrumenter til virkelig verdi som er delt opp i tre kategorier i noten og utlån som vist samlet i noten, men som befinner seg på to linjer i balansen (virkelig verdi og amortisert kost).

Konsernregnskapet viser enheter KLP konsernet anses å ha kontroll over. Dette gir inntrykk av en høyere risiko enn hva som er reelt, da risiko som konsernet ikke bærer vises i regnskapet. I ytterste kolonne vises det kun selskaper, og faktisk eierskap i fond som konsernet har ved periodeslutt.

MILLIONER KRONER	31.12.2019		31.12.2018	
	Konsolidert	Totalt justert for andelseieres interesser i konsoliderte verdipapirfond	Konsolidert	Totalt justert for andelseieres interesser i konsoliderte verdipapirfond
TI STØRSTE MOTPARTER				
Motpart 1	13 956	13 026	13 491	13 322
Motpart 2	11 144	8 896	8 766	8 475
Motpart 3	9 463	7 948	8 475	8 475
Motpart 4	7 471	7 295	6 860	5 896
Motpart 5	7 376	7 138	5 966	5 785
Motpart 6	7 318	6 535	5 285	4 962
Motpart 7	6 535	6 107	4 766	4 699
Motpart 8	6 198	6 076	4 750	4 698
Motpart 9	4 698	4 698	4 698	4 696
Motpart 10	4 309	4 189	3 686	3 577
Sum	78 468	71 910	66 743	64 584

Tabellen ovenfor viser de ti største motpartene KLP konsernet har eksponering mot. Beløpene oppgitt er balanseført verdi. «Totalt justert for andelseieres interesser i konsoliderte verdipapirfond» inkluderer kun det som er i konsernets eie og hvor konsernet innehar reell kreditrisiko. Majoriteten av de ti største motpartene er enten finansinstitusjoner eller motparter omfattet av en offentlig garanti (statlig eller kommunal garanti).

PREMIEFORDRINGER OG FORDRINGER I FORBINDELSE MED REASSURANSE

MILLIONER KRONER	2019	2018
Premiefordringer	820	733
Nedskrivninger av premiefordringer	0	0
Sum	820	733

Konsernets premiefordringer er i hovedsak rettet mot offentlig sektor og kreditrisikoen vurderes som lav. Hovedbransjen kollektiv pensjon – offentlig er i tillegg tilknyttet Overføringsavtalen for offentlig sektor.

Denne overføringsavtalen har en sikringsordning som skal bidra til å sikre pensjonsrettigheter opparbeidet hos arbeidsgivere som opphører eller som ikke betaler premie ved forfall etter nærmere regler. KLP kan således søke

dekning for ubetalte krav i denne bransjen hos sikringsordningen dersom kravet faller innenfor sikringsordningens bestemmelser.

NOTE 14 Presentasjon av eiendeler og gjeld som er gjenstand for netto oppgjør

31.12.2019 MILLIONER KRONER				Relaterte beløp som ikke er presentert netto				Netto beløp justert for andelseiers interesser i konsoliderte verdipapirfond
	Brutto finansielle eiendeler/gjeld	Brutto eiendeler/gjeld som er presentert netto	Balanseført verdi	Finansielle instrumenter	Sikkerhet i kontanter	Sikkerhet i verdipapirer	Netto beløp	
EIENDELER								
Finansielle derivater	7 582	0	7 582	-846	-6 114	-353	281	237
Repoer	0	0	0	0	0	0	0	0
Sum	7 582	0	7 582	-846	-6 114	-353	281	237
GJELD								
Finansielle derivater	856	0	856	-846	-23	0	10	10
Repoer	0	0	0	0	0	0	0	0
Sum	856	0	856	-846	-23	0	10	10

31.12.2018 MILLIONER KRONER				Relaterte beløp som ikke er presentert netto				Netto beløp justert for andelseiers interesser i konsoliderte verdipapirfond
	Brutto finansielle eiendeler/gjeld	Brutto eiendeler/gjeld som er presentert netto	Balanseført verdi	Finansielle instrumenter	Sikkerhet i kontanter	Sikkerhet i verdipapirer	Netto beløp	
EIENDELER								
Finansielle derivater	944	0	944	-293	-632	0	23	23
Repoer	0	0	0	0	0	0	0	0
Sum	944	0	944	-293	-632	0	23	23
GJELD								
Finansielle derivater	6 809	0	6 809	-293	-1 313	-8 083	0	0
Repoer	509	0	509	0	0	0	509	509
Sum	7 318	0	7 318	-293	-1 313	-8 083	509	509

Formålet med noten er å vise den potensielle effekten av nettingavtaler i konsernet; hvilke muligheter konsernet har for å motregne bilaterale avtaler mot andre motparter dersom disse skulle gå konkurs, og beløpet som

gjenstår om alle slike nettingavtaler materialiseres. Notene viser derivatposisjoner i balansen.

De konsoliderte tallene inkluderer alle enheter KLP konsernet anses å ha

kontroll over. I tillegg viser ytterste kolonne hvilket reelt nettobeløp som gjenstår om konsernet motregner avtalene; noe som kun inkluderer konsernselskaper av ordinær art.

NOTE 15 Pantelån og andre utlån

MILLIONER KRONER	Kommune- forvaltningen	Statlige og kommuneide foretak ¹	Private orga- nisasjoner og foretak	Lønnstakere, trygdede og tilsvarende	Sum 31.12.2019	Sum 31.12.2018
Akershus	2 849	27	479	3 671	7 026	6 492
Aust-Agder	1 680	15	2	234	1 931	2 359
Buskerud	10 180	782	99	1 372	12 433	12 244
Finnmark	1 447	597	0	373	2 418	1 982
Hedmark	4 557	42	68	780	5 447	4 793
Hordaland	4 807	997	127	1 691	7 622	6 622
Møre og Romsdal	4 498	225	167	812	5 702	5 797
Nordland	5 624	676	40	901	7 241	6 495
Nord-Trøndelag	0	0	0	276	276	230
Oppland	2 773	105	45	590	3 512	2 942
Oslo	25	0	1 660	2 350	4 036	3 813
Rogaland	3 097	180	113	1 754	5 144	4 643
Sogn og Fjordane	3 096	5	70	346	3 517	3 042
Sør-Trøndelag	0	0	0	1 057	1 057	947
Telemark	1 384	139	91	414	2 028	1 495
Troms	2 860	114	323	854	4 152	3 394
Vest-Agder	1 553	44	5	393	1 995	2 022
Vestfold	3 596	154	31	1 221	5 003	4 999
Østfold	3 681	161	18	2 583	6 444	5 006
Svalbard og Jan Mayen	7 805	186	141	1	8 133	7 994
Utlandet	0	0	10 766	0	10 766	8 016
Ufordelt	0	0	0	74	74	82
Påløpte renter	283	16	32	25	355	286
Verdijustering					15	68
Sum	65 795	4 465	14 279	21 774	106 329	95 764

¹ Denne kategorien omfatter, foruten statlige og kommuneide foretak, også kommunal forretningsdrift.

Konsernet har en utlånsportefølje av høy kvalitet, med begrenset kreditt-risiko og historisk svært lave tap. Konsernet yter hovedsakelig lån med pant i bolig med en belåningsgrad under 80 prosent, lån til kommuner og lån med offentlige garantier. Utlån sikret

med pant i bolig utgjør rundt 21,8 milliarder kroner. Sektordiversifiseringen på utlån i konsernet er meget liten, da en meget høy andel av utlånene er rettet mot offentlig sektor. Konsentrasjonsrisikoen dette antyder er likevel en lite reell risiko å hensynta, da utlånene

omfattes av offentlig garanti, som innebærer en særdeles lav motpartsrisiko.

I balansen må de to utlånsrelaterte linjene hensyntas for å finne tilsvarende sum som i noten.

NOTE 15 Pantelån og andre utlån - forts.

MILLIONER KRONER	2019	2018
INDIVIDUELLE NEDSKRIVNINGER PÅ UTLÅN TIL AMORTISERT KOST		
Antall lån ¹	3	5
Sum hovedstol før nedskrivninger	4,4	6,6
Nedskrivninger	2,1	1,3
Sum hovedstol etter nedskrivninger	2,3	5,4
INDIVIDUELLE NEDSKRIVNINGER		
Nedskrivning på individuelle utlån 01.01.	1,3	3,0
Periodens konstaterte tap hvor det tidligere er foretatt individuell nedskrivning	-0,1	-3,3
Periodens nedskrivning på individuelle utlån	2,2	2,0
Periodens reversering av nedskrivning på individuelle utlån	-1,3	-0,5
Nedskrivning på individuelle utlån 31.12.	2,1	1,3
GRUPPEVIS NEDSKRIVNING		
Nedskrivning på grupper av utlån 01.01.	4,4	0,7
Periodens nedskrivning på grupper av utlån	0,5	3,7
Nedskrivning på grupper av utlån 31.12.	4,9	4,4
MILLIONER KRONER	2019 Restgjeld	2018 Restgjeld
FORFALTE, IKKE NEDSKREVNE LÅN		
Forfalt		
30-90 dager	86	66
Over 90 dager	95	63
Sum forfalte utlån	181	129

¹ Antall er absolutte tall og beløp er gjengitt i millioner kroner. Misligholdte utlån gjelder utlån målt til amortisert kost. Alle nedskrivninger gjelder utlån med pant i bolig.

NOTE 16 Investerings eiendommer

MILLIONER KRONER	2019	2018
Netto leieinntekter	2 854	2 717
Netto finansinntekt	5	3
Endring i virkelig verdi	1 413	1 911
Gevinst ved salg	42	362
Netto inntekter fra investeringseiendom	4 314	4 993
Valutaomregning utenlandske datterforetak (føres i utvidet resultat)	- 353	-238
Netto inntekter fra investeringseiendom inkludert valutaomregning	3 961	4 754

MILLIONER KRONER	2019	2018
Bokført verdi 01.01.	67 570	63 519
Tilgang som følge av kjøp	5 139	1 887
Tilgang som følge av aktiveringer	1 067	944
Avgang som følge av salg	-291	-452
Verdiregulering inkl. valutaomregning	1 060	1 673
Bokført verdi 31.12.	74 545	67 570

NOTE 17 Investeringer i tilknyttede foretak og felleskontrollert foretak

MILLIONER KRONER	Org. nr.	Eierandel %	EK ved 1.gangs anskaffelse	Anskaffelseskost	Bokført verdi 31.12.18	Tilgang/avgang	Verdi-regulering	Resultatandel	Egenkapitaltransaksjon	Utbytte	Bokført verdi 31.12.19
Norfinance AS Fridtjof Nansens plass 4 0160 OSLO	912764729	46,5 %	92,30	431,11	415,67	106,08	0,00	25,33	0,00	-8,99	538,10
Norsk Pensjon AS Hansteens gate 2 0253 Oslo	890050212	25,0 %	5,00	2,50	1,77	0,00	0,00	0,01	0,00	0,00	1,77
Fylkeshuset AS, Fylkeshuset 6404 Molde	930591114	48,0 %	0,05	0,05	0,05	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,05
KLP Norfund Investments IS Fridtjof Nansens plass 4 0160 OSLO	999548636	49,0 %	0,05	562,60	460,93	119,31	0,00	34,73	0,00	0,00	614,97
Tensio AS Kjøpmannsgata 7A 7500 STJØRDAL	922828172	20,0 %	1 652,60	1 652,60	0,00	1 652,60	0,00	3,71	0,00	-410,24	1 246,08
Copenhagen Infrastructure III GP APS Nørregade 21 1165 København K., Danmark		33,3 %	0,02	0,02	0,02	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,02
Stena Renewable AB Rosenlundsg.3 Box 7123 402 33 Göteborg, Sverige		30,0 %	600,17	657,91	629,96	57,74	0,00	-26,95	0,00	0,00	660,75
Sum aksjer i tilknyttede foretak og felleskontrollerte virksomheter				3 306,79	1 508,41	1 935,73	0,00	36,83	0,00	-419,23	3 061,74

Alle aksjer har lik stemmeandel.

KLP Norfund Investment IS er et felleskontrollert foretak, mens de resterende foretakene er tilknyttede foretak.

NOTE 18 Ansvarlige lån og fondsobligasjonslån

2019 MILLIONER KRONER	Lånebeløp valuta ³	Lånebeløp NOK	Bokført verdi 31.12.2019	Forfall
LÅNEOPPTAK¹				
Juni 2015	EUR 600	5 163	6 012	2045
Sum ansvarlige lån		5 163	6 012	
April 2004	JPY 15 000	984	1 738	Evigvarende
Sum fondsobligasjonslån		984	1 738	
Sum ansvarlige lån og fondsobligasjonslån		6 146	7 750	

2018 MILLIONER KRONER	Lånebeløp valuta ³	Lånebeløp NOK	Bokført verdi 31.12.2018	Forfall
LÅNEOPPTAK¹				
Juni 2015	EUR 600	5 163	6 029	2045
Sum ansvarlige lån		5 163	6 029	
April 2004	JPY 15 000	984	1 662	Evigvarende
Sum fondsobligasjonslån		984	1 662	
Sum ansvarlige lån og fondsobligasjonslån		6 146	7 691	

2019 MILLIONER KRONER	Pålydende valuta ³	Anskaffelses- kost NOK	OIF renter ²	Urealisert valuta	Bokført verdi 31.12.2019	Forfall
Obligasjoner	EUR 596	5 152	31	700	5 883	2025
Sum sikringsforretninger		5 152	31	700	5 883	

2018 MILLIONER KRONER	Pålydende valuta ³	Anskaffelses- kost NOK	OIF renter ²	Urealisert valuta	Bokført verdi 31.12.2018	Forfall
Obligasjoner	EUR 596	5 152	32	716	5 899	2025
Sum sikringsforretninger		5 152	32	716	5 899	

¹Rentekostnader på ansvarlige lån var 254 millioner kroner (249 millioner kroner) og 64 millioner kroner (61 millioner kroner) for fondsobligasjonslånet i 2019.

Tall i parentes er 2018 tall.

²OIF = opptjente ikke forfalte renter.

³ Dette er beløp i lokal valuta som er gitt i millioner.

NOTE 18 Ansvarlige lån og fondsobligasjonslån - forts.**EUR 600**

Renten på lånet er fast 4,25 prosent p.a. Lånet ble utstedt 10. Juni 2015 og er tidsbegrenset med forfall i 2045. Innlånet kan innfris av konsernet etter 10 år, og på hver renteinnbetalingsdato etter dette frem til forfallstidspunktet. Lånet er valutasikret med EUR-denominerte obligasjoner som vist i tabellen nedenfor. Konsernet har ikke påberopt seg regnskapsmessig sikring for den økonomiske sikringen knyttet til dette innlånet.

JPY 15 000

Renten på lånet er fast USD-rente på 5,07 prosent p.a. Lånet er evigvarende,

men konsernet har rett til å innløse lånet 28. april 2034. Dersom konsernet ikke benytter sin rett til innløsning i 2034, får lånet flytende rente. Kredittmarginen øker da med 1 prosentpoeng til 6 mnd. JPY LIBOR-rente + margin på 3,30 prosent p.a. For å sikre rente- og valutarisikoen knyttet til lånet, er det inngått en kombinert rente- og valuta-swap, der konsernet betaler 3 mnd. NIBOR-rente + margin på 2,65 prosent p.a og mottar USD-rente på 5,07 prosent p.a. Dette innlånet er gjenstand for sikringsbokføring. Sikringsforretningen er vist i note 19 i konsernet.

Arbeidet rund IBOR-reformen har vært aktuelt det siste regnskapsåret. I Norge så er det foreslått å erstatte den nåværende norske referanserenten NIBOR (Norwegian Interbank Offered Rate) med en reformert NOWA (Norwegian Overnight Weighted Average). Dette vil kunne medføre endringer i f.eks. låneavtaler og sikringsrelasjoner som per i dag er knyttet til en IBOR-rente. For mer informasjon, se konsernote 2, pkt- 2.1.1.

NOTE 19 Sikringsbokføring

31.12.2019 MILLIONER KRONER	Nominell verdi	Endret verdi i sikret risiko	Bokført verdi 31.12.2019
KOMMUNAL LANDSPENSJONSKASSE			
SIKRINGSOBJEKT			
Fondsobligasjonslån	-984	-755	-1 738
SIKRINGSINSTRUMENT			
Kombinert rente- og valutaswap	984	754	754
Sikringseffektivitet pr. 31.12.2019		100 %	
Sikringseffektivitet gjennom året		100 %	
KLP BANKHOLDING KONSERN			
SIKRINGSOBJEKT			
Utlån til privat kunder fast rente i NOK	98	3	101
SIKRINGSINSTRUMENT			
Renteswap utlån privat kunder fast rente i NOK	117	-3	-3
Sikringseffektivitet pr. 31.12.2019		83 %	
Sikringseffektivitet gjennom året		83 %	

NOTE 19 Sikringsbokføring - forts.

31.12.2018 MILLIONER KRONER	Nominell verdi	Endret verdi i sikret risiko	Bokført verdi 31.12.2018
KOMMUNAL LANDSPENSJONSKASSE			
SIKRINGSOBJEKT			
Fondsobligasjonslån	-984	-678	-1 662
SIKRINGSINSTRUMENT			
Kombinert rente- og valutaswap	984	657	657
Sikringseffektivitet pr. 31.12.2018		98 %	
Sikringseffektivitet gjennom året		98 %	
KLP BANKHOLDING KONSERN			
SIKRINGSOBJEKT			
Utlån til privat kunder fast rente i NOK	133	6	139
SIKRINGSINSTRUMENT			
Renteswap utlån privat kunder fast rente i NOK	136	-7	-7
Sikringseffektivitet pr. 31.12.2018		111 %	
Sikringseffektivitet gjennom året		111 %	

Noten viser de finansielle instrumentene i konsernet som sikringsbokføres, med tilhørende sikringsinstrumenter. Per 31.12.2019 har konsernet tre sikringsforhold; ett i Kommunal Landspensjonskasse og to i KLP Bankholding Konsern. Sikringseffektiviteten ligger på henholdsvis 100 prosent og 83 prosent per 31.12.2019, noe som innebærer en relativt lav resultateffekt for det som er gjenstand for sikringsbokføring i konsernet.

FONDSOBLIGASJON I UTENLANDSK VALUTA MED FAST RENTE

Fondsobligasjonslånet er sikret mot endringer i rente- og valutakurser ved kjøp av en kombinert rente- og valutaswap. Sikringen er regnskapsført etter reglene om virkelig verdisikring. I praksis innebærer sikringen bytte av valuta betingelser (15 mrd JPY mot 0,984 mrd. NOK) og rentebetingelser (fast rente på 5,07% mot NIBOR + 2,6475%) på henholdsvis innlånet og den kombinerte

rente- og valutaswapen. Sikrings-effektiviteten måles ved å se på endring i virkelig verdi på sikringsobjektet og sikringsinstrumentet.

Sikringseffektiviteten blir vurdert retrospektivt hver måned og den vurderes som effektiv hvis endringen i virkelig verdi mellom sikringsobjekt og sikringsinstrument samsvarer med intervallet 80% til 125%.

UTLÅN MED FAST RENTE

Sikringen av utlånet er gjort ved en renteswap der konsernet betaler flytende og mottar fast. Sikringen er regnskapsført etter reglene om virkelig verdi sikring, og formålet med denne sikringen er å sikre renterisikoen på utlånet. Sikringsobjektet og sikringsinstrumentet er inngått på samme vilkår. Sikrings-effektiviteten blir målt ved å sammenligne akkumulert verdiendring på sikringsinstrumentet mot akkumulert verdiendring på sikringsobjektet.

Sikringseffektiviteten blir vurdert retrospektivt og den vurderes som effektiv hvis endringen i virkelig verdi mellom sikringsobjekt og sikringsinstrument samsvarer med intervallet 80% til 125%.

ØVRIGE SIKRINGSRELASJONER

Øvrige sikringsrelasjoner i denne sammenheng ligger i KLP Bankholding Konsern og er 100% effektive. For øvrig informasjon henvises det til note 7 og 8 i KLP Banken AS Konsern sitt årsregnskap for 2019.

GENERELT

Virkelig verdi sikring innebærer at den sikrede verdiutviklingen på sikringsobjektet regnskapsføres over resultatet. Tilsvarende regnskapsføres verdiendringen på sikringsinstrumentet over resultatet.

Se også note 2 for nærmere omtale av regnskapsmessig sikringsbokføring.

NOTE 20 Innlån

MILLIONER KRONER	Pålydende i NOK	Valuta	Rente	Forfall	Bokført verdi 31.12.2019	Bokført verdi 31.12.2018
TIDSBEGRENSET ANSVARLIG LÅN						
Kommunal Landspensjonskasse	5 163	EUR	Fast ¹	2045	6 012	6 029
Sum ansvarlige lån	5 163				6 012	6 029
FONDSOBLIGASJONSLÅN						
Kommunal Landspensjonskasse	984	JPY	Fast ²	2034	1 738	1 662
Sum fondsobligasjonslån	984				1 738	1 662
UTSTEDTE OBLIGASJONSLÅN MED FORTRINNSRETT						
KLP Kommunekreditt AS	0	NOK	Flytende	2019	0	1 172
KLP Kommunekreditt AS	224	NOK	Flytende	2020	225	3 314
KLP Kommunekreditt AS	680	NOK	Fast	2020	681	752
KLP Kommunekreditt AS	4 000	NOK	Flytende	2021	4 020	4 014
KLP Kommunekreditt AS	600	NOK	Fast	2021	602	602
KLP Kommunekreditt AS	5 000	NOK	Flytende	2022	5 012	4 007
KLP Kommunekreditt AS	5 000	NOK	Flytende	2023	5 016	2 506
KLP Kommunekreditt AS	1 300	NOK	Flytende	2024	1 303	0
KLP Kommunekreditt AS	500	NOK	Fast	2027	508	508
KLP Boligkreditt AS	0	NOK	Flytende	2019	0	408
KLP Boligkreditt AS	514	NOK	Flytende	2020	517	2 007
KLP Boligkreditt AS	2 500	NOK	Flytende	2021	2 509	2 506
KLP Boligkreditt AS	2 000	NOK	Flytende	2023	2 002	1 201
KLP Boligkreditt AS	2 000	NOK	Flytende	2024	2 001	0
Annet					19	30
Sum utstedte obligasjonslån med fortrinnsrett	24 318				24 415	23 025

¹ Lånet har et renteendringstidspunkt i 2025.

² Lånet har et renteendringstidspunkt i 2034.

³ Det er ikke kontraktfestet forfall på innskudd.

NOTE 20 Innlån - forts.

MILLIONER KRONER	Pålydende i NOK	Valuta	Rente	Forfall	Bokført verdi 31.12.2019	Bokført verdi 31.12.2018
GJELD TIL KREDITTINSTITUSJONER						
KLP Banken AS	0	NOK	Flytende	2019	0	614
KLP Banken AS	300	NOK	Fast	2020	302	0
KLP Banken AS	300	NOK	Flytende	2020	302	201
KLP Banken AS	200	NOK	Flytende	2021	200	0
KLP Banken AS	300	NOK	Flytende	2022	301	200
KLP Banken AS	300	NOK	Flytende	2024	301	0
KLP Fond	0	NOK	Fast	2019	0	509
KLP Fond	0	NOK/EUR/USD	Flytende	2019	0	621
KLP Fond	2 801	NOK/EUR/USD	Flytende	2020	2 801	0
Kommunal Landspensjonskasse	0	NOK/EUR/USD	Flytende	2019	0	650
Kommunal Landspensjonskasse	3 990	NOK/EUR/USD	Flytende	2020	3 990	0
Annet					2	0
Sum gjeld til kredittinstitusjoner	8 191				8 199	2 794
GJELD TIL OG INNSKUDD KUNDER ³						
Privat	9 861	NOK			9 861	8 716
Næring	1 589	NOK			1 589	1 914
Utlandet	36	NOK			36	32
Sum gjeld til og innskudd fra kunder	11 487				11 487	10 662
Sum innlån	50 142				51 850	44 171

¹ Lånet har et renteendringstidspunkt i 2025.

² Lånet har et renteendringstidspunkt i 2034.

³ Det er ikke kontraktfestet forfall på innskudd.

Noten viser finansiell gjeld konsernet har ved periodeslutt, hvor mesteparten er finansiering til KLP Bank konsernet. De angitte selskapene er utstedere av den finansielle gjelden som er beskrevet. Innskudd hører inn under KLP Banken AS.

NOTE 21 Forsikringstekniske forhold

Tabellene i denne noten spesifiserer forsikringstekniske forhold per bransje. Dette medfører at noen av tallene i noten ikke er direkte avstembare mot regnskapslinjene i resultatregnskapet og balansen.

FORSIKRINGSFORPLIKTELSER PER HOVEDBRANSJE

MILLIONER KRONER	Kollektiv pensjonsforsikring for kommuner, herunder institusjoner med lignende pensjonsplaner	Kollektiv rente- og pensjonsforsikring, herunder kollektiv rente- og pensjonsforsikring for foreningsmedlemmer	Ulykkesforsikring og andre skadebransjer	Gruppe-livs-forsikring	Sum 31.12.2019	Sum 31.12.2018	Endring 2019
Premiereserve og pensjonskapital	461 390	6 474			467 864	437 985	29 879
Tilleggsavsetning	36 209	110			36 319	28 418	7 902
Kursreguleringsfond	55 688	19			55 707	33 447	22 260
Premiefond, pensjonistenes overskuddsfond og innskuddsfond mv.	12 854	46			12 899	12 815	84
Tenkniske avsetninger for skade-forsikringsvirksomheten			2 485	119	2 604	2 341	263
Sum forsikringsforpliktelser 31.12.2019	566 140	6 649	2 485	119	575 393	515 005	60 388
Sum forsikringsforpliktelser 31.12.2018	507 585	5 080	2 261	80		515 005	

FORSIKRINGSFORPLIKTELSER PER DELBRANSJE

Delbransje i hovedbransje kollektiv pensjonsforsikring for kommuner, herunder institusjoner med lignende pensjonsplaner

MILLIONER KRONER	Tjenestepensjonsordninger uten investeringsvalg	Tjenestepensjonsordninger med investeringsvalg	Sum 31.12.2019	Sum 31.12.2018	Endring 2019
Premiereserve og pensjonskapital	459 326	2 064	461 390	433 078	28 311
Tilleggsavsetning	36 069	140	36 209	28 306	7 903
Kursreguleringsfond	55 688		55 688	33 439	22 249
Premiefond, pensjonistenes overskuddsfond og innskuddsfond mv.	12 359	495	12 854	12 761	93
Sum forsikringsforpliktelser 31.12.2019	563 442	2 698	566 140	507 585	58 556
Sum forsikringsforpliktelser 31.12.2018	505 165	2 419		507 585	

Delbransjer i kollektiv rente- og pensjonsforsikring, herunder kollektiv rente- og pensjonsforsikring for foreningsmedlemmer

MILLIONER KRONER	Foretaks-pensjonsordninger uten investeringsvalg	Fripoliser uten investeringsvalg	Innskuddspensjonsordninger med investeringsvalg	Pensjonskapitalbevis med investeringsvalg	Sum 31.12.2019	Sum 31.12.2018	Endring 2019
Premiereserve og pensjonskapital	626	957	2 730	2 161	6 474	4 906	1 568
Tilleggsavsetning	37	73	0	0	110	111	-1
Kursreguleringsfond	7	12	0	0	19	8	11
Premiefond, pensjonistenes overskuddsfond og innskuddsfond mv.	21	10	14	0	46	54	-9
Sum forsikringsforpliktelser 31.12.2019	690	1 053	2 745	2 161	6 649	5 080	1 569
Sum forsikringsforpliktelser 31.12.2018	667	1 017	1 975	1 421		5 080	

NOTE 21 Forsikringstekniske forhold - forts.**Forsikringsforpliktelse i hovedbransjene ulykkesforsikring og andre skadebransjer, og gruppelivsforsikring - hovedbransjen uten delbransjer**

MILLIONER KRONER	Ulykkesforsikring og andre skadebransjer	Gruppelivsforsikring	Sum 31.12.2019	Sum 31.12.2018	Endring 2019
Premieavsetning	448	39	486	421	65
Erstatningsavsetning	2 037	80	2 118	1 920	197
Sum tekniske avsetninger for skadeforsikringsvirksomheten 31.12.2019	2 485	119	2 604	2 341	263
Sum tekniske avsetninger for skadeforsikringsvirksomheten 31.12.2018	2 261	80		2 341	

Endringer i forsikringsforpliktelse i perioden til dekning av foretakets forpliktelse under kontrakter med kontraktsfaste forpliktelse

MILLIONER KRONER	Premie-reserve	Tilleggs-avsetning	Kurs-regulerings-fond	Premie og innskuddsfond	Tekniske avsetninger for skadeforsikringsvirksomheten	Sum 2019	Sum 2018
Inngående balanse	432 679	28 318	33 447	12 418	2 328	509 189	490 793
Resultatførte endringer i forsikringsforpliktelse							
Netto resultatførte avsetninger	28 232	-18	22 333	232	263	51 042	18 644
Overskudd på avkastningsresultatet	0	7 964	0	1 917	0	9 881	4 849
Risikoresultat tilordnet forsikringskontraktene	0	0	0	517	0	517	478
Annen tilordning av overskudd	0	0	0	0	0	0	26
Sum resultatførte endringer	28 232	7 946	22 333	2 666	263	61 440	23 997
Justering av forsikringsforpliktelse fra andre resultatposter	0	0	0	336	0	336	238
Ikke resultatførte endringer i forsikringsforpliktelse							
Overføringer mellom fond/disp. til premiebetaling	10	-85	0	-3 017	0	-3 093	-5 803
Til/fra fond ved flytteavregning m.v.	0	1	0	-12	0	-12	-35
Sum ikke resultatførte endringer	10	-85	0	-3 029	0	-3 104	-5 838
Sum endringer i forsikringsforpliktelse	28 242	7 862	22 333	-28	263	58 672	18 397
Sum forsikringsforpliktelse 31.12.2019	460 925	36 179	55 780	12 390	2 588	567 862	509 190

NOTE 21 Forsikringstekniske forhold - forts.

Endringer i forsikringsforpliktelse i perioden til dekning av foretakets forpliktelse knyttet til verdien av særskilt investeringsvalgsporfølje

MILLIONER KRONER	Pensjonskapital	Tilleggs-avsetning	Premie- og innskuddsfond	Sum 2019	Sum 2018
Inngående balanse	5 318	100	397	5 815	5 058
Resultatførte endringer i forsikringsforpliktelse					
Netto resultatførte avsetninger	1 642	1	75	1 718	805
Overskudd på avkastningsresultatet	0	36	84	120	-36
Risikoresultat tilordnet forsikringskontraktene	0	0	3	3	2
Annen tilordning av overskudd	0	0	0	0	0
Sum resultatførte endringer	1 642	37	162	1 841	772
Justering av forsikringsforpliktelse fra andre resultatposter	0	0	2	2	-5
Ikke resultatførte endringer i forsikringsforpliktelse					
Overføringer mellom fond/disp. til premiebetaling	-5	3	-54	-57	-24
Til/fra fond ved flytteavregning m.v.	1	0	3	3	14
Sum ikke resultatførte endringer	-5	3	-52	-54	-10
Sum endringer i forsikringsforpliktelse	1 638	40	112	1 789	757
Sum forsikringsforpliktelse 31.12.2019	6 955	140	509	7 604	5 815

Endringer i forsikringsforpliktelse i hovedbransje ulykkesforsikring og andre skadebransjer og hovedbransje gruppelevs-forsikring

MILLIONER KRONER	Tekniske avsetninger for skade-forsikringsvirksomheten		Sum 2019	Sum 2018
	Ulykkesforsikring og andre skadebransjer	Gruppelevs-forsikring		
Forsikringsforpliktelse 01.01.	2 261	80	2 341	2 378
Resultatførte endringer i forsikringsforpliktelse				
Netto resultatførte avsetninger	224	39	263	-37
Overskudd på avkastningsresultatet				
Risikoresultat tilordnet forsikringskontraktene	0	0	0	0
Annen tilordning av overskudd	0	0	0	0
Sum resultatførte endringer	224	39	263	-37
Ikke resultatførte endringer i forsikringsforpliktelse				
Overføringer mellom fond	0	0	0	0
Til/fra fond ved flytteavregning m.v.	0	0	0	0
Sum ikke resultatførte endringer	0	0	0	0
Sum endringer i forsikringsforpliktelse	224	39	263	-37
Sum forsikringsforpliktelse 31.12.2019	2 485	119	2 604	2 341

NOTE 21 Forsikringstekniske forhold - forts.**Forsikringsteknisk regnskap per hovedbransje**

MILLIONER KRONER	Kollektiv pensjonsfor- sikring for kommuner, herunder institusjoner med lignende pensjonsplaner		Kollektiv rente- og pensjons-forsikring, herunder kollektiv rente- og pensjonsforsikring for forenings-medlemmer		Ulykkesforsikring og andre skadebransjer	
	2019	2018	2019	2018	2019	2018
Premieinntekter	40 231	38 724	1 135	1 041	1 307	1 138
Netto inntekter investeringer	44 288	7 035	700	-90	0	0
Andre forsikringsrelaterte inntekter	1 118	1 055	9	5	2	2
Erstatninger	-20 154	-18 844	-202	-155	-1 124	-888
Endring forsikringsforpliktelse	-58 925	-21 559	-1 573	-738	0	0
Midler tilordnet forsikringskontrakter	-2 841	-2 939	-17	-20	0	0
Forsikringsrelaterte driftskostnader	-1 128	-1 096	-70	-67	-243	-282
Andre forsikringsrelaterte kostnader	-1 119	-1 059	-8	-4	0	0
Forsikringsteknisk resultat av teknisk regnskap	1 470	1 318	-27	-34	-56	-29

MILLIONER KRONER	Gruppelivsforsikring		Sum	
	2019	2018	2019	2018
Premieinntekter	171	134	42 845	41 037
Netto inntekter investeringer	1	1	44 989	6 945
Andre forsikringsrelaterte inntekter	0	0	1 129	1 062
Erstatninger	-215	-131	-21 695	-20 017
Endring forsikringsforpliktelse	0	0	-52 498	-22 297
Midler tilordnet forsikringskontrakter	0	0	-10 858	-2 959
Forsikringsrelaterte driftskostnader	-31	-31	-1 472	-1 476
Andre forsikringsrelaterte kostnader	0	0	-1 127	-1 063
Forsikringsteknisk resultat av teknisk regnskap	-74	-28	1 313	1 233

NOTE 21 Forsikringstekniske forhold - forts.

Forsikringsteknisk regnskap per delbransje - hovedbransjen ulykkesforsikring og andre skadebransjer og hovedbransjen gruppelivsforsikring har ingen delbransjer.

Delbransjer i kollektiv pensjonsforsikring for kommuner, herunder institusjoner med lignende pensjonsplaner.

MILLIONER KRONER	Tjenestepensjonsordninger uten investeringsvalg		Tjenestepensjonsordninger med investeringsvalg		Sum	
	2019	2018	2019	2018	2019	2018
Premieinntekter	40 033	38 575	198	149	40 231	38 724
Netto inntekter investeringer	44 050	7 021	238	14	44 288	7 035
Andre forsikringsrelaterte inntekter	1 113	1 050	5	4	1 118	1 055
Erstatninger	-20 059	-18 758	-96	-86	-20 154	-18 844
Endring forsikringsforpliktelser	-58 692	-21 501	-233	-58	-58 926	-21 559
Midler tilordnet forsikringskontrakter	- 2 752	-2 937	-89	-2	-2 841	-2 939
Forsikringsrelaterte driftskostnader	-1 123	-1 091	-5	-5	-1 128	-1 096
Andre forsikringsrelaterte kostnader	-1 113	-1 054	-6	-5	-1 119	-1 059
Forsikringsteknisk resultat av teknisk regnskap	1 457	1 307	12	11	1 470	1 318

Delbransjer i kollektiv rente- og pensjonsforsikring, herunder kollektiv rente- og pensjonsforsikring for foreningsmedlemmer.

MILLIONER KRONER	Foretakspensjonsordninger uten investeringsvalg		Risikodekninger		Fripoliser uten investeringsvalg	
	2019	2018	2019	2018	2019	2018
Premieinntekter	48	49	50	44	0	0
Netto inntekter investeringer	23	17	5	3	42	29
Andre forsikringsrelaterte inntekter	9	5	0	0	0	0
Erstatninger	-24	-22	-10	-7	-41	-41
Endring forsikringsforpliktelser	-36	-28	-27	-33	10	29
Midler tilordnet forsikringskontrakter	-5	-9	-2	-1	-10	-10
Forsikringsrelaterte driftskostnader	-6	-7	-1	-1	-12	-11
Andre forsikringsrelaterte kostnader	-8	-4	0	0	0	0
Forsikringsteknisk resultat av teknisk regnskap	1	2	15	6	-10	-3

NOTE 21 Forsikringstekniske forhold - forts.**Delbransjer i kollektiv rente- og pensjonsforsikring, herunder kollektiv rente- og pensjonsforsikring for foreningsmedlemmer - forts.**

MILLIONER KRONER	Innskuddspensjonsordninger med investeringsvalg		Pensjonskapitalbevis med investeringsvalg		Sum	
	2019	2018	2019	2018	2019	2018
Premieinntekter	688	663	348	285	1 135	1 041
Netto inntekter investeringer	352	-81	279	-59	700	-90
Andre forsikringsrelaterte inntekter	0	0	0	0	9	5
Erstatninger	-69	-43	-58	-43	-202	-155
Endring forsikringsforpliktelse	-952	-532	-568	-175	-1 573	-738
Midler tilordnet forsikringskontrakter	0	0	0	0	-17	-20
Forsikringsrelaterte driftskostnader	-39	-37	-12	-11	-70	-67
Andre forsikringsrelaterte kostnader	0	0	0	0	-8	-4
Forsikringsteknisk resultat av teknisk regnskap	-20	-30	-12	-3	-28	-28

Resultatanalyse per hovedbransje

MILLIONER KRONER	Kollektiv pensjonsforsikring for kommuner, herunder institusjoner med lignende pensjonsplaner	Kollektiv rente- og pensjonsforsikring, herunder kollektiv rente- og pensjonsforsikring for foreningsmedlemmer	Ulykkesforsikring og andre skadebransjer	Gruppelivsforsikring	Sum 2019	Sum 2018
RESULTAT TIL FORSIKRINGSKUNDER						
Avkastningsresultat	10 393	12	0	0	10 405	5 074
Risikoresultat ekskl. fortjenesteelement - kundeandel	516	4	0	0	519	479
Sum resultat til forsikringskunder	10 909	16	0	0	10 925	5 555
Overført til tilleggsavsetninger og bufferfond	8 068	-1	0	0	8 067	2 813
Avsatt til kundenes premiefond	2 841	17	0	0	2 858	2 743
Sum disponert resultat til kunder	10 909	16	0	0	10 925	5 555
RESULTAT TIL FORSIKRINGSGIVER						
Andel av avkastningsresultat	231	1	0	0	232	160
Risikoresultat ekskl. fortjenesteelement	516	4	0	0	520	484
Administrasjonsresultat	248	-38	0	0	209	98
Vederlag for rentegaranti og fortjenesteelement	476	5	0	0	482	765
Annet	0	17	-56	-74	-113	-57
Disponering fra egenkapital	0	0	0	0	0	-216
Resultat til forsikringsgiver	1 470	-10	-56	-74	1 330	1 233

NOTE 21 Forsikringstekniske forhold - forts.

Resultatanalyse per delbransje - hovedbransjen ulykkesforsikring og andre skadebransjer og hovedbransjen gruppelevsforsikring har ingen delbransjer

Delbransjer i kollektiv pensjonsforsikring for kommuner, herunder institusjoner med lignende pensjonsplaner.

MILLIONER KRONER	Tjenestepensjonsordninger uten investeringsvalg	Tjenestepensjonsordninger med investeringsvalg	Sum 2019	Sum 2018
RESULTAT TIL FORSIKRINGSKUNDER				
Avkastningsresultat	10 206	187	10 393	5 047
Risikoresultat ekskl. fortjenesteelement - kundeandel	513	3	516	478
Sum resultat til forsikringskunder	10 719	190	10 909	5 525
Overført til/fra tilleggsavsetninger og bufferfond	7 964	104	8 068	2 805
Avsatt til kundenes premiefond	2 755	86	2 841	2 723
Sum disponert resultat til kunder	10 719	190	10 909	5 528
RESULTAT TIL FORSIKRINGSGIVER				
Andel av avkastningsresultat	228	3	231	158
Risikoresultat ekskl. fortjenesteelement	513	3	516	482
Administrasjonsresultat	246	1	248	137
Vederlag for rentegaranti og fortjenesteelement	472	4	476	758
Annet	0	0	0	0
Disponering fra egenkapital	0	0	0	-216
Resultat til forsikringsgiver	1 457	12	1 470	1 318

Erstatninger per hovedbransje

MILLIONER KRONER	Kollektiv pensjonsforsikring for kommuner, herunder institusjoner med lignende pensjonsplaner		Kollektiv rente- og pensjonsforsikring, herunder kollektiv rente- og pensjonsforsikring for foreningsmedlemmer		Ulykkesforsikring og andre skadebransjer	
	2019	2018	2019	2018	2019	2018
Utbetalte erstatninger i henhold til forsikringsavtalene	-19 863	-18 347	-5	-83	-1 124	-888
Utbetalte erstatninger i henhold til gjenkjøp	0	0	0	0	0	0
Sum	-19 863	-18 347	-5	-83	-1 124	-888

Erstatninger per hovedbransje

MILLIONER KRONER	Gruppelevsforsikring		Sum	
	2019	2018	2019	2018
Utbetalte erstatninger i henhold til forsikringsavtalene	-215	-131	-21 206	-19 448
Utbetalte erstatninger i henhold til gjenkjøp	0	0	0	0
Sum	-215	-131	-21 206	-19 448

NOTE 21 Forsikringstekniske forhold - forts.**Flytting per hovedbransje ekskl. ulykkesforsikring og andre skadebransjer**

MILLIONER KRONER	Kollektiv pensjonsforsikring for kommuner, herunder institusjoner med lignende pensjonsplaner		Kollektiv rente- og pensjonsforsikring, herunder kollektiv rente- og pensjonsforsikring for forenings-medlemmer		Gruppelivsforsikring	
	2019	2018	2019	2018	2019	2018
TILFLYTTETE MIDLER						
Premiereserve	11	5	496	520		
Mottatte midler ført over resultatet	11	5	496	520	0	0
Premiefond	3	2	4	15	0	0
Tilleggsavsetninger til fond	0	2	0	0		
Sum mottatte midler	14	9	499	534	0	0
Antall kontrakter	1	1	80	131	0	0
FRAFLYTTETE MIDLER						
Premiereserve	258	439	110	72	0	0
Tilleggsavsetning	15	21	0	0	0	0
Kursreserver	18	37	0	0	0	0
Avgitte midler ført over resultatet	292	497	110	72	0	0
Premiefond	15	22	1	1	0	0
Sum avgitte midler	306	518	111	73	0	0
Antall kontrakter	33	9	48	46	0	0

Nytegning

MILLIONER KRONER	Kollektiv pensjonsforsikring for kommuner, herunder institusjoner med lignende pensjonsplaner		Kollektiv rente- og pensjonsforsikring, herunder kollektiv rente- og pensjonsforsikring for forenings-medlemmer		Gruppelivsforsikring	
	2019	2018	2019	2018	2019	2018
Premievolum	25	10	60	82	NA	8
Antall kontrakter	46	59	315	108	NA	753

NOTE 22 Varige driftsmidler

MILLIONER KRONER	2019				2018			
	Eiendom til eget bruk	Transportmidler	Maskiner/Inventar	2019	Eiendom til eget bruk	Transportmidler	Maskiner/Inventar	2018
Bokført verdi 01.01.	1 818	1	81	1 900	1 628	1	86	1 715
Anskaffelseskost 01.01.	1 100	13	319	1 432	1 099	12	312	1 424
Akkumulert avskrivninger tidligere år	-234	-12	-240	-485	-201	-11	-227	-440
Akkumulert verdiregulering tidligere år	952	0	0	952	730	0	0	730
Tilgang	0	1	17	18	1	0	11	12
Eiendeler holdt for salg	0	0	-6	-6	0	0	-4	-4
Verdireguleringer	209	0	0	209	222	0	0	222
Avskrivninger	-37	0	-11	-49	-33	0	-12	-45
Valutaeffekt	0	0	0	0	0	0	0	0
Anskaffelseskost 31.12.	1 100	14	331	1 445	1 100	13	319	1 432
Akkumulert avskrivninger 31.12.	-272	-12	-251	-534	-234	-12	-240	-485
Akkumulert verdiregulering 31.12.	1 161	0	0	1 161	952	0	0	952
Bokført verdi 31.12.	1 990	2	81	2 072	1 818	1	81	1 900
Økonomisk levetid	50 år	5 år	3 - 5 år		50 år	5 år	3 - 5 år	
Avskrivningsplan	Lineært	Saldo/ Lineært	Saldo/ Lineært		Lineært	Saldo/ Lineært	Saldo/ Lineært	

NOTE 23 Skatt

MILLIONER KRONER	2019	2018
Resultat før skatt	1 992	2 840
Utvidet resultat eksklusiv skatt	344	201
FORSKJELLER MELLOM REGNSKAPSMESSIG- OG SKATTEMESSIG RESULTAT		
Andelseiers verdiendring i konsoliderte verdipapirfond	14 736	-4 022
Tilbakeføring av verdireduksjon finansielle eiendeler	328	200
Tilbakeføring av verdiøkning finansielle eiendeler	-18 502	19 388
Tilbakeføring av verdiøkning eiendommer	0	0
Regnskapsmessig tap ved realisasjon av aksjer og andre verdipapirer	2 918	2 413
Regnskapsmessig gevinst ved realisasjon av aksjer og andre verdipapirer	-11 259	-8 200
Skattemessig gevinst ved realisasjon av aksjer og andre verdipapirer	-81	49
Tilbakeføring av 3% skattefrie inntekter etter fritaksmetoden	47	0
Andel av skattemessig inntekter i deltagerlignede foretak	26	26
Oppløsning av sikkerhetsavsetning	54	54
Andre permanente forskjeller	-1 541	-1 447
Korrigerings av fremførbart underskudd som ikke utlignes	2 470	-2 016
Korrigerings av grunnlag kildeskatt og fritaksmetode	12 846	-804
Korrigerings av feil tidligere år	-3	0
Endring i forskjeller som påvirker forholdet mellom regnskapsmessig og skattemessig inntekt	-1 254	-6 542
Skattemessig resultat	3 120	2 139
Årets skattemessig resultat, grunnlag betalbar skatt	3 120	2 139
Fremførbart underskudd fra tidligere år	-5 379	-65 820
Forskjell mellom beregnet og ilignet skattegrunnlag	0	538
Årets endring i fremførbart underskudd	-2 470	-2 016
Merverdi finansielle instrumenter kollektivportefølje	0	61 918
Overgangsregel 01.01.2018	0	1 799
Sum fremførbart underskudd og godtgjørelse pr 31.12.	-7 850	-5 379

NOTE 23 Skatt - forts.

MILLIONER KRONER	2019	2018
AVSTEMMING AV GRUNNLAG FOR UTSATT SKATT		
SKATTEØKENDE MIDLERTIDIGE FORSKJELLER		
Gevinst- og tapskonto	2	3
Bygninger og andre faste eiendommer	5 662	5 271
Finansielle instrumenter	0	0
Risikoutjevningssfond	4 156	4 156
Naturskadefond	164	164
Garantiordningen	49	49
Reassuransavsetning	4	4
Sikkerhetsavsetning	432	486
Verdipapirer	1 703	1 444
Sikring av innlån	5	0
Andeler i deltakerlignende foretak	252	245
Utlån til kunder og kredittforetak	3	60
Årets erstatningsavsetning	60	67
80% av teknisk resultat	842	1 052
Sum skatteøkende midlertidige forskjeller	13 331	13 001
SKATTEREDUSERENDE MIDLERTIDIGE FORSKJELLER		
Driftsmidler	-1	-64
Langsiktige gjeld	-1 389	-1 329
Finansielle instrumenter	-7	-17
Pensjonsforpliktelse	-183	-790
Andre forpliktelser	-37	-46
Verdipapirer	0	-3
Justert for 20% av overgangsregel 01.01.2018	-316	-392
Sikring av innlån	-1	-35
Andre forskjeller	0	-2
Sum skattereduserende midlertidige forskjeller	-1 935	-2 678
Netto midlertidige forskjeller	11 395	10 322
Forskjeller som ikke inngår i beregningen av utsatt skatt ¹	-4 370	-4 373
Overgangsregel 01.01.2018	1 438	1 799
Andre forskjeller som ikke inngår i beregningen av utsatt skatt	-3 933	-4 175
Fremførbart underskudd	-7 850	-5 379
Grunnlag for utsatt skatt/-skattefordel	-3 319	-1 805
25% utsatt skatt/-skattefordel	-830	-451
Nedvurdering av utsatt skattefordel	2 015	1 470
Netto utsatt skatt	1 185	1 018

¹ Med virkning fra og med inntektsåret 2018 gis det ikke lenger fradrag for risikoutjevningssfond, naturskadefond og garantiordning. Midlene på disse fondene pr. 31.12.2017 skal først beskattes ved avvikling av den virksomheten som har vært grunnlag for avsetningen. Konsernet avlegger regnskap under forutsetning om fortsatt drift, og legger til grunn at nåverdien av forpliktelsene vil være 0.

NOTE 23 Skatt - forts.

MILLIONER KRONER	2019	2018
BALANSEFØRT UTSATT SKATTEFORDEL/-SKATT		
- herav balanseført utsatt skattefordel	62	65
- herav balanseført utsatt skatt som ikke kan utlignes	1 247	1 083
Resultatført endring av utsatt skattefordel	-3	-4
Resultatført endring av utsatt skatt	-164	650
Resultatført betalbar skatt	-780	-535
Resultatført kildeskatt	-340	-287
Skattekostnad	-1 287	-175
SKATTEKOSTNADEN ER FØRT PÅ FØLGENDE POSTER I RESULTATREGNSKAPET		
Skattekostnad	-1 201	-125
Skatt på poster som senere ikke vil bli omklassifisert til resultatet	-34	5
Skatt på poster senere vil bli omklassifisert til resultatet	-52	-56
Skattekostnad	-1 287	-175

KLP er i dialog med skattemyndighetene vedrørende konsekvensene av overgangsregelen som ble innført i forbindelse med de nye skattereglene for livsforsikringsforetak som trådte i kraft 1. januar 2018. Utfallet av dialogen er usikker, men det kan innebære et betydelig avvik fra regnskapsført skattekostnad i 2018.

NOTE 24 Overførte eiendeler med restriksjoner**OVERFØRTE EIENDELER SOM FORTSATT BALANSEFØRES**

Alle overførte eiendeler er innregnet i balansen dersom konsernet fortsatt er eksponert for endringer i eiendelens virkelige verdi. Dette gjelder for gjenkjøpsavtaler og avtaler vedrørende verdipapirutlån.

Gjenkjøpsavtaler er en form for innlån med sikkerhet hvor konsernet selger

verdipapirer med en avtale om å kjøpe de tilbake til en forhåndsavtalt pris. Kontanter mottatt blir innregnet som innskudd (gjeld). Overførte verdipapirer i forbindelse med gjenkjøpsavtaler blir ikke fraregnet i balansen.

Avtaler vedrørende verdipapirutlån er transaksjoner hvor konsernet låner ut verdipapirer til en motpart og mottar en provisjon for dette.

Ettersom både gjenkjøpsavtaler og verdipapirutlån resulterer i at verdipapirene blir returnert til konsernet, er risikoen for verdiendringer hos konsernet. Verdipapirene er imidlertid ikke tilgjengelige for konsernet i perioden hvor de er overført.

Verdipapirene som fremdeles er rapportert i balansen, og tilhørende gjeld, er vurdert til virkelig verdi.

MILLIONER KRONER	31.12.2019	31.12.2018
GJENKJØPSAVTALER		
Sertifikater og obligasjoner	0	512
VERDIPAPIRUTLÅN		
Aksjer	8 548	7 882
Sum overførte eiendeler som fortsatt balanseføres	8 548	8 394

NOTE 24 Overførte eiendeler med restriksjoner - forts.

FORPLIKTELSER TILKNYTTET EIENDELENE

MILLIONER KRONER	31.12.2019	31.12.2018
GJENKJØPSAVTALER		
Innskudd fra kredittinstitusjoner	0	509
VERDIPAPIRUTLÅN		
Innskudd fra kredittinstitusjoner	646	608
Sertifikater og obligasjoner	3 714	7 674
Aksjer	4 798	0
Sum forpliktelser	9 157	8 792

Alle eiendelene i tabellen over er gjenstand for videresalg eller sikkerhetsstillelse hos motpart.

OVERFØRTE EIENDELER SOM IKKE ER FRAREGNET OG TILHØRENDE FORPLIKTELSER

Konsernet mottar sikkerheter under

omvendte gjenkjøpsavtaler og avtaler vedrørende verdipapirinnlån, som i henhold til avtalene er tillatt solgt eller pantsatt. Transaksjonene gjennomføres i henhold til standard avtaler som anvendes av partene i finansmarkedet. Generelt krever avtalene at det stilles tilleggssikkerhet hvis verdiene av verdi-

papirer faller under et forhåndsbestemt nivå. I avtalene har mottakeren av sikkerheten en ubegrenset rett til å selge eller pantsette sikkerheten mot å levere tilsvarende sikkerheter på oppgjørsdagen.

MOTTATTE VERDIPAPIRER SOM ER TILLAT SOLGT ELLER PANTSATT

MILLIONER KRONER	31.12.2019	31.12.2018
VERDIPAPIRINNÅN		
Aksjer	592	409
Hvorav solgt eller pantsatt	592	409
Sum overførte eiendeler som fortsatt balanseføres	592	409

Dersom man justerer for andelseieres interesser i konsoliderte verdipapirfond og kun hensyntar KLP Konsern sin reelle risiko og faktiske eierskap, så reduseres eiendeler som balanseføres med 4 464 millioner kroner og forpliktelsene tilknyttet eiendelene med 5 848 millioner kroner per 31.12.2019.

NOTE 25 Immaterielle eiendeler

MILLIONER KRONER	IT-systemer	Andre	2019	IT-systemer	Andre	2018
Bokført verdi 01.01.	256	18	274	290	23	313
Anskaffelseskost 01.01.	1 407	25	1 432	1 366	25	1 391
Total tilgang	290	0	290	31	0	41
herav internt opparbeidet	3	0	3	10	0	10
herav kjøpt	287	0	287	21	0	31
Kostnadsført eiendel	0	0	0	0	0	0
Anskaffelseskost 31.12.	1 697	25	1 722	1 407	25	1 432
Akkumulerte avskrivninger og nedskrivninger tidligere år	-1 150	-8	-1 158	-1 075	-3	-1 078
Årets ordinære avskrivninger	-74	-2	-76	-75	-5	-80
Årets nedskrivning ¹	-28	0	-28	0	0	0
Akkumulerte avskrivninger og nedskrivninger 31.12.	-1 252	-10	-1 262	-1 150	-8	-1 158
Bokført verdi 31.12.	444	16	460	256	18	274
Avskrivningstid			3 til 20 år			3 til 10 år

¹ Ved utgangen av 2019 ble det identifisert flere IT-systemer hvor bokført verdi oversteg antatt gjenvinnbart beløp. Antatt gjenvinnbart beløp er beregnet ved å estimere framtidig inntjening med bokført verdi. I hovedsak omfatter dette investeringer som ikke lenger har verdi. Det er flere årsaker til dette. Blant annet knytter det seg til utdatert funksjonalitet grunnet regelendringer og/eller teknologisk utvikling. I tillegg har deler av systemutviklingen ikke oppnådd ønsket effektiviseringsgrad. Dette resulterte i følgende vurdering:

MILLIONER KRONER	2019	2018
Bokført verdi før nedskrivning	53	0
Gjenvinnbart beløp	25	0
Nedskrivning	28	0

Nedskrivningen inngår som en del av driftskostnadene i resultatoppstillingen.

NOTE 26 Kapitalkrav

I Solvens II-balansen inngår eiendeler og forpliktelser til virkelig verdi. For eiendeler som har en annen verdi i regnskapet legges derfor mer-/mindre-verdiene til. For KLPs forsikringsforpliktelser finnes det ikke observerbare markedsverdier. Disse beregnes derfor ved et beste estimat basert på aktuarielle forutsetninger. I tillegg kommer en risikomargin som skal

reflektere en tredjeparts kapitalkostnader ved å overta disse forpliktelsene. Kapitalgruppe 1 fremkommer av Solvens II-balansen, samt fondsobligasjonslånet. Kapitalgruppe 2 består av ansvarlig lån og ikke-innbetalt supplerende kapital. Finanstilsynet har godkjent at KLPs vedtektsfestede etterinnkallingsrett kan regnes med som supplerende kapital med et beløp

tilsvarende 2,5% av foretakets premie-reserve. Kapital som kan medregnes i kapitalgruppe 2 er i hovedsak begrenset oppad til 50% av kapitalkravet. Uten bruk av midlertidig fradrag i forsikringstekniske avsetninger er foretakets solvensgrad 253% som er godt over foretakets mål om minst 150%. Med det midlertidige fradraget er solvensgraden 292%.

	31.12.2019	31.12.2018
SOLVENSGRAD	253 %	243 %

MILLIARDER KRONER FORENKLET SOLVENS II BALANSE	31.12.2019	31.12.2018
Eiendeler, bokført	631	566
Merverdier HTF/lån og fordringer	7	5
Merverdier øvrige utlån	0	0
Øvrige mer/mindreverdier	0	0
Utsatt skattefordel	0	0
Sum eiendeler etter solvens II	638	572

MILLIARDER KRONER FORENKLET SOLVENS II BALANSE	31.12.2019	31.12.2018
Beste estimat	569	507
Risikomargin	14	13
Ansvarlige lån/fondsobligasjonslån	8	8
Andre forpliktelser ¹	15	9
Utsatt skatteforpliktelse	1	2
Sum forpliktelser etter solvens II	607	539
Eiendeler minus forpliktelser	31	33
- Utsatt skattefordel	0	0
- Risikoutjevningfond ¹	0	-5
+ Fondsobligasjonslån	2	2
Basiskapital - kapitalgruppe 1	33	29
Tellende ansvarlig kapital - kapitalgruppe 1	33	29

NOTE 26 Kapitalkrav - forts.

MILLIARDER KRONER FORENKLET SOLVENS II BALANSE	31.12.2019	31.12.2018
Ansvarlige lån	6	6
Risikoutjevningfond ¹	0	5
Basiskapital - kapitalgruppe 2	6	11
Supplerende kapital	12	11
Supplerende kapital - kapitalgruppe 2	12	11
Fradrag for maks. kapital i gruppe 2	-10	-15
Tellende ansvarlig kapital - kapitalgruppe 2	7	7
Utsatt skattefordel	0	0
Tellende ansvarlig kapital - kapitalgruppe 3	0	0
Tellende ansvarlig kapital under Solvens II	40	36
Solvenskapitalkrav (SCR)	16	15
Solvensgrad	253 %	243 %

¹ Fra og med regnskapsåret 2019 har konsernet valgt å benytte seg av risikoutjevningfondet som en tapsabsorberende forpliktelse istedenfor kapital i gruppe 2.

NOTE 27 Kapitalavkastning for livforsikringsvirksomheten

KOLLEKTIV PENSJON OFFENTLIG PROSENT	2019	2018	2017	2016	2015
KOLLEKTIVPORTEFØLJEN TOTALT					
Avkastning I - Bokført ¹	4,5	3,5	3,9	4,4	3,6
Avkastning II - Verdijustert ²	8,5	1,5	6,7	5,8	4,0
KOLLEKTIVPORTEFØLJENS UNDERPORTEFØLJER					
Balansert portefølje 1					
Avkastning I - Bokført ¹	4,5	3,5	3,9	4,5	3,6
Avkastning II - Verdijustert ²	8,6	1,4	6,7	5,8	4,0
Balansert portefølje 2					
Avkastning I - Bokført ¹	4,4	3,5	4,0	4,4	3,7
Avkastning II - Verdijustert ²	8,5	1,5	6,8	5,8	3,9
Moderat portefølje					
Avkastning I - Bokført ¹	1,3	3,8	3,1	4,2	3,6
Avkastning II - Verdijustert ²	4,1	1,7	6,0	5,5	3,7
INVESTERINGSVALGPORTEFØLJEN	9,9	0,6	7,5	6,2	4,0
SELSKAPSPORTEFØLJEN	4,3	4,2	4,0	4,7	4,7

¹ Avkastning I = Bokført avkastning

² Avkastning II = Verdijustert avkastning. Dette er bokført avkastning +/- urealiserte verdiendringer som føres mot kursreguleringsfond

NOTE 27 Kapitalavkastning for livforsikringsvirksomheten - forts.

KOLLEKTIV PENSJON PRIVAT PROSENT	2019	2018	2017	2016	2015
KOLLEKTIVPORTEFØLJEN TOTALT					
Avkastning I - Bokført ¹	3,4	4,5	8,3	5,3	4,8
Avkastning II - Verdijustert ²	4,1	3,0	5,6	5,7	4,7
INVESTERINGSVALGPORTEFØLJEN	16,8	-3,8	11,9	7,0	2,1
INVESTERINGSVALGSPORTEFØLJENS UNDERPORTEFØLJER ³					
Avkastning II - Verdijustert ²					
Profil 90 ⁴	21,6	-4,3	17,1	9,8	3,4
Profil 70 ⁴	17,6	-3,2	14,0	8,5	3,0
Profil 50 ⁴	13,7	-2,6	11,0	7,1	2,4
Profil 30 ⁴	9,9	-1,6	7,8	5,6	2,0
KLP Optimal Livsfase ⁵	23,7	-5,5	17,5	N/A	N/A
KLP Nåtid	4,2	0,5	N/A	N/A	N/A
KLP Kort Horisont	7,5	-0,5	N/A	N/A	N/A
KLP Lang Horisont	15,2	-3,1	N/A	N/A	N/A
KLP Framtid	23,4	-5,4	N/A	N/A	N/A
Profil KLP Pengemarked	1,8	1,3	1,5	1,8	1,5
SELSKAPSPORTEFØLJEN	3,0	1,1	2,3	2,4	0,9

¹ Avkastning I = Bokført avkastning

² Avkastning II = Verdijustert avkastning. Dette er bokført avkastning +/- urealiserte verdiendringer som føres mot kursreguleringsfond

³ Representativt utvalg

⁴ Underporteføljens andel aksjer i prosent

⁵ Avkastning for profil med 100 % aksjer

NOTE 28 Pensjonsansvar egne ansatte

Hoveddelen av pensjonsansvaret er dekket gjennom KLP's Fellesordning for kommuner og bedrifter ("Fellesordningen"). Konsernet tilbyr også pensjonsordning utover Fellesordningen. Denne forpliktelsen dekkes over driften. Fellesordningen er en ytelsesbasert pensjonsordning som tilfredsstiller kravene om obligatorisk tjenstepensjon (OTP). Konsernet har AFP-ordning.

Den regnskapsmessige behandling av pensjonsforpliktelser er nærmere beskrevet i note 2.

MILLIONER KRONER	Felles- ordningen	Over drift	2019	Felles- ordningen	Over drift	2018
PENSJONSKOSTNADER						
Nåverdi av årets opptjening	131,2	11,0	142,1	124,5	10,8	135,2
Administrasjonsomkostning	3,2	0,0	3,2	3,2	0,0	3,2
Planendring	10,6	0,0	10,6	0,0	0,0	0,0
Arbeidsgiveravgift - Pensjonskostnad	20,4	0,0	20,4	18,0	1,5	19,5
Finansskatt - Pensjonskostnad	6,3	1,5	7,8	5,6	0,5	6,0
Resultatført pensjonskostnad inkl. arbeidsgiveravgift, finansskatt og adm.	171,7	12,5	184,2	151,2	12,7	163,9
NETTO FINANSKOSTNAD						
Rentekostnad	53,9	5,9	59,8	45,6	5,1	50,6
Renteinntekt	-38,2	0,0	-38,2	-32,5	0,0	-32,5
Forvaltningsomkostning	2,1	0,0	2,1	2,9	0,0	2,9
Netto rentekostnad	17,9	5,9	23,8	16,0	5,1	21,0
Arbeidsgiveravgift - netto rentekostnad	2,5	0,8	3,4	2,3	0,7	3,0
Finansskatt - netto rentekostnad	0,8	0,3	1,1	0,7	0,2	0,9
Netto rentekostnad inkl. arbeidsgiveravgift og finansskatt	21,2	7,0	28,2	18,9	6,0	24,9
ESTIMATAVVIK PENSJONER						
Aktuarielt tap (gevinst)	-121,7	-5,7	-127,4	12,4	6,5	18,9
Arbeidsgiveravgift	-17,2	-0,8	-18,0	1,7	0,9	2,7
Finansskatt	-5,4	-0,2	-5,6	0,6	0,3	0,9
Aktuarielt tap (gevinst) inkl. arbeidsgiveravgift og finansskatt	-144,2	-6,8	-151,0	14,7	7,7	22,4
Sum pensjonskostnad inkl. rentekostnad og estimatavvik	48,6	12,8	61,4	184,8	26,5	211,3
PENSJONSFORPLIKTELSER						
Brutto påløpt pensjonsforpliktelse	2 051,9	225,0	2 277,0	1 945,8	219,9	2 165,6
Pensjonsmidler	1 610,6	0,0	1 610,6	1 423,8	0,0	1 423,8
Netto forpliktelse før arbeidsgiveravgift og finansskatt	441,4	225,0	666,4	522,0	219,9	741,8
Arbeidsgiveravgift	57,4	29,1	86,5	68,4	28,5	96,9
Finansskatt	24,4	12,7	37,1	28,5	12,3	40,8
Brutto påløpt forpliktelse inkl. arbeidsgiveravgift og finansskatt	2 074,7	266,8	2 341,5	2 042,6	260,7	2 303,3
Netto forpliktelse inkl. arbeidsgiveravgift og finansskatt	523,2	266,8	790,0	618,8	260,7	879,5
AVSTEMMING PENSJONSFORPLIKTELSE						
Balanseført netto forpliktelse/(midler) 01.01.	618,8	261,0	879,8	555,4	241,9	797,3
Resultatført pensjonskostnad	172,0	13,0	185,0	151,2	12,7	163,9
Resultatført finanskostnad	21,2	7,0	28,2	18,9	6,0	24,9
Aktuarielle gevinst og tap inkl. arbeidsgiveravgift og finansskatt	-144,2	-6,8	-151,0	14,7	7,7	22,4
Arbeidsgiveravgift innbetalt premie/tilskudd	-22,8	-1,7	-24,5	-19,7	-0,9	-20,6
Finansskatt innbetalt premie/tilskudd	-5,4	-0,3	-5,7	-4,5	-0,3	-4,8
Innbetalt premie/tilskudd inkl. adm.	-116,4	-5,4	-121,8	-97,2	-6,5	-103,6
Balanseført netto forpliktelse/(midler) 31.12.	523,2	266,8	790,0	618,8	260,7	879,5

NOTE 28 Pensjonsansvar egne ansatte - forts.

MILLIONER KRONER	Felles- ordningen	Over drift	2019	Felles- ordningen	Over drift	2018
ENDRING I PENSJONSFORPLIKTELSE						
Brutto pensjonsforpliktelse 01.01. før planendring	2 043,4	0,0	2 043,4	1 874,4	241,9	2 116,3
Planendring	12,9	0,0	12,9	0,0	0,0	0,0
Brutto pensjonsforpliktelse 01.01. etter planendring	2 056,2	261,0	2 317,2	1 874,4	241,9	2 116,3
Nåverdi av årets opptjening	131,2	11,0	142,1	124,5	10,8	135,2
Rentekostnad	53,9	5,9	59,8	45,6	5,1	50,6
Aktuarielt tap (gevinst) brutto pensjonsforpliktelse	-82,8	-6,8	-89,6	17,8	7,7	25,5
Arbeidsgiveravgift av pensjonskostnad	18,9	1,5	20,5	18,0	1,5	19,5
Arbeidsgiveravgift av netto rentekostnad	2,5	0,8	3,4	2,3	0,7	3,0
Arbeidsgiveravgift innbetalt premie/tilskudd	-17,2	-0,9	-18,1	-14,4	-0,9	-15,4
Finansskatt av pensjonskostnad	5,8	0,5	6,3	5,6	0,5	6,0
Finansskatt av netto rentekostnad	0,8	0,3	1,1	0,7	0,2	0,9
Finansskatt innbetalt premie/tilskudd	-5,4	-0,3	-5,7	-4,5	-0,3	-4,8
Utbetalinger	-29,4	-6,2	-35,6	-26,4	-6,5	-32,9
Brutto pensjonsforpliktelse 31.12.	2 134,7	266,8	2 401,5	2 043,4	260,7	2 304,1
ENDRING I PENSJONSMIDLER						
Pensjonsmidler 01.01.	1 424,6	0,0	1 424,6	1 319,0	0,0	1 319,0
Renteinntekt	38,2	0,0	38,2	32,5	0,0	32,5
Aktuarielt (tap) gevinst på pensjonsmidlene	61,4	0,0	61,4	3,1	0,0	3,1
Administrasjonsomkostning	-3,2	0,0	-3,2	-3,2	0,0	-3,2
Finansomkostning	-2,1	0,0	-2,1	-2,9	0,0	-2,9
Innbetalt premie/tilskudd inkl. adm.	122,0	6,2	128,2	102,5	6,5	108,9
Utbetalinger	-29,5	-6,2	-35,7	-26,4	-6,5	-32,9
Pensjonsmidler 31.12.	1 611,3	0,0	1 611,3	1 424,6	0,0	1 424,6
PENSJONSORDNINGENS OVER-/ UNDERFINANSIERING						
Nåverdien av den ytelsesbaserte pensjonsforpliktelsen	2 134,7	266,8	2 401,5	2 043,4	260,7	2 304,1
Virkelig verdi av pensjonseiendelene	1 611,3	0,0	1 611,3	1 424,6	0,0	1 424,6
Netto pensjonsforpliktelse	523,3	266,8	790,0	618,8	260,7	879,5

PROSENT	31.12.2019	31.12.2018
ØKONOMISKE FORUTSETNINGER (FELLES FOR ALLE PENSJONSORDNINGENE)		
Diskonteringsrente	2,30 %	2,60 %
Lønnsvekst	2,25 %	2,75 %
Folketrygdens grunnbeløp (G)	2,00 %	2,50 %
Pensjonsregulering	1,24 %	1,73 %
Arbeidsgiveravgift	14,10 %	14,10 %
Finansskatt	5,00 %	5,00 %

Til målingen av pensjonskostnaden for 2019 anvendes forutsetninger per 31.12.2018, mens for beregning av pensjonsforpliktelsen 31.12.2019 anvendes forutsetninger og bestand per 31.12.2019. Forutsetningene er basert på markedssituasjonen per 31.12.2019 og er i samsvar med anbefaling fra regnskapsstiftelsen.

Note 28 Pensjonsansvar egne ansatte - forts.

AKTUARIELLE FORUTSETNINGER

KLP's Fellesordning for kommuner og bedrifter ("Fellesordningen")

En viktig del av grunnlaget for pensjonskostnader og pensjonsforpliktelser er hvordan dødelighet og uførhet gjør seg gjeldende blant medlemmene i pensjonsordningen.

KLP har lagt til grunn dødelighetstabell K2013BE som tar utgangspunkt i FNO sine analyser av dødeligheten i livsforsikringsbestandene i Norge og SSBs framskrivinger.

Uttak av AFP (prosent i forhold til gjenværende arbeidstakere):

Kostnadene til AFP avhenger av hvor mange i hvert årskull som tar ut AFP. Ved fylte 62 år er det 42,5 prosent som går av med AFP-pensjon. Det er bare de som er ansatt og i arbeid helt frem til pensjoneringsalderen som har rett til AFP. Dette er tatt hensyn til i beregningen av AFP-forpliktelsen.

FRIVILLIG AVGANG FOR FELLESDORDNING (1 %)						
Alder (i år)	<24	25-29	30-39	40-49	50-55	>55
Turnover	25 %	15 %	7,5 %	5 %	3 %	0 %

Pensjoner over driften

Uttak av AFP/tidligpensjon er ikke relevant for denne ordningen. Når det gjelder levealder, er samme variant av K2013E lagt til grunn som i Fellesordningen.

ANTALL	Fellesordningen	Over drift	2019	Fellesordningen	Over drift	2018
MEDLEMSTATUS						
Antall aktive	1 013	52	1 065	976	59	1 035
Antall oppsatte (tidligere ansatte med oppsatte rettigheter)	805	33	838	757	37	794
Antall pensjoner	278	53	331	259	54	313

	2019	2018
PENSJONSMIDLENES SAMMENSETNING		
Eiendom	12,4 %	12,7 %
Utlån	12,5 %	12,1 %
Aksjer	25,9 %	21,4 %
Anleggs-/HTF- obligasjoner	29,1 %	29,1 %
Omløpsobligasjoner	15,0 %	18,4 %
Likviditet/pengemarked	5,2 %	6,3 %
Sum	100,0 %	100,0 %

Pensjonsmidlene er basert på KLPs finansielle midler i kollektivporteføljen. Tabellen viser prosentvis plassering av pensjonsmidlene som administreres av KLP ved utgangen av året. Verdijustert avkastning av eiendelene ble 8,5 prosent i 2019 og 1,5 prosent i 2018.

Forventet innbetaling til ytelsesplaner etter ansettelsens opphør for perioden 1. januar 2020 – 31. desember 2020 er 183,4 millioner kroner.

NOTE 28 Pensjonsansvar egne ansatte - forts.

SENSITIVITETSANALYSE 31.12.2019	
Diskonteringsrenten reduseres med 0,5%	Økning
Brutto pensjonsforpliktelse	9,9 %
Årets opptjening	15,1 %
Lønnsvekst økes med 0,25%	Økning
Brutto pensjonsforpliktelse	1,5 %
Årets opptjening	3,2 %
Dødeligheten styrkes med 10%	Økning
Brutto pensjonsforpliktelse	2,5 %
Årets opptjening	1,9 %

Sensitivitetsanalysen over er basert på at alle andre forutsetninger er uendret. I praksis er det lite sannsynlig og endringer i noen forutsetninger er korrelerte. Beregningen av brutto pensjonsforpliktelse og årets opptjening i sensitivitetsanalysen er gjort etter samme metode som ved beregning av brutto pensjonsforpliktelse i balansen.

Durasjonen i fellesordningen er beregnet til 16,6 år.

NOTE 29 Antall ansatte

	2019	2018
Antall fast ansatte 31.12.	1 007	990
Antall midlertidig ansatte 31.12.	49	26
Totalt antall ansatte 31.12.	1 056	1 016
Antall årsverk fast ansatte	989	968
Antall årsverk midlertidig ansatte	32	25
Totalt antall årsverk	1 021	993

NOTE 30 Ytelser og lån til ledende ansatte mv.

Styret i konsernet har fastsatt prinsipper og retningslinjer for godtgjørelse som gjelder for hele konsernet, samt etablert et godtgjørelsesutvalg som er et underutvalg av styret. Utvalget innstiller på og fører kontroll med at godtgjørelsesordningene i konsernet er i tråd med styrets prinsipper og retningslinjer.

Ledende ansatte er definert som ledergruppen i konsernet Kommunal Landspensjonskasse. Dette innbefatter konsernsjef, konserndirektører i KLP og administrerende direktører for enkelte datterselskap.

Alle ledende ansatte som ble medlem av konsernledelsen før 1. mai 2013 har pensjonsalder på 65 år, men kan velge å endre denne til 70 år. Ingen i den aktuelle gruppen har valgt å endre pensjonsalderen per 31.12.2019. De som ble medlemmer av konsernledelsen fra og med 1. mai 2013 har pensjonsalder på 70 år.

Alle ansatte i KLP-konsernet i Norge er innmeldt i KLPs pensjonsordning for kommuner og bedrifter. De ansatte opptjener pensjonsrettigheter i denne ordningen for lønn opptil 12G.

Ansatte i KLP-konsernet med lønn over 12 G og ansatte med lavere pensjonsalder enn 67 år, opptjener pensjonsytelser også for lønn over 12G. Full alderspensjon i denne tilleggsdekningen utgjør 66% av lønn over 12G, og oppnås etter minst 30 års opptjening i ordningen. Ansatte med spesiell avtale om lavere pensjonsalder enn 67 år sikres alderspensjon tilsvarende 66% av all pensjonsgivende lønn fram til 67 år. Denne tilleggsordningen ble lukket 2. mai 2013 og gjelder ikke for ansatte som startet etter denne dato. Ordningen gjelder heller ikke for ansatte som var ansatt på dette tidspunkt i KLP, men som først etter denne dato mottar lønn over 12G.

Konsernsjefen har etterlønn tilsvarende en årslønn inkludert tilleggsgoder ved eventuelt opphør av ansettelsesforholdet. Det foreligger ingen forpliktelser til å gi styreleder særskilt vederlag eller andre fordeler ved opphør eller endring av vervet. KLP betaler styreansvarsforsikring for sine styremedlemmer.

Ingen av de ledende ansatte har prestasjonslønn eller bonusordning.

KLP-konsernet tilbyr lån til ulike formål. Det er egne lånevilkår for ansatte, og ingen ledende ansatte har vilkår som avviker fra dette. Lån til eksterne styremedlemmer/eksterne medlemmer av foretaksforamlingen blir kun gitt til ordinære lånevilkår.

Honorar for styremedlemmer fastsettes av foretaksforsamlingen. Styrets vara-representanter og observatører, herunder utlån og ytelser til disse, er ikke inkludert i opplysningene i denne noten.

Alle ytelser er oppgitt uten tillegg for arbeidsgiveravgift og finansskatt. For styremedlemmer som er valgt av og blant de ansatte opplyses det kun om ytelser og lån som kan knyttes til vervet som styremedlem.

Det vises forøvrig til beskrivelse av hovedprinsippene til fastsettelse av godtgjørelse i KLP-konsernet som kan søkes opp på klp.no.

NOTE 30 Ytelser og lån til ledende ansatte mv. - forts.

2019 TUSEN KRONER	Lønn, honorar m.v.	Andre ytelser	Årets pensjons- opptjening	Lån	Rentesats per 31.12.2019	Avdragsplan ¹
LEDENDE ANSATTE						
Sverre Thornes, konsernsjef	4 155	221	1 530	11 550	2,00	A45
Marianne Sevaldsen	2 802	173	1 178	4 343	2,00	A43
Aage E. Schaanning	3 599	168	1 282	5 397	2,00	Fleksilån
Gro Myking	2 383	159	330	-	-	-
Rune Hørnes	2 610	159	395	-	-	-
Kirsten Grutle	1 769	157	536	-	-	-
Mona Refsdal	1 030	113	333	2 755	2,00	Fleksilån/A44
Tore Tenold	3 041	162	1 070	1 595	2,00	Fleksilån
Håvard Gulbrandsen	3 281	183	1 126	5 173	2,00	Fleksilån
Gunnar Gjørtz	3 232	168	1 218	1 500	2,00	Fleksilån
Leif Magne Andersen	2 170	168	792	4 097	2,00	A44
STYRET ²						
Egil Johansen, leder (10 av 10)	377	-	-	-	-	-
Lars Vorland (2 av 4)	137	-	-	-	-	-
Marit Torgersen (4 av 4)	148	-	-	-	-	-
Jenny Følling (9 av 10)	294	-	-	-	-	-
Odd Haldgeir Larsen (9 av 10)	233	-	-	2 107	2,95	A38
Karianne Melleby (10 av 10)	291	-	-	-	-	-
Øyvind Brevik (6 av 6)	142	-	-	-	-	-
Cathrine M. Lofthus (6 av 6)	142	-	-	-	-	-
Susanne Torp-Hansen, valgt av og blant de ansatte (9 av 10)	241	-	-	-	-	-
Freddy Larsen, valgt av og blant de ansatte (10 av 10)	279	-	-	-	-	-
FORETAKSFORSAMLING						
Sum foretaksforsamling, inkl. ansatterepresentanter	587	-	-	30 930	-	-
ANSATTE						
Lån til ansatte i konsernet med subsidiert rente	-	-	-	1 536 566	-	-
Lån til ansatte i konsernet til ordinære vilkår	-	-	-	57 817	-	-

¹ A=Annuitetslån, siste avdrag.

² Tall i parentes representerer antall møter deltatt av totalt antall møter.

NOTE 30 Ytelser og lån til ledende ansatte mv. - forts.

2018 TUSEN KRONER	Lønn, honorar m.v.	Andre ytelser	Årets pensjons- opptjening	Lån	Rentesats per 31.12.2018	Avdragsplan ¹
LEDENDE ANSATTE						
Sverre Thornes, konsernsjef	4 016	201	1 496	11 939	2,30-2,40	A45
Marianne Sevaldsen	2 724	167	1 157	4 439	2,30	A43
Aage E. Schaanning	3 498	163	1 255	5 779	2,30	Fleksilån
Gro Myking	2 011	160	487	-	-	-
Rune Hørnes	2 533	160	380	-	-	-
Kirsten Grutle	1 627	137	523	-	-	-
Tore Tenold	2 961	159	1 020	1 973	2,20	Fleksilån
Håvard Gulbrandsen	3 188	175	1 095	5 069	2,30-2,40	Fleksilån
Gunnar Gjørtz	3 127	165	1 187	4 600	2,30	Fleksilån
Leif Magne Andersen	2 110	162	765	4 230	2,30-2,40	A42/A44
STYRET ²						
Liv Kari Eskeland, leder til og med 7. mai (4 av 5)	196	-	-	-	-	-
Egil Johansen, leder fra og med 8. mai (11 av 11)	369	-	-	-	-	-
Lars Vorland (9 av 11)	253	-	-	-	-	-
Jan Helge Gulbrandsen (5 av 5)	127	-	-	-	-	-
Marit Torgersen (8 av 11)	281	-	-	-	-	-
Jenny Følling (5 av 6)	132	-	-	-	-	-
Odd Haldgeir Larsen (6 av 6)	114	-	-	-	-	-
Karianne Melleby (5 av 6)	127	-	-	-	-	-
Susanne Torp-Hansen, valgt av og blant de ansatte (11 av 11)	225	-	-	-	-	-
Freddy Larsen, valgt av og blant de ansatte (11 av 11)	270	-	-	-	-	-
FORETAKSFORSAMLING						
Sum foretaksforsamling, inkl. ansatterepresentanter	674	-	-	40 712	-	-
ANSATTE						
Lån til ansatte i konsernet med subsidiert rente	-	-	-	748 095	-	-
Lån til ansatte i konsernet til ordinære vilkår	-	-	-	350 366	-	-

¹ A=Annuitetslån, siste avdrag.² Tall i parentes representerer antall møter deltatt av totalt antall møter.

TUSEN KRONER	2019	2018
Periodens kostnader knyttet til rentesubsidiering av lån til ansatte	8 858	2 557

NOTE 31 Honorar til revisor

MILLIONER KRONER	2019	2018
Ordinær revisjon	7,0	7,4
Attestasjonstjenester	0,6	0,6
Skatterådgivning	0,7	1,1
Andre tjenester utenfor revisjonen	1,1	1,6
Sum honorar til revisor	9,4	10,7

Beløpene ovenfor er inklusive merverdiavgift.

NOTE 32 Driftskostnader

MILLIONER KRONER	2019	2018
Personalkostnader	1 057	1 049
Avskrivninger og nedskrivninger	149	122
Andre driftskostnader	685	701
Sum driftskostnader	1 892	1 872

NOTE 33 Andre inntekter- og kostnader

MILLIONER KRONER	2019	2018
Tilskudd avtalefestet pensjon (AFP)	1 115	1 053
Øvrige inntekter ¹	- 353	55
Sum andre inntekter	762	1 107

¹ Øvrige inntekter inkluderer investeringer fra tilknyttede foretak, slik at resultatene kan være både negative og positive.

Kostnader avtalefestet pensjon (AFP)	1 115	1 053
Øvrige kostnader	31	22
Sum andre kostnader	1 145	1 075

NOTE 34 Annen kortsiktig gjeld

MILLIONER KRONER	31.12.2019	31.12.2018
Kortsiktig gjeld verdipapirhandel	2 644	2 292
Påløpt ikke utlignet skatt	1 181	655
Forskuddstrekk pensjonsordning	432	420
Leverandørgjeld	184	373
Forhåndsinnkalt tilskudd til forsikringsvirksomheten	867	1 434
Øvrig kortsiktig gjeld	990	878
Sum annen kortsiktig gjeld	6 298	6 053

NOTE 35 Betingede forpliktelser

MILLIONER KRONER	31.12.2019	31.12.2018
Kausjonsansvar tilhørende KLP	2	2
Kommitert, ikke trukket investering i private equity og eiendomsfond	14 007	10 340
Godkjente, ikke utbetalte lånetilsagn tilhørende KLP Konsern	9 335	10 190
Sum betingede forpliktelser	23 344	20 532

NOTE 36 Opptjent egenkapital

MILLIONER KRONER	Revaluerings- fond	Risiko- utjevning- fond	Natur- skade- fond	Øvrig opptjent egenkapital	Opptjent egenkapital
Balanseført verdi 01.01.2018	802	4 156	164	11 317	16 439
Resultat		641	-122	2 196	2 715
<i>Utvidet resultat</i>					
Poster som senere ikke vil bli omklassifisert til resultatet				-16	-16
Poster som senere vil bli omklassifisert til resultatet når særlige vilkår er oppfylt	222			-56	167
Balanseført verdi 31.12.2018	1 024	4 797	42	13 441	19 303
Resultat		750	37	451	1 238
<i>Utvidet resultat</i>					
Poster som senere ikke vil bli omklassifisert til resultatet				101	101
Poster som senere vil bli omklassifisert til resultatet når særlige vilkår er oppfylt	209			-52	157
Balanseført verdi 31.12.2019	1 233	5 547	79	13 941	20 799

NOTE 37 Hendelser etter balansedagen

ENGANGSVIRKNINGER SOM FØLGE AV ENDRINGER AV OFFENTLIG TJENESTEPENSJON

1. januar 2020 ble avsatt premiereserve for alle medlemmer født 1954 og senere regnet om som følge av de nye samordningsreglene som ble vedtatt i 2018. I tillegg ble det foretatt en omregning i forbindelse med endringer i regelverket for offentlig tjenstepensjon fra årsskiftet. Totalt innebærer endringene en frigjøring av premiereserve på om lag 5,2 prosent. Imidlertid er det forskjeller på enkeltkontrakter. Totalt har kontrakter hvor det trengs en styrking av premiereserven et styrkingsbehov på 0,3 prosent. Brutto frigjøring av premiereserve er således 5,5 prosent.

Disponering av disse midlene skjer i forbindelse med årsavslutning for 2020.

COVID VIRUSET

Utbredelsen av COVID-19 har medført store bevegelser i aksje-, rente- og valutamarkedet. Det er usikkert hvor lenge denne uroen vil vare, og KLP følger situasjonen i finansmarkedet kontinuerlig. Per 16 mars har KLPs kursreguleringsfond blitt redusert med 27 milliarder kroner til 29 milliarder kroner som følge av verdifall på finansielle omløpsmidler i kollektivporteføljen. Konsekvenser for eiendomsinvesteringer og utlån er usikre, men det kan bli aktuelt å utsette leie- og rentebetalinger for enkelte grupper.

KLP har bygget buffere for å tåle markedsuro. Soliditeten er fortsatt tilfredsstillende, godt over grensen for solvenskapitaldekning på 150 prosent som er satt som grense for å vurdere tilpasninger for å øke soliditeten. Aksjeandelen i kollektivporteføljen offentlig tjeneste-

pensjon er redusert fra 26 prosent ved inngangen til året til anslagsvis 14 prosent per 16. mars. Nedgangen skyldes både nedslag og verdinedgang.

KLP legger opp til å holde en høyere likviditetsbeholdning enn normalt, blant annet på grunn av økt volatilitet i valutamarkedet som gir økt likviditetsbehov. KLPs pensjonister, långivere og øvrige kreditorer vil motta oppgjør som normalt.

KLP ivaretar de ansatte ved å sørge for at de har mulighet til å arbeide hjemme fra slik at de ikke utsettes for smitte gjennom arbeidssituasjonen. På denne måten opprettholdes driften tilnærmet normalt til tross for strenge, nasjonale smittetiltak. Forutsetning om fortsatt drift er således til stede både finansielt og operasjonelt.

SOLVENS SITUASJON FOR KLP (SOLO) PER 16. MARS 2020 (UTEN BRUK AV OVERGANGSREGEL)

MILLIARDER KRONER	ESTIMAT 16.03.2020	31.12.2019
Tilgjengelig kapital	37,0	40,5
Kapitalkrav	16,6	14,6
SCR	223 %	278 %

NOTE 38 Endring i forpliktelser fra finansieringsaktiviteter

MILLIONER KRONER	31.12.2018	Kontant- strømeffekt finansierings aktiviteter	Kontant- strømeffekt operasjonelle aktiviteter	Ikke- kontant- strømeffekt	31.12.2019
Ansvarlig lån	6 029	0	0	-17	6 012
Fondsobligasjonslån	1 662	0	0	77	1 738
Gjeld til kredittinstitusjoner	2 794	1 776	5 015	-1 386	8 199
Utstedt obligasjonslån med fortrinnsrett	23 025	0	1 389	0	24 415
	33 510	1 776	6 404	-1 327	40 364

NOTE 39 Endring i virkelig verdi IFRS 9

31.12.2019 MILLIONER KRONER	Finansielle eiendeler som måles til amortisert kost ¹ Bestått SPPI
Virkelig verdi 31.12.2018	178 885
Kjøp	17 097
Salg	-2 488
Innløsning ved forfall	-7 059
Endring i virkelig verdi	2 194
Virkelig verdi 31.12.2019	188 628

¹ Investeringer som holdes til forfall og obligasjoner klassifisert som utlån og fordring.

31.12.2019 MILLIONER KRONER	Finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi
Virkelig verdi 31.12.2018	259 306
Kjøp	89 382
Salg	-100 074
Endring i virkelig verdi	41 216
Virkelig verdi 31.12.2019	289 829

31.12.2019 MILLIONER KRONER	Øvrige utlån og fordringer målt til amortisert kost SPPI	Øvrige utlån og fordringer målt til amortisert kost Ikke bestått SPPI	Øvrige utlån og fordringer målt til amortisert kost Sum
Virkelig verdi 31.12.2018	95 169	124	95 293
Opptak av nye lån i perioden	28 099	177	28 276
Innbetaling på-/ Innløsning av lån	-17 953	-6	-17 959
Endring i virkelig verdi	396	12	408
Virkelig verdi 31.12.2019	105 711	306	106 018

I henhold til notekravene har vi foretatt SPPI test på porteføljen til amortisert kost. Den foreløpige vurderingen er at alle investeringene med unntak av et lån består testen.

Viser også til notene 6 virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser og note 13 Kredittrisiko.

Foto: Anne Westad
Ansatt i KLP

ÅRSRAPPORT 2019

KLP Bærekraftregnskap

SAMFUNNSANSVAR ER ET FOKUSOMRÅDE
I KONSERNSTRATEGIEN, MED FØLGENDE STRATEGISKE MÅL:

**Integrere samfunnsansvar
i all vår virksomhet**

**Øke investeringer som fremmer
bærekraftig utvikling og støtter
opp om våre finansielle mål**

**Påvirke selskaper og bransjer
til mer bærekraftig drift**

**Utvikle produkter og
tjenester som bidrar til positiv
samfunnsutvikling**

Foto: Tina Ulvin
Ansatt i KLP

Innhold

KLP BÆREKRAFTREGNSKAP

INTEGRERE SAMFUNNSANSVAR I ALL VÅR VIRKSOMHET _____	130
Medarbeiderstatistikk _____	130
Helse og sykefravær _____	130
Mangfold og likestilling _____	132
Øke kunnskap om pensjon _____	134
Miljø _____	136
Skatt og inntekt per land _____	138
Meldinger til myndigheter og tilsyn _____	138
ØKE INVESTERINGER SOM FREMMER EN BÆREKRAFTIG UTVIKLING OG STØTTER OPP OM VÅRE FINANSIELLE MÅL _____	140
Øke klimavennlige investeringer _____	140
Ny kapasitet fornybar energi _____	142
Karbonmåling av investeringer _____	144
Finans i utviklingsland _____	144
PÅVIRKE SELSKAPER OG BRANSJER TIL MER BÆREKRAFTIG DRIFT _____	146
Som investor _____	146
UTVIKLE PRODUKTER OG TJENESTER SOM _____	
BIDRAR TIL POSITIV SAMFUNNSUTVIKLING _____	148
Samarbeid med våre kunder _____	148
Utlånsvirksomhet _____	148
REVISORS BERETNING _____	150

STRATEGISK MÅL

Integrere samfunnsansvar i all vår virksomhet

MEDARBEIDERSTATISTIKK

	2019	2018	2017	2016	FNs bærekraftsmål	Delmål FNs bærekraftsmål
Ansatte i KLP	1 007	990	961	950	n/a	n/a
Deltidsansatte i KLP	6,8 %	6,9 %	7,6 %	n/a	n/a	n/a
Midlertidige ansatte	35	26	30	38	n/a	n/a
Turnover blant ansatte	6,8 %	7,1 %	6,0 %	4,7 %	n/a	n/a
Total lønn til ansatte (tusen kroner)	818 805	785 965	743 833	718 199	n/a	n/a
Gjennomsnittlig lønn kvinner (tusen kroner)	718	685	660	641	8.	8.5
Gjennomsnittlig lønn menn (tusen kroner)	859	836	808	781	8.	8.5

HELSE OG SYKEFRAVÆR

	2019	2018	2017	2016	FNs bærekraftsmål	Delmål FNs bærekraftsmål
Korttidssykefravær	1,6 %	1,8 %	1,6 %	1,9 %	3.	n/a
Langtidssykefravær	2,3 %	2,4 %	2,9 %	2,7 %	3.	n/a
Sykefravær totalt	3,9 %	4,2 %	4,6 %	4,5 %	3.	n/a
Kjønnsfordeling sykefravær (kvinner/menn)	6,7/2,0 %	5,4/3,2 %	6,5/3,7 %	6,7/2,7 %	3.	n/a
Antall personskader	2	1	0	0	8.	8.8

Det er viktig at våre ansatte har et godt arbeidsmiljø. KLPs ansatte og deres samlede kompetanse er en nøkkelressurs for KLP. KLP jobber kontinuerlig med å redusere de ansatte sitt sykefravær.

Noter til bærekraftregnskapet

MEDARBEIDERSTATISTIKK

Definisjon

Antall ansatte inkluderer ansatte i permisjon og ansatte som jobber deltid.

Turnover er andelen personer som har sluttet i KLP. Personer som har skiftet jobb internt i KLP-konsernet er ikke inkludert.

Total lønn til ansatte er total faktisk kostnadsført lønn, fratrukket honorarer til eksterne. Naturalytelser er ikke inkludert. Informasjon vedrørende lønn omhandler kun Norge.

Gjennomsnittlig lønn per kjønn er beregnet ut fra kontraktfestet lønn etter 100 prosent stillingsgrad og ikke korrigert for andel deltid.

HELSE OG SYKEFRAVÆR

Det er viktig at våre ansatte har et godt arbeidsmiljø. KLPs ansatte og deres samlede kompetanse er en nøkkelressurs for KLP. KLP jobber kontinuerlig med å redusere de ansatte sitt sykefravær.

FNs bærekraftsmål

Tallene viser hvordan KLP støtter opp om FNs bærekraftsmål 3, å sikre god helse og fremme livskvalitet. Videre støtter KLP opp om mål 8, anstendig arbeid, og spesielt delmål 8.8; beskytte arbeiderrettigheter og fremme et trygt og sikkert arbeidsmiljø.

Målsetting

KLPs mål er å ha lavere sykefravær enn 4 prosent.

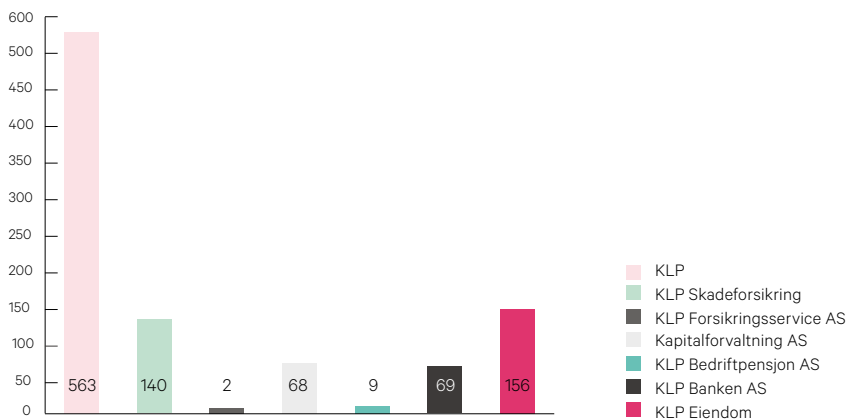
I 2019 var det totale sykefraværet på 3,9 prosent, og KLP er fornøyde med å ha oppnådd målsettingen om lavere sykefravær enn 4 prosent. Langtidsfraværet, som er det vi har størst fokus på å motvirke, er ytterligere redusert og har gått ned fra 2,9 prosent i 2017 til 2,3 prosent i 2019.

Definisjon

Sykefravær er egenmeldt og legemeldt sykefravær. Korttidssykefravær er definert til 1-3 dager, langtidsfravær 4 dager eller mer.

Personskader er egenrapporterte personalskader og skader rapportert som faktiske og mulige yrkesskader til KLPs skadeforsikringsselskap.

ANTALL ANSATTE I KLP-KONSERNET

1007

Ansatte i KLP
i 2019.

3,9%

Sykefravær
i 2019.

MANGFOLD OG LIKESTILLING

	2019	2018	2017	2016	FNs bærekraftsmål	Delmål FNs bærekraftsmål
Kjønnsfordeling blant ansatte (kvinner/menn)	47/53 %	47/53 %	47/53 %	47/53 %	8.	8.5
Kjønnsfordeling på ledernivå 1 (kvinner/menn)	30/70 %	30/70 %	30/70 %	30/70 %	5.	5.5
Kjønnsfordeling på ledernivå 2 (kvinner/menn)	43/57 %	40/60 %	43/57 %	35/65 %	5.	5.5
Kjønnsfordeling på ledernivå 3 (kvinner/menn)	42/58 %	43/57 %	43/57 %	48/52 %	5.	5.5
Kjønnsfordeling alle ledernivåer totalt (kvinner/menn)	41/59 %	42/58 %	42/58 %	n/a	5.	5.5
Kjønnsfordeling i styret (kvinner/menn)	50/50 %	50/50 %	50/50 %	50/50 %	5.	5.5
Kjønnsfordeling i de høyest betalte stillinger (ikke-lederstillinger utenfor tabell)	23/77 %	20/80 %	16/84 %	n/a	5.	5.5
Kvinner tjener i forhold til menn (totalt i KLP)	84%	82 %	82 %	82 %	5. 8.	5.1, 5.5, 8.5
Kvinner tjener i forhold til menn på ledernivå 1	76 %	69 %	69 %	68 %	5. 8.	5.1, 5.5, 8.5
Kvinner tjener i forhold til menn på ledernivå 2	84 %	84 %	84 %	88 %	5. 8.	5.1, 5.5, 8.5
Kvinner tjener i forhold til menn på ledernivå 3	90 %	89 %	89 %	91 %	n/a	n/a
Kvinner tjener i forhold til menn i de høyest betalte stillinger (ikke-lederstillinger utenfor tabell)	91 %	93 %	90 %	n/a	n/a	n/a
Kvinner tjener i forhold til menn øvrige medarbeidere (eks. alle ledere og høyest betalte stillinger)	95 %	93 %	94 %	n/a	5. 8.	5.1, 5.5, 8.5
Kjønnsfordeling fravær syke barn (kvinner/menn)	51/49 %	50/50 %	51/49 %	51/49 %	5.	5.1, 5.4
Kjønnsfordeling uttak av foreldrepermisjon (kvinner/menn)	67/33 %	73/27 %	64/36 %	n/a	5.	5.1, 5.4
Andel kvinnelige ansatte som jobber deltid	11 %	12 %	18 %	14 %	5. 8.	5.1, 5.4
Andel mannlige ansatte som jobber deltid	3 %	3 %	5 %	2 %	5. 8.	5.1, 5.4
Gjennomsnittlig avgangsalder AFP og alderspensjon (år)	65,2	66,6	66,9	n/a	n/a	n/a

KLP arbeider med å integrere mangfolds- og likestillingsperspektiver i virksomheten og har mål og tiltak på flere områder.

MANGFOLD OG LIKESTILLING

KLP arbeider med å integrere mangfold- og likestillingsperspektiver i virksomheten og har mål og tiltak på flere områder. Vi ønsker kvalifiserte medarbeidere uavhengig av alder, kjønn, funksjonsevne, politisk ståsted, seksuell orientering og etnisk bakgrunn.

FNs bærekraftsmål

Tallene viser hvordan KLP bidrar mot bærekraftsmål 5, likestilling mellom kjønnene. Spesielt bidrar KLP mot delmål 5.1; gjøre slutt på alle former for diskriminering av jenter og kvinner, 5.4; fremme delt ansvar i husholdet og familien, og 5.5; sikre kvinner fullstendig og reell deltakelse og like muligheter til ledende stillinger. Tallene illustrerer også KLPs bidrag mot bærekraftsmål 8.5; innen 2030 oppnå lik lønn for likt arbeid.

Målsetting

- KLPs mål er at kvinners andel av menns lønn skal være 90 prosent innen utgangen av 2018 og 95 prosent innen 2020.
- KLP har et mål om 40 prosent av hvert kjønn totalt blant antall ledere.

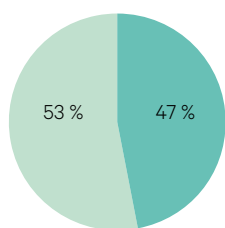
KLP har en tilfredsstillende kjønnsfordeling på ledernivå med fordelingen 41/59 prosent henholdsvis kvinner og menn totalt på alle ledernivåer. Vi har også 50/50 prosent fordeling av kvinner og menn i styret.

Definisjon

KLP definerer ledere på tre ulike nivåer. Ledernivå 1 er konsernledelsen, inkludert konsernsjefen. Ledernivå 2 er de lederne som rapporterer direkte til en konserndirektør (medlem av konsernledelsen). Ledernivå 3 er de lederne som rapporterer til ledere på nivå 2.

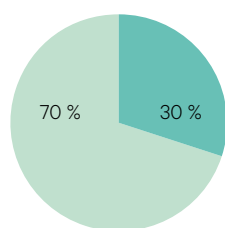
Kvinneres inntekt i forhold til menn er definert på samme måte som gjennomsnittlig lønn per kjønn, og er beregnet ut fra kontraktfestet lønn etter 100 prosent stillingsgrad og ikke korrigert for andel deltid. Årsaken til at kvinners gjennomsnittslønn er lavere enn menns gjennomsnittslønn er at andelen menn i høyt betalte stillinger er høyere. KLP har ikke lønnsforskjeller mellom kjønnene i tilsvarende stillinger.

KJØNNSFORDELING OG LØNN TOTALT BLANT ANSATTE

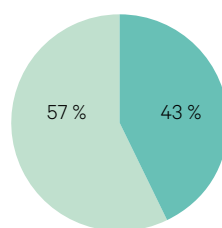

KJØNNSFORDELING OG LØNN

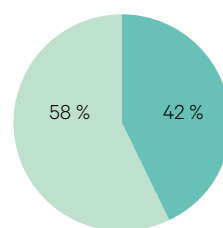
NIVÅ 1

NIVÅ 2

NIVÅ 3

■ Kvinner
■ Menn

50/50%

Kjønnsfordeling
i styret i KLP.

ØKE KUNNSKAP OM PENSJON

	2019	2018	2017	2016	FNs bærekraftsmål	Delmål FNs bærekraftsmål
Antall personlige veiledninger om pensjon	9 220	9 972	9 776	10 263	n/a	n/a
Deltagere på «verdt å vite»-kurs om pensjon	955	177	1 101	n/a	n/a	n/a
Mediesaker om pensjon med talsperson fra KLP	57	53	77	n/a	n/a	n/a

KLP skal være den pensjonseksperter som best ivaretar kundene. Det krever at vi bidrar til å øke kunnskapen om pensjon, slik at våre kunder og medlemmer kan ta gode valg for dagene som kommer. Dette skal vi gjøre blant annet ved å gi god veiledning til den enkelte, og ved å formidle kunnskap om pensjon i media.

ØKE KUNNSKAP OM PENSJON

KLP skal være den pensjonseksperten som best ivaretar kundene. Det krever at vi bidrar til å øke kunnskapen om pensjon, slik at våre kunder og medlemmer kan ta gode valg for dagene som kommer. Dette skal vi blant annet gjøre ved å gi

god veiledning til den enkelte, og ved å formidle kunnskap om pensjon i media.

Definisjon

Verdt å vite-kurs om pensjon er kurs KLP avholder hos våre kunder. Temaene som kurset omhandler er ansattes

pensjonsrettigheter, rapportering til KLP, opplæring i KLPs nettløsninger, og hva som vil skje med offentlig tjenestepensjon i fremtiden. Kursene er et viktig ledd i arbeidet med å øke KLPs kunder sin kunnskap om pensjon. KLP gjennomfører kursene annethvert år.

57

Mediesaker om pensjon med talsperson fra KLP.

9 220

Antall personlige veiledninger om pensjon.

MILJØ

	2019	2018	2017	2016	FNs bærekraftsmål	Delmål FNs bærekraftsmål
Klimagassutslipp fra KLPs egen drift (tCO ₂ e)	989	1 073	1 014	821	12. 13.	n/a
Klimagassutslipp fra KLPs eiendomsportefølje (tCO ₂ e)	9 402	10 613	10 534	10 697	9.	9.4
Antall flyreiser	6 483	6 661	3 107	3 294	12. 13.	n/a
Energiforbruk i KLPs egne kontorlokaler (kWh/m ²)	113	129	130	147	9. 13.	9.4
Energiforbruk i KLPs eiendomsportefølje (kWh/m ²)	190	200	191	197	9.	9.4
Avfallsmengde i KLPs egne kontorlokaler (tonn)	132	132	128	141	11. 12.	11.6, 12.5
Kildesorteringsgrad i KLPs egne kontorlokaler	61 %	64 %	68 %	61 %	11. 12.	11.6, 12.5
Avfallsmengde i KLPs eiendomsportefølje (tonn)	5 553	5 760	5 826	5 279	11. 12.	11.6, 12.5
Kildesorteringsgrad i KLPs eiendomsportefølje	55 %	54 %	55 %	57 %	11. 12.	11.6, 12.5
Vannforbruk i KLPs eiendomsportefølje (mill. liter)	436	442	453	469	6.	6.4
Fornybar energiproduksjon i KLPs eiendomsportefølje (MWh)	403	195	187	182	7. 9.	7.2, 9.4

MILJØ

KLP jobber for å redusere miljøpåvirkningen av egen drift.

FNs bærekraftsmål

Indikatorene viser hvordan KLP bidrar mot flere av FNs bærekraftsmål:

- Mål 6.4 om betydelig bedre utnyttelse av vann i alle sektorer.
- Mål 7.2 om å innen 2030 betydelig øke andelen fornybar energi i verdens samlede energiforbruk.
- Mål 9.4 om å oppgradere infrastruktur og omstille næringslivet til å bli mer bærekraftig, med en mer effektiv bruk av ressurser og miljøvennlige teknologiformer.
- Mål 11.6; innen 2030 redusere negative konsekvenser for miljøet i storbyene, spesielt med hensyn til luftkvalitet og avfallshåndtering.
- Mål 12.5; innen 2030 betydelig redusere avfallsmengden.

Målsetting

- Halvere klimagassutslipp fra egen drift innen 2030, med utgangspunkt i utslippene i 2010.
- Redusere energiforbruket i eiendomsporteføljen til 180 kWh per kvadratmeter.
- Sorteringsgraden på avfall skal i snitt være over 65 prosent og minimum 50 prosent på hver enkelt eiendom i eiendomsporteføljen.

Klimagassutslippene fra egen drift har gått betydelig ned siden 2018. Selv om KLP kontinuerlig arbeider med tiltak for å redusere utslipp er det sannsynlig at deler av reduksjonen skyldes endret metodikk og/eller nye data og store temperaturvariasjoner gjennom året i 2018. Reduksjonen er likevel i tråd med den generelle trenden de siste årene, hvor vi har redusert utslippene betraktelig. Vi ligger godt an til vår målsetning om 50% reduksjon i 2030 og per i dag har vi redusert utslippene med 37% fra 2010-nivå.

Energiforbruket i eiendomsporteføljen er redusert fra 200 til 190 kWh per kvadratmeter, men målsetningen om 180 kWh per kvadratmeter er fortsatt ikke oppnådd.

Målsetningen om 65 prosent sorteringsgrad på avfall i eiendomsporteføljen er ikke oppnådd, men det er en liten positiv utvikling fra 54 prosent i 2018 til 55 prosent i 2019.

Definisjon

Klimagassutslipp

Klimagassutslipp omfatter energiforbruk, transport, avfall og øvrig drift av KLPs egen virksomhet i Oslo, Trondheim og Bergen. Utslippene blir omregnet til tonn CO₂-ekvivalenter i tråd med standard fra the Greenhouse Gas Protocol Initiative.

Klimagassutslippene fra KLPs eiendomsportefølje er basert på samme metodikk som ovenfor, og omfatter energiforbruk, avfall og øvrig drift av eiendommene.

Tidligere år har klimagassutslipp fra KLPs flyreiser blitt utregnet basert på antall kilometer fløyet, og blitt levert fra vårt reisebyrå. I år blir disse utslippene utregnet av samme eksterne konsulent som regner ut KLPs Klimaregnskap. De differensierer mellom kort, medium og lang distanse i tillegg til ulike reiseklasser, og bruker forskjellige utslippsfaktorer avhengig av hvordan type flyreise det er. Tidligere år ble det brukt en lik utslippsfaktor for alle reiser, så utslipps-tallene fra flyreiser vil derfor ikke være direkte sammenlignbare med tidligere år. I år har vi også inkludert en tilleggsfaktor for å ta hensyn til utslipp av andre klimagasser enn karbon, for eksempel nitrogendioksid og vandamp. Dette kalles en RF-faktor («radiativ forcing»), som inkluderer andre utslipp som CO₂-ekvivalenter. Utslippene fra flyreiser vil derfor øke. Tallene for 2017 og 2018 er også oppdatert, og vil derfor avvike fra tall som tidligere er rapportert. Tallet for 2016 inkluderer ikke RF-faktor. Utslipp fra flyreiser er inkludert i tallet for utslipp fra egen drift.

Flyreiser

Antall flyreiser er basert på tall fra vårt reisebyrå. I 2019 gikk vårt reisebyrå

over til å rapportere reiser i antall strekninger, som vil si en enkelt distanse. Tidligere år har flyreisene blitt rapportert som tur-retur reiser som kan bestå av flere strekninger. Antall flyreise i 2018 har blitt oppdatert i henhold til ny metodikk, mens tall for flyreiser tidligere år fortsatt er basert på antall tur-retur reiser og derfor ikke er direkte sammenlignbare.

Energiforbruk i KLPs egne kontorlokaler

Energiforbruket er en vesentlig kilde til KLPs klimagassutslipp. Energiforbruket i KLPs egne kontorlokaler er ikke temperaturkorrigert, men viser faktisk forbruk. Med egne kontorlokaler menes de kontorlokalene KLP-konsernets ansatte jobber i. Energiforbruket er hentet fra vårt energioppfølgingssystem.

Energiforbruket i KLPs egne kontorer gikk ned fra 129 i 2018 til 113 kWh per kvadratmeter i 2019. Dette skyldes i hovedsak økt energiforbruk i 2018 grunnet store temperaturvariasjoner gjennom året. I 2019 var det mindre variasjon, noe som gav mindre behov for oppvarming og kjøling.

Energiforbruk i KLPs eiendomsportefølje

Data som rapporteres er gjennomsnittlig 12 måneders klimakorrigert spesifikk

energibruk for egendriftede bygg.

Med egendriftede bygg menes de eiendommene som KLP eier, har ansvar for drift og vedlikehold, og hvor KLP har muligheten til å iverksette og måle effekten av miljøtiltak. Dette er bygg i Oslo, Trondheim, København og Stockholm. Alle disse byggene har energioppfølgingssystem hvor energi- og vannforbruk registreres og overvåkes. I de aller fleste byggene er leietakers energiforbruk også medtatt, slik at vi har oversikt over totalt energiforbruk på byggene.

Energiforbruk kWh per kvadratmeter pr år for KLPs egendriftede bygg er temperaturkorrigert for å kunne måle effekt av iverksatte energisparingstiltak.

Selskapet har en stor portefølje med bygg, som også endrer seg over tid. De enkelte byggene kan også endre bruksmønster i kortere eller lengre tidsperioder, som for eksempel i forbindelse med leietakerutskiftninger.

Det kan være ulike grunner til at det av og til ikke er mulig å få innhentet korrekte tall, eksempelvis ved feil på målere eller for sent innrapporterte tall fra våre underleverandører. Dette tas høyde for ved at rapporteringen kun

inkluderer KLPs egendriftede bygg og som har sammenliknbare driftsforhold 12 måneder tilbake i tid fra rapporteringstidspunktet. Det betyr imidlertid at byggene KLP rapporterer på varierer noe fra år til år, men vurderingen er at dette likevel vil plukke opp de riktige trendene i selskapets eiendomsmasse.

Avfall

Avfallsmengden i KLPs eiendomsportefølje omfatter KLP Eiendoms egendriftede bygg, unntatt byggene i Stockholm fordi avfallet her ikke veies ved henting.

Kildesorteringsgraden viser hvor stor andel av avfallet som blir sortert. Sortert avfall kan materialgjenvinnes i større grad, og har derfor en mindre negativ miljøpåvirkning enn avfall som ikke sorteres og som blir enten deponert eller energigjenvunnet.

Vannforbruk

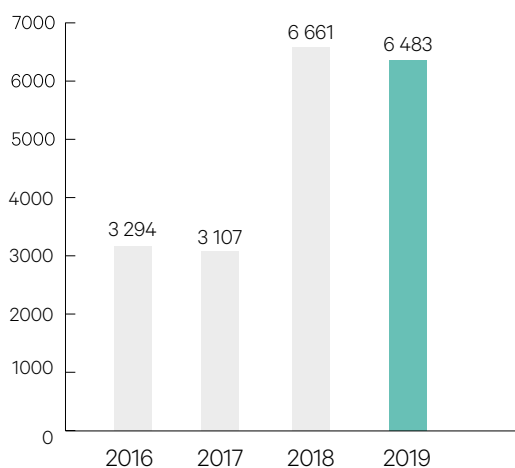
Faktisk vannforbruk i millioner liter i KLPs egendriftede bygg.

Fornybar energiproduksjon i KLPs eiendomsportefølje

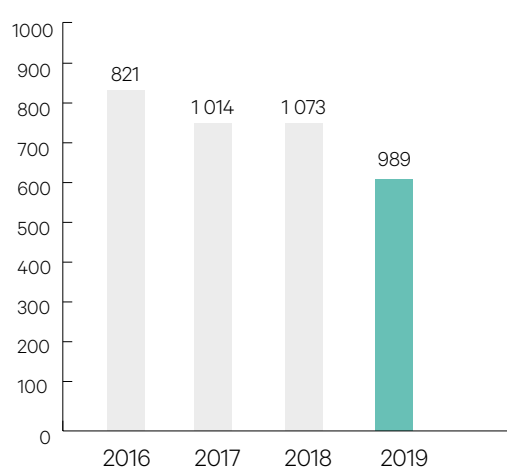
Viser kWh fornybar energi produsert lokalt på KLPs eiendommer.

KLP jobber for å redusere miljøpåvirkningen fra egen drift.

ANTALL FLYREISER

KLIMAGASSUTSLIPP FRA KLPS EGEN DRIFT

SKATT OG INNTEKT PER LAND

	Norge	Sverige	Danmark	Europa for øvrig	FNs bærekraftsmål	Delmål FNs bærekraftsmål
Ansatte - FTE	985	10	12	0	16.	16.4, 16.6
Investeringer i eiendom (mNOK)	1 989	15	3 617	308	16.	16.4, 16.6
Inntekter (mNOK)	105 705	450	313	166	16.	16.4, 16.6
Regnskapsmessig resultat før skatt (mNOK)	2 477	290	321	105	16.	16.4, 16.6
Faktisk betalbar inntektsskatt for regnskapsåret (mNOK)	0	10,6	19,5	0,1	16.	16.4, 16.6

Et ansvarlig næringsliv er åpen om sin skattepraksis. Derfor rapporterer KLP i et land for land-format om skatt hvor vi har virksomhet.

MELDINGER TIL MYNDIGHETER OG TILSYN

	2019	2018	2017	2016	FNs bærekraftsmål	Delmål FNs bærekraftsmål
Meldinger til myndighetene om mistenkelige transaksjoner etter hvitvaskingsloven eller sanksjonsregelverket	3	1	1	n/a	16.	16.4, 16.6
Personvernbrudd som er rapportert til Datatilsynet	21	39	26	n/a	16.	16.6

Finansinstitusjoner plikter å melde fra til myndigheter og tilsyn på viktige områder som hvitvasking og personvern. Dette er sentralt for finansnæringens samfunnsansvar, og KLP ønsker å tydeliggjøre dette ved å rapportere om våre meldinger.

SKATT OG INNTEKT PER LAND

Et ansvarlig næringsliv er åpen om sin skattepraksis. Derfor rapporterer KLP i et land for land-format om skatt hvor vi har virksomhet.

FNs bærekraftsmål

Indikatorene viser hvordan KLP bidrar mot flere av FNs bærekraftsmål 16 fred og rettferdighet, spesielt delmål 6.4; Innen 2030 oppnå en betydelig reduksjon av ulovlige finans- og våpenstrømmer og 16.5; Oppnå en betydelig reduksjon i alle former for korrupsjon og bestikkelser.

Målsetting

Målsetting er ikke definert eller relevant.

Definisjon

KLP rapporterer skatt og inntekt fordelt på de land hvor KLP driver virksomhet

med bestemmende innflytelse. Dette innebærer at skatt og inntekt fra investeringer i utenlandske verdipapirer rapporteres i landfordelingen som norske, med mindre KLP har bestemmende innflytelse over investeringen slik at det foreligger et konsernforhold. I beløpet inngår KLP sin kildeskatt i fondsinvesteringer. I praksis handler KLPs virksomhet i utlandet om investeringer i eiendom.

Med skatt menes her inntektsskatt. Skatt i form av avgifter inngår ikke i de rapporterte tallene.

MELDINGER TIL MYNDIGHETER OG TILSYN

Finansinstitusjoner plikter å melde fra til myndigheter og tilsyn på viktige områder som hvitvasking og person-

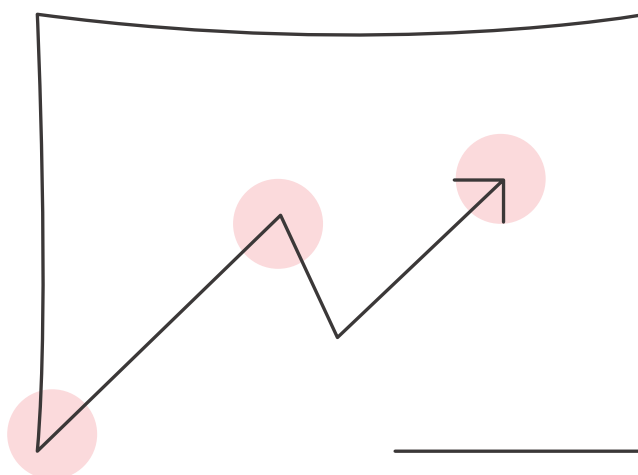
vern. Dette er sentralt for finansnæringens samfunnsansvar, og KLP ønsker å tydeliggjøre dette ved å rapportere om våre meldinger.

FNs bærekraftsmål

Viser et eksempel på hvordan KLP bidrar mot FNs bærekraftsmål 16.4; innen 2030 oppnå en betydelig reduksjon i ulovlige finansstrømmer, samt 16.6; utvikle velfungerende, ansvarlige og åpne institusjoner.

Målsetting

Målsetting er ikke definert eller relevant.

STRATEGISK MÅL

Øke investeringer som fremmer en bærekraftig utvikling og støtter opp om våre finansielle mål

ØKE KLIMAVENNLIGE INVESTERINGER

	2019	2018	2017	2016	FNs bærekraftsmål	Delmål FNs bærekraftsmål
Fornybar energi i Norge (mNOK)	23 258	23 013	22 282	22 034	7.	7.2
Fornybar energi i Europa og USA (mNOK)	3 127	1 644	1 088	652	7.	7.2
Fornybar energi i utviklingsland (mNOK)	725	483	381	257	7, 9, 17.	7.1, 7.2, 9.a, 17.3
Utlån til kraft, vann, avløp og renovasjon (mNOK)	2 841	2 588	3 173	n/a	n/a	n/a
Internasjonale kraftselskaper (mNOK)	2 434	2 405	n/a	n/a	7.	n/a
Miljøbygg i eiendomsporteføljen (mNOK)	14 197	11 985	10 115	n/a	9.	9.4
Grønne obligasjoner (mNOK)	890	792	735	593	n/a	n/a
Andre klimavennlige investeringer (mNOK)	295	124	n/a	n/a	n/a	n/a
Totalt (mNOK)	47 768	43 033	37 774	23 536		
Som andel av KLPs forvaltningskapital	8 %	8 %	7 %	n/a	n/a	n/a
Fossil energi (markedsverdi mNOK)	10 823	10 443	11 215	9 693	7.	7.1, 7.2
Fossil energi (andel av porteføljens markedsverdi mNOK)	2 %	2 %	2 %	2 %	7.	7.1, 7.2
Fornybar energi (markedsverdi mNOK)	29 748	27 727	23 751	22 943	7.	7.1, 7.2
Fornybar energi (andel av porteføljens markedsverdi mNOK)	5 %	5 %	4 %	5 %	7.	7.1, 7.2
Miljøbygg i eiendomsporteføljen (antall kvadratmeter)	319 957	283 980	236 678	n/a	9.	9.4
Miljøbygg i eiendomsporteføljen (andel av porteføljen i kvadratmeter)	18 %	16 %	14 %	n/a	9.	9.4
Miljøbygg i eiendomsporteføljen (verdi mNOK)	14 197	11 985	10 115	n/a	9.	9.4
Miljøbygg i eiendomsporteføljen (andel av porteføljens markedsverdi mNOK)	19 %	18 %	16 %	n/a	9.	9.4

KLPs investeringer fremmer mange ulike dimensjoner ved en bærekraftig utvikling, men gitt KLPs fokus på klimaendringer satser vi særlig på klimavennlige investeringer. KLP ønsker å styre kapitalen i en klimavennlig retning ved å sette konkrete mål for utvalgte investeringer.

ØKE KLIMAVENNLIGE INVESTERINGER

KLPs investeringer fremmer mange ulike dimensjoner ved en bærekraftig utvikling, men gitt KLPs fokus på klimaindringer satser vi særlig på klimavennlige investeringer. KLP ønsker å styre kapitalen i en klimavennlig retning ved å sette konkrete mål for utvalgte investeringer.

FNs bærekraftsmål

Indikatorene viser hvordan KLP bidrar mot flere av FNs bærekraftsmål:

- Mål 7, ren energi, derunder delmål 7.1; innen 2030 sikre allmenn tilgang til pålitelige og moderne energikilder, og 7.2; innen 2030 betydelig øke andelen fornybar energi i verdens samlede energiforbruk.
- Mål 9, innovasjon og infrastruktur, spesielt delmål 9.a; legge til rette for en bærekraftig og robust utvikling av infrastrukturen i utviklingsland ved å øke den finansielle, teknologiske og faglige bistanden, og 9.4; innen 2030 oppgradere infrastruktur og omstille næringslivet til å bli mer bærekraftig, med en mer effektiv bruk av ressurser og miljøvennlige teknologiformer.
- Mål 17.3; mobilisere ytterligere finansielle ressurser til utviklingslandene fra flere kilder.

Målsetting

Øke KLPs klimavennlige investeringer med 6 milliarder kroner per år.

I 2019 ble det investert 6,2 milliarder i klimavennlige investeringer.

Definisjon

Det er markedsværdien av investeringene, i millioner kroner, som oppgis.

Fornybar energi

Fornybar energi i Norge er aksje- og

obligasjonsinvesteringer i norske kraft- og nettselskaper. Kraftselskapene er klassifisert som el-produsenter fra vannkraft, vindkraft eller biobrensel.

Fornybar energi internasjonalt er investeringer i nye prosjekter innen fornybar energi. Dette er både egenkapitalinvesteringer og prosjektfinansiering. Investeringene gjøres enten gjennom eksterne fondsforvaltere spesialisert på energi eller andre samarbeidspartnere.

Fornybar energi i utviklingsland er investeringer i nye prosjekter innen fornybar energi. Investeringene gjøres dels som direkteinvesteringer i samarbeid med Norfund, dels som fondsinvesteringer gjennom fondsforvalteren Climate Investor One. Investeringene er en del av KLPs portefølje for utviklingsinvesteringer, som er ett av virkemidlene i Retningslinje for KLP som ansvarlig investor. Formålet er å oppnå både finansiell avkastning og samfunnsmessig gevinst. Investeringene baseres på kommersielle risiko- og avkastningsvurderinger, men vektlegger også effekten på samfunns- og miljømessige parametere.

Utlån til kraft; vann, avløp og renovasjon

Dette er utlån til offentlig virksomhet, selskaper og prosjekter i Norge innen kraftsektoren, samt innen vann, avløp og renovasjon.

Internasjonale kraftselskaper

Investeringer i internasjonale kraftselskaper utgjør børsnoterte kraftselskaper internasjonalt som i all hovedsak genererer elektrisitet fra fornybare kilder.

Miljøbygg

Markedsværdien av miljøbygg i KLPs eiendomsportefølje. Miljøbygg er definert

som bygg med særskilte miljøkvaliteter. Dette innebærer eksempelvis at bygget er BREEAM sertifisert med minimum oppnådd karakter very good, at det har energiklasse B eller bedre, at det produserer egen energi gjennom solcellepaneler, eller at bygget har vunnet en norsk eiendomspris hvor miljø er en viktig måleparameter. Det er gjort en totalvurdering, og byggene som er klassifisert som miljøbygg oppfyller ett eller flere av disse kriteriene.

Grønne obligasjoner

Markedsværdien omfatter obligasjoner som er klassifisert som grønne, og som ikke allerede er medregnet i KLPs investeringer i fornybar energi i Norge ovenfor.

Andre klimavennlige investeringer

Klimavennlige investeringer som ikke faller inn under en av hovedkategoriene over plasseres her. Eksempelvis har KLP gitt utlån til el-ferger og investert i et fond som investerer i skogeiendommer.

Andel av totalporteføljen

Andelen er beregnet som investeringenes andel av KLPs kollektivportefølje.

Investeringer i børsnoterte selskaper som KLP investerer i gjennom vår indeksforvaltning eller globale obligasjonsporteføljer er holdt utenfor denne definisjonen av klimavennlige investeringer, med unntak av grønne obligasjoner og et par internasjonale kraftselskaper.

Fossil energi

Tallet er markedsværdien av KLPs investeringer i selskaper klassifisert som olje- og gasselskaper, herunder eksempelvis letevirksomhet, produksjon og raffinaderi. Transport- og oljeservice-selskaper er ikke inkludert.

19%

Miljøbygg som andel av eiendomsporteføljen (markedsverdi mNOK).

5%

Fornybar energi som andel av porteføljen.

2%

Fossil energi som andel av porteføljen.

NY KAPASITET FORNYBAR ENERGI

	2019	2018	2017	2016	FNs bærekraftsmål	Delmål FNs bærekraftsmål
Antall ferdigstilte fornybar energi-prosjekter	14	8	5	n/a	7.	7.1, 7.2
Ny kapasitet fornybar energi tilført markedet (MWh)	1 918	945	574	n/a	7.	7.1, 7.2
Antall innbyggerses strømbehov dekket av den nye kapasiteten	6 989 649	6 255 616	642 830	n/a	7.	7.1, 7.2
Unngåtte CO2-utslipp som følge av den nye kapasiteten (tonn)	1 987 160	949 036	780 786	n/a	7.13.	7.1, 7.2

KLP har en målsetting om å investere i nye fornybar energi-prosjekter for å øke produksjonskapasiteten.

NYE KRAFTPARKER BYGGET MED HJELP AV KLP-KAPITAL

SØR-AMERIKA

2 solparker
85 megawatt
242 805 personers strømforbruk

AFRIKA

5 solparker
1 vindpark
864 megawatt
6 395 444 personers strømforbruk

EUROPA

1 vindpark
2 bioenergianlegg
469 megawatt
240 000 personers strømforbruk

NORD-AMERIKA

3 vindparker
500 megawatt
111 400 personers strømforbruk

NY KAPASITET FORNYBAR ENERGI

KLP har en målsetting om å investere i nye fornybar energi-prosjekter for å øke produksjonskapasiteten.

FNs bærekraftsmål

Indikatorene viser hvordan KLP bidrar mot flere av FNs bærekraftsmål 7, ren energi, derunder delmål 7.1; innen 2030 sikre allmenn tilgang til pålitelige og moderne energikilder, og 7.2; innen 2030 betydelig øke andelen fornybar energi i verdens samlede energiforbruk.

Målsetting

Kontinuerlig økning i antall prosjekter og installert kapasitet.

Definisjon

Antall ferdigstilte prosjekter, og deres samlede installerte kapasitet, er akkumulert siden investeringenes oppstart (henholdsvis 2013 for porteføljen for utviklingsland og 2015 for Europa og Nord-Amerika). Tallene viser til prosjektene som helhet; KLPs eierandel er ikke hensyntatt.

Antall innbyggeres strømbehov dekket av den nye kapasiteten

Fornybar energi-prosjektene som KLP har investert i produserer elektrisitet tilsvarende så mange innbyggeres strømbehov i landene hvor kraftparkene er i drift. Beregningen er basert på gjennomsnittlig kapasitet for de respektive teknologiene hentet fra FNs klimapanel,

og gjennomsnittlig strømforbruk per capita i det aktuelle landet hentet fra Verdensbankens statistikkdatabase. Tallene for Rwanda er basert på data fra worlddata.org og CIA factbook.

Unngåtte CO2-utslipp som følge av den nye kapasiteten

De teoretiske unngåtte utslippene hvis den samme mengde elektrisitet heller ville blitt produsert av den landsgjennomsnittlige elektrisitetsproduksjonen. Tallene er hentet fra det internasjonale energibyrået (IEA). For Rwanda er tallene basert på myndighetenes egenrapportering til FNs klimakonvensjon, og avstemt opp mot African Carbon Forum. Dette gir et konservativt anslag på unngåtte CO2-utslipp.

ANTALL INNBYGGERES STRØMBEHOV DEKKET AV NY KAPASITET FORNYBAR ENERGI = 6 989 649

En person = 62 550 mennesker

UNNGÅTTE CO2-UTSLIPP

1.987.160 tonn

Som følge av ny kapasitet på fornybar energi.

KARBONMÅLING AV INVESTERINGER

	2019	2018	2017	2016	FNs bærekraftsmål	Delmål FNs bærekraftsmål
Vektet gjennomsnittlig karbonintensitet noterte verdipapirer (tCO ₂ e / mNOK)	16	24,1	31,6	29,5	13.	n/a
Karbonintensitet noterte aksjer (tCO ₂ e/mNOK inntekter)	21	27,1	26,7	27,3	13.	n/a
Karbonavtrykk noterte aksjer (tCO ₂ e/mNOK investert)	15	16,4	16,5	19,6	13.	n/a

FINANS I UTVIKLINGSLAND

	2019	2018	2017	2016	FNs bærekraftsmål	Delmål FNs bærekraftsmål
Bank og finans i utviklingsland (mNOK)	713	570	530	421	8. 17.	8.3, 8.10, 17.3
Låntakere i utviklingsland gjennom Nordisk mikrofinansinitiativ (antall i millioner)	8,9	8,1	6,6	6,0	8. 1.	8.3, 8.10, 14
Kjønnsfordeling blant låntakere (kvinner/menn)	94/6 %	95/5 %	95/5 %	95/5 %	1. 5.	1.4, 5.a
Fordeling bygd/by blant låntakere	73/27 %	77/23 %	71/29 %	68/32 %	1.	1.4

SÅKORNINVESTINGER

	2019	2018	2017	2016	FNs bærekraftsmål	Delmål FNs bærekraftsmål
Såcorninvesteringer i Norge (mNOK)	8	4	n/a	n/a	8.	

Underutviklede finansinstitusjoner og manglende tilgang på finansielle tjenester så som sparing, lån og forsikring for befolkningen er til hinder for fattigdomsreduksjon i utviklingsland. KLP ønsker gjennom sine investeringer i finans i utviklingsland å bidra til økonomisk vekst og bedre levekår.

KARBONMÅLING AV INVESTERINGER

For å øke bevisstheten om investeringenes klimapåvirkning og synliggjøre utvikling over tid, måler og rapporterer KLP investeringenes karbonavtrykk og -intensitet.

FNs bærekraftsmål

Indikatorene viser hvordan KLP bidrar mot FNs bærekraftsmål 13, stoppe klimaendringene.

Målsetting

Ikke definert. KLP bruker ikke karbonmålingene som styringsparameter eller som beslutningsgrunnlag, men indikatorene lar oss hente ut informasjon om og følge utviklingen i porteføljene over tid.

I 2019 solgte KLP seg ut av både kull og oljesand, noe som har bidratt til å redusere karbonintensiteten og karbonavtrykket til KLPs aksjeportefølje.

Tidligere år har tallene for karbonmåling av investeringene blitt levert fra et eksternt analyseselskap. I 2019 utarbeidet KLP disse tallene selv. Selv om KLP har basert seg på samme metode for utregning kan det ha vært ulikheter eller justeringer i metode fra tidligere år, noe som kan ha bidratt til deler av reduksjonen.

Definisjon

Vektet gjennomsnittlig karbonintensitet viser aksje- og obligasjonsporteføljenes eksponering mot karbonintensive selskaper. Da metoden henviser til eksponering, ikke eierskap, måles ikke porteføljenes påvirkning på klimaendringer. Tidligere år har indikatoren kun inkludert aksjeporteføljen, og ikke obligasjoner. Tallene er derfor ikke direkte sammenlignbare.

Karbonintensiteten viser karboneffektiviteten til KLPs investeringer i noterte aksjer. Metoden kartlegger selskapene i KLPs aksjeportefølje sine CO₂-utslipp relativt til deres inntjening for å måle den samlede karboneffektiviteten i aksjeporteføljen.

Beregningen av KLP-fondenes karbonavtrykk er basert på data levert av et analyseselskap spesialisert på dette.

Data er hentet fra selskapenes egenrapportering (eksempelvis årsrapporter eller rapportering til CDP). Utslipps-tallene gjelder siste rapporterte og analyserte regnskapsår. For selskaper som ikke har rapportert utslipp, blir utslippene estimert av analyseselskapet.

I 2019 byttet KLP analyseselskap og får nå levert data fra et annet selskap. Dette kan gi utslag på tallene.

KLP rapporterer på indikatorene vektet gjennomsnittlig karbonintensitet, karbonavtrykk og karbonintensitet fordi dette samlet gir et godt totalbilde av investeringenes påvirkning på karbonutslipp og karbonrisiko.

FINANS I UTVIKLINGSLAND

Underutviklede finansinstitusjoner og manglende tilgang på finansielle tjenester så som sparing, lån og forsikring for befolkningen er til hinder for fattigdomsreduksjon i utviklingsland. KLP ønsker gjennom sine investeringer i finans i utviklingsland å bidra til økonomisk vekst og bedre levekår.

FNs bærekraftsmål

Indikatorene viser hvordan KLP bidrar mot flere av FNs bærekraftsmål:

- Mål 1.4; innen 2030 sikre at alle kvinner og menn, særlig fattige og sårbare personer, har lik rett til økonomiske ressurser, egnet teknologi og finansielle tjenester herunder mikrofinansiering.
- Mål 5.a; Iverksette reformer for å gi kvinner lik rett til økonomiske ressurser samt tilgang til eierskap til og kontroll over jord og annen form for eiendom, finansielle tjenester, arv og naturressurser.
- Mål 8.10: styrke nasjonale finansinstitusjoners evne til å stimulere til og utvide tilgangen til bank- og forsikringstjenester samt finansielle tjenester for alle.
- Mål 17.3; mobilisere ytterligere finansielle ressurser til utviklingslandene fra flere kilder.

Målsetting

Ikke definert.

Definisjon

Investeringer i bank og finans i utviklingsland er KLPs investeringer i Norsk mikrofinansinitiativ (NMI) og NorFinance. NorFinance er et investeringselskap KLP eier sammen med blant andre Norfund. Investeringene gjøres som en del av KLPs portefølje for utviklingsinvesteringer, som er ett av virkemidlene i Retningslinje for KLP som ansvarlig investor. Formålet er å oppnå både finansiell avkastning og samfunnsmessig gevinst.

Låntakere i utviklingsland gjennom Nordisk mikrofinansinitiativ (NMI) er aktive låntakere gjennom de mikrofinansinstitusjoner hvor NMI har investert. Antallet gjelder mikrofinansinstitusjonene som helhet; NMIs eierandel i den aktuelle mikrofinansinstitusjonen er ikke hensyntatt.

SÅKORNINVESTERINGER

KLP ønsker å bidra til at gode ideer kan forfølges lokalt og skape arbeidsplasser i Norge. Ved å investere i nyskaping håper vi at KLP kan bidra til at nye virksomheter og nye arbeidsplasser skapes.

FNs bærekraftsmål

Indikatorene støtter blant annet opp om FNs bærekraftsmål 8, anstendig arbeid og økonomisk vekst, spesielt delmål 8.3; støtte produktiv virksomhet, opprettelse av anstendige arbeidsplasser, entreprenørskap, kreativitet og innovasjon, og stimulere til formalisering av og vekst i antallet svært små, små og mellomstore bedrifter, blant annet ved å sørge for tilgang til finansielle tjenester.

Målsetting

Ikke definert.

Definisjon

Investeringer i såkornfond. KLP etablerte i 2018 en portefølje med investeringer i såkornfond knyttet til forskningsmiljøer i Norge. KLP har ved utgangen av 2019 inngått avtale med fire såkornfond. Vi rapporterer her på markedsverdien av gjennomførte investeringer.

STRATEGISK MÅL

Påvirke selskaper og bransjer til mer bærekraftig drift

SOM INVESTOR

	2019	2018	2017	2016	FNs bærekraftsmål	Delmål FNs bærekraftsmål
Selskaper utelukket fra investeringene	534	189	174	162	Alle	3.a, 8.7, 12.6, 16.2, 16.4, 16.5
Selskaper som er re-inkludert i investeringene	13	2	5	1	Alle	n/a
Generalforsamlinger i norske selskap hvor KLP har stemt (antall/andel)	102 (97 %)	106 (98 %)	115 (97 %)	111 (96 %)	n/a	n/a
Generalforsamlinger i utenlandske selskaper hvor KLP har stemt (antall/andel)	7512 (97 %)	6408 (97 %)	2617 (91 %)	2627 (90 %)	n/a	n/a
Generalforsamlingssaker hvor KLP har stemt imot ledelsens anbefalinger	18 %	18 %	11 %	10 %	n/a	n/a
Selskaper KLP har hatt direkte dialog med	191	103	192	138	Alle	3.a, 8.7, 12.6, 16.2, 16.4, 16.5,
Selskaper KLP har hatt dialog med via tjenesteleverandører	93	108	124	169	Alle	3.a, 8.7, 12.6, 16.2, 16.4, 16.5,

KLP er en engasjert investor og eier som søker å påvirke både enkelt-selskaper, bransjer og markeder.

PÅVIRKE SELSKAPER OG BRANSJER TIL MER BÆREKRAFTIG DRIFT

KLP er en engasjert investor og eier som søker å påvirke både enkeltelskaper, bransjer og markeder.

FNs bærekraftsmål

Som en ansvarlig investor og eier har KLP dialog med selskaper om mange temaer relatert til FNs bærekraftsmål. KLPs utelukkelseskriterier er også i samsvar med bærekraftsmålene.

Noen eksempler:

- Mål 3.a; styrke gjennomføringen av Verdens helseorganisasjons rammekonvensjon om forebygging av tobakksskader i alle land.
- Mål 8.7; treffe umiddelbare og effektive tiltak for å avskaffe tvangsarbeid, få slutt på moderne slaveri og menneskehandel og sikre at de verste formene for barnearbeid forbys og avskaffes.
- Mål 12.6; stimulere selskaper til å innføre bærekraftige arbeidsmetoder og integrere informasjon om bærekraft i sine rapporteringsrutiner.
- 16.2; Stanse overgrep, utnyttning, menneskehandel og alle former for vold mot og tortur av barn, 16.4;

Innen 2030 oppnå en betydelig reduksjon av ulovlige finans- og våpenstrømmer og 16.5; Oppnå en betydelig reduksjon i alle former for korrupsjon og bestikkelser.

Målsetting

- KLP har som mål å stemme på 75 prosent av generalforsamlingene internasjonalt, og 90 prosent av generalforsamlingene i Norge.
- KLP hadde som mål å følge opp 240 selskaper i 2019.

Vi har stemt ved 98% av generalforsamlingene i Norske selskaper og på 97% av generalforsamlingene i utenlandske selskaper. Vi har derfor oppnådd målsetningene våre med god margin.

Vi har hatt dialog med totalt 284 selskaper, både direkte og gjennom tjenesteleverandører, i 2019.

Definisjon

Antall utelukkelse viser til totalt antall selskaper KLP har ekskludert fra investeringene på grunn av brudd på Retningslinje for KLP som ansvarlig investor ved utgangen av året.

Antall reinkluderte selskaper er selskaper hvor utelukkelsen har blitt opphevet i løpet av året.

I 2019 endret KLP operasjonaliseringen av KLP-listen, som inneholder ekskluderte og re-inkluderte selskaper. Hvis et selskap blir ekskludert vil listen nå oppdateres automatisk basert på et sett med regler. Den nye operasjonaliseringen tar også hensyn til selskapsstrukturen, og om det ekskluderte selskapet er et datter- eller morselskap.

Antall selskaper KLP har hatt dialog med viser til selskaper som KLP har vært i kontakt med under året angående sosiale, miljø-, eller styringsmessige temaer – henholdsvis KLP direkte og via en tjenesteleverandør KLP benytter for dette formålet. KLPs og tjenesteleverandørens oppfølging varierer i omfang, tema og tidsperspektiv. Dette er en form for eierskapsutøvelse der KLP engasjerer i en dialog med selskaper for å avklare hvordan de håndterer samfunnsansvarsutfordringer samt kommuniserer KLPs forventninger som investor og eier.

102

Generalforsamlinger i norske selskaper hvor KLP har stemt.

18 %

Generalforsamlingsaker hvor KLP har stemt imot ledelsens anbefalinger.

STRATEGISK MÅL

Utvikle produkter og tjenester som bidrar til positiv samfunns-utvikling

SAMARBEID MED VÅRE KUNDER

	2019	2018	2017	2016	FNs bærekraftsmål	Delmål FNs bærekraftsmål
Prosjekter om helsefremmende arbeid hos kunder	37	25	12	27	3.	n/a
Gjennomførte kurs om helsefremmende arbeidsplasser	103	145	100	106	3.	n/a
Gjennomførte kurs om skadeforebygging	20	81	45	107	11.	11.5
Deltakere på kurs om skadeforebygging	738	2 812	1 600	2 000	11.	11.5

UTLÅNSVIRKSOMHET

	2019	2018	2017	2016	FNs bærekraftsmål	Delmål FNs bærekraftsmål
Utlån til vei og transport (mNOK)	8 812	8 543	9 411	n/a	n/a	n/a
Utlån til offentlig eiendom (mNOK)	4 987	4 798	4 060	n/a	n/a	n/a
Utlån til offentlig sektor og virksomheter (mNOK)	56 434	51 425	45 087	n/a	n/a	n/a

KLP ønsker å utvikle produkter og tjenester med tilknytning til vår kjernevirksomhet, som svarer på noen av de bærekraftsutfordringer våre kunder og eiere har, og som kommer samfunnet som helhet til gode.

UTVIKLE PRODUKTER OG TJENESTER SOM BIDRAR TIL POSITIV SAMFUNNSUTVIKLING

KLP ønsker å utvikle produkter og tjenester med tilknytning til vår kjernevirksomhet, som svarer på noen av de bærekraftsutfordringer våre kunder og eiere har, og som kommer samfunnet som helhet til gode.

FNs bærekraftsmål

Tallene viser hvordan KLP bidrar til bærekraftsmål 11, bærekraftige byer og samfunn, spesielt delmål, 11.5; innen 2030 oppnå en betydelig reduksjon i antall dødsfall og antall personer som rammes av katastrofer, herunder vannrelaterte katastrofer. Videre støtter dette opp om FNs bærekraftsmål 3, god helse.

Målsetting

- Gjennomføre 50 kurs om skadeforebygging.
- Støtte 28 prosjekter om helsefremmende arbeidsplasser.

I 2019 har vi gjennomført 20 kurs om skadeforebygging. Dette er en nedgang fra 2018 som skyldes endret fokus fra KLP. Vår erfaring fra de siste to årene er

at vi oppnår bedre resultater når vi gjennomfører lokale kurs. Selv om dette innebærer færre deltagere og kurslar det oss spisse budskapet til dem vi mener trenger det mest.

Vi har i år støttet 37 prosjekter om helsefremmende arbeidsplasser.

Definisjon

Andel kommunekunder som bruker IK-Bbygg eller tilsvarende verktøy for å arbeide skadeforebyggende. IK-bygg er en online plattform for å kartlegge et bygg sin tilstand og skaderisiko i forhold til HMS. Å øke andelen brukere av slike systemer vi ha en skadeforebyggende effekt.

Kurs om skadeforebygging er kurs hvor KLP skadeforsikring gir opplæring i brannsikkerhet. KLP skadeforsikring har samarbeidet med Norsk Brannbefals landsforbund om utformingen og gjennomføringen av kursene. I tillegg samarbeider KLP skadeforsikring med KLPs HMS-opplæringsavdeling og kursene kan derfor også inneholde opplæring om for eksempel HMS risiko-kartlegging. Kursene fungerer skadeforebyggende.

UTLÅNSVIRKSOMHET

KLPs utlånsvirksomhet retter seg i stor grad mot norske kommuner og fylkeskommuner og annen offentlig virksomhet. Lånene benyttes til formål som bidrar til å redusere nasjonale klimagassutslipp, og som kommer samfunnet som helhet til gode.

FNs bærekraftsmål

Indikatorene støtter opp om FNs bærekraftsmål 9, innovasjon og infrastruktur spesielt delmål 9.1; utvikle pålitelig, bærekraftig og solid infrastruktur av høy kvalitet, herunder regional og grensekryssende infrastruktur.

Målsetting

Øke utlån til denne typen formål.

Definisjon

Utlån til offentlig eiendom er utlån til eksempelvis skolebygg, rådhus og andre kommunale bygg. Utlån til offentlig sektor og virksomheter er finansiering av ulike typer investeringer i kommuner og fylkeskommuner som for eksempel barnehager, sykehjem, skoler o.l.

SKADEFØREBYGGING

738

Deltakere på kurs i 2019

HMS-ARBEID HOS KUNDER

103

Gjennomførte kurs om helsefremmende arbeidsplasser.

Til styret i Kommunal Landspensjonskasse Gjensidige Forsikringsselskap

Uavhengig uttalelse om Kommunal Landspensjonskasse Gjensidige Forsikringsselskaps rapportering om bærekraft

Vi har kontrollert Kommunal Landspensjonskasse Gjensidige Forsikringsselskaps (KLP) nøkkeltall for bærekraft (rapportering om bærekraft) per 19. mars 2020.

Nøkkeltall for bærekraft er tabeller som viser indikatorer for bærekraft som KLP måler og følger opp. Tabellene er tilgjengelige og inngår i KLPs årsrapport for 2019, nærmere bestemt i kapittelet *Bærekraftsregnskap*. KLP har utarbeidet nøkkeltallene og forklart hvordan de måles i notene til tabellene (kriterier). Vi har kontrollert grunnlaget for målingene og har etterberegnet målingene.

Ledelsens ansvar

Ledelsen er ansvarlig for KLPs rapportering om bærekraft og for at nøkkeltall for bærekraft er utarbeidet i overensstemmelse med definisjonene som fremgår av noter og tekst i *Bærekraftsregnskap*. Ansvaret omfatter å utforme, implementere og vedlikeholde en intern kontroll som ivaretar KLPs rapportering om bærekraft.

Vår uavhengighet og kvalitetskontroll

Vi er uavhengige av selskapet i overensstemmelse med lov og forskrift og *Code of Ethics for Professional Accountants* (IESBA Code) og med de etiske kravene som er relevante for vårt oppdrag, og vi har oppfylt våre etiske forpliktelser i samsvar med disse kravene og IESBA Code. Vi anvender *ISQC 1 [NORSK] – Kvalitetskontroll for revisjonsfirmaer som utfører revisjon og forenklet revisorkontroll av regnskaper samt andre attestasjonsoppdrag og beslektede tjenester* og opprettholder et omfattende system for kvalitetskontroll inkludert dokumenterte retningslinjer og prosedyrer vedrørende etterlevelse av etiske krav, faglige standarder og gjeldende lovmessige og regulatoriske krav.

Revisors oppgaver og plikter

Vår oppgave er å gi uttrykk for en mening om KLPs rapportering om bærekraft basert på vår kontroll. Vi har foretatt våre kontroller og avgir vår uttalelse i samsvar med standard for attestasjonsoppdrag "ISAE 3000 Attestasjonsoppdrag som ikke er revisjon eller forenklet revisorkontroll av historisk finansiell informasjon".

Vårt arbeid innebærer utførelse av handlinger for å innhente bevis for at KLPs nøkkeltall for bærekraft er utarbeidet i overensstemmelse med kriteriene for rapportering og måling som er forklart i tilknytning til hver enkelt tabell. De valgte handlingene avhenger av vårt skjønn, herunder vurderinger av risikoene for at bærekraft rapporteringen inneholder vesentlig feilinformasjon, enten det skyldes misligheter eller feil. Ved en slik risikovurdering tar vi hensyn til den interne kontrollen som er relevant for utarbeidelsen av nøkkeltallene. Formålet er å utforme kontrollhandlinger som er hensiktsmessige etter omstendighetene, men ikke å gi uttrykk for en mening om effektiviteten av den interne kontrollen. Vår kontroll omfatter også en vurdering av om de anvendte kriteriene er hensiktsmessige og en vurdering av den samlede presentasjonen av KLPs rapportering om bærekraft.

PricewaterhouseCoopers AS, Postboks 748 Sentrum, NO-0106 Oslo

T: 02316, org. no.: 987 009 713 MVA, www.pwc.no

Statsautoriserte revisorer, medlemmer av Den norske Revisorforening og autorisert regnskapsførerselskap

Våre kontroller har omfattet blant annet møter med nøkkelsatte innenfor de vesentlige områdene, herunder ansvarlige investeringer, eiendomsforvaltning, bank, HR og compliance, for å vurdere internkontroll og rutiner knyttet til rapportering av nøkkeltall for bærekraft; innsamling og gjennomgang av relevant informasjon som støtter fremstillingen av nøkkeltall for bærekraft; vurdering av fullstendighet og nøyaktighet i de presenterte nøkkeltall for bærekraft; og kontrollberegninger av nøkkeltall for bærekraft basert på en vurdering av risiko for feil i sammenstillingen av nøkkeltallene.

Etter vår mening er innhentet bevis tilstrekkelig og hensiktsmessig som grunnlag for vår konklusjon.

Konklusjon

Etter vår mening er nøkkeltall for bærekraft i det alt vesentlige utarbeidet, målt og rapportert i overensstemmelse med definisjonene og forklaringene i tilknytning til hver enkelt tabell.

Oslo, 19. mars 2020

PricewaterhouseCoopers AS

Eli Moe-Helgesen
Statsautorisert revisor

(2)

Foto: Vidar Stenseth
Ansatt i KLP

ÅRSRAPPORT 2019

Kommunal Landspensjonskasse Årsregnskap

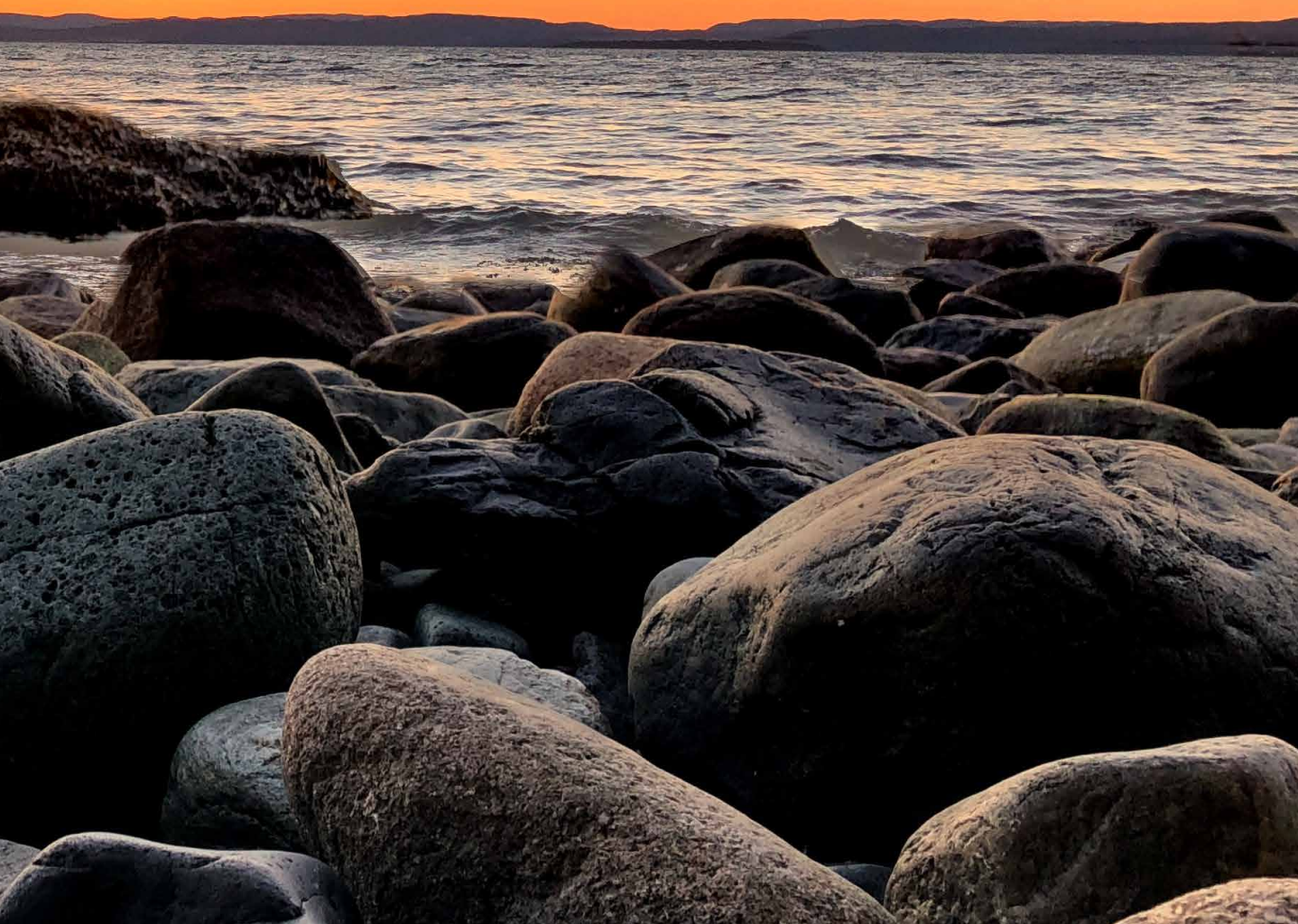

Foto: Anders Eidsnes
Ansatt i KLP

Innhold

KOMMUNAL LANDSPENSJONSKASSE ÅRSREGNSKAP

RESULTATREGNSKAP	157
BALANSE	159
EGENKAPITALOPPSTILLING	163
KONTANTSTRØMOPPSTILLING	164
NOTER TIL REGNSKAPET	
Note 1 Generell informasjon	165
Note 2 Sammendrag av de viktigste regnskapsprinsippene	165
Note 3 Viktige regnskapsestimater og vurderinger	168
Note 4 Netto inntekter fra finansielle instrumenter	169
Note 5 Virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser	172
Note 6 Virkelig verdi hierarki	176
Note 7 Risikostyring	182
Note 8 Likviditetsrisiko	186
Note 9 Renterisiko	188
Note 10 Valutarisiko	190
Note 11 Kredittisiko	192
Note 12 Presentasjon av eiendeler og gjeld som	
er gjenstand for netto oppgjør	195
Note 13 Pantelån og andre utlån	197
Note 14 Aksjer og andeler i datterforetak, tilknyttede	
foretak og felleskontrollerte foretak	199
Note 15 Aksjer og aksjefondsandeler	201
Note 16 Kursreguleringsfond finansielle omløpsmidler	248
Note 17 Investeringseiendommer	249
Note 18 Immaterielle eiendeler	249
Note 19 Forsikringstekniske forhold	250
Note 20 Sikringsbokføring	255
Note 21 Ansvarlige lån og fondsobligasjonslån	256
Note 22 Overførte eiendeler med restriksjoner	258
Note 23 Kapitalavkastning	259
Note 24 Salgskostnader	260
Note 25 Pensjonsansvar egne ansatte	261
Note 26 Skatt	265
Note 27 Ytelser og lån til ledende ansatte m.v.	267
Note 28 Antall ansatte	270
Note 29 Honorar til revisor	270
Note 30 Transaksjoner med nærstående parter	271
Note 31 Andre forpliktelser	272
Note 32 Kapitalkrav	272
Note 33 Andre forsikringsrelaterte inntekter og kostnader	274
Note 34 Betingede forpliktelser	274
Note 35 Leieavtaler	275
Note 36 Endring i forpliktelser fra finansieringsaktiviteter	275
Note 37 Endring i virkelig verdi IFRS 9	276
Note 38 Hendelser etter balansedagen	277
REVISORS BERETNING	278

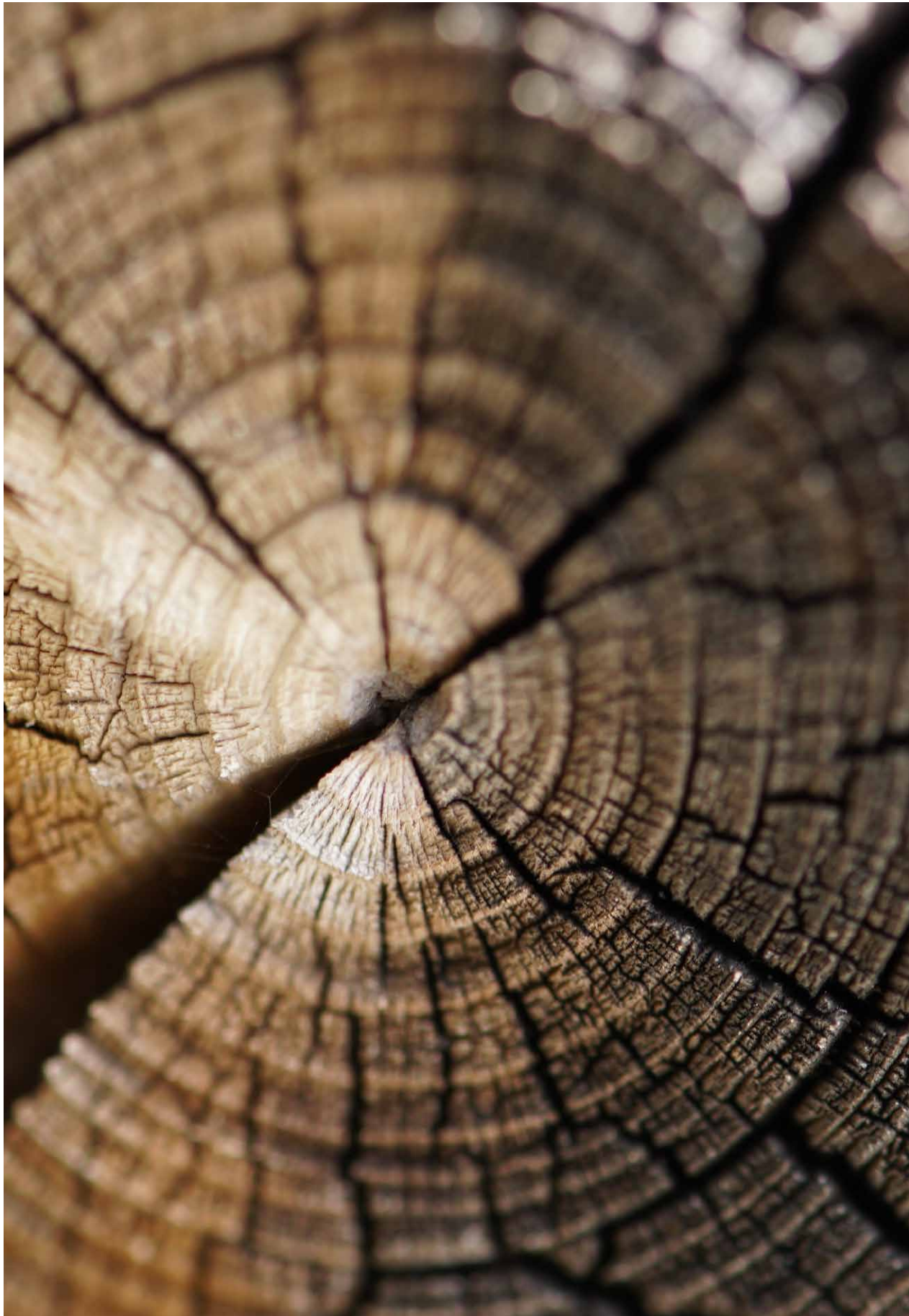

Foto: Vidar Stenseth
Ansatt i KLP

Resultatregnskap

KOMMUNAL LANDSPENSJONSKASSE GJENSIDIG FORSIKRINGSSKAP

NOTE	MILLIONER KRONER	2019	2018
	Forfalte premier, brutto	40 224	38 724
	Avgitte gjenforsikringspremier	-1	-2
	Overføring av premiereserve og pensjonskapital mv. fra andre forsikringsforetak/pensjonskasser	11	5
19	Sum premieinntekter for egen regning	40 234	38 727
	Inntekter fra investeringer i datterforetak, tilknyttede foretak og felleskontrollerte foretak	2 876	3 884
	Renteinntekt og utbytte mv. på finansielle eiendeler	10 444	9 963
	Verdiendringer på investeringer	28 591	-10 421
	Realisert gevinst og tap på investeringer	2 140	3 595
4	Sum netto inntekter fra investeringer i kollektivporteføljen	44 051	7 021
	Inntekter fra investeringer i datterforetak, tilknyttede foretak og felleskontrollerte foretak	16	19
	Renteinntekt og utbytte mv. på finansielle eiendeler	44	46
	Verdiendringer på investeringer	200	-55
	Realisert gevinst og tap på investeringer	-22	4
4	Sum netto inntekter fra investeringer i Investeringsvalgporteføljen	238	14
33	Andre forsikringsrelaterte inntekter	1 118	1 055
	Utbetalte erstatninger, brutto	-19 866	-18 350
	Overføring av premiereserve og pensjonskapital mv. til andre forsikringsforetak/pensjonskasser	-292	-497
19	Sum erstatninger	-20 157	-18 847
	Endring i premiereserve mv., brutto	-28 190	-27 252
	Endring i tilleggsavsetninger	-7 949	-2 825
	Endring i kursreguleringsfond	-22 322	8 838
	Endring i premiefond, innskuddsfond og fond for regulering av pensjoner mv.	-232	-265
19	Sum resultatførte endringer i forsikringsforpliktelser - kontraktsfastsatte forpliktelser	-58 692	-21 503
	Endring i pensjonskapital mv.	-122	-92
	Endring i premiefond, innskuddsfond og fond for regulering av pensjoner mv.	-6	-7
	Endring i andre avsetninger	-104	40
19	Sum resultatførte endringer i forsikringsforpliktelser - særskilt investeringsvalgportefølje	-232	-58
	Overskudd på avkastningsresultatet	-2 325	-2 243
	Risikoresultat tilordnet forsikringskontraktene	-516	-480
	Annen tilordning av overskudd	0	-216
19	Sum midler tilordnet forsikringskontraktene - kontraktsfastsatte forpliktelser	-2 841	-2 939

Resultatregnskap

KOMMUNAL LANDSPENSJONSKASSE GJENSIDIG FORSIKRINGSSKAP

NOTE	MILLIONER KRONER	2019	2018
	Forvaltningskostnader	-198	-194
24	Salgskostnader	-143	-136
	Forsikringsrelaterte administrasjonskostnader (inkl. provisjoner for mottatt gjenforsikring)	-789	-768
	Sum forsikringsrelaterte driftskostnader	-1 129	-1 097
33	Andre forsikringsrelaterte kostnader	-1 119	-1 059
19	Resultat av teknisk regnskap	1 470	1 315
	Inntekter fra investeringer i datterforetak, tilknyttede foretak og felleskontrollerte foretak	519	281
	Renteinntekt og utbytte mv. på finansielle eiendeler	725	734
17	Netto driftsinntekt fra eiendom	67	99
	Verdiendringer på investeringer	-197	-3
	Realisert gevinst og tap på investeringer	411	345
4	Sum netto inntekter fra investeringer i selskapsporteføljen	1 525	1 456
	Andre inntekter	16	6
	Forvaltningskostnader	-15	-14
	Andre kostnader	-359	-338
	Sum forvaltningskostnader og andre kostnader knyttet til selskapsporteføljen	-374	-353
	Resultat av ikke-teknisk regnskap	1 167	1 109
	Resultat før skattekostnad	2 637	2 425
26	Skattekostnader	-499	-627
	Resultat før andre inntekter og kostnader	2 138	1 797
25	Estimatendringer knyttet til ytelsesbaserte pensjonsordninger	89	-15
	Andel av andre resultatkomponenter ved anvendelse av egenkapitalmetoden	62	-7
	Justering av forsikringsforpliktelsene	-16	1
26	Skatt på andre inntekter og kostnader som ikke blir omklassifisert til resultatet	-22	4
	Sum andre inntekter og kostnader som ikke blir omklassifisert til resultatet	113	-18
	TOTALRESULTAT	2 251	1 780
	DISPONERINGER OG OVERFØRINGER		
	Overført egenkapitaltilskudd	-754	0
	Overført risikoutjevningfond	-746	-639
	Overført annen opptjent egenkapital	-750	-1 141
	Sum resultatdisponeringer og overføringer	-2 251	-1 780

Balanse

KOMMUNAL LANDSPENSJONSKASSE GJENSIDIG FORSIKRINGSSKAP

NOTE	MILLIONER KRONER	31.12.2019	31.12.2018
EIENDELER I SELSKAPSPORTEFØLJEN			
18	Andre immaterielle eiendeler	358	173
	Investeringer i selskapsporteføljen		
6,17	Investeringseiendommer	955	924
14	Aksjer og andeler i eiendomsdatterforetak	3 005	1 985
14	Aksjer og andeler i øvrige datterforetak, tilknyttede foretak og felleskontrollert foretak	5 084	4 694
14	Sum datterforetak, tilknyttede foretak og felleskontrollert foretak	8 089	6 679
5,11	Investeringer som holdes til forfall	6 880	7 078
5,11	Utlån og fordringer	11 617	11 097
5,11	Sum finansielle eiendeler som måles til amortisert kost	18 497	18 175
5,6,15	Aksjer og andeler	5	601
5,6,11	Rentebærende verdipapirer	11 744	9 939
5,6,11	Utlån og fordringer	1 701	1 514
5,6,11	Finansielle derivater	747	651
5,6	Sum finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi	14 198	12 705
	Sum investeringer i selskapsporteføljen	41 738	38 483
	Fordringer i forbindelse med direkte forretninger	485	540
30	Konsernmellomværende	68	82
	Andre fordringer	107	120
	Sum fordringer	660	742
	Anlegg og utstyr	42	39
	Kasse, bank	900	954
35	Bruksretteeiendeler	204	0
	Sum andre eiendeler	1 146	992
	Sum eiendeler i selskapsporteføljen	43 902	40 392

Balanse

KOMMUNAL LANDSPENSJONSKASSE GJENSIDIG FORSIKRINGSSKAP

NOTE	MILLIONER KRONER	31.12.2019	31.12.2018
EIENDELER I KUNDEPORTEFØLJENE			
INVESTERINGER I KOLLEKTIVPORTEFØLJEN			
14	Aksjer og andeler i eiendomsdatterforetak	53 910	47 296
14	Aksjer og andeler i øvrige datterforetak, tilknyttede foretak og felleskontrollert foretak	3 079	1 521
	Fordringer på og verdipapirer utstedt av datterforetak, tilknyttede foretak og felleskontrollerte foretak	14 051	14 782
	Sum datterforetak, tilknyttede foretak og felleskontrollert foretak	71 040	63 599
5,11	Investeringer som holdes til forfall	22 637	23 722
5,11	Utlån og fordringer	214 463	188 873
5,11	Sum finansielle eiendeler som måles til amortisert kost	237 100	212 596
5,6,15	Aksjer og andeler	142 817	111 007
5,6,11	Rentebærende verdipapirer	105 208	122 064
5,6,11	Utlån og fordringer	14 124	6 284
5,6,11	Finansielle derivater	3 971	126
5,6	Andre finansielle eiendeler	693	229
5,6	Sum finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi	266 813	239 711
	Sum investeringer i kollektivporteføljen	574 953	515 905
Investeringer i investeringsvalgporteføljen			
14	Aksjer og andeler i eiendomsdatterforetak	266	234
	Fordringer på og verdipapirer utstedt av datterforetak, tilknyttede foretak og felleskontrollerte foretak	69	73
	Sum datterforetak, tilknyttede foretak og felleskontrollert foretak	336	307
5,11	Investeringer som holdes til forfall	64	81
5,11	Utlån og fordringer	834	795
5,11	Sum finansielle eiendeler som måles til amortisert kost	898	876
5,6,15	Aksjer og andeler	820	615
5,6,11	Rentebærende verdipapirer	505	576
5,6,11	Utlån og fordringer	87	49
5,6,11	Finansielle derivater	15	0
5,6	Sum finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi	1 428	1 240
	Sum investeringer i investeringsvalgporteføljen	2 662	2 423
	Sum eiendeler i kundeporteføljene	577 615	518 327
	SUM EIENDELER	621 518	558 719

Balanse

KOMMUNAL LANDSPENSJONSKASSE GJENSIDIG FORSIKRINGSSKAP

NOTE	MILLIONER KRONER	31.12.2019	31.12.2018
EGENKAPITAL OG FORPLIKTELSER			
	Annen innskutt egenkapital	16 540	14 554
	Sum innskutt egenkapital	16 540	14 554
	Risikoutjevningfond	5 540	4 793
	Annen opptjent egenkapital	15 238	14 488
	Sum opptjent egenkapital	20 778	19 281
21	Annen ansvarlig lånekapital	6 012	6 029
20,21	Fondsobligasjonslån	1 738	1 662
5,21	Sum ansvarlig lånekapital mv.	7 750	7 691
	Premiereserve mv.	459 343	431 153
	Tilleggsavsetninger	36 070	28 206
16	Kursreguleringsfond	55 761	33 439
	Premiefond, innskuddsfond og fond for regulering av pensjoner mv.	12 359	12 383
19	Sum forsikringsforpliktelser – kontraktsfaste forpliktelser	563 532	505 182
	Pensjonskapital mv.	2 064	1 941
	Tilleggsavsetninger	140	100
	Premiefond, innskuddsfond og fond for regulering av pensjoner mv.	495	378
19	Sum forsikringsforpliktelser – særskilt investeringsportefølje	2 698	2 419

Balanse

KOMMUNAL LANDSPENSJONSKASSE GJENSIDIG FORSIKRINGSSKAP

NOTE	MILLIONER KRONER	31.12.2019	31.12.2018
25	Pensjonsforpliktelser o.l.	508	565
26	Forpliktelser ved periodeskatt	948	426
26	Forpliktelser ved utsatt skatt	546	481
	Sum avsetninger for forpliktelser	2 002	1 473
	Forpliktelser i forbindelse med direkte forsikring	867	1 442
5,6	Forpliktelser til kredittinstitusjoner	3 990	650
5,6,12	Finansielle derivater	599	3 891
35	Leieforpliktelser	210	0
31	Andre forpliktelser	2 332	1 912
	Sum forpliktelser	7 999	7 895
	Andre påløpte kostnader og mottatte, ikke opptjente inntekter	219	225
	Sum påløpte kostnader og mottatte, ikke opptjente inntekter	219	225
	SUM EGENKAPITAL OG FORPLIKTELSE	621 518	558 719
	POSTER UTENOM BALANSEN		
34	Betingede forpliktelser	21 227	19 142

Oslo, 22. mars 2020
Styret i Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringsselskap

(sign)
EGIL JOHANSEN
Leder

(sign)
JENNY FØLLING
Nestleder

(sign)
CATHRINE M. LOFTHUS

(sign)
KARIANNE MELLEBY

(sign)
ODD HALDGEIR LARSEN

(sign)
ØIVIND BREVIK

(sign)
SUSANNE TORP-HANSEN
Valgt av og blant de ansatte

(sign)
FREDDY LARSEN
Valgt av og blant de ansatte

(sign)
SVERRE THORNES
Konsernsjef

Egenkapitaloppstilling

KOMMUNAL LANDSPENSJONSKASSE GJENSIDIG FORSIKRINGSSKAP

2019 MILLIONER KRONER	Innskutt egenkapital	Opptjent egenkapital		Sum egenkapital
		Risiko- utjevningssfond	Annen opptjent egenkapital	
Egenkapital 01.01.2019	14 554	4 793	14 488	33 835
Resultat før andre inntekter og kostnader	754	746	638	2 138
Estimatendringer knyttet til ytelsesbaserte pensjonsordninger			89	89
Andel av andre resultatkomponenter ved anvendelse av egenkapitalmetoden			62	62
Justering av forsikringsforpliktelsene			-16	-16
Skatt på andre inntekter og kostnader som ikke blir omklassifisert til resultatet			-22	-22
Sum andre inntekter og kostnader som ikke blir omklassifisert til resultatet			113	113
Totalresultat	754	746	750	2 251
Innbetalt egenkapitaltilskudd	1 232			1 232
Sum transaksjoner med eierne	1 232			1 232
Egenkapital 31.12.2019	16 540	5 540	15 238	37 318

2018 MILLIONER KRONER	Innskutt egenkapital	Opptjent egenkapital		Sum egenkapital
		Risiko- utjevningssfond	Annen opptjent egenkapital	
Egenkapital 01.01.2018	13 125	4 154	13 347	30 626
Resultat før andre inntekter og kostnader	0	639	1 158	1 797
Estimatendringer knyttet til ytelsesbaserte pensjonsordninger			-15	-15
Andel av andre resultatkomponenter ved anvendelse av egenkapitalmetoden			-7	-7
Justering av forsikringsforpliktelsene			1	1
Skatt på andre inntekter og kostnader som ikke blir omklassifisert til resultatet			4	4
Sum andre inntekter og kostnader som ikke blir omklassifisert til resultatet			-18	-18
Totalresultat	0	639	1 141	1 780
Innbetalt egenkapitaltilskudd	1 429			1 429
Sum transaksjoner med eierne	1 429			1 429
Egenkapital 31.12.2018	14 554	4 793	14 488	33 835

Kontantstrømoppstilling

KOMMUNAL LANDSPENSJONSKASSE GJENSIDIG FORSIKRINGSSKAP

MILLIONER KRONER	2019	2018
KONTANTSTRØMMER FRA OPERASJONELLE AKTIVITETER		
Innbetalte premier direkte forsikring	36 278	32 678
Utbetalte gjenforsikringspremier	-1	-2
Utbetalte erstatninger og forsikringsytelser direkte forsikring	-19 339	-17 791
Innbetalinger ved flytting	3	13
Utbetalinger ved flytting	-289	-495
Utbetalinger til andre leverandører for varer og tjenester	-638	-809
Utbetalinger til ansatte, pensjonsinretninger, arbeidsgiveravgift mv.	-629	-566
Utbetalinger av renter	-888	-283
Innbetalinger av renter	9 114	7 926
Innbetalinger av utbytte og konsernbidrag	3 712	18 576
Utbetalinger av skatter og offentlige avgifter	-19	-8
Innbetalinger til eiendomsvirksomheten	36	40
Netto inn- og utbetalinger av lån til kunder mv.	-8 122	-4 327
Innbetalinger ved salg av aksjer	31 638	11 377
Utbetalinger ved kjøp av aksjer	-42 518	-12 334
Netto inn- og utbetaling fordring på datterforetak	750	-14 813
Innbetalinger ved salg av obligasjoner og sertifikater	58 309	65 749
Utbetalinger ved kjøp av obligasjoner og sertifikater	-59 997	-86 789
Innbetalinger ved salg av eiendom	0	499
Netto inn- og utbetalinger for kjøp/salg av andre verdipapirer med kort løpetid	-8 298	54
Netto kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter	-899	-1 304
KONTANTSTRØM FRA INVESTERINGSAKTIVITETER		
Utbetalinger ved kjøp av driftsmidler mv.	-280	-12
Netto kontantstrøm fra investeringsaktiviteter	-280	-12
KONTANTSTRØM FRA FINANSIERINGSAKTIVITETER		
Innbetalinger av egenkapitalinnskudd	1 241	1 442
Utbetalinger ved tilbakebetaling av egenkapitalinnskudd	-9	-14
Utbetaling leieforpliktelse	-107	0
Netto kontantstrøm fra finansieringsaktiviteter	1 125	1 429
Netto endring i kontanter og bankinnskudd	-54	112
Beholdning av kontanter og bankinnskudd ved periodens begynnelse	954	842
Beholdning av kontanter og bankinnskudd ved periodens slutt	900	954

Noter til regnskapet

KOMMUNAL LANDSPENSJONSKASSE GJENSIDIG FORSIKRINGSSKAP

NOTE 1 Generell informasjon

Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringsselskap (foretaket) leverer pensjons- og forsikringstjenester til kommuner og fylkeskommuner, helseforetak og til bedrifter både i offentlig og privat sektor.

Det største produktområdet er kollektiv pensjonsforsikring.

Innen pensjonsforsikring tilbyr foretaket kommunal tjenestepensjon.

Kommunal Landspensjonskasse (KLP) er et gjensidig forsikringsselskap registrert og hjemmehørende i Norge. KLP har hovedkontor i Dronning Eufemiasgate 10, Oslo.

Foretaket har ansvarlig lån notert på London Stock Exchange.

Årsregnskapet til Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringsselskap er tilgjengelig på klp.no.

Foretakets årsregnskap for 2019 ble vedtatt av foretakets styre den 22. mars 2020.

NOTE 2 Sammendrag av de viktigste regnskapsprinsippene

For beskrivelse av regnskapsprinsipper, med unntak av forhold nevnt nedenfor, henvises det til konsernets note 2.

2.1 BASISPRINSIPPER

Årsregnskapet er satt opp i henhold til Forskrift nr. 1824 av 18. desember 2015: "Forskrift for årsregnskap for forsikringsforetak" (årsregnskapsforskriften). Det innebærer at foretakets årsregnskap er utarbeidet i samsvar med internasjonale regnskapsstandarder (EU - godkjent IFRS/IAS) med de tillegg som følger av årsregnskapsforskriften.

Årsregnskapet er utarbeidet med utgangspunkt i prinsipp om historisk kost, med følgende unntak:

- Investeringseiendom målt til virkelig verdi.
- Finansielle eiendeler og gjeld (herunder finansielle derivater) vurdert til virkelig verdi over resultatet.
- Eierandeler i datterforetak, tilknyttede foretak og felleskontrollerte foretak er vurdert etter egenkapitalmetoden.
- Finansielle eiendeler og gjeld vurdert etter reglene om virkelig verdisikring.

Ved utarbeidelsen av årsregnskapet må ledelsen foreta regnskapsmessige

estimer og skjønnsmessige vurderinger. Dette vil påvirke foretakets regnskapsførte verdi av eiendeler og gjeld, inntekter og kostnader. Faktiske tall vil kunne avvike fra benyttede estimater. Områder hvor det er utvist skjønnsmessige vurderinger og estimater av vesentlig betydning for foretaket er beskrevet i note 3.

Alle beløp er presentert i millioner kroner med mindre annet er angitt.

Regnskapet er satt opp etter forutsetning om fortsatt drift.

2.1.1 Endringer i regnskapsprinsipper og opplysninger

(a) Nye og endrede standarder tatt i bruk av foretaket

• IAS 19 Personalytelser
EU har godkjent endringer i IAS 19 Personalytelser som klargjør regnskapsføring av planendringer, avkortning og oppgjør som finner sted i løpet av regnskapsperioden. Ved ny måling av netto ytelsesbasert pensjonsforpliktelse ved endring, avkortning eller oppgjør av ordningen, skal kostnad ved innværende periodes pensjonsopptjening og nettorenten for perioden etter den nye målingen er foretatt,

baseres på de samme forutsetningene som er lagt til grunn ved ny måling av netto ytelsesbasert pensjonsforpliktelse.

Nettorente for restløpetiden etter planendringen fastsettes basert på en netto ytelsesbasert pensjonsforpliktelse i henhold til ny måling multiplisert med diskonteringsrenten benyttet ved denne målingen. Endringene gjelder for regnskapsperioder som begynner 1. januar 2019 eller senere, og implementeres med prospektiv virkning.

• IFRS 16 Leieavtaler

Fra og med 1. januar 2019 implementerte foretaket/konsernet regnskapsstandarden IFRS 16. Standarden resulterer i at flere leieavtaler enn tidligere blir balanseført, ettersom skillet mellom operasjonell og finansiell leasing er fjernet. Under denne standarden, er retten til å bruke en leid gjenstand en eiendel, og forpliktelsen til å betale leie en gjeld som skal balanseføres. Unntakene er kortsiktige leieavtaler og leieavtaler med lav verdi. Den regnskapsmessige behandlingen for utleiende er ikke vesentlig endret. Foretaket har analysert alle leieavtaler for å sikre seg at de oppfyller kriteriene som leieavtaler i henhold til IFRS 16

og har tre leieavtaler som faller inn under den nye standarden.

Foretaket har valgt modifisert retrospektiv tilnærming hvilket innebærer at hele effekten av overgangen er ført mot åpningsbalansen 1. januar 2019. På implementeringstidspunktet økte eiendeler og forpliktelser med 305 millioner kroner. Beløpene inngår i regnskapet på regnskapslinjene «Bruksretteeiendeler» og «Leieforpliktelser».

Diskonteringsrenten som ble brukt for å fastsette nåverdien av eiendeler og forpliktelser er beste estimat på den marginale lånerenten til foretaket.

For mer informasjon henvises det til note 35 Leieavtaler.

(b) Standarder, endringer og fortolkninger til eksisterende standarder som ikke er trådt i kraft og hvor foretaket ikke har valgt tidlig anvendelse

Det foreligger endringer i standarder og fortolkninger som får virkning for årsregnskap som påbegynnes etter 1. januar 2019 som ikke er tatt i bruk i dette regnskapet. Blant de som KLP ikke har valgt å tidlig anvende, er de vesentligste opplyst om nedenfor.

Med bakgrunn i endringsforskrift til årsregnskapsforskriften for livsforsikringsforetak av 20. desember 2018, har ikke norske livsforsikringsforetak adgang til å implementere den internasjonale regnskapsstandard for finansielle instrumenter, IFRS 9. Dette medfører at KLP benytter IAS 39 for innregning og måling av finansielle instrumenter. Det er uklart hvor lang utsettelsen blir, men trolig vil utsettelsen vare til IFRS 17 Forsikringskontrakter trer i kraft.

IBOR reformen påvirker en rekke avtaler som fastsetterrentenivået i henhold til en referanseindeks. I Norge ble det i 2018 etablert en gruppe som har arbeidet med en anbefaling om alternativ referanserente i norske kroner. I slutten av september 2019 offentliggjorde

arbeidsgruppen sin anbefaling av en reformert versjon av «Norwegian overnight weighted average- Nowa» som en alternativ referanserente. Renten skal reformeres i forbindelse med at Norges Bank tar over som administrator fra og med 1. januar 2020, men vil trolig være svært lik dagens Nowa. Endring i referanserenter vil ha regnskapsmessig effekt på sikringsbokføring, siden sikringsforholdets effektivitet vil bli påvirket av endring i rente både ved kontantstrømsikring og virkelig verdi sikring.

I slutten av september 2019 vedtok IASB midlertidige endringer i IFRS 9 (finansielle instrumenter) og IFRS 7, der formålet med unntakene i standarden er å bidra til at sikringsbokføring kan opprettholdes i perioden frem til overgang til ny referanserente. Endringene er obligatoriske fra 2020, men kan tidlig implementeres for 2019 årsregnskapet. Foretaket har ikke tidlig implementert endringene.

Den praktiske konsekvensen av å tidlig implementere reglene, er at sikringsforhold som varer til etter 2021 kan videreføres uberørt av IBOR – reformen.

Den nye standarden for forsikringskontrakter, IFRS 17, ble publisert av IASB i 2017, men er på nåværende tidspunkt ikke godkjent av EU. Standarden vil erstatte dagens standard for forsikringskontrakter, IFRS 4, og vil tidligst implementeres fra 2021. Definisjon av hva som er en forsikringskontrakt er ikke endret, selv om det er kommet noen presiseringer som avgrensner hva som er kvalifiserende kontrakter som skal behandles i tråd med IFRS 17. I motsetning til IFRS 4 inneholder IFRS 17 også regler om hvordan forsikringskontrakter skal vurderes og presenteres. Standarden beskriver en verdsettelsesmodell der forsikringsforpliktelsen baseres på forventet nåverdi av fremtidige kontantstrømmer, med tillegg av en risikomargin og en fortjenestemargin. I tillegg finnes det mulige forenklede modeller som man benytte under

visse forutsetninger. Nåverdien finnes ved å identifisere kontraktens forventede kontantstrømmer med en markedsrente. Risikomarginen skal reflektere ikke finansiell risiko som gjør forsikringsgiver indifferent til å inngå kontrakten eller ikke. En eventuell positiv fortjenestemargin balanseføres og løses opp gjennom det ordinære resultatet i takt med avløp av forsikringsrisiko. Negativ fortjenestemargin (tap) innregnes i resultatet umiddelbart.

Standarden forutsetter at forsikringskontrakter med tilnærmet lik risiko som styres samlet som en portefølje grupperes etter hvorvidt de er lønnsomme, tapsgivende eller lønnsomme med risiko for å bli tapsgivende. Det kan maksimalt være 12 måneders forskjell i utstedelse av kontraktene som inngår i en gruppe.

Standarden krever retrospektiv anvendelse, men tillater visse forenklinger dersom det er praktisk umulig med full retrospektiv anvendelse. Det skal være en høy terskel for å benytte forenklingene.

Det er foreslått endringer i standarden på flere områder, og det er ventet at oppdatert versjon av standarden vil foreligge i løpet av sommeren 2020. Et av forslagene går ut på å utsette implementeringen av standarden til 2022 eller senere. Det er således fortsatt usikkerhet om endelig ikrafttredelsestidspunkt fra IASB og om når EU vil godkjenne standarden til bruk i EU/EØS-området. Det er også uklart hvorvidt standarden vil bli tillatt brukt, pliktig eller forbudt å implementere i livsforsikringsforetakenes selskapsregnskap i Norge.

Ettersom foretaket inngår i et IFRS-rapporterende konsern, vil forsikringskontraktene i KLP uansett måtte verdsettes etter IFRS 17 selv om det er uklart om det blir tillatt/pliktig i selskapsregnskapet. Foretaket deltar derfor i konsernets implementeringsprosjekt av IFRS 17, og tar høyde for at standarden blir innført også i selskapsregnskapet. Det er foretatt en foreløpig

kartlegging av foretakets forsikringskontrakter med tanke på hvorvidt de er innenfor standarden eller ikke, hvilken verdsettelsesmodell de ulike, kvalifiserende kontraktene tilhører og hvordan disse skal grupperes. Konklusjonene er arbeidshypoteser som det arbeides videre med. Det er således ikke klart hvordan standarden vil påvirke foretakets egenkapital dersom den implementeres i selskapsregnskapet.

Det er ingen andre standarder eller fortolkninger som ikke er trådt i kraft som forventes å gi en vesentlig påvirkning på foretakets regnskap.

2.1.2 Endring av regnskap i forhold til tidligere perioder

Det er ikke foretatt endringer i regnskapet i forhold til tidligere perioder.

2.2 BRUKSRETTEIENDELER/LEIEFORPLIKTELSE

Ved inngåelse av en kontrakt vurderer foretaket/konsernet om kontrakten inneholder en leieavtale. Kontraktene inneholder en leieavtale dersom kontrakten overfører retten til å ha kontroll med bruken av en identifisert eiendel i en periode i bytte mot et vederlag. På iverksettelsestidspunktet innregner foretaket/konsernet en bruksrett og en leieforpliktelse, og disse er presentert på egne linjer i regnskapet.

Leieforpliktelsen måles ved første-gangsinnregning til nåverdien av leiebetalinger som ikke er betalt på tidspunktet for regnskapsavleggelsen. Diskonteringsrenten som blir benyttet

er foretaket/konsernets marginale lånerente. Ved etterfølgende målinger måles leieforpliktelsen til amortisert kost ved bruk av effektiv rente-metoden. Leieforpliktelsen måles på nytt når det skjer en endring i fremtidige leiebetalinger som oppstår som følge av endring i en indeks eller hvis foretaket/konsernet endrer vurdering om den vil utøve forlengelses- eller termineringsopsjoner. Når leieforpliktelsen måles på nytt på denne måten, foretas en tilsvarende justering av balanseført verdi av bruksretten, eller blir ført i resultatet dersom den balanseførte verdien av bruksretten er redusert til null.

Ved første gangs innregning i balansen måles bruksretten til anskaffelseskost, det vil si leieforpliktelsen (nåverdi av leiebetalingene) pluss forskuddsleie og eventuelle direkte anskaffelseskostnader. I etterfølgende perioder måles bruksretten ved anvendelse av en anskaffelsesmodell.

Rentekostnader tilhørende leieforpliktelsen er i regnskapet klassifisert under «Andre kostnader» i resultatregnskapet.

2.3 DATTERFORETAK

Som datterforetak regnes alle enheter der foretaket har bestemmende innflytelse/kontroll. Bestemmende innflytelse oppnås normalt gjennom eie av mer enn halvparten av stemmeberettiget kapital. I kontrollvurderingen inkluderes også virkningen av potensielle stemmeretter som kan utøves eller konverteres på balansedagen. Datterforetak innregnes etter egenkapital-

metoden. Det innebærer at foretakets andel av over- eller underskudd i datterforetak resultatføres og tillegges balanseført verdi sammen med ikke resultatførte egenkapitalendringer. Foretaket resultatfører ikke andel av underskudd dersom det medfører at balanseført verdi av investeringen blir negativ med mindre foretaket har påtatt seg forpliktelser på vegne av datterforetaket.

Kjøp av datterforetak regnskapsføres etter oppkjøpsmetoden. Anskaffelseskost settes lik virkelig verdi av eiendeler som ytes som vederlag ved kjøpet, egenkapitalinstrumenter som utstedes og pådratte forpliktelser ved overføring av kontroll. Det oppkjøpte foretakets identifiserbare eiendeler og gjeld verdsettes til virkelig verdi. Dersom anskaffelseskost overstiger virkelig verdi av identifiserbare netto eiendeler i datterforetaket, balanseføres overskytende som goodwill. Dersom anskaffelseskost er lavere, resultatføres differansen på oppkjøpstidspunktet.

Foretakets regnskap presenteres i norske kroner, og datterforetak i utenlandsk valuta omregnes til norske kroner på balansedagens valutakurs.

2.4 KONSERNREGNSKAP

KLP rapporterer konsernregnskap i samsvar med de internasjonale regnskapsstandardene IFRS/IAS. Konsernregnskapet vises særskilt i separat oppstilling, og det er utarbeidet fullt notesett for konsernet inkludert beskrivelse av benyttede regnskapsprinsipper.

NOTE 3 Viktige regnskapsestimater og vurderinger

Foretaket utarbeider estimater og antakelser om framtidige forhold. Disse evalueres løpende, og er basert på historiske erfaringsdata og forventninger om sannsynlige fremtidige hendelser vurdert ut fra data som foreligger på tidspunktet for avleggelsen av regnskapet.

Det må forventes at estimatene vil avvike fra det endelige utfall, og derfor omtales de områdene hvor det er betydelig risiko for vesentlige endringer i balanseførte verdier i framtidige perioder.

3.1 FORSIKRINGSKONTRAKTER

Den største forsikringsrisikoen i KLP er risiko for feil estimering av forventet levealder. Ved fastsettelse av premietariffer benyttes egne analyser på forsikret bestand og analyser av hele Norges befolkning. Usikkerhet rundt den framtidige levealderen, som er basert på estimater langt frem i tid, gir en tilsvarende risiko for belastning av egenkapital som følge av krav til høyere avsetninger, for å dekke utbetaling over en lenger periode.

Det vil også være forsikringsrisiko knyttet til uførhet, men denne forsikringsrisikoen er vesentlig lavere. Usikkerhet i beregninger av sannsynligheter for uførhet kan, på samme måte som økt levealder, føre til redusert resultat for eiere, men her er det større mulighet til å korrigere premietariffene, gitt at uførepensjon har en kortere tids-horisont på utbetalingene.

Forsikringsrisiko knytte til dødelighet er betydelig lavere, og må sees i sammenheng med forsikringsrisiko knyttet til levealder. Økt dødelighet vil gi et negativt risikoresultat på dødsrisiko, men vil motvirkes av et positivt risikoresultat på levealder. I tillegg er forsikringsytelsene på ektefelle- og barnepensjon, som utgjør risikoresultat for død, betydelig lavere enn forsikringsytelsene på alderspensjon (levealdersrisiko).

Ved beregning av forsikringsmessige avsetninger i bransjen kollektiv pensjon offentlig, baseres forutsetningene om uførerisiko på KLPs uføreefaringer i perioden 2015 - 2018. For de øvrige risikoelementer, herunder opplevelsesrisiko, benyttes forutsetningene fra beregningsgrunnlaget K2013 med de sikkerhetsmarginer som Finanstilsynet har fastsatt. Uføretilgangen og dødeligheten kontrolleres mot tariffen hvert år for raskt å kunne fange opp eventuelle endringer i risikobildet.

Ved beregning av forsikringstekniske avsetninger offentlig tjenstepensjon er det foretatt avsetninger for inntrufne skader som ikke er ferdig oppgjort. Avsetningene fastsettes ved hjelp av statistiske modeller.

For sensitivitetsanalyse for forsikringskontrakter henvises det til note 7 og punkt 7.1.4.

3.2 VIRKELIG VERDI PÅ FINANSIELLE EIENDELER

Størstedelen av KLPs finansielle eiendeler til virkelig verdi over resultatet, er i stor grad eiendeler som omsettes i et aktivt marked, slik at markedsv verdien kan fastsettes med stor grad av sikkerhet. Når det gjelder KLPs prising av unoterte verdipapirer, vil det være usikkerhet knyttet til dette. Dette gjelder spesielt de verdipapirer som prises på bakgrunn av ikke- observerbare forutsetninger. Det benyttes ulike verdsettelsesteknikker for å kunne fastsette virkelig verdi av disse investeringene. Unoterte rentepapirer prises ut i fra en rentekurve med et risikotillegg som representerer markedets prising av utsteders bransjespesifikke risiko. Det innhentes jevnlig eksterne priser på en betydelig andel av disse unoterte papirene for å etterprøve egne verdsettelsesmodeller. Prisingmetodene og regnskapstallene er nærmere omtalt i note 5 og 6.

3.3 AKSJER OG ANDELER I EIENDOMSDATTERFORETAK

De underliggende verdiene i eiendomsdatterforetak er knyttet til investeringer i eiendom. Det henvises til konsernet note 3, punkt 3.2 for nærmere redegjørelse av vurderinger og sensitivitet tilknyttet eiendom.

NOTE 4 Netto inntekter fra finansielle instrumenter

2019 MILLIONER KRONER	Selskaps- porteføljen	Kollektiv- porteføljen	Investerings- valgporteføljen	Sum
Opp/nedskrivning aksjer og andeler	178	929	5	1 111
Resultat datterforetak	341	2 303	11	2 655
Resultat tilknyttede og felleskontrollerte foretak	0	-356	0	-356
Sum inntekter fra investeringer i datterforetak, tilknyttede foretak og felleskontrollerte foretak	519	2 876	16	3 410
Renter bank	11	91	0	102
Renter finansielle derivater	22	439	0	462
Renter obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	220	1 948	10	2 178
Sum renteinntekter finansielle instrumenter til virkelig verdi	253	2 479	10	2 742
Renter obligasjoner amortisert kost	458	5 577	33	6 068
Renter utlån	0	1 627	0	1 627
Sum renteinntekter finansielle instrumenter til amortisert kost	458	7 204	33	7 695
Utbytte/renter aksjer og andeler	14	1 355	0	1 369
Andre inntekter og kostnader	0	-593	1	-592
Sum netto renteinntekter og utbytte mv. på finansielle eiendeler	725	10 444	44	11 214
Verdiregulering eiendom	32	0	0	32
Leieinntekter eiendom	35	0	0	35
Sum netto inntekter fra investeringseiendom	67	0	0	67
Verdiendring aksjer og andeler	-222	22 847	176	22 801
Verdiendring obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	12	-287	0	-274
Verdiendring finansielle derivater	99	5 904	24	6 026
Verdiendring utlån og fordringer	-31	15	0	-16
Sum verdiendring finansielle instrumenter til virkelig verdi	-142	28 479	200	28 537
Verdiendring obligasjoner	0	0	0	0
Verdiendring utlån	0	112	0	112
Sum verdiendring finansielle instrumenter til amortisert kost	0	112	0	112
Verdiendring ansvarlig lånekapital	-55	0	0	-55
Sum verdiendringer på investeringer	-197	28 591	200	28 593

NOTE 4 Netto inntekter fra finansielle instrumenter - forts.

2019 MILLIONER KRONER	Selskaps- porteføljen	Kollektiv- porteføljen	Investerings- valgporteføljen	Sum
Realisert aksjer og andeler	403	4 582	5	4 990
Realisert obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	-11	3 694	5	3 688
Realisert finansielle derivater	0	-6 360	-31	-6 390
Realisert utlån og fordringer	31	73	0	103
Sum realiserte finansielle instrumenter til virkelig verdi	423	1 989	-21	2 391
Realisert obligasjoner til amortisert kost ¹	-12	133	0	121
Realisert utlån til amortisert kost ¹	0	0	0	0
Sum realiserte finansielle instrumenter til amortisert kost	-12	133	0	121
Andre finansielle kostnader og inntekter	0	17	0	17
Sum realisert gevinst og tap på investeringer	411	2 140	-22	2 529
Sum netto inntekter fra investeringer	1 525	44 051	238	45 814

¹ Realiserte verdier på obligasjoner til amortisert kost kommer av realiserte mer- eller mindreverdi på valuta.

2018 MILLIONER KRONER	Selskaps- porteføljen	Kollektiv- porteføljen	Investerings- valgporteføljen	Sum
Opp/nedskrivning aksjer og andeler	156	1 445	7	1 608
Resultat datterforetak	125	2 417	12	2 554
Resultat tilknyttede og felleskontrollerte foretak	0	22	0	22
Sum inntekter fra investeringer i datterforetak, tilknyttede foretak og felleskontrollerte foretak	281	3 884	19	4 184
Renter bank	5	45	0	51
Renter finansielle derivater	25	-141	0	-116
Renter obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	179	2 515	13	2 707
Sum renteinntekter finansielle instrumenter til virkelig verdi	209	2 420	13	2 643
Renter obligasjoner amortisert kost	446	5 287	32	5 765
Renter utlån	0	1 351	0	1 351
Sum renteinntekter finansielle instrumenter til amortisert kost	446	6 638	32	7 117
Utbytte/renter aksjer og andeler	78	897	0	975
Andre inntekter og kostnader	0	8	1	9
Sum netto renteinntekter og utbytte mv. på finansielle eiendeler	734	9 963	46	10 744
Verdiregulering eiendom	60	0	0	60
Leieinntekter eiendom	39	0	0	39
Sum netto inntekter fra investeringseiendom	99	0	0	99

NOTE 4 Netto inntekter fra finansielle instrumenter - forts.

2018 MILLIONER KRONER	Selskaps- porteføljen	Kollektiv- porteføljen	Investerings- valgporteføljen	Sum
Verdiendring aksjer og andeler	68	-8 007	-52	-7 990
Verdiendring obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	-32	-444	0	-476
Verdiendring finansielle derivater	124	-2 128	-3	-2 007
Verdiendring utlån og fordringer	10	-16	0	-6
Sum verdiendring finansielle instrumenter til virkelig verdi	170	-10 595	-55	-10 480
Verdiendring utlån	0	174	0	174
Sum verdiendring finansielle instrumenter til amortisert kost	0	174	0	174
Verdiendring ansvarlig lånekapital	-173	0	0	-173
Sum verdiendringer på investeringer	-3	-10 421	-55	-10 479
Realisert aksjer og andeler	-48	3 243	7	3 202
Realisert obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	-16	683	2	669
Realisert finansielle derivater	1	-1 300	-6	-1 305
Realisert utlån og fordringer	-10	81	1	71
Sum realiserte finansielle instrumenter til virkelig verdi	-73	2 707	3	2 637
Realisert obligasjoner til amortisert kost ¹	56	876	1	933
Realisert utlån til amortisert kost ¹	0	0	0	0
Sum realiserte finansielle instrumenter til amortisert kost	56	876	1	933
Andre finansielle kostnader og inntekter ²	362	12	0	374
Sum realisert gevinst og tap på investeringer	345	3 595	4	3 944
Sum netto inntekter fra investeringer	1 456	7 021	14	8 492

¹ Realiserte verdier på obligasjoner til amortisert kost kommer av realiserte mer- eller mindreverdi på valuta.

² Majoriteten av dette beløpet stammer fra salg av festetomter

NOTE 5 Virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser

For informasjon vedrørende prising av finansielle eiendeler og forpliktelser henvises det til note 6 Virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser i konsernregnskapet.

31.12.2019 MILLIONER KRONER	Selskaps- porteføljen		Kollektiv- porteføljen		Investeringsvalg- porteføljen		Sum	
	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi
FINANSIELLE EIENDELER SOM MÅLES TIL AMORTISERT KOST								
INVESTERINGER SOM HOLDES TIL FORFALL								
Norske hold til forfall obligasjoner	535	612	4 442	4 845	15	15	4 993	5 472
Opptjente ikke forfalte renter	19	19	101	101	0	0	120	120
Utenlandske hold til forfall obligasjoner	6 286	6 569	17 859	19 018	48	53	24 192	25 640
Opptjente ikke forfalte renter	41	41	235	235	1	1	276	276
Sum investeringer som holdes til forfall	6 880	7 240	22 637	24 199	64	70	29 581	31 508
OBLIGASJONER								
Norske obligasjonslån	4 151	4 217	43 343	44 884	219	229	47 714	49 330
Opptjente ikke forfalte renter	59	59	745	745	4	4	808	808
Utenlandske obligasjonslån	7 308	7 504	97 383	101 128	601	623	105 292	109 256
Opptjente ikke forfalte renter	98	98	1 601	1 601	11	11	1 709	1 709
Sum obligasjoner klassifisert som utlån og fordring	11 617	11 878	143 072	148 357	834	867	155 523	161 102
ØVRIG UTLÅN OG FORDRINGER								
Pantelån	0	0	3 391	3 393	0	0	3 391	3 393
Lån med offentlig garanti	0	0	56 964	57 170	0	0	56 964	57 170
Utlån utland med sikkerhet i pant og offentlig garanti	0	0	10 699	10 727	0	0	10 699	10 727
Opptjente ikke forfalte renter	0	0	337	337	0	0	337	337
Sum øvrige utlån og fordringer	0	0	71 391	71 627	0	0	71 391	71 627
Sum finansielle eiendeler som måles til amortisert kost	18 497	19 118	237 100	244 183	898	937	256 495	264 238
FINANSIELLE EIENDELER SOM MÅLES TIL VIRKELIG VERDI								
EGENKAPITALINSTRUMENTER								
Norske aksjer	5	5	7 138	7 138	0	0	7 144	7 144
Utenlandske aksjer	0	0	33 178	33 178	0	0	33 178	33 178
Sum aksjer	5	5	40 317	40 317	0	0	40 322	40 322
Eiendomsfond	0	0	2 524	2 524	0	0	2 524	2 524
Norske aksjefond	0	0	81 512	81 512	804	804	82 316	82 316
Utenlandske aksjefond	0	0	13 719	13 719	0	0	13 719	13 719
Sum aksjefondsandeler	0	0	97 755	97 755	804	804	98 559	98 559
Norske alternative investeringer	0	0	2 740	2 740	17	17	2 757	2 757
Utenlandske alternative investeringer	0	0	2 005	2 005	0	0	2 005	2 005
Sum alternative investeringer	0	0	4 746	4 746	17	17	4 762	4 762
Sum aksjer og andeler	5	5	142 817	142 817	820	820	143 643	143 643

NOTE 5 Virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser - forts.

31.12.2019 MILLIONER KRONER	Selskaps- porteføljen		Kollektiv- porteføljen		Investeringsvalg- porteføljen		Sum	
	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi
GJELDSINSTRUMENTER TIL VIRKELIG VERDI								
Norske obligasjoner	7 912	7 912	27 892	27 892	0	0	35 804	35 804
Utenlandske obligasjoner	228	228	17 256	17 256	0	0	17 484	17 484
Opptjente ikke forfalte renter	42	42	325	325	0	0	367	367
Norske obligasjonsfond	2 859	2 859	41 292	41 292	505	505	44 656	44 656
Utenlandske obligasjonsfond	0	0	14 895	14 895	0	0	14 895	14 895
Norske sertifikater	700	700	3 542	3 542	0	0	4 241	4 241
Opptjente ikke forfalte renter	3	3	6	6	0	0	9	9
Sum rentebærende verdipapirer	11 744	11 744	105 208	105 208	505	505	117 456	117 456
Norske utlån og fordringer	1 482	1 482	9 485	9 485	47	47	11 014	11 014
Utenlandske utlån og fordringer	219	219	4 639	4 639	40	40	4 899	4 899
Sum utlån og fordringer	1 701	1 701	14 124	14 124	87	87	15 913	15 913
DERIVATER								
Renteswapper	747	747	886	886	0	0	1 633	1 633
Valutaterminer	0	0	3 084	3 084	15	15	3 100	3 100
Sum finansielle derivater klassifisert som eiendeler	747	747	3 971	3 971	15	15	4 733	4 733
Andre finansielle eiendeler	0	0	693	693	0	0	693	693
Sum finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi	14 198	14 198	266 813	266 813	1 428	1 428	282 438	282 438
FORPLIKTELSE								
DERIVATER								
Renteswapper	0	0	0	0	0	0	0	0
Valutaterminer	0	0	597	597	2	2	599	599
Sum finansielle derivater klassifisert som gjeld	0	0	598	598	2	2	599	599
ANSVARLIG LÅNEKAPITAL								
Ansvarlig lånekapital	6 012	6 928	0	0	0	0	6 012	6 928
Fondsobligasjonslån	1 738	1 672	0	0	0	0	1 738	1 672
Sum ansvarlig lånekapital mv.	7 750	8 599	0	0	0	0	7 750	8 599
FORPLIKTELSE TIL KREDITTINSTITUSJONER								
Norske call money ¹	0	0	1 397	1 397	3	3	1 400	1 400
Utenlandske call money ¹	762	762	1 822	1 822	7	7	2 591	2 591
Sum forpliktelse til kreditinstitusjoner	762	762	3 219	3 219	9	9	3 990	3 990

¹ Call money er sikkerhetsstillelse for blant annet betalt/mottatt margin i forbindelse med derivater.

NOTE 5 Virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser - forts.

31.12.2018 MILLIONER KRONER	Selskaps- porteføljen		Kollektiv- porteføljen		Investeringsvalg- porteføljen		Sum	
	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi
FINANSIELLE EIENDELER SOM MÅLES TIL AMORTISERT KOST								
INVESTERINGER SOM HOLDES TIL FORFALL								
Norske hold til forfall obligasjoner	686	751	6 247	6 666	23	24	6 955	7 440
Opptjente ikke forfalte renter	20	20	155	155	0	0	175	175
Utenlandske hold til forfall obligasjoner	6 331	6 493	17 086	17 502	57	63	23 474	24 058
Opptjente ikke forfalte renter	42	42	235	235	1	1	278	278
Sum investeringer som holdes til forfall	7 078	7 305	23 722	24 558	81	88	30 882	31 950
OBLIGASJONER								
Norske obligasjonslån	3 580	3 634	39 654	41 357	190	202	43 425	45 192
Opptjente ikke forfalte renter	59	59	777	777	4	4	840	840
Utenlandske obligasjonslån	7 358	7 411	84 691	87 139	590	605	92 640	95 154
Opptjente ikke forfalte renter	99	99	1 472	1 472	11	11	1 582	1 582
Sum obligasjoner klassifisert som utlån og fordring	11 097	11 203	126 594	130 745	795	821	138 487	142 769
ØVRIGE UTLÅN OG FORDRINGER								
Pantelån	0	0	2 976	2 979	0	0	2 976	2 979
Lån med offentlig garanti	0	0	51 074	51 330	0	0	51 074	51 330
Utlån utland med sikkerhet i pant og offentlig garanti	0	0	7 971	8 005	0	0	7 971	8 005
Opptjente ikke forfalte renter	0	0	257	257	0	0	257	257
Sum øvrige utlån og fordringer	0	0	62 279	62 572	0	0	62 279	62 572
Sum finansielle eiendeler som måles til amortisert kost	18 175	18 508	212 596	217 874	876	908	231 647	237 291
FINANSIELLE EIENDELER SOM MÅLES TIL VIRKELIG VERDI								
EGENKAPITALINSTRUMENTER								
Norske aksjer	601	601	6 843	6 843	0	0	7 445	7 445
Utenlandske aksjer	0	0	23 108	23 108	0	0	23 108	23 108
Sum aksjer	601	601	29 951	29 951	0	0	30 552	30 552
Eiendomsfond	0	0	2 326	2 326	0	0	2 326	2 326
Norske aksjefond	0	0	63 747	63 747	599	599	64 346	64 346
Utenlandske aksjefond	0	0	11 533	11 533	0	0	11 533	11 533
Sum aksjefondsandeler	0	0	77 605	77 605	599	599	78 204	78 204
Norske alternative investeringer	0	0	2 592	2 592	16	16	2 608	2 608
Utenlandske alternative investeringer	0	0	858	858	0	0	858	858
Sum alternative investeringer	0	0	3 451	3 451	16	16	3 466	3 466
Sum aksjer og andeler	601	601	111 007	111 007	615	615	112 223	112 223

NOTE 5 Virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser - forts.

31.12.2018 MILLIONER KRONER	Selskaps- porteføljen		Kollektiv- porteføljen		Investeringsvalg- porteføljen		Sum	
	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi
GJELDSINSTRUMENTER TIL VIRKELIG VERDI								
Norske obligasjoner	7 155	7 155	32 582	32 582	0	0	39 737	39 737
Utenlandske obligasjoner	156	156	19 373	19 373	0	0	19 529	19 529
Opptjente ikke forfalte renter	40	40	360	360	0	0	400	400
Norske obligasjonsfond	2 229	2 229	50 749	50 749	576	576	53 554	53 554
Utenlandske obligasjonsfond	0	0	13 237	13 237	0	0	13 237	13 237
Norske sertifikater	358	358	5 758	5 758	0	0	6 116	6 116
Opptjente ikke forfalte renter	1	1	5	5	0	0	6	6
Sum rentebærende verdipapirer	9 939	9 939	122 064	122 064	576	576	132 579	132 579
Norske utlån og fordringer	1 374	1 374	2 844	2 844	10	10	4 228	4 228
Utenlandske utlån og fordringer	140	140	3 440	3 440	39	39	3 619	3 619
Sum utlån og fordringer	1 514	1 514	6 284	6 284	49	49	7 847	7 847
DERIVATER								
Renteswapper	651	651	55	55	0	0	706	706
Valutaterminer	0	0	70	70	0	0	70	70
Sum finansielle derivater klassifisert som eiendeler	651	651	126	126	0	0	777	777
Andre finansielle eiendeler	0	0	229	229	0	0	229	229
Sum finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi	12 705	12 705	239 711	239 711	1 240	1 240	253 656	253 656
FORPLIKTELSE								
DERIVATER								
Renteswapper	0	0	490	490	0	0	490	490
Valutaterminer	1	1	3 384	3 384	16	16	3 401	3 401
Sum finansielle derivater klassifisert som gjeld	1	1	3 874	3 874	16	16	3 891	3 891
ANSVARLIG LÅNEKAPITAL								
Ansvarlig lånekapital	6 029	6 302	0	0	0	0	6 029	6 302
Fondsobligasjonslån	1 662	1 332	0	0	0	0	1 662	1 332
Sum ansvarlig lånekapital mv.	7 691	7 634	0	0	0	0	7 691	7 634
FORPLIKTELSE TIL KREDITTINSTITUSJONER								
Norske call money ¹	0	0	1	1	0	0	1	1
Utenlandske call money ¹	628	628	12	12	9	9	648	648
Sum forpliktelser til kredittinstitusjoner	628	628	13	13	9	9	650	650

¹ Call money er sikkerhetsstillelse for blant annet betalt/mottatt margin i forbindelse med derivater.

NOTE 6 Virkelig verdi hierarki

31.12.2019 MILLIONER KRONER	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Sum
EIENDELER SOM MÅLES TIL VIRKELIG VERDI				
SELSKAPSPORTEFØLJEN				
Rentebærende verdipapirer	2 905	8 839	0	11 744
Sertifikater	0	703	0	703
Obligasjoner	46	8 136	0	8 182
Obligasjonsfond	2 859	0	0	2 859
Utlån og fordringer	575	1 126	0	1 701
Aksjer og andeler	0	0	5	5
Aksjer	0	0	5	5
Finansielle derivater	0	747	0	747
Andre finansielle eiendeler	0	0	0	0
Sum selskapsporteføljen	3 480	10 713	5	14 198
KOLLEKTIVPORTEFØLJEN				
Rentebærende verdipapirer	73 777	31 431	0	105 208
Sertifikater	1 927	1 621	0	3 548
Obligasjoner	15 662	29 810	0	45 472
Obligasjonsfond	56 188	0	0	56 188
Utlån og fordringer	13 709	416	0	14 124
Aksjer og andeler	120 300	5 406	17 111	142 817
Aksjer	37 518	629	2 170	40 317
Aksjefond	82 781	0	54	82 835
Eiendomsfond	0	32	2 492	2 524
Spesialfond	0	4 746	0	4 746
Private Equity	0	0	12 396	12 396
Finansielle derivater	0	3 971	0	3 971
Andre finansielle eiendeler	0	693	0	693
Sum kollektivporteføljen	207 785	41 917	17 111	266 813

NOTE 6 Virkelig verdi hierarki - forts.

31.12.2019 MILLIONER KRONER	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Sum
INVESTERINGSVALGPORTEFØLJEN				
Rentebærende verdipapirer	505	0	0	505
Obligasjonsfond	505	0	0	505
Utlån og fordringer	87	0	0	87
Aksjer og andeler	804	17	0	820
Aksjefond	804	0	0	804
Spesialfond	0	17	0	17
Finansielle derivater	0	15	0	15
Andre finansielle eiendeler	0	0	0	0
Sum investeringsvalgporteføljen	1 396	32	0	1 428
Sum finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi	212 661	52 662	17 116	282 438
SELSKAPSPORTEFØLJEN				
Investeringseiendom	0	0	955	955
Sum investeringseiendom	0	0	955	955
FORPLIKTELSE SOM MÅLES TIL VIRKELIG VERDI				
SELSKAPSPORTEFØLJEN				
Finansielle derivater	0	0	0	0
Gjeld til kredittinstitusjoner	762	0	0	762
Sum selskapsporteføljen	762	0	0	762
KOLLEKTIVPORTEFØLJEN				
Finansielle derivater	0	598	0	598
Gjeld til kredittinstitusjoner	3 219	0	0	3 219
Sum kollektivporteføljen	3 219	598	0	3 817
INVESTERINGSVALGPORTEFØLJEN				
Finansielle derivater	0	2	0	2
Gjeld til kredittinstitusjoner	9	0	0	9
Sum investeringsvalgporteføljen	9	2	0	11
Sum finansielle forpliktelser som måles til virkelig verdi	3 990	599	0	4 590

NOTE 6 Virkelig verdi hierarki - forts.

31.12.2018 MILLIONER KRONER	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Sum
EIENDELER SOM MÅLES TIL VIRKELIG VERDI				
SELSKAPSPORTEFØLJEN				
Rentebærende verdipapirer	2 276	7 663	0	9 939
Sertifikater	0	359	0	359
Obligasjoner	47	7 304	0	7 351
Obligasjonsfond	2 229	0	0	2 229
Utlån og fordringer	746	768	0	1 514
Aksjer og andeler	0	598	4	601
Aksjer	0	598	4	601
Finansielle derivater	0	651	0	651
Andre finansielle eiendeler	0	0	0	0
Sum selskapsporteføljen	3 022	9 680	4	12 705
KOLLEKTIVPORTEFØLJEN				
Rentebærende verdipapirer	86 443	35 621	0	122 064
Sertifikater	3 969	1 794	0	5 763
Obligasjoner	18 487	33 828	0	52 315
Obligasjonsfond	63 987	0	0	63 987
Utlån og fordringer	5 435	849	0	6 284
Aksjer og andeler	91 686	4 116	15 205	111 007
Aksjer	26 850	620	2 481	29 951
Aksjefond	64 836	0	61	64 897
Eiendomsfond	0	45	2 281	2 326
Spesialfond	0	3 451	0	3 451
Private Equity	0	0	10 383	10 383
Finansielle derivater	0	126	0	126
Andre finansielle eiendeler	0	229	0	229
Sum kollektivporteføljen	183 565	40 941	15 205	239 711

NOTE 6 Virkelig verdi hierarki - forts.

31.12.2018 MILLIONER KRONER	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Sum
INVESTERINGSVALGPORTEFØLJEN				
Rentebærende verdipapirer	576	0	0	576
Obligasjonsfond	576	0	0	576
Utlån og fordringer	49	0	0	49
Aksjer og andeler	599	16	0	615
Aksjefond	599	0	0	599
Spesialfond	0	16	0	16
Finansielle derivater	0	0	0	0
Andre finansielle eiendeler	0	0	0	0
Sum investeringsvalgporteføljen	1 224	16	0	1 240
Sum finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi	187 810	50 637	15 209	253 656
SELKAPSPORTEFØLJEN				
Investeringseiendom	0	0	924	924
Sum investeringseiendom	0	0	924	924
FORPLIKTELSER SOM MÅLES TIL VIRKELIG VERDI				
SELKAPSPORTEFØLJEN				
Finansielle derivater	0	1	0	1
Gjeld til kredittinstitusjoner	628	0	0	628
Sum selskapsporteføljen	628	1	0	629
KOLLEKTIVPORTEFØLJEN				
Finansielle derivater	0	3 874	0	3 874
Gjeld til kredittinstitusjoner	13	0	0	13
Sum kollektivporteføljen	13	3 874	0	3 887
INVESTERINGSVALGPORTEFØLJEN				
Finansielle derivater	0	16	0	16
Gjeld til kredittinstitusjoner	9	0	0	9
Sum investeringsvalgporteføljen	9	16	0	25
Sum finansielle forpliktelser som måles til virkelig verdi	650	3 891	0	4 541

NOTE 6 Virkelig verdi hierarki - forts.

ENDRINGER I NIVÅ 3 AKSJER, UNOTERTE SELSKAPSPORTEFØLJEN	Bokført verdi 31.12.2019	Bokført verdi 31.12.2018
Inngående balanse 01.01.	4	3
Solgt	0	0
Kjøpt	2	0
Urealiserte endringer	-1	1
Utgående balanse 31.12.	5	4
Realisert gevinst / tap	0	-48
ENDRINGER I NIVÅ 3 AKSJER, UNOTERTE KOLLEKTIVPORTEFØLJEN	Bokført verdi 31.12.2019	Bokført verdi 31.12.2018
Inngående balanse 01.01.	2 481	1 640
Solgt	-1 419	0
Kjøpt	764	339
Urealiserte endringer	343	503
Utgående balanse 31.12.	2 170	2 481
Realisert gevinst / tap	318	0
ENDRINGER I NIVÅ 3 AKSJEFOND, UNOTERTE KOLLEKTIVPORTEFØLJEN	Bokført verdi 31.12.2019	Bokført verdi 31.12.2018
Inngående balanse 01.01.	61	75
Solgt	-9	-15
Kjøpt	0	0
Urealiserte endringer	2	1
Utgående balanse 31.12.	54	61
Realisert gevinst / tap	0	0
ENDRINGER I NIVÅ 3, PRIVATE EQUITY OG EIENDOMSFOND KOLLEKTIVPORTEFØLJEN	Bokført verdi 31.12.2019	Bokført verdi 31.12.2018
Inngående balanse 01.01.	12 664	10 837
Solgt	-2 400	-2 403
Kjøpt	2 882	2 261
Urealiserte endringer	1 742	1 969
Utgående balanse 31.12.	14 888	12 664
Realisert gevinst / tap	878	1 326
ENDRINGER I NIVÅ 3, INVESTERINGSEIENDOM SELSKAPSPORTEFØLJEN	Bokført verdi 31.12.2019	Bokført verdi 31.12.2018
Inngående balanse 01.01.	924	1 003
Solgt	0	-499
Kjøpt	0	0
Urealiserte endringer	67	70
Annet	-36	350
Utgående balanse 31.12.	955	924
Realisert gevinst / tap	0	362
Sum nivå 3	18 071	16 133

NOTE 6 Virkelig verdi hierarki - forts.

Beløpene i nivåfordelingen finner man igjen i balansen, under de ulike porteføljenes fordeling av finansielle instrumenter til virkelig verdi og investerings-eiendommer. Urealiserte endringer reflekteres på linjen «Verdiendringer på investeringer» i resultatet i de ulike porteføljene.

Virkelig verdi skal være en representativ pris basert på hva tilsvarende eiendel eller forpliktelse ville vært omsatt for ved normale markedsbetingelser og forhold. Høyeste kvalitet i forhold til virkelig verdi er basert på noterte kurser i et aktivt marked. Et finansielt instrument anses som notert i et aktivt marked dersom noterte kurser er enkelt og regelmessig tilgjengelig fra en børs, forhandler, megler, næringsgruppering, prissettingstjeneste eller reguleringsmyndighet, og disse kursene representerer faktiske og regelmessige forekommende transaksjoner på armlengdes avstand.

NIVÅ 1

Instrumenter i dette nivået henter virkelig verdi fra noterte priser i et aktivt marked for identiske eiendeler eller forpliktelser som enheten har tilgang til ved rapporteringstidspunktet. Eksempler på instrumenter i nivå 1 er børsnoterte papirer.

NIVÅ 2

Instrumenter i dette nivået anses ikke å ha et aktivt marked. Virkelig verdi hentes fra observerbare markeddata; dette inkluderer hovedsaklig priser basert på identiske instrumenter, men hvor instrumentet ikke innehar høy nok omsetningsfrekvens, samt priser basert

på tilsvarende eiendeler og prisledende indikatorer som kan bli bekreftet fra markedsinformasjon. Eksempler på instrumenter i nivå 2 er rentepapirer priset ut fra rentebaner. For mer informasjon vedrørende prising av nivå 2 instrumenter henvises det til note 9 i konsernet for de ulike klassene som ligger i dette nivået.

NIVÅ 3

Instrumenter på nivå 3 innehar ingen observerbare markeddata eller omsettes på markeder som anses som inaktivt. Prisen baseres hovedsakelig på egne beregninger, hvor reell virkelig verdi kan avvike hvis instrumentet skulle blitt omsatt. Instrumentene som omfattes i nivå 3 hos KLP er unoterte aksjer, investeringseiendom og private equity investeringer. For mer informasjon vedrørende prising av nivå 3 instrumenter henvises det til note 9 i konsernet for de ulike klassene som ligger i dette nivået.

Verdsettelse rundt poster i de ulike nivåene er beskrevet i note 6 i konsernregnskapet. For beskrivelse av prising på investeringseiendom henvises det til note 3 i konsernregnskapet.

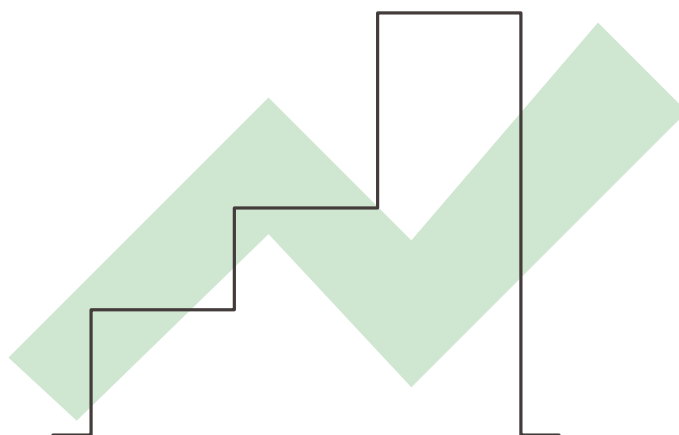
I note 5 opplyses det om virkelig verdi av eiendeler og forpliktelser som måles til amortisert kost. Den nivåbaserte fordelingen for disse postene vil være som følger: eiendeler klassifisert som hold til forfall vil inngå i nivå 1, utlån, og lån og fordringer vil inngå i nivå 2. Forpliktelser, målt til amortisert kost, vil være fordelt på følgende vis; ansvarlige lån fordelt i nivå 1 og i nivå 2, fondsobligasjonslånet vil vært fordelt i nivå 2, gjeld til kredittinstitusjoner vil vært fordelt i nivå 1. For

informasjon vedrørende prising av disse rentepapirene henvises det til note 6 i konsernet.

På verdipapirene som inngår i nivå 3 er det ikke blitt gjort en sensitivitetsanalyse, en endring i variablene til prisingen er rent informasjonsmessig vurdert til å gi lite merverdi utover det som allerede er oppgitt i noten. For sensitivitetsanalyse for investerings-eiendom henvises det til årsrapporten. På generelt grunnlag vil en endring i prisingen på 5 % gi en endring i verdien på 904 millioner kroner per 31.12.2019 på eiendelene i nivå 3.

Hva gjelder flytting av papirer mellom nivåene er det lagt grenser på antall handelsdager og omsetningsmengde på aksjer for å skille nivå 1 og nivå 2. De generelle prinsippene rundt nivåfordeling går hovedsaklig på om eiendelen eller forpliktelsen er notert eller ikke, og om noteringen kan angis å være i et aktivt marked. For aksjer er det et ytterligere skille på handelsdager og omsetningsmengde som skiller ut noterte papirer som ikke inngår i aktivt marked. Ved flytting mellom nivåene tas det utgangspunkt i verdiene ved slutten av rapporteringsperioden.

I perioden 01.01.2019 til 31.12.2019 er det flyttet aksjer for 123 millioner kroner fra nivå 1 til nivå 2, og det er flyttet aksjer for 160 millioner kroner fra nivå 2 til nivå 1. Dette skyldes endring i likviditet. Aksjer for 23 millioner kroner er flyttet fra nivå 3 grunnet omklassifisering i regnskapet. Ingen øvrige nivåendringer i 2019.

NOTE 7 Risikostyring

KLP er gjennom sin virksomhet eksponert mot både forsikringsrisiko og finansiell risiko. For foretaket er den overordnede risikostyringen innrettet mot at den finansielle risikoen håndteres på en slik måte at foretaket til enhver tid overholder de forpliktelsene som forsikringskontraktene påfører virksomheten. Styret fastsetter overordnede risikostrategier som operasjonaliseres på administrativt nivå.

Risikostrategi implementeres og følges opp av linjeorganisasjonen, med periodisk avrapportering. Eventuelle brudd på risikolinjer og rammer rapporteres løpende, med beskrivelse av tiltak som er gjort for å bringe forholdet i orden. Enheter utenfor linjeorganisasjonen fører tilsyn med at risikotakningen skjer innenfor de fullmaktene linjen har.

7.1 FORSIKRINGSRISIKO

Forsikringsrisiko er i IFRS 4 definert

som «En kontrakt der den ene parten (forsikringsgiveren) påtar seg en betydelig forsikringsrisiko for en annen part (forsikringstakeren) ved å samtykke i å betale erstatning til forsikringstakeren dersom en angitt usikker framtidig hendelse (den forsikrede hendelsen) påvirker forsikringstakeren negativt. Forsikringsmessige resultater vil være mer stabile og forutsigbare jo flere kontrakter det er i porteføljen.

Foretakets forsikringsvirksomhet er innenfor bransjen kollektiv pensjon. Som beskrevet i note 2, er de mest tungtveiende risikoer i kollektiv pensjon uførerisiko og opplevelsesrisiko, mens dødsrisiko er noe mindre tungtveiende.

Forsikringsrisiko innenfor bransjen kollektiv pensjon styres generelt gjennom tett oppfølging av risikoforløpet og eventuell følgende endring av tariffene. Foretaket er sikret mot ekstreme

begivenheter gjennom katastrofe-reassuranse.

7.1.1 Forsikringsmessige avsetninger

De forsikringsmessige avsetningene er satt til et forventningsrett nivå, med tillegg av sikkerhetsmarginer. I tillegg er det avsatt til risikoutjevningfond innenfor kollektiv pensjon for å møte uventede svingninger i erstatningstilfeller.

For uførerisiko i bransjen kollektiv pensjon benyttes forutsetninger basert på foretakets uføererfaringer i perioden 2009 - 2013. For de øvrige risikoelementer innenfor kollektiv pensjon benyttes forutsetningene fra beregningsgrunnlaget K2013 med sikkerhetsmarginer i henhold til den minstestandard Finanstilsynet fastsatte i 2013. I Pensjonsordningen for sykepleiere og Pensjonsordningen for sykehusleger anvendes det samme formelverk og de samme parametere for øvrig, men med en styrket

sikkerhetsmargin på grunn av signifikant lenger levetid i disse ordningene.

7.1.2 Premiefastsettelse

Utviklingen i foretakets forsikringsrisiko følges løpende. Risikoresultat og fremtidige forventninger til utvikling i forsikret risiko basert på observasjoner og/eller risikoteoretiske modeller som danner grunnlag for prising av risikoelementet i premien. Premiene fastsettes årlig. Bransjen kollektiv pensjon har en høy grad av forutsigbarhet og stabilitet i tariffene. Normalt vil de derfor ligge fast i flere år av gangen.

7.1.3 Reassuranse og reassuranseprogram

Slik forsikringskontraktene er fastsatt er den løpende risiko generelt innenfor rammen av foretakets risikobærende evne. Behovet for reassuranse er derfor begrenset.

KLP har tegnet en katastrofereassuranseavtale. Avtalen dekker inntil 300 millioner kroner utover foretakets egenregning på 50 millioner kroner ved begivenheter som fører til at flere enn 10 personer dør eller blir uføre. Avtalen dekker ikke begivenheter som følge av epidemier, krig og terrorisme.

7.1.4 Følsomhetsberegninger i kollektiv pensjon

Effekten av en umiddelbar 20 prosent økning i uførehypighet ville med dagens bestand innebære en negativ effekt på 196 millioner kroner på årets risikoresultat. Effekten på premiereserven ved en tilsvarende permanent endring i uførehypighet vil være en økning på 1 122 millioner kroner.

En umiddelbar 10 prosent reduksjon i dødeligheten ville med dagens bestand innebære en negativ effekt på 188 millioner kroner på årets risikoresultat. Effekten på premiereserven ved en tilsvarende permanent endring i dødelighet vil være en økning på 9 667 millioner kroner.

Foretakets store bestand innen kollektiv offentlig pensjon bidrar til å stabilisere

forsikringsrisikoen og erstatningsanslagene. Avvik relateres i all hovedsak til ikke forsikringsbare størrelser som ikke påvirker resultatet.

7.2 FINANSIELL RISIKO

Foretakets finansielle mål er å oppnå en konkurransedyktig og stabil avkastning, samtidig som soliditeten i foretaket tilfredsstillende eksterne og interne krav. Foretaket har en langsiktig investeringsstrategi hvor risikotagningen til enhver tid er tilpasset foretakets risikobærende evne. Fokus i forvaltningen er kostnadseffektivitet, langsiktighet og bredt diversifiserte porteføljer med mål om å oppnå konkurransedyktig og stabil avkastning til våre kunder og eiere over tid.

KLPs finansielle risiko består av likviditetsrisiko, markedsrisiko og kredittisiko.

7.2.1 Likviditetsrisiko

Likviditetsrisiko er risikoen for at foretaket ikke har tilstrekkelig likviditet til å dekke kortsiktig gjeld / ikke innkalt restforpliktelser og løpende drift uten at det oppstår vesentlige ekstraomkostninger i form av prisfall på eiendeler som må realiseres. Likviditetsstrategien inneholder ulike krav og rammer for å etterleve den ønskede likviditetsrisikoprofilen. I tillegg omhandles ansvarsforhold og beredskapsplan. Likviditetsstrategien operasjonaliseres på administrativt nivå, og likviditeten forvaltes internt etter mandater.

Behovet for likvide midler i KLP for å dekke løpende forpliktelser er først og fremst knyttet til utbetaling av pensjoner og dekning av løpende driftskostnader. Det er også behov for likviditet i forbindelse med valuta- og derivathandler. KLPs likviditetsbehov dekkes normalt av kvartalsvise innbetalinger fra kundene. Foretaket har til enhver tid en likviditetsbeholdning som er tilstrekkelig til å dekke løpende kostnader, herunder pensjonsutbetalinger. Ved likviditetsbehov ut over gjeldende likviditetsbeholdning, vil likviditet normalt frigjøres ved salg av likvide finansielle aktiva.

KLP har som mål å ha likvide midler som er større eller lik tre måneders likviditetsbehov. Likviditeten måles ved bruk av følgende forholdstall:

Likvide midler / kortsiktig likviditetsbehov

Likvide midler defineres som likviditetsbeholdning og forventede innbetalinger (til likviditetsporteføljen) de neste tre måneder, mens kortsiktig likviditetsbehov defineres som forpliktelser som forfaller innen tre måneder samt annet kjent behov for likviditet innen tre måneder.

Ikke innkalt restforpliktelse på 21 227 millioner kroner består av kommiterte, ikke innbetalte beløp rettet mot private equity og eiendomsfond, samt godkjente lånetilsagn som ikke er utbetalt. I tillegg inkluderes kausjonsansvar på 2 millioner under betingede forpliktelser. Summene er nærmere spesifisert i note 34 betingede forpliktelser.

7.2.2 Markedsrisiko

Markedsrisiko er risikoen for tap som følge av endringer i markedspriser på ulike aktiva som aksjer, obligasjoner, eiendom og andre verdipapirer. Markedsrisikoen avhenger både av hvor stor eksponering en har i de ulike aktiva og av volatiliteten i markedsprisene. Utviklingen i norske og internasjonale verdipapirmarkeder har generelt stor betydning for KLPs resultater.

Risiko for fall i verdien på ulike aktiva er den største finansielle risikoen på kort sikt. Av risikoen på aktivasiden er aksjeeksponeringen den største finansielle risikofaktoren, men også markedsrisiko knyttet til rente, kreditt (spread) og eiendom har et betydelig tapspotensiale. KLPs renterisiko knyttet til et vedvarende lavt rentenivå er imidlertid begrenset. Slik regelverket er utformet i dag påvirkes ikke forsikrings-tekniske avsetninger av endringer i markedsrenten. Ved fremtidig overgang til markedsverdi på forpliktelsene, vil årlig prising av avkastningsgarantien innebære at kundene bærer risikoen for

NOTE 7 Risikostyring - forts.

at rentenivået blir liggende lavere enn grunnlagsrenten. Ettersom KLP utelukkende tilbyr pensjonsordninger til offentlig sektor, vil KLP prise avkastningsgarantien helt til den forsikrede dør, noe som innebærer at avkastningsgarantien som oppstår fra forsikringsforpliktelsene er begrenset.

KLP valutasikrer hoveddelen av internasjonal eksponering. Økonomisk sikring av valutaeksponeringen gjøres gjennom derivater. Som hovedregel er alle KLPs renteinvesteringer og eiendomsinvesteringer i fremmed valuta sikret tilbake til norske kroner. For aksjeinvesteringer i fremmed valuta har sikringsgraden i 2019 vært 55-65 prosent med tillatte svingninger mellom 50 og 70 prosent.

Alle aksje- og renteeksponeringer er inkludert i et risikomålingssystem som muliggjør simulering og overvåkning av aksje- og renterisiko på tvers av porteføljer. Aktiv risiko styres gjennom fastsatte rammer i forhold til porteføljens referanseindeks.

For å redusere risikoen for negative resultater fra kapitalforvaltningen benytter KLP handlingsregler i kundeporteføljene for daglig styring av markedsrisikoen. Dette innebærer at en tilpasser risikoen i porteføljen i tråd med risikobærende evne. Handlingsregler gir en avkastningsprofil som passer med det overordnede målet om å beskytte egenkapitalen, samt å bevare risikokapasitet over tid. I tillegg har KLP en høy andel anleggsobligasjoner og utlån med fastrente som bidrar til stabilitet i avkastningen.

Derivater kan benyttes i styring av markedsrisiko for kostnads- og tids effektiv implementering av risikoendring, samt valutasikring.

Solvensberegninger

Det europeiske soliditetsregelverket for forsikringsforetak, Solvens II, har som hovedformål å beskytte og ivareta forsikringskundernes interesser. Solvens II trådte i kraft 1. januar 2016, og KLP foretar kvartalsvis solvensberegninger i henhold til bestemmelsene i soliditetsregelverket.

Ved utgangen av 2019 var omlag 26 prosent av KLPs midler plassert i aksjer (målt ved eksponering) og 12 prosent plassert i eiendom. Øvrige midler var plassert i rentebærende omløps- og anleggsmidler, inkludert utlån.

I henhold til standard beregningsmetode i Solvens II har KLP en solvenskapitaldekning på 278 prosent, som er høyere enn ved utgangen av 2018 da solvenskapitaldekningen i årskjøringen ble beregnet til på 263 prosent. Solvenskapitaldekningen ligger godt over KLPs målsetning som er på 150 prosent. Myndighetens minimumskrav er 100 prosent.

KLP har en tellende ansvarlig kapital på 40,5 milliarder kroner. Solvenskapitalkravet (SCR), som beskrevet i note 32, utgjør 14,6 milliarder kroner. Solvenskapitaldekningen er dermed 278 prosent.

Det er utført flere sensitivitetsanalyser knyttet til solvenskapitaldekningen. Det er beregnet at solvenskapitaldekningen øker med 11 prosentpoeng dersom renten stiger med 50 basispunkter, og at solvenskapitaldekningen faller med 12 prosentpoeng dersom renten faller med 50 basispunkter. Dette må sies å være lavt, i hvert fall i forhold til det man ser på privat tjenestepensjon, og skyldes i hovedsak at man i OfTP unngår problemet med fripoliser. Et fall i aksjemarkedet på 25 prosent reduserer solvenskapitaldekningen med noe under 68 prosentpoeng når handlingsregelen hensyntas. Dette er betydelig fall, men nivået på solvenskapitaldekningen vil likevel godt over nivået hvor tiltak skal vurderes.

Tidligere beregninger har vist at med de sikkerhetsmarginer som ligger i selskapets tariffer og med dagens nivå på risikoutjevningfondet er solvenskapitaldekningen lite følsom for endringer i opplevelses- og uførerisiko.

7.2.3 Kreditt- og konsentrasjonsrisiko

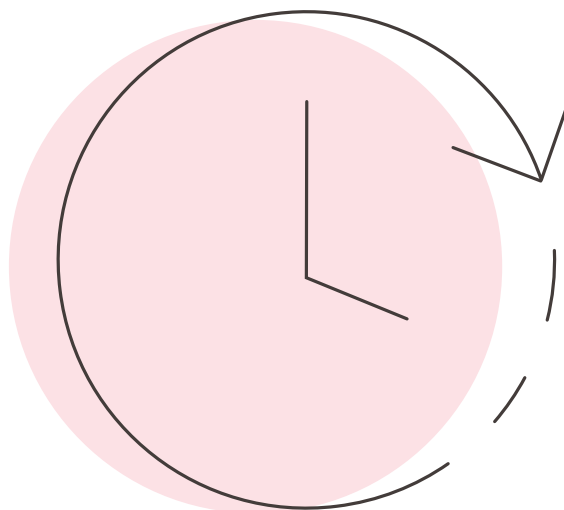
Det er lagt vekt på at kreditteksponeringen er diversifisert for å unngå konsentrasjon av kredittrisiko mot enkelte debitorer. For å overvåke kredittrisiko i utlånene og investeringene er det nedsatt en egen kredittkomite som møtes på jevnlig basis. Grensene for kredittrisiko mot den enkelte debitor fastsettes av komiteen. Endringer i debitors kredittvurdering overvåkes og følges opp.

KLP har god balanse mellom norske obligasjoner og internasjonale obligasjoner, og har en portefølje av utelukkende gode kreditter. Av samlet krediteksponering er 29 prosent ratet AA eller bedre og inkludert kommuner med antatt rating AA er andelen 43 prosent. KLP har en egen internasjonal statsobligasjonsportefølje som utgjorde 19 prosent av porteføljen av omløpsobligasjoner ved årsskiftet.

KLP har en utlånsportefølje av høy kvalitet, med begrenset kredittrisiko og historisk svært lave tap. KLP yter hovedsakelig lån med pant i bolig med en belåningsgrad under 80 prosent, lån til kommuner og lån med kommunale garantier. Utlån sikret med pant i bolig utgjør rundt av 3,4 milliarder kroner. Verdien av pantene utgjør en større verdi enn utlånene siden en stor del av pantene er etablert tilbake i tid, og prisstigningen på boliger de siste årene har vært betydelig.

KLP har begrenset konsentrasjonsrisiko. Fordi ingen eksponeringer kommer over terskelverdiene som definert i Solvens II regelverket får ikke livselskapet noe kapitalkrav for konsentrasjonsrisiko under standard metoden. Innretningen

NOTE 7 Risikostyring - forts.

av KLPs forvaltning av rente- og aksjeporteføljene vil i utgangspunktet bidra til å begrense konsentrasjonsrisiko gjennom utstrakt bruk av indeksforvaltning. KLP fastsetter eksplisitte rammer for kredittgivningen som begrenser konsentrasjon på enkeltnavn og gruppe. Oppfølgingen av sektorkonsentrasjon skjer gjennom månedlig og kvartalsvis rapportering.

Selv om KLPs investeringer er godt diversifisert er det en klar overvekt av plasseringer i Norge. Dette er en bevisst og en naturlig konsekvens av KLPs virksomhet med hovedsakelig offentlig tjenestepensjon.

7.3 SAMLET MAKSIMAL EKSPONERING FOR KREDITTRISIKO

Foretakets samlede maksimale eksponering for kreditt risiko består av bokførte verdier. De bokførte klassene av verdipapirer er nærmere spesifisert i note 5 virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser.

NOTE 8 Likviditetsrisiko

Tabellen nedenfor spesifiserer foretakets finansielle forpliktelser klassifisert etter forfallsstruktur. Beløpene i tabellen er udiskonterte kontraktsmessige kontantstrømmer.

2019 MILLIONER KRONER	Innen 1 mnd.	1-12 mnd.	1-5 år	5-10 år	Over 10 år	Sum
Ansvarlige lån	0	252	1 006	6 170	0	7 427
Fondsobligasjonslån ¹	0	64	256	320	1 490	2 130
Leverandørgjeld	6	0	0	0	0	6
Forpliktelser til kredittinstitusjoner	18	0	0	0	0	18
Betingede forpliktelser	21 227	0	0	0	0	21 227
Sum	21 251	316	1 262	6 490	1 490	30 808
FINANSIELLE DERIVATER						
Finansielle derivater brutto oppgjør						
Innstrømmer	0	0	0	0	0	0
Utstrømmer	0	0	0	0	0	0
Finansielle derivater netto oppgjør	2 214	2 246	35	-143	-306	4 046
Sum finansielle derivater	2 214	2 246	35	-143	-306	4 046
Sum	23 465	2 562	1 297	6 347	1 184	34 854

2018 MILLIONER KRONER	Innen 1 mnd.	1-12 mnd.	1-5 år	5-10 år	Over 10 år	Sum
Ansvarlige lån	0	252	1 010	6 444	0	7 706
Fondsobligasjonslån ¹	0	63	252	315	1 520	2 151
Leverandørgjeld	21	0	0	0	0	21
Forpliktelser til kredittinstitusjoner	22	0	0	0	0	22
Betingede forpliktelser	19 142	0	0	0	0	19 142
Sum	19 185	315	1 262	6 759	1 520	29 042
FINANSIELLE DERIVATER						
Finansielle derivater brutto oppgjør						
Innstrømmer	0	0	0	0	0	0
Utstrømmer	0	0	0	0	0	0
Finansielle derivater netto oppgjør	3 862	2 960	119	-97	-296	6 548
Sum finansielle derivater	3 862	2 960	119	-97	-296	6 548
Sum	23 047	3 276	1 381	6 662	1 225	35 590

¹ Kontantstrømmene er beregnet frem til forventet forfall ved rentereguleringstidspunkt i de tilfellene hvor lånet er evigvarende.

NOTE 8 Likviditetsrisiko - forts.

Risikoen for at KLP ikke skal ha tilstrekkelig likviditet til å dekke kortsiktig gjeld og løpende drift er svært liten ettersom en stor del av foretakets eien- deler er likvide. KLP har betydelige midler investert i pengemarked, obliga- sjoner og aksjer som kan selges ved likviditetsbehov. KLP sin likviditets- strategi innebærer at foretaket til enhver tid skal ha tilstrekkelige likvide midler til å møte sine forpliktelser ved forfall, uten at det påløper kostnader av betyd- ning knyttet til å frigjøre midler.

Aktivasammensetningen i KLP sine porteføljer skal være tilstrekkelig likvid til å kunne dekke annet likviditetsbehov som kan oppstå. KLP Kapitalforvaltning har det løpende ansvaret og rapporterer på foretakets likviditet. Det er etablert interne rammer for størrelsen på likvidi- tetsbeholdningen. KLP sin enhet for risikostyring overvåker og rapporterer utviklingen i likviditetsbeholdningen fortløpende. Styret i KLP fastsetter årlig en kapitalforvaltnings- og likviditets- strategi for KLP. Likviditetsstrategien

inneholder blant annet rammer, ansvarsforhold, risikomål og bered- skapsplan for likviditetsstyringen.

Tabellen på forrige side viser finansielle forpliktelser KLP har samlet på rente- betalinger og tilbakebetaling av hoved- stol, basert på forfall.

FORVENTET UTbetalingsprofil PENSJONSFORPLIKTELSE

2019 MILLIONER KRONER									
År	1 år	2-5 år	6-10 år	11-20 år	21-30 år	31-40 år	41-50 år	51-80 år	Sum
Beløp	17 303	74 347	120 319	305 757	348 473	320 602	222 169	165 966	1 574 936

2018 MILLIONER KRONER									
År	1 år	2-5 år	6-10 år	11-20 år	21-30 år	31-40 år	41-50 år	51-80 år	Sum
Beløp	16 086	69 228	112 984	289 173	334 322	308 646	214 686	159 178	1 504 303

Utbetalingsprofilen viser antatte utbetalingstidspunkter for de fremtidige pensjonsforpliktelsene overfor kundene til KLP og er basert på udiskonterte verdier.

Forsikringsforpliktelsene i regnskapet er neddiskontert og viser nåverdien på balansetidspunktet.

NOTE 9 Renterisiko

2019 MILLIONER KRONER	Inntil 3 mnd.	Fra 3 mnd. til 12 mnd.	Fra 1 år til 5 år	Fra 5 år til 10 år	Over 10 år	Endring i kontantstrøm	Sum
EIENDELER							
Aksjefondsandeler ¹	1	0	0	0	0	10	11
Alternative investeringer	-8	0	0	0	0	8	0
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler	-5	2	5	-70	-185	-12	-266
Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer målt til amortisert kost	0	0	0	0	0	0	0
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	-32	-27	-458	-504	-791	238	-1 575
Rentefondsandeler	-3 425	0	0	0	0	26	-3 399
Utlån og fordringer	-1	-1	0	0	0	78	76
Kontanter og innskudd	0	0	0	0	0	9	9
Utlån	0	0	0	0	0	400	400
Betingede forpliktelser ²	0	0	0	0	0	72	72
Sum eiendeler	-3 470	-27	-454	-574	-976	828	-4 673
FORPLIKTELSER							
Finansielle derivater klassifisert som gjeld	0	0	3	0	0	-2	1
Fondsobligasjon, ansvarlige lån	0	0	0	53	93	0	147
Utlån og fordringer - call money	0	0	0	0	0	-29	-29
Sum forpliktelser	0	0	3	53	93	-31	119
Sum før skatt	-3 470	-27	-451	-520	-883	797	-4 554
Sum etter skatt	-2 602	-20	-338	-390	-662	598	-3 415

¹ Aksjefondsandeler dekker den delen av fondet som ikke er aksjer, men som består av eiendeler omfattet av renterisiko; overskuddslikviditet i form av bankkontoer og derivater brukt til sikringsformål.

² Betingede forpliktelser i denne sammenheng gjelder aksepterte, ikke utbetalte utlån.

NOTE 9 Renterisiko - forts.

2018 MILLIONER KRONER	Inntil 3 mnd.	Fra 3 mnd. til 12 mnd.	Fra 1 år til 5 år	Fra 5 år til 10 år	Over 10 år	Endring i kontantstrøm	Sum
EIENDELER							
Aksjefondsandeler ¹	0	0	0	0	0	11	12
Alternative investeringer	1	0	0	0	0	20	22
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler	0	2	8	-55	-181	-18	-243
Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer målt til amortisert kost	0	0	0	0	0	1	1
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	-40	-35	-521	-485	-595	280	-1 396
Rentefondsandeler	-3 594	0	0	0	0	37	-3 558
Utlån og fordringer	-1	-1	0	0	0	75	73
Kontanter og innskudd	0	0	0	0	0	9	9
Utlån	0	0	0	0	0	342	342
Betingede forpliktelser ²	0	0	0	0	0	87	87
Sum eiendeler	-3 633	-34	-514	-540	-775	844	-4 651
FORPLIKTELSER							
Finansielle derivater klassifisert som gjeld	2	0	6	0	0	-1	7
Fondsobligasjon, ansvarlige lån	0	0	0	54	89	0	143
Utlån og fordringer - call money	0	0	0	0	0	-25	-25
Sum forpliktelser	2	0	6	54	89	-26	125
Sum før skatt	-3 631	-34	-508	-485	-687	818	-4 526
Sum etter skatt	-2 723	-25	-381	-364	-515	614	-3 395

¹ Aksjefondsandeler dekker den delen av fondet som ikke er aksjer, men som består av eiendeler omfattet av renterisiko; overskuddslikviditet i form av bankkontoer og derivater brukt til sikringsformål.

² Betingede forpliktelser i denne sammenheng gjelder aksepterte, ikke utbetalte utlån.

Noten viser resultateffekten ved økning av markedsrenten på én prosent, for virkelig verdi risiko og flytende rente risiko.

Endring i virkelig verdi (virkelig verdi risiko) vises i de fem første kolonnene og er beregnet ved endring i virkelig verdi på rentebærende instrumenter hvis renten hadde vært en prosent høyere ved periodeslutt. Kolonnen «Endring i kontantstrøm» (flytende rente risiko) viser endringen i kontantstrømmer hvis renten hadde vært en prosent høyere gjennom året det rapporteres på. Summen av disse reflekterer den samlede resultateffekten som scenarioet ved en prosents høyere rente hadde gitt konsernet i perioden det rapporteres på.

Virkelig verdi risiko gjelder fastrente papirer hvor markedsverdien på papiret svinger i motsatt takt av markedsrenten. Flytende rente risiko gjelder papirer som har flytende rente, hvor markedsverdien holder seg stabil, men hvor endring i markedsrente gir utslag i endrede løpende inntekter.

Følgende rentepapirer faller inn under noten; papirer til virkelig verdi over resultatet (flytende og faste rentebetingelser), investeringer som holdes til forfall (kun de med flytende rentebetingelser) og lån og fordringer (kun de med flytende rentebetingelser). KLP har ingen rentepapirer klassifisert som tilgjengelig for salg.

KLP sine investeringer i renteinstrumenter med fast rente, som regnskapsføres til amortisert kost, gir ingen endring i resultatregnskapet ved endring av markedsrente. Tilsvarende gjelder for utstedt gjeld med fast rente regnskapsført til amortisert kost.

Forsikringskontrakter med avkastningsgaranti endrer ikke regnskapsmessig verdi selv om rentenivået endres. Endring i rentenivå har heller ingen innvirkning på den garanterte avkastningen, men vil ha betydning for den oppnådde avkastning som skal dekke avkastningsgarantien. Det skyldes at forsikringsmidlene delvis investeres i gjeldsinstrumenter hvor kontantstrømmene skal bidra til å dekke avkastningsgarantien.

NOTE 10 Valutarisiko

31.12.2019	Balanseposter ekskl. valutaderivater		Valutaderivater		Omregnings- kurs	Sum		Netto- posisjon
MILLIONER KRONER/ UTENLANDSK VALUTA ¹	Eiendeler	Gjeld	Eiendeler	Gjeld	Valuta/NOK	Eiendeler	Gjeld	NOK
Amerikanske dollar	10 435	-54	7 645	-15 463	8,79	18 080	-15 517	22 527
Euro	3 698	-536	1 902	-4 452	9,86	5 600	-4 988	6 036
Japanske yen	116 421	-385	76 266	-154 845	0,08	192 687	-155 230	3 029
Britiske Pund	1 329	0	1 102	-2 223	11,64	2 431	-2 223	2 423
Canadiske dollar	948	0	508	-1 136	6,78	1 455	-1 136	2 166
Hong Kong dollar	2 546	0	1 504	-3 011	1,13	4 050	-3 011	1 173
Sveitsiske franc	283	0	169	-339	9,07	452	-339	1 027
Svenske kroner	16 397	0	16 105	-31 481	0,94	32 502	-31 481	959
Danske kroner	8 396	-17	10 795	-18 482	1,32	19 191	-18 499	914
Australske dollar	481	0	366	-700	6,18	847	-700	912
Indisk rupi	7 135	0	0	0	0,12	7 135	0	878
Brasilianske real	337	0	0	0	2,18	337	0	737
Taiwan new dollar	4 505	0	0	-2 530	0,29	4 505	-2 530	579
Koreansk won	166 781	0	0	-93 550	0,01	166 781	-93 550	556
Sør-afrikansk rand	882	0	0	0	0,63	882	0	554
Andre valutaer								2 707
Sum kortsiktige valutaposisjoner								47 177
Amerikanske dollar	2 677	-91	0	-2 483	8,79	2 677	-2 574	911
Japanske yen	16 282	-11 587	0	-37	0,08	16 282	-11 624	377
Britiske Pund	192	0	0	-187	11,64	192	-187	52
Svenske kroner	1 641	-60	46	-1 590	0,94	1 687	-1 650	35
Danske kroner	19	0	0	-4	1,32	19	-4	20
Australske dollar	3	0	0	-3	6,18	3	-3	1
Koreansk won	27	0	0	0	0,01	27	0	0
Sveitsiske franc	0	0	0	0	9,07	0	0	0
Canadiske dollar	0	0	0	0	6,78	0	0	0
Euro	866	-615	0	-260	9,86	866	-875	-87
Sum langsiktige valutaposisjoner								1 308
Sum valutaposisjoner før skatt								48 485
Sum valutaposisjoner etter skatt								36 364

¹ Tabellen viser samlede balanseposter for hver enkelt valuta, fordelt på kort- og langsiktige posisjoner. Nettoposisjonen viser den reelle valutarisikoen KLP har ved utgangen av perioden i NOK. Andre beløp er i lokal valuta. Tabellen viser en sikringsgrad for valuta på 2019 og 2018 på henholdsvis 87% og 92% Kortsiktige nettoposisjoner under 500 millioner kroner er slått sammen under «Andre valutaer»

NOTE 10 Valutarisiko - forts.

31.12.2018	Balanseposter ekskl. valutaderivater		Valutaderivater		Omregningskurs	Sum		Nettoposisjon
MILLIONER KRONER/ UTENLANDSK VALUTA ¹	Eiendeler	Gjeld	Eiendeler	Gjeld	Valuta/NOK	Eiendeler	Gjeld	NOK
Amerikanske dollar	9 713	-47	6 570	-15 551	8,66	16 282	-15 598	5 924
Svenske kroner	14 129	0	18 178	-27 570	0,98	32 307	-27 570	4 626
Britiske Pund	1 352	0	1 037	-2 182	11,03	2 389	-2 182	2 276
Euro	3 140	-96	1 692	-4 552	9,90	4 832	-4 647	1 828
Japanske yen	88 481	-306	78 472	-145 100	0,08	166 954	-145 406	1 701
Canadiske dollar	832	0	528	-1 149	6,34	1 360	-1 149	1 336
Danske kroner	6 474	-8	4 506	-10 110	1,33	10 981	-10 117	1 145
Hong Kong dollar	2 257	0	1 232	-2 616	1,11	3 488	-2 616	964
Australske dollar	506	0	393	-756	6,10	899	-756	868
Indisk rupi	5 391	0	0	0	0,12	5 391	0	669
Sveitsiske franc	233	0	178	-334	8,78	410	-334	667
Sør-afrikansk rand	918	0	0	0	0,60	918	0	553
Andre valutaer								3 356
Sum kortsiktige valutaposisjoner								25 915
Danske kroner	1 237	0	0	0	1,33	1 237	0	1 641
Japanske yen	15 881	-11 073	0	0	0,08	15 881	-11 073	379
Svenske kroner	1 495	0	0	-1 485	0,98	1 495	-1 485	9
Canadiske dollar	0	0	0	-1	6,34	0	-1	-4
Australske dollar	0	0	0	-1	6,10	0	-1	-6
Amerikanske dollar	1 846	-91	38	-1 826	8,66	1 884	-1 917	-281
Euro	613	-615	0	-58	9,90	613	-672	-587
Britiske Pund	26	0	0	-84	11,03	26	-84	-641
Sum langsiktige valutaposisjoner								511
Sum valutaposisjoner før skatt								26 425
Sum valutaposisjoner etter skatt								19 819

¹ Tabellen viser samlede balanseposter for hver enkelt valuta, fordelt på kort- og langsiktige posisjoner. Nettoposisjonen viser den reelle valutarisikoen KLP har ved utgangen av perioden i NOK. Andre beløp er i lokal valuta. Tabellen viser en sikringsgrad for valuta på 2019 og 2018 på henholdsvis 87% og 92%. Kortsiktige nettoposisjoner under 500 millioner kroner er slått sammen under "Andre valutaer".

KLP valutasikrer hoveddelen av investeringer gjort i utenlandsk valuta. Økonomisk sikring av valutaeksponeringen gjøres gjennom derivater. Som hovedregel er alle renteinvesteringer og eiendomsinvesteringer i fremmed valuta sikret tilbake til norske kroner med en målsetning på 100 prosent sikringsgrad. Pr. 31.12.2019 var sikringsgraden på aksjer i utviklede markeder og de mest likvide valutaene i fremvoksende mar-

keder 60 prosent med mulige svingninger mellom 50-70 prosent. Øvrige valutaer, dvs. mindre likvide valutaer i utviklede markeder og valutaer i fremvoksende markeder med unntak av de mest likvide valutaene, er ikke valutasikret. Bakgrunnen for dette er at disse valutaene ikke har et stort nok marked og/eller likviditet til at det er hensiktsmessig å valutasikre. Denne reduksjonen i sikringsgraden på aksjer,

samt usikrede utenlandske aksjefond, bidrar til å øke nettoposisjonene i utenlandsk valuta.

Dersom alle valutaposisjoner endrer seg med 1 prosent på samme tidspunkt og i samme retning vil dette påvirke resultatet med 485 millioner kroner før skatt. For 2018 blir tilsvarende resultatteffekt 264 millioner kroner før skatt.

NOTE 11 Kredittrisiko

31.12.2019 MILLIONER KRONER								
	Investment grade AAA til BBB	Lavere Rating	Offentlig garanti	Bank og finans	¹ Boliglån < 80%	¹ Boliglån >80%	Øvrige	Totalt
Gjeldsinstrumenter som holdes til forfall målt til amortisert kost	28 149	36	0	0	0	0	1 396	29 581
Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer målt til amortisert kost	131 504	65	856	876	0	0	22 222	155 523
Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi - verdipapirer med fast avkastning	37 128	21	2 567	8 699	0	0	9 491	57 905
Rentefond ²	0	0	6 927	0	0	0	53 995	60 922
Utlån og fordringer	15 834	0	0	79	0	0	0	15 913
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler	4 733	0	0	0	0	0	0	4 733
Kontanter og innskudd	900	0	0	0	0	0	0	900
Utlån	0	0	56 002	0	3 091	305	11 993	71 391
Sum	218 248	123	66 351	9 654	3 091	305	99 098	396 869

¹ Disse to kolonnene gir informasjon på andel boliglån med pantsikkerhet innenfor 80% av verdigrunnlag og boliglån som overgår 80% pantsikkerhet av verdigrunnlag.

² I kolonne "Øvrige" så har vi inkludert en investering som bærer kredittrisiko men som ikke er direkte avstembar mot balanseposten "rentebærende verdipapirer" og derav skaper en differanse på NOK 1 371 millioner per 31.12.2019.

SPEISIFISERING AV INVESTMENT GRADE	AAA	AA	A	BBB	Sum Investment grade
Gjeldsinstrumenter som holdes til forfall målt til amortisert kost	11 742	4 068	9 757	2 582	28 149
Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer målt til amortisert kost	24 584	19 989	60 241	26 689	131 504
Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi - verdipapirer med fast avkastning	22 293	4 871	7 701	2 263	37 128
Rentefond	0	0	0	0	0
Utlån og fordringer	0	5 783	10 048	3	15 834
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler	0	1 261	3 473	0	4 733
Kontanter og innskudd	0	0	900	0	900
Utlån	0	0	0	0	0
Sum	58 618	35 973	92 119	31 537	218 248

NOTE 11 Kreditrisiko - forts.

31.12.2018 MILLIONER KRONER								
	Investment grade AAA til BBB	Lavere Rating	Offentlig garanti	Bank og finans	¹ Boliglån < 80%	¹ Boliglån >80%	Øvrige	Totalt
Gjeldsinstrumenter som holdes til forfall målt til amortisert kost	28 602	0	0	0	0	0	2 279	30 881
Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer målt til amortisert kost	114 686	0	531	0	0	0	23 270	138 487
Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi - verdipapirer med fast avkastning	46 106	0	2 732	5 421	0	0	11 530	65 788
Rentefond ²	0	0	6 083	0	0	0	62 049	68 133
Utlån og fordringer	7 604	0	0	243	0	0	0	7 847
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler	777	0	0	0	0	0	0	777
Kontanter og innskudd	954	0	0	0	0	0	0	954
Utlån	0	0	50 891	0	2 641	340	8 408	62 279
Sum	198 729	0	60 237	5 664	2 641	340	107 536	375 145

¹ Disse to kolonnene gir informasjon på andel boliglån med pantsikkerhet innenfor 80% av verdigrunnlag og boliglån som overgår 80% pantsikkerhet av verdigrunnlag.

² I kolonne "Øvrige" så har vi inkludert en investering som bærer kreditrisiko men som ikke er direkte avstembar mot balanseposten "rentebærende verdipapirer" og derav skaper en differanse på NOK 1 371 millioner per 31.12.2019.

SPESIFISERING AV INVESTMENT GRADE	AAA	AA	A	BBB	Sum Investment grade
Gjeldsinstrumenter som holdes til forfall målt til amortisert kost	12 628	3 939	8 432	3 603	28 602
Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer målt til amortisert kost	21 463	18 816	54 300	20 107	114 686
Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi - verdipapirer med fast avkastning	28 162	4 279	12 744	921	46 106
Rentefond	0	0	0	0	0
Utlån og fordringer	0	646	6 958	0	7 604
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler	0	29	748	0	777
Kontanter og innskudd	0	0	954	0	954
Utlån	0	0	0	0	0
Sum	62 253	27 709	84 137	24 630	198 729

Med kreditrisiko menes risikoen for at motparten ikke skal klare å møte sine forpliktelser til KLP. I denne tabellen er kreditrisikoen målt ved ratingbyråers estimater på hvor høy kredittverdighet de ulike utstederne av rentepapirer har. For eiendeler som ikke er ratet så er de lagt i andre kategorier som beskriver kreditrisiko, eksempelvis sektor og garantier.

Det er lagt vekt på at kreditteksponeringen er diversifisert for å unngå konsen-

trasjon av kreditrisiko mot enkelte debitorer. For å overvåke kreditrisiko i utlånene og investeringene er det nedsett en egen kredittkomite som møtes på jevnlig basis. Grensene for kreditrisiko mot den enkelte debitor fastsettes av komiteen. Endringer i debitors kredittvurdering overvåkes og følges opp av KLP Kapitalforvaltning AS.

KLP har god balanse mellom norske obligasjoner og internasjonale obliga-

sjoner, og har en portefølje av utelukkende gode kreditter. KLP har en høy konsentrasjon av gjeldsinstrumenter rettet mot norsk offentlig sektor.

I noteinndelingen er det benyttet rating fra Standard & Poor's, Moodys, Fitch, Scope Ratings og Nordic Credit Rating. Ratingen er konvertert til S&P sin ratingtabell, hvor AAA er tilknyttet papirer med høyest kredittverdighet. Laveste rating av de fem er benyttet.

NOTE 11 Kredittrisiko - forts.

Alle fem ratingselskaper er likestilte som grunnlag for investeringer i rentepapirer. Det som er klassifisert som «Øvrige» er i all hovedsak verdipapirer utstedt av kraftselskaper og andre foretaksobligasjoner; dette beløper seg til 99 milliarder kroner per 31.12.2019.

KLP Konsernet har strenge retningslinjer for investeringer i rentepapirer, som også gjelder for investeringer som faller inn under kategorien Øvrige.

Linjene i noten er sammenfallende med balanseoppsettet. Unntakene er

gjeldsinstrumenter til virkelig verdi som er delt opp i tre kategorier i noten og utlån som er vist samlet i noten, men som befinner seg på to linjer i balansen (virkelig verdi og amortisert kost).

MILLIONER KRONER	31.12.2019	31.12.2018
TI STØRSTE MOTPARTER		
Motpart 1	10 340	8 281
Motpart 2	6 745	7 573
Motpart 3	6 535	5 618
Motpart 4	5 841	4 698
Motpart 5	5 575	4 662
Motpart 6	5 359	4 382
Motpart 7	4 739	4 213
Motpart 8	4 698	4 211
Motpart 9	3 598	3 425
Motpart 10	3 526	3 295
Totalt	56 957	50 358

Tabellen ovenfor viser de ti største motpartene KLP har eksponering mot. Beløpene oppgitt er balanseført verdi. Majoriteten av de ti største motpartene er enten finansinstitusjoner eller motparter omfattet av en offentlig garanti (statlig eller kommunal garanti).

PREMIEFORDRINGER OG FORDRINGER I FORBINDELSE MED REASSURANSE

MILLIONER KRONER	2019	2018
Premiefordringer	485	540
Nedskrivninger av premiefordringer	0	0
Sum	485	540

KLPs premiefordringer er i hovedsak rettet mot offentlig sektor og kredittrisikoen vurderes som lav. Hovedbransjen kollektiv pensjon – offentlig er i tillegg tilknyttet Overføringsavtalen

for offentlig sektor. Denne overføringsavtalen har en sikringsordning som skal bidra til å sikre pensjonsrettigheter opparbeidet hos arbeidsgivere som opphører eller som ikke betaler premie ved

forfall etter nærmere regler. KLP kan således søke dekning for ubetalte krav i denne bransjen hos sikringsordningen dersom kravet faller innenfor sikringsordningens bestemmelser.

NOTE 12 Presentasjon av eiendeler og gjeld som er gjenstand for netto oppgjør

31.12.2019 MILLIONER KRONER				Relaterte beløp som ikke er presentert netto			Netto beløp
	Brutto finansielle eiendeler/gjeld	Brutto eiendeler/gjeld som er presentert netto	Balanseført verdi	Finansielle instrumenter	Sikkerhet i kontanter	Sikkerhet i verdipapirer	
EIENDELER							
Finansielle derivater	4 733	0	4 733	-598	-3 981	0	169
Sum	4 733	0	4 733	-598	-3 981	0	169
PORTEFØLJEFORDELTE EIENDELER							
Sum eiendeler kollektivporteføljen	3 971	0	3 971	-597	-3 219	0	154
Sum eiendeler selskapsporteføljen	747	0	747	0	-762	0	0
Sum eiendeler investeringsvalgporteføljen	15	0	15	-1	0	0	14
Sum	4 733	0	4 733	-598	-3 981	0	169
GJELD							
Finansielle derivater	599	0	599	-598	-11	0	0
Sum	599	0	599	-598	-11	0	0
PORTEFØLJEFORDELTE GJELD							
Sum gjeld kollektivporteføljen	598	0	598	-597	-3	0	0
Sum gjeld selskapsporteføljen	0	0	0	0	0	0	0
Sum gjeld investeringsvalgporteføljen	2	0	2	-1	-8	0	0
Sum	599	0	599	-598	-11	0	0

NOTE 12 Presentasjon av eiendeler og gjeld som er gjenstand for netto oppgjør - forts.

31.12.2018 MILLIONER KRONER				Relaterte beløp som ikke er presentert netto			
	Brutto finansielle eiendeler/gjeld	Brutto eiendeler/gjeld som er presentert netto	Balanseført verdi	Finansielle instrumenter	Sikkerhet i kontanter	Sikkerhet i verdipapirer	Netto beløp
EIENDELER							
Finansielle derivater	777	0	777	-126	-633	0	23
Sum	777	0	777	-126	-633	0	23
PORTEFØLJEFORDELTE EIENDELER							
Sum eiendeler kollektivporteføljen	126	0	126	-126	-4	0	0
Sum eiendeler selskapsporteføljen	651	0	651	0	-628	0	23
Sum eiendeler investeringsvalgporteføljen	0	0	0	0	-1	0	0
Sum	777	0	777	-126	-633	0	23
GJELD							
Finansielle derivater	3 891	0	3 891	-126	-5	-5 247	13
Sum	3 891	0	3 891	-126	-5	-5 247	13
PORTEFØLJEFORDELTE GJELD							
Sum gjeld kollektivporteføljen	3 874	0	3 874	-126	-1	-5 247	0
Sum gjeld selskapsporteføljen	1	0	1	0	0	0	1
Sum gjeld investeringsvalgporteføljen	16	0	16	0	-4	0	12
Sum	3 891	0	3 891	-126	-5	-5 247	13

Formålet med noten er å vise den potensielle effekten av nettingavtaler i KLP; hvilke muligheter KLP har for å motregne bilaterale avtaler mot andre motparter dersom disse skulle gå konkurs, og beløpet som gjenstår om alle slike nettingavtaler materialiseres. Notene viser derivatposisjoner i balansen, samt en ytterligere tabell med tilsvarende informasjon sortert på de ulike porteføljene i selskapet.

NOTE 13 Pantelån og andre utlån

MILLIONER KRONER	Kommune- forvaltningen	Statlige og kommuneide foretak ¹	Private organisasjoner og foretak	Lønnstakere, trygdede og tilsvarende	Sum 31.12.2019	Sum 31.12.2018
Akershus	1 957	27	436	580	3 000	3 034
Aust-Agder	1 490	15	2	45	1 552	1 846
Buskerud	8 990	640	69	184	9 883	9 799
Finnmark	652	331	0	68	1 052	446
Hedmark	3 381	42	64	96	3 583	2 717
Hordaland	4 070	786	127	277	5 259	4 519
Møre og Romsdal	3 767	107	167	159	4 200	4 292
Nordland	4 164	102	37	155	4 458	3 860
Nord-Trøndelag	0	0	0	42	42	28
Oppland	2 139	67	5	100	2 310	1 773
Oslo	25	0	1 660	325	2 011	2 040
Rogaland	2 166	140	102	275	2 683	2 468
Sogn og Fjordane	1 968	1	70	46	2 084	1 753
Svalbard	6 229	198	79	1	6 506	6 195
Sør-Trøndelag	0	0	0	186	186	142
Telemark	1 188	139	56	66	1 449	1 032
Troms	2 256	88	257	156	2 758	2 064
Vest-Agder	1 177	29	5	57	1 268	1 244
Vestfold	2 194	141	31	177	2 543	2 548
Østfold	2 985	138	18	380	3 521	2 250
Utlandet	0	0	10 766	0	10 766	8 016
Ufordelt	0	0	0	6	6	0
Påløpte renter	224	11	30	5	270	213
Sum	51 022	3 002	13 982	3 386	71 391	62 279

¹ Denne kategorien omfatter, foruten statlige og kommuneide foretak, også kommunal forretningsdrift.

Denne tabellen fordeler utlånene til KLP på fylke og sektor. Sektor er basert på sektorkodene fra Statistisk Sentralbyrå.

KLP har en utlånsportefølje av høy kvalitet, med begrenset kredittrisiko og historisk svært lave tap. KLP yter hovedsakelig lån med pant i bolig med

en belåningsgrad under 80 prosent, lån til kommuner og lån med offentlige garantier. Utlån sikret med pant i bolig utgjør rundt 3,4 milliarder kroner. Sektordiversifiseringen på utlån i KLP er meget liten, da en meget høy andel av utlån er rettet mot offentlig sektor. Konsentrasjonsrisikoen dette antyder er likevel lite reell da utlånene omfattes

av offentlig garanti, som innebærer en særdeles lav motpartsrisiko.

KLP har i tillegg et konserninternt lån på rundt 14 milliarder kroner som ligger på linjen fordringer på og verdipapirer utstedt av datterforetak, tilknyttede foretak og felleskontrollerte foretak.

NOTE 13 Pantelån og andre utlån - forts.

MILLIONER KRONER	2019	2018
INDIVIDUELLE NEDSKRIVNINGER PÅ UTLÅN TIL AMORTISERT KOST		
Antall lån	1	1
Sum hovedstol før nedskrivninger	0,77	0,77
Nedskrivninger	0,32	0,29
Sum hovedstol etter nedskrivninger	0,45	0,48
INDIVIDUELLE NEDSKRIVNINGER		
Nedskrivning på individuelle utlån 01.01.	0,29	0,45
Periodens konstaterte tap hvor det tidligere er foretatt individuell nedskrivning	0,00	-0,02
Periodens nedskrivning på individuelle utlån	0,03	0,00
Periodens reversering av nedskrivning på individuelle utlån	0,00	-0,15
Nedskrivning på individuelle utlån	0,32	0,29
GRUPPEVIS NEDSKRIVNING		
Nedskrivning på grupper av utlån 01.01.	0,05	0,04
Periodens nedskrivning på grupper av utlån	0,02	0,01
Nedskrivning på grupper av utlån	0,07	0,05

FORFALTE, IKKE NEDSKREVNE UTLÅN

MILLIONER KRONER	2019 Restgjeld	2018 Restgjeld
FORFALT		
30-90 dager	8	10
over 90 dager	10	7
Sum forfalte utlån	18	17

Antall er absolutte tall og beløp er gjengitt i millioner kroner. Misligholdte utlån gjelder utlån målt til amortisert kost. Alle nedskrivninger gjelder utlån med pant i bolig.

NOTE 14 Aksjer og andeler i datterforetak, tilknyttede foretak og felleskontrollerte foretak

MILLIONER KRONER	Org. nr.	Eierandel %	Egenkapital ved 1. gangs anskaffelse	Anskaffelseskost	Bokført verdi 31.12.18	Tilgang/avgang	Verdiregulering	Resultatandel	Egenkapitaltransaksjon ¹	Utbytte	Bokført verdi 31.12.19
AKSJER I SELSKAPSPORTEFØLJEN EIENDOMSDATTERFORETAK											
KLP Huset AS											
Dronning Eufemiasgate 10 0191 Oslo	889828382	100 %	0,00	0,10	1 984,64	0,00	177,55	67,04	-53,13	0,00	2 176,10
KLP Zander Kaaes gt. 7 AS											
Abels gate 9 7030 Trondheim	999659527	100 %	0,00	790,22	0,00	790,22	0,00	35,05	3,24	0,00	828,52
Sum aksjer og andeler i eiendomsdatterforetak i selskapsporteføljen			0,00	790,32	1 984,64	790,22	177,55	102,10	-49,89	0,00	3 004,63
AKSJER I SELSKAPSPORTEFØLJEN DATTERFORETAK (EKSKL. EIENDOM)											
KLP Skadeforsikring AS											
Dronning Eufemiasgate 10 0191 Oslo	970896856	100 %	58,67	78,67	1 774,96	0,00	0,00	165,56	0,00	0,00	1 940,52
KLP Bedriftspensjon AS											
Dronning Eufemiasgate 10 0191 Oslo	990329389	100 %	50,00	50,00	501,45	0,00	0,00	-10,35	100,00	0,00	591,11
KLP Kapitalforvaltning AS											
Dronning Eufemiasgate 10 0191 Oslo	968437666	100 %	6,55	14,00	265,16	0,00	0,00	34,91	18,00	0,00	318,07
KLP Forsikringservice AS											
Dronning Eufemiasgate 10 0191 Oslo	967696676	100 %	0,05	0,10	5,50	0,00	0,00	-1,15	0,37	0,00	4,72
KLP Bankholding AS											
Dronning Eufemiasgate 10 0191 Oslo	993749532	100 %	15,10	15,10	2 145,16	0,00	0,00	82,85	0,00	0,00	2 228,01
Sum aksjer og andeler i datterforetak (ekskl. eiendom) i selskapsporteføljen			130,37	157,87	4 692,24	0,00	0,00	271,81	118,37	0,00	5 082,42
TILKNYTTETE FORETAK I SELSKAPSPORTEFØLJEN											
Norsk Pensjon AS											
Hansteens gate 2 0253 Oslo	890050212	25 %	5,00	2,50	1,77	0,00	0,00	0,01	0,00	0,00	1,77
Fylkeshuset AS, Molde											
Fylkeshuset 6404 Molde	930591114	48 %	0,05	0,05	0,05	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,05
Sum aksjer og andeler i tilknyttede foretak i selskapsporteføljen			5,05	2,55	1,82	0,00	0,00	0,01	0,00	0,00	1,82
Sum aksjer og andeler i øvrige datterforetak, tilknyttede foretak og felleskontrollerte foretak i selskapsporteføljen			135,42	160,41	4 694,05	0,00	0,00	271,82	118,37	0,00	5 084,24
Sum datterforetak, tilknyttede foretak og felleskontrollerte foretak			135,42	950,74	6 678,69	790,22	177,55	373,92	68,48	0,00	8 088,87

¹ Kolonnen egenkapitaltransaksjon inkluderer konsernbidrag.

NOTE 14 Aksjer og andeler i datterforetak, tilknyttede foretak og felleskontrollerte foretak - forts.

MILLIONER KRONER	Org. nr.	Eierandel %	Egenkapital ved 1. gangs anskaffelse	Anskaffelseskost	Bokført verdi 31.12.18	Tilgang/avgang	Verdiregulering	Resultatandel	Egenkapitaltransaksjon ¹	Utbytte	Bokført verdi 31.12.19
EIENDOMSDATTERFORETAK											
AKSJER I KOLLEKTIV- OG INVESTERINGSVALGPORTEFØLJENE											
KLP Eiendom AS											
Dronning Eufemiasgate 10 0191 Oslo	988394750	100 %	0,10	0,14	47 529,93	0,00	663,73	2 316,75	3 665,87	0,00	54 176,29
Sum aksjer og andeler i eiendomsdatterforetak i kollektiv- og investeringsvalgporteføljene			0,10	0,14	47 529,93	0,00	663,73	2 316,75	3 665,87	0,00	54 176,29
DATTERFORETAK I KOLLEKTIVPORTEFØLJEN											
Copenhagen Infrastructure Partners III GP APS											
Nørregade 21 1165 København K. Denmark		100 %	0,06	7,83	1,54	6,30	0,00	-2,31	0,00	0,00	5,54
Copenhagen Infrastructure Partners II GP APS											
Nørregade 21 1165 København K. Denmark		100 %	8,88	14,50	12,74	1,98	0,00	-0,71	0,00	0,00	14,01
Sum aksjer og andeler i datterforetak i kollektivporteføljen			8,94	22,32	14,29	8,28	0,00	-3,02	0,00	0,00	19,55
FELLESKONTROLLERTE FORETAK I KOLLEKTIVPORTEFØLJEN											
KLP Norfund Investments IS											
Fridtjof Nansens plass 4 0160 OSLO	999548636	49 %	0,05	562,60	460,93	119,31	0,00	34,73	0,00	0,00	614,97
Sum aksjer og andeler i felleskontrollert foretak i kollektivporteføljen			0,05	562,60	460,93	119,31	0,00	34,73	0,00	0,00	614,97
TILKNYTTETE FORETAK I KOLLEKTIVPORTEFØLJEN											
Norfinance AS											
Fridtjof Nansens plass 4 0160 OSLO	912764729	46,5 %	92,30	431,11	415,67	106,08	0,00	25,33	0,00	-8,99	538,10
Copenhagen Infrastructure III GP APS											
Nørregade 21 1165 København K. Denmark		33,3 %	0,02	0,02	0,02	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,02
Stena Renewable AB											
Rosenlundsg.3 Box 7123 402 33 Göteborg Sweden		30 %	600,17	657,91	629,96	57,74	0,00	-26,95	0,00	0,00	660,75
Tensio AS											
Kjøpmannsgata 7A 7500 STJØRDAL	922828172	20 %	1 652,60	1 652,60	0,00	1 652,60	0,00	3,71	0,00	-410,24	1 246,08
Sum aksjer og andeler i tilknyttede foretak i kollektivporteføljen			2 345,09	2 741,64	1 045,66	1 816,43	0,00	2,09	0,00	-419,23	2 444,95
Sum aksjer og andeler i øvrige datterforetak, tilknyttede foretak og felleskontrollert foretak i kollektivporteføljen			2 354,08	3 326,57	1 520,88	1 944,01	0,00	33,81	0,00	-419,23	3 079,47

¹Kolonnen egenkapitaltransaksjon inkluderer konsernbidrag

Alle aksjer og andeler har lik stemmeandel.

NOTE 15 Aksjer og aksjefondsandeler

MILLIONER KRONER	Organisasjonsnummer	Antall	Markedsverdi
NORGE			
BETONMASTHAEHRE	600415255	5 300	0
NMI GP IV AS	922100209	1 200 000	12
NORDIC CREDIT RATING AS	911721287	29 970	4
SOLGAARDEN SA	965585850	137	2
TOPCO VARME AS (OSLOFJORD VARME)	920349455	180	242
SUM USPESIFISERT			259
EUOPRIS ASA		2 165 265	74
KONGSBERG AUTOMOTIVE ASA		12 270 182	75
SUM FORBRUKSVARER			150
ATLANTIC SAPPHIRE AS ATLANTIC SAPPHIRE AS		280 966	36
AUSTEVOLL SEAFOOD ASA	929975200	337 501	30
LEROY SEAFOOD GROUP ASA	0	2 304 108	134
MARINE HARVEST	964118191	1 741 654	397
ORKLA	910747711	2 044 644	182
SALMAR ASA		152 013	68
SUM KONSUMENTVARER			848
2VK INVEST AS		2 690 000	1
AKER BP ASA	989795848	777 204	224
EQUINOR ASA		3 944 830	692
MAGSEIS FAIRFIELD ASA		3 411 771	20
OCEAN YIELD ASA	991844562	694 840	33
PETROLEUM GEO-SERVICES		1 743 535	30
READ WELL SERVICES HOLDING (a-aksje) AS	995280221	113 939	1
READ WELL SERVICES HOLDING (b-aksje) AS	995280221	990 546	11
TGS NOPEC GEOPHYSICAL CO ASA		537 676	144
SUM ENERGI			1 156
AKER ASA-A SHARES	886581432	303 592	165
DNB ASA		2 779 713	456
GJENSIDIGE FORSIKRING ASA	995568217	12 485	2
NORDIC MICROFINANCE INITIATIVE	917763399	6 124 367	11
NORWEGIAN FINANCE HOLDING AS		557 986	53
NORWEGIAN MICROFINANCE INITIATIVE	917763399	8 118 127	13
STOREBRAND ASA	916300484	3 000 000	207
SUM FINANS			907

NOTE 15 Aksjer og aksjefondsandeler - forts.

MILLIONER KRONER	Organisasjonsnummer	Antall	Markedsverdi
BERGENBIO ASA		1 378 322	33
NORDIC NANOVECTOR ASA		265 963	8
PHOTOCURE		500 000	45
REDCORD AS	960304977	7 100	0
TARGOVAX AS		453 066	4
ULTIMOVACS ASA		400 000	16
SUM HELSE			106
BONHEUR ASA	830357432	426 104	84
KONGSBERG GRUPPEN ASA	943753709	323 468	45
MPC CONTAINER SHIPS AS		740 000	15
NORWEGIAN AIR SHUTTLE AS	965920358	280 000	11
OTOVO AS - A SHARES		238 806	23
OTOVO AS - PEF SHARES		42 000	4
WALLENIUS WILHELMSSEN LOGISTI	995216604	901 926	20
SUM INDUSTRI			200
HIDDN SOLUTIONS ASA		2 195	0
NORDIC SEMICONDUCTOR ASA		3 642 944	203
Q-FREE ASA		4 350 635	30
SUM IT			232
ELKEM ASA	911382008	1 040 207	26
NORSK HYDRO ASA	914778271	6 131 336	200
YARA INTERNATIONAL	986228608	781 005	285
SUM RÅVARER			511
ENTRA ASA	999296432	32 000	5
OLAV THON EIENDO	914594685	119 700	20
SUM EIENDOM			25
Adevinta ASA		565 995	59
SCHIBSTED ASA-B SHS	933739384	509 130	128
TELENOR		2 269 747	357
SUM TELEKOM & MEDIA			544
ISTAD AS		13 000	135
LOFOTKRAFT AS	986347801	10 290	146
RINGERIKS-KRAFT AS	976957628	150	285
TRONDERENERGI AS	980417824	1 153 846	815
TUSSA KRAFT AS		454	493
SUM FORSYNING			1 874
NORGE			6 813

NOTE 15 Aksjer og aksjefondsandeler - forts.

MILLIONER KRONER	Antall	Markedsverdi
UTLAND		
BGP HOLDINGS	1 374 296	0
ABC-MART INC	2 200	1
ACCOR	22 070	9
ADIDAS	17 802	51
ADVANCE AUTO PARTS	6 100	9
AISIN SEIKI CO	12 600	4
AMAZON.COM	36 079	586
DELPHI AUTOMOTIVE PLC	21 009	18
ARAMARK	20 000	8
ARISTOCRAT LEISURE	50 433	10
AUTOLIV INC	5 700	4
AUTOZONE	2 255	24
NAMCO BANDAI HOLDINGS	18 300	10
BARRATT DEVELOPMENTS	106 780	9
BMW STAMM	33 719	24
BMW VORZUG	3 485	2
BENESSE HOLDINGS INC	4 800	1
BERKELEY GROUP HOLDINGS	14 347	8
BEST BUY CO	20 384	16
PRICELINE.COM	3 611	65
BORGWARNER INC	14 300	5
BRIDGESTONE CORP	55 200	18
BURBERRY GROUP	43 305	11
BURLINGTON STORES INC	5 900	12
CANADIAN TIRE CORP A	4 900	5
MICHAEL KORS HOLDINGS LTD	12 600	4
CARMAX	13 300	10
CARNIVAL CORP	103	0
CARNIVAL PLC(P AND O PRINCES	54 011	23
CASIO COMPUTER CO	11 200	2
CHIPOTLE MEXICAN GRILL INC	2 400	18
RICHEMONT (FIN) UNIT A	51 517	36
COMPASS GROUP	156 565	34
CONTINENTAL	11 237	13
DAIMLERCHRYSLER	89 746	44
DOLLARAMA INC	24 600	7
DOMINO'S PIZZA INC	3 470	9
D.R. HORTON	27 600	13

NOTE 15 Aksjer og aksjefondsandeler - forts.

MILLIONER KRONER	Antall	Markedsverdi
DUFY AG-REG	3 976	3
EBAY	63 774	20
ELECTROLUX B	16 302	4
ESSILOR INTERNATIONAL	27 974	37
EXPEDIA	12 350	12
FAST RETAILING CO	5 200	27
FAURECIA	7 344	3
FERRARI NV	13 068	19
FIAT CHRYSLER AUTOMOBILES NV	107 123	14
FLIGHT CENTRE LTD	1 856	0
FORD MOTOR CO	335 408	27
GAP	16 001	2
GARMIN	11 200	10
GENERAL MOTORS CO	109 389	35
GENUINE PARTS CO	13 375	12
GILDAN ACTIVEWEAR	15 100	4
GRUBHUB INC	8 000	3
HANESBRANDS INC	26 000	3
HARLEY-DAVIDSON	13 244	4
HARVEY NORMAN HOLDINGS	52 104	1
HASBRO	10 200	9
HENNES & MAURITZ B	85 690	15
HERMES INTERNATIONAL	3 261	21
HIKARI TSUSHIN INC	1 400	3
HILTON WORLDWIDE HOLDINGS IN	22 233	22
HOME DEPOT	93 228	179
HONDA MOTOR CO	146 100	37
HUSQVARNA B	33 815	2
IIDA GROUP HOLDINGS CO LTD	10 500	2
INDITEX	107 656	33
INTERCONTINENTAL HOTELS	16 434	10
ISETAN CO	23 200	2
ISUZU MOTORS	39 500	4
J FRONT RETAILING CO LTD	14 700	2
JD SPORTS FASHION PLC	32 829	3
PPR	7 478	43
KINGFISHER	151 621	4
KOHL'S CORP	13 194	6
KOITO MFG	6 800	3

NOTE 15 Aksjer og aksjefondsandeler - forts.

MILLIONER KRONER	Antall	Markedsverdi
LEAR CORP	5 100	6
LEGGETT & PLATT	8 800	4
LENNAR CORP-A	27 200	13
LKQ CORP	30 400	10
LOWE'S COS	67 599	71
LULULEMON ATHLETICA INC	9 000	18
MAGNA INTERNATIONAL A	27 288	13
MARKS & SPENCER GROUP	164 122	4
MARRIOTT INT'L A	24 710	33
MARUI GROUP CO LTD	13 400	3
MAZDA MOTOR CORP	49 700	4
MCDONALD'S CORP	64 649	112
MCDONALD'S HOLDINGS CO JAPAN	4 500	2
MERCADOLIBRE INC	3 900	20
MERCARI INC	5 400	1
MICHELIN	16 866	18
MITSUBISHI MOTORS CORP	40 000	1
MOHAWK INDUSTRIES	5 200	6
MONCLER SPA	21 744	9
NEWELL RUBBERMAID	32 518	5
NEXT	12 128	10
NGK SPARK PLUG CO	11 300	2
NIKE B	106 572	95
NIKON CORP	25 200	3
NISSAN MOTOR CO	236 900	12
NITORI CO	6 700	9
NOKIAN RENKAAT	19 087	5
NORDSTROM	9 500	3
NORWEGIAN CRUISE LINE HOLDIN	18 400	9
NVR INC	340	11
OCADO GROUP PLC	56 183	8
O'REILLY AUTOMOTIVE INC	6 206	24
ORIENTAL LAND CO	18 400	22
DON QUIJOTE CO LTD	35 200	5
PANASONIC CORP	197 100	16
PANDORA A/S	7 688	3
PERSIMMON PLC	27 246	9
PEUGEOT SA	63 511	13
PIRELLI & C SPA	29 700	2

NOTE 15 Aksjer og aksjefondsandeler - forts.

MILLIONER KRONER	Antall	Markedsverdi
POLARIS INDUSTRIES INC	4 200	4
PORSCHE AUTOMOBIL HOLDING SE	14 504	10
PROSUS	48 102	32
PULTE GROUP INC	26 666	9
PUMA	9 420	6
PVH CORP	5 500	5
RAKUTEN	77 900	6
RALPH LAUREN CORP	4 000	4
RENAULT	21 757	9
RESTAURANT BRANDS INTERN	22 348	13
RINNAI CORP	1 900	1
ROSS STORES	32 527	33
ROYAL CARIBBEAN CRUISES	15 708	18
RYOHIN KEIKAKU CO LTD	23 000	5
SANKYO CO (6417)	4 300	1
SEB SA	1 800	2
SEGA SAMMY HOLDINGS	10 400	1
SEKISUI CHEMICAL CO	24 900	4
SEKISUI HOUSE	51 600	10
SHARP CORP	31 000	4
SHIMAMURA CO	1 500	1
SHIMANO	6 200	9
SODEXHO ALLIANCE	8 769	9
SONY CORP	113 900	68
STANLEY ELECTRIC CO	8 400	2
STARBUCKS CORP	101 901	79
FUJI HEAVY INDUSTRIES	56 700	12
SUMITOMO ELECTRIC IND	64 700	9
SUMITOMO RUBBER IND	13 200	1
SUZUKI MOTOR CORP	34 500	13
SWATCH GROUP INH	2 309	6
SWATCH GROUP NAM	4 319	2
TAPESTRY INC	27 800	7
TARGET CORP	43 511	49
TAYLOR WIMPEY	345 550	8
TESLA MOTORS INC	11 400	42
TIFFANY & CO	8 300	10
TJX COS	102 922	55
TOYODA GOSEI CO	6 200	1

NOTE 15 Aksjer og aksjefondsandeler - forts.

MILLIONER KRONER	Antall	Markedsverdi
TOYOTA INDUSTRIES CORP	16 200	8
TOYOTA MOTOR CORP	204 691	128
TRACTOR SUPPLY COMPANY	8 700	7
TUI AG-DI	56 191	6
ULTA BEAUTY INC	5 500	12
UNDER ARMOUR INC-CLASS A	11 800	2
UNDER ARMOUR INC-CLASS C	11 883	2
USS CO	15 900	3
VAIL RESORTS INC	3 800	8
VALEO SA	26 025	8
VF CORP	28 100	25
VOLKSWAGEN STAMM	4 273	7
VOLKSWAGEN VORZUG	18 316	32
WAYFAIR INC- CLASS A	5 000	4
WESFARMERS	99 724	25
WHIRLPOOL CORP	5 140	7
WHITBREAD	16 550	9
YAMADA DENKI CO	38 500	2
YAMAHA CORP	12 700	6
YAMAHA MOTOR CO	27 400	5
YOKOHAMA RUBBER CO LTD	8 000	1
YUE YUEN INDUSTRIAL	53 500	1
YUM BRANDS	26 382	23
ZALANDO SE	10 677	5
START TODAY CO LTD	4 600	1
SUM FORBRUKSVARER		3 364
A2 MILK CO LTD	85 073	8
AEON CO	77 800	14
AJINOMOTO CO	56 100	8
ALIMENTATION COUCHE-T. B	83 434	23
ARCHER-DANIELS-MIDLAND	57 121	23
ASSOCIATED BRITISH FOODS	43 492	13
BARRY CALLEBAUT AG-REG	327	6
BEIERSDORF	13 348	14
BUNGE	15 700	8
CALBEE INC	5 400	2
CAMPBELL SOUP CO (US)	20 348	9
CARREFOUR	76 821	11

NOTE 15 Aksjer og aksjefondsandeler - forts.

MILLIONER KRONER	Antall	Markedsverdi
CASINO ORD	4 730	2
LINDT & SPRUENGLI PART	121	8
LINDT AND SPRUENGLI NAMEN	13	10
CHURCH & DWIGHT CO INC	24 000	15
CLOROX CO	12 218	16
COCA-COLA WEST COMPANY LIMITED	14 000	3
COCA-COLA CO	394 866	192
COCA-COLA EUROPEAN PARTNERS	28 800	13
COCA-COLA HBC AG-CDI	24 512	7
COLES GROUP LTD	132 575	12
COLGATE-PALMOLIVE	79 259	48
COLRUYT	5 739	3
CONAGRA FOODS INC	54 639	16
COSTCO WHOLESALE CORP	42 706	110
COTY INC-CL A	16 632	2
DAIRY FARM INTL HLDGS LTD	25 100	1
DANONE	73 274	53
EMPIRE CO LTD 'A'	12 900	3
ESSITY AKTIEBOLAG-B	71 968	20
ESTEE LAUDER COS A	21 528	39
FAMILYMART CO	31 600	7
GENERAL MILLS	60 030	28
HENKEL AG & CO KGAA	11 906	10
HENKEL AG & CO KGAA	21 922	20
HERSHEY CO (THE)	15 400	20
HORMEL FOODS CORP	33 400	13
ICA GRUPPEN AB	14 618	6
INGREDION INC	7 100	6
JERONIMO MARTINS SGPS	20 713	3
J.M.SMUCKER	12 700	12
KAO CORP	51 300	37
KELLOGG CO	26 400	16
KERRY GROUP A	18 578	20
KIKKOMAN CORP	19 900	9
KIMBERLY-CLARK CORP	33 423	40
KOBAYASHI PHARMACEUTICAL CO	3 600	3
AHOLD (KON.)	140 465	31
KOSE CORP	4 300	6
KRAFT HEINZ CO/THE	69 796	20

NOTE 15 Aksjer og aksjefondsandeler - forts.

MILLIONER KRONER	Antall	Markedsverdi
KROGER CO	73 576	19
LAMB WESTON HOLDINGS INC	15 700	12
LAWSON	6 000	3
LION CORP	17 000	3
LOBLAW COMPANIES LTD	20 737	9
LOREAL	29 986	78
MCCORMICK & CO NV	12 121	18
MEIJI HOLDINGS CO LTD	13 600	8
METRO WHOLESALE & FOOD SPECI	14 240	2
METRO A	23 307	8
KRAFT FOODS A	140 149	68
MONSTER BEVERAGE CORP	39 687	22
NESTLE	356 665	339
NIPPON MEAT PACKERS	7 600	3
NISSHIN SEIFUN GROUP	20 105	3
NISSIN FOODS HOLDINGS CO LTD	5 900	4
BAKKAFROST P/F	116 885	76
PEPSICO	135 941	163
PIGEON CORP	10 100	3
POLA ORBIS HOLDINGS INC	6 000	1
PROCTER & GAMBLE CO	246 235	270
RECKITT BENCKISER GROUP PLC	84 171	60
SAINSBURY (J)	174 012	5
SAPUTO	28 200	8
SEVEN AND I HOLDINGS CO	83 240	27
SHISEIDO CO	42 600	27
HRG GROUP INC	31	0
SUNDRUG CO LTD	4 400	1
SUNTORY BEVERAGE & FOOD LTD	17 200	6
SYSCO CORP	49 167	37
TESCO	1 162 145	34
TOYO SUISAN KAISHA	11 700	4
TSURUHA HOLDINGS INC	4 400	5
TYSON FOODS A	30 800	25
UNI-CHARM CORP	45 100	13
UNILEVER NV CERT	174 138	88
UNILEVER PLC	131 699	67
VITASOY INTL HOLDINGS LTD	106 400	3
WALGREEN CO	72 732	38

NOTE 15 Aksjer og aksjefondsandeler - forts.

MILLIONER KRONER	Antall	Markedsverdi
WAL-MART STORES INC	138 700	145
WELCIA HOLDINGS CO LTD	5 400	3
WESTON (GEORGE)	6 699	5
WH GROUP LTD	1 264 000	11
WILMAR INTERNATIONAL	287 800	8
MORRISON WM SUPERMARKETS	245 621	6
WOOLWORTHS LTD	135 264	30
YAKULT HONSHA CO	12 600	6
YAMAZAKI BAKING CO	10 000	2
SUM KONSUMENTVARER		2 797
APACHE CORP	32 504	7
ATLANTICA TENDER DRILLING LT	4 548 536	5
BAKER HUGHES A GE CO	67 081	15
BP	1 700 226	93
BW LPG LTD	428 145	32
BW OFFSHORE LTD	294 621	19
CABOT OIL & GAS CORP	40 300	6
CALTEX AUSTRALIA	19 661	4
CAMECO CORP	29 400	2
CHENIERE ENERGY INC	21 900	12
CHEVRON CORP	196 100	208
CONCHO RESOURCES INC	21 100	16
CONOCOPHILLIPS	114 687	66
CONTINENTAL RESOURCES INC/OK	6 500	2
DEVON ENERGY CORP	44 244	10
DIAMONDBACK ENERGY INC	17 500	14
ENCANA CORP	140 730	6
ENI	222 076	30
EOG RESOURCES	60 000	44
EXXON MOBIL CORP	442 363	271
FRONTLINE LTD	256 152	28
GALP ENERGIA SGPS SA-B SHRS	43 411	6
HAFNIA LTD	865 000	24
HALLIBURTON CO	90 600	19
HESS	29 800	17
HOLLY CORP	14 100	6
IDEMITSU KOSAN CO	25 363	6
INDEPENDENT TANKERS CORP LTD	1 539 877	0
INPEX CORPORATION	93 900	9

NOTE 15 Aksjer og aksjefondsandeler - forts.

MILLIONER KRONER	Antall	Markedsverdi
INTER PIPELINE LTD	38 838	6
JX HOLDINGS INC	339 455	14
KEYERA CORP	28 284	6
KINDER MORGAN INC	210 441	39
LUNDIN PETROLEUM	14 040	4
MARATHON OIL CORP	96 900	12
NATIONAL OILWELL VARCO	44 663	10
NESTE OIL	34 507	11
NOBLE ENERGY	56 500	12
OCCIDENTAL PETROLEUM	92 384	33
ODFJELL DRILLING LTD	730 000	24
OIL SEARCH	133 276	6
OKEANIS ECO TANKERS CORP	566 192	60
OMV AG	10 350	5
ONEOK INC	43 500	29
PARKLAND FUEL CORP	12 200	4
PEMBINA PIPELINE CORP	53 709	18
PIONEER NATURAL RES.	17 300	23
PRAIRIESKY ROYALTY LTD	23 435	2
REPSOL YPF	114 894	16
REPSOL SA-RTS	114 894	0
ROYAL DUTCH SHELL PLC-A SHS	9 157	2
ROYAL DUTCH SHELL B	672 118	175
SANTOS	191 976	10
SCHLUMBERGER	142 846	50
SHELF DRILLING LTD	505 520	9
SUBSEA 7 SA	2 046 437	214
TARGA RESOURCES CORP	21 900	8
TRANSCANADA CORP	95 932	45
TECHNIPFMC PLC	35 700	7
TENARIS SA	34 366	3
TOTAL	200 309	97
VALERO ENERGY CORP	42 835	35
VOPAK	5 938	3
WILLIAMS COS	126 343	26
WOODSIDE PETROLEUM	90 468	19
WORLEYPARSONS	34 510	3
SUM ENERGI		2 022

NOTE 15 Aksjer og aksjefondsandeler - forts.

MILLIONER KRONER	Antall	Markedsverdi
3I GROUP PLC	81 910	10
ABN AMRO GROUP NV-CVA	46 545	7
ACOM CO	18 600	1
ADMIRAL GROUP PLC	12 955	3
AEGON	147 216	6
AEON CREDIT SERVICE CO	5 500	1
AFLAC	59 544	28
AGEAS	14 188	7
AGNC INVESTMENT CORP	45 700	7
AIA GROUP LTD	1 008 860	93
AIB GROUP PLC	80 919	2
ALLEGHANY CORP	1 100	8
ALLIANZ	35 426	76
ALLSTATE CORP	29 009	29
ALLY FINANCIAL INC	28 800	8
AMERICAN EXPRESS	58 874	64
AMERICAN FINANCIAL GROUP INC	5 000	5
AMERICAN INT'L GROUP	72 647	33
AMERIPRISE FINANCIAL	11 570	17
AMP LTD	229 635	3
AMUNDI SA	5 859	4
ANNALY CAPITAL MANAGEMENT IN	124 200	10
AON CORP	19 673	36
AOZORA BANK	6 400	1
ARCH CAPITAL GROUP	31 800	12
ARTHUR J GALLAGHER & CO	15 500	13
ASSICURAZIONI GENERALI	94 696	17
ASSURANT	4 400	5
ASX	18 958	9
ATHENE HOLDING LTD-CLASS A	10 100	4
ANZ BANKING GROUP	241 615	37
AVIVA	360 057	18
AXA EQUITABLE HOLDINGS INC	35 800	8
AXA SA	161 258	40
BALOISE-HOLDING AG	5 236	8
BANCO BILBAO VIZCAYA ARGENTA	572 481	28
BANCO DE SABADELL SA	449 093	5
BANCO ESPIRITO SANTO	190 970	0
BSCH BCO SANTANDER CENTR	1 386 953	51

NOTE 15 Aksjer og aksjefondsandeler - forts.

MILLIONER KRONER	Antall	Markedsverdi
BANK HAPOALIM BM	113 838	8
BANK LEUMI LE-ISRAEL	131 474	8
BANK OF AMERICA CORP	748 610	232
BANK EAST ASIA	77 706	2
BANK IRELAND	82 407	4
BANK KYOTO	5 200	2
BANK MONTREAL	53 352	36
BANK NEW YORK MELLON	70 781	31
BANK NOVA SCOTIA	101 901	51
BANKIA SAU	69 290	1
BANKINTER	39 786	3
BARCLAYS	1 439 633	30
BENDIGO AND ADELAIDE BANK LTD	37 745	2
BERKSHIRE HATHAWAY B	111 551	222
BLACKROCK INC	9 708	43
BLACKSTONE GROUP INC/THE-A	57 000	28
BNP PARIBAS	93 878	49
BOC HONG KONG HOLDINGS	305 700	9
BROOKFIELD ASSET MAN A	74 329	38
BROWN & BROWN INC	17 200	6
CAIXABANK	269 807	7
CANADIAN IMPERIAL BANK	37 508	27
CAPITAL ONE FINANCIAL	40 888	37
CBOE HOLDINGS INC	10 100	11
CHALLENGER FINANCIAL SVC	38 000	2
CHIBA BANK	45 000	2
ACE	38 016	52
CI FINANCIAL INCOME FUND	15 500	2
CINCINNATI FINL CORP	13 800	13
CITIGROUP	188 526	132
CITIZENS FINANCIAL GROUP	34 300	12
CHICAGO MERCANTILE EXCH	29 920	53
CNP ASSURANCES	11 687	2
COMERICA	11 400	7
COMMERZBANK	87 323	5
COMMONWEALTH BANK	147 745	73
BANK YOKOHAMA	74 000	3
CREDIT AGRICOLE	90 820	12

NOTE 15 Aksjer og aksjefondsandeler - forts.

MILLIONER KRONER	Antall	Markedsverdi
CREDIT SAISON CO	10 600	2
CREDIT SUISSE	204 640	24
DAI-ICHI LIFE INSURANCE	82 900	12
DAIWA SECURITIES GROUP	109 900	5
DANSKE BANK	52 104	7
DBS GROUP HOLDINGS	159 784	27
DEUTSCHE BANK NAMEN	158 910	11
DEUTSCHE BOERSE AG	17 079	24
DIRECT LINE INSURANCE GROUP	87 441	3
DISCOVER FINANCIAL SERVICES	25 444	19
E*TRADE FINANCIAL CORP	20 000	8
EAST WEST BANCORP INC	10 000	4
EATON VANCE CORP	8 500	3
ERIE INDEMNITY COMPANY-CL A	1 900	3
ERSTE GROUP BANK AG	25 712	9
EURAZEO	2 723	2
EVEREST RE GROUP	3 000	7
EXOR NV	11 017	8
FACTSET RESEARCH SYSTEMS INC	2 800	7
FAIRFAX FINANCIAL HLDGS	2 632	11
FIDELITY NAT'L FINANCIAL	24 300	10
FIFTH THIRD BANCORP	63 705	17
FINECOBANK SPA	66 576	7
FIRST REPUBLIC BANK/CA	15 500	16
FRANKLIN RESOURCES	30 204	7
FUKUOKA FINANCIAL GROUP	8 400	1
TORCHMARK CORP	8 400	8
GOLDMAN SACHS GROUP	26 974	54
GREAT WEST LIFECO	19 848	4
GROUPE BRUXELLES LAMBERT	8 717	8
HANG SENG BANK	68 400	12
HANNOVER RUECKVERSICH.	5 934	10
HARGREAVES LANSDOWN PLC	26 504	6
HARTFORD FINANCIAL SVCS	30 711	16
HONG KONG EXCH.&CLEARING	99 781	28
HSBC HOLDINGS (GB)	1 685 043	116
HUNTINGTON BANCSHARES INC	79 100	10
IA FINANCIAL CORP INC	12 614	6
IGM FINANCIAL	7 300	2

NOTE 15 Aksjer og aksjefondsandeler - forts.

MILLIONER KRONER	Antall	Markedsverdi
INDUSTRIVARDEN C	10 187	2
ING GROEP	325 201	34
INSURANCE AUSTRALIA GRP.	202 674	10
INTACT FINANCIAL CORP	12 000	11
INTERCONTINENTAL	48 595	40
INTESA SANPAOLO ORD	1 260 509	29
INVESCO LTD	28 858	5
INVESTOR B	39 649	19
ISRAEL DISCOUNT BANK-A	85 200	3
JAPAN EXCHANGE GROUP INC	54 500	8
JAPAN POST BANK CO LTD	25 500	2
JAPAN POST HOLDINGS CO LTD	130 900	11
JAPAN POST INSURANCE CO LTD	19 000	3
LEUCADIA NATIONAL CORP	21 200	4
JPMORGAN CHASE & CO	269 515	330
JULIUS BAER GROUP LTD	23 064	10
KBC GROUPE	20 408	13
KEYCORP	79 000	14
Kinnevik AB ser. B	29 789	6
KKR & CO INC -A	37 000	9
LEGAL & GENERAL GROUP	534 214	19
LINCOLN NATIONAL CORP	16 682	9
LLOYDS BANKING GROUP PLC	6 043 301	44
LOEWS CORP	26 500	12
LONDON STOCK EXCHANGE	26 981	24
LUNDBERGFÖRETAGEN AB, L E SER. B	7 600	3
M & T BANK CORP	11 016	16
M&G PLC	189 065	5
MACQUARIE BANK	28 011	24
MAGELLAN FINANCIAL GROUP LTD	9 041	3
MANULIFE FINANCIAL CORP	158 175	28
MAPFRE	70 142	2
MARKEL CORP	1 220	12
MARKETAXESS HOLDINGS INC	2 800	9
MARSH AND MCLENNAN COS	42 254	41
ASHIKAGA HOLDINGS CO LTD	54 990	1
MEDIBANK PRIVATE LTD	176 403	3
MEDIOBANCA	40 060	4
METLIFE	69 398	31

NOTE 15 Aksjer og aksjefondsandeler - forts.

MILLIONER KRONER	Antall	Markedsverdi
MITSUBISHI UFJ FIN GRP	1 026 698	49
MITSUBISHI UFJ LEASE FIN	37 700	2
MIZRAHI TEFAHOT BANK LTD	10 489	2
MIZUHO FINANCIAL GROUP	2 042 717	28
MOODYS CORP	14 976	31
MORGAN STANLEY	103 487	46
MS&AD INSURANCE GROUP HOLDINGS	39 920	12
MSCI INC	7 600	17
MUENCHENER RUECKVERSICH.	12 762	33
NASDAQ OMX GROUP/THE	11 000	10
NATIONAL AUSTRALIA BANK	249 292	38
NATIONAL BANK OF CANADA	27 192	13
NATIXIS	60 903	2
NN GROUP NV	24 087	8
NOMURA HOLDINGS	270 600	12
NORDEA BANK ABP	270 408	19
NORTHERN TRUST CORP	16 550	15
ONEX CORPORATION	5 400	3
ORIX CORP	117 600	17
OCBC BANK	287 793	21
PARGESA HOLDING INH	2 771	2
PARTNERS GROUP HOLDING AG	1 507	12
PEOPLES UNITED FINANCIAL	44 500	7
PNC FINL SERVICES GROUP	37 728	53
POSTE ITALIANE SPA	30 561	3
POWER CORP OF CANADA	21 993	5
POWER FINANCIAL CORP	29 800	7
PRINCIPAL FINANCIAL GRP	26 100	13
PROGRESSIVE CORP	48 752	31
PRUDENTIAL FINANCIAL	35 102	29
PRUDENTIAL	216 981	37
QBE INSURANCE GROUP	97 164	8
RAIFFEISEN BANK INTERNATIONAL	9 818	2
RAYMOND JAMES FINANCIAL INC	12 340	10
REGIONS FINANCIAL (NEW)	87 341	13
REINSURANCE GROUP OF AMERICA	6 200	9
RENAISSANCERE HOLDINGS	2 900	5
RESONA HOLDINGS	185 942	7
ROYAL BANK OF CANADA	119 642	83

NOTE 15 Aksjer og aksjefondsandeler - forts.

MILLIONER KRONER	Antall	Markedsverdi
ROYAL BANK OF SCOTLAND	386 914	11
RSA INSURANCE GROUP PLC	64 641	4
S&P GLOBAL INC	20 739	50
SAMPO OYJ-A SHS	41 486	16
SBI HOLDINGS	14 070	3
SCHRODERS	8 983	3
SCHWAB (CHARLES) CORP	98 230	41
SCOR	9 679	4
SEI INVESTMENTS COMPANY	9 800	6
SEVEN BANK LTD	29 100	1
SHINSEI BANK	10 900	1
SHIZUOKA BANK	34 000	2
SIGNATURE BANK	6 000	7
SINGAPORE EXCHANGE	48 400	3
SKAND.ENSKILDA BANKEN A	122 934	10
SOCIETE GENERALE	73 714	23
NKSJ HOLDINGS INC	28 800	10
SONY FINANCIAL HOLDINGS	9 900	2
ST JAMES'S PLACE PLC	32 674	4
STANDARD CHARTERED	258 692	21
STANDARD LIFE	158 985	6
STATE STREET CORP	30 243	21
SUMITOMO MITSUI FINL GRP	110 971	36
SUMITOMO MITSUI TRUST HOLDINGS	32 476	11
SUN LIFE FINANCIAL	52 898	21
SUNCORP GROUP LTD	105 073	8
SVB FINANCIAL GROUP	5 000	11
SVENSKA HANDELSBANKEN-A SHS	147 172	14
SWEDBANK	66 989	9
SWISS LIFE HOLDING	2 751	12
SWISS RE LTD	23 783	23
SYNCHRONY FINANCIAL	46 910	15
PRICE (T. ROWE) GROUP	18 923	20
T&D HOLDINGS	38 100	4
TD AMERITRADE HOLDING CO	25 100	11
TOKIO MARINE HOLDINGS INC	51 279	25
TOKYO CENTURY CORP	3 200	2
TORONTO-DOMINION BANK	151 818	75
TRAVELERS COS	21 310	26

NOTE 15 Aksjer og aksjefondsandeler - forts.

MILLIONER KRONER	Antall	Markedsverdi
BB&T CORP	116 302	58
TRYG A/S	8 165	2
UBS NAMEN	322 078	36
UNICREDIT SPA	181 324	23
UNITED OVERSEAS BANK	114 723	20
UNUM GROUP	16 666	4
US BANCORP	124 932	65
ING US INC	15 500	8
WELLS FARGO & CO	349 362	165
WENDEL	2 001	2
WESTPAC BANKING	291 272	44
WILLIS GROUP HOLDINGS PLC	10 368	18
BERKLEY (W.R.) CORP	15 050	9
ZIONS BANCORPORATION	13 000	6
ZURICH FINL SERVICES	12 486	45
SUM FINANS		5 160
ABBOTT LABORATORIES	147 800	113
ABBVIE INC	123 636	96
ABIOMED INC	3 100	5
AGILENT TECHNOLOGIES	25 821	19
ALCON INC	33 164	16
ALEXION PHARMACEUTICALS INC	19 600	19
ALFRESA HOLDINGS	10 700	2
ALIGN TECHNOLOGY INC	6 700	16
ALLERGAN PLC	27 384	46
ALNYLAM PHARMACEUTICALS INC	10 100	10
AMERISOURCEBERGEN	12 884	10
AMGEN	50 123	106
ANTHEM INC	21 396	57
ASAHI INTECC CO LTD	16 600	4
ASTELLAS PHARMA	156 220	24
ASTRAZENECA	109 491	97
VALEANT PHARMACEUTICALS INTERN	33 015	9
BAXTER INTERNATIONAL	42 917	32
BAYER	77 831	56
BECTON DICKINSON	22 581	54
BEIGENE LTD-ADR	2 900	4
BIOGEN IDEC	16 294	42
BIOMARIN PHARMACEUTICAL INC	17 600	13

NOTE 15 Aksjer og aksjefondsandeler - forts.

MILLIONER KRONER	Antall	Markedsverdi
BIOMERIEUX	3 852	3
BIO-RAD LABORATORIES-A	1 500	5
BOSTON SCIENTIFIC CORP	116 427	46
BRISTOL-MYERS SQUIBB CO	195 978	110
CARDINAL HEALTH	23 333	10
CARL ZEISS MEDITEC AG - BR	2 900	3
CENTENE CORP	37 000	20
CERNER CORP	25 200	16
CHUGAI PHARMACEUTICAL CO	18 900	15
CIGNA CORP	31 608	57
COCHLEAR	5 735	8
COLOPLAST B	10 388	11
COOPER COS IN C/THE	4 300	12
CSL LIMITED	37 829	64
CVS/CAREMARK	108 677	71
DAIICHI SANKYO CO	47 375	28
DANAHER CORP	51 823	70
DAVITA	11 500	8
WILLIAM DEMANT HOLDING	8 840	2
DENTSPLY SIRONA INC	21 900	11
DEXCOM INC	7 500	14
EDWARDS LIFESCIENCES CORP	17 400	36
EISAI CO	22 400	15
ELANCO ANIMAL HEALTH INC	31 063	8
LILLY (ELI) AND CO	72 623	84
ENVISTA HOLDINGS CORP	12 121	3
EUROFINS SCIENTIFIC	700	3
EXACT SCIENCES CORP	13 700	11
FISHER & PAYKEL HEALTHCARE C	55 133	7
FRESENIUS MED. CARE ST	16 097	10
FRESENIUS SE & CO KGAA	37 904	19
GALAPAGOS NV	3 275	6
GENMAB	4 838	9
GILEAD SCIENCES	105 850	60
GLAXOSMITHKLINE	416 347	86
GRIFOLS SA	29 479	9
HCA HOLDINGS INC	23 900	31
HENRY SCHEIN INC	10 600	6
HISAMITSU PHARMACEUTICAL	6 900	3

NOTE 15 Aksjer og aksjefondsandeler - forts.

MILLIONER KRONER	Antall	Markedsverdi
HOLOGIC INC	22 200	10
HOYA CORP	31 300	26
HUMANA	11 700	38
IDEXX LABORATORIES INC	7 600	17
ILLUMINA INC	12 300	36
INCYTE CORP	17 200	13
INSULET CORP	4 600	7
INTUITIVE SURGICAL	9 600	50
IONIS PHARMACEUTICALS INC	9 600	5
IPSEN	2 500	2
QUINTILES TRANSNATIONAL HOLD	14 532	20
JAZZ PHARMACEUTICALS PLC	4 100	5
JOHNSON & JOHNSON	223 279	286
PHILIPS ELECTRS (KON.)	73 307	31
KYOWA HAKKO KIRIN CO LTD	29 500	6
LABORATORY CORP OF AMER	8 300	12
LONZA GROUP	6 550	21
H LUNDBECK A/S	5 000	2
M3 INC	36 000	10
MCKESSON CORP	15 829	19
MEDIPAL HOLDINGS CORP	24 100	5
MEDTRONIC	112 204	112
MERCK AND CO	214 090	171
MERCK KGAA STAMM	10 682	11
METTLER-TOLEDO INTERNATIONAL	2 353	16
MITSUBISHI TANABE PHARMA CORP	16 300	3
MYLAN INC	36 009	6
NEUROCRINE BIOSCIENCES INC	6 500	6
NIPPON SHINYAKU CO LTD	3 700	3
NMC HEALTH PLC	7 700	2
NOVARTIS	179 296	150
NOVO NORDISK A/S-B	147 678	75
OLYMPUS CORP	87 600	12
ONO PHARMACEUTICAL CO	30 200	6
ORION-YHTYMAE B	7 047	3
OTSUKA HOLDINGS CO LTD	30 800	12
PEPTIDREAM INC	6 800	3
PERKINELMER INC	8 100	7
PERRIGO CO PLC	9 364	4

NOTE 15 Aksjer og aksjefondsandeler - forts.

MILLIONER KRONER	Antall	Markedsverdi
PFIZER	462 405	159
QIAGEN N.V.	20 847	6
QUEST DIAGNOSTICS	12 948	12
RAMSAY HEALTH CARE LTD	16 571	7
RECORDATI SPA	5 000	2
REGENERON PHARMACEUTICALS	6 917	23
RESMED INC	12 000	16
ROCHE HOLDING INHABER	23 293	65
ROCHE HOLDING GENUSS	35 359	101
RYMAN HEALTHCARE LTD	25 579	2
SANOFI	94 048	83
SANTEN PHARMACEUTICAL CO	23 100	4
SAREPTA THERAPEUTICS INC	5 700	6
SARTORIUS AG-VORZUG	2 600	5
SARTORIUS STEDIM BIOTECH	2 706	4
SEATTLE GENETICS INC	10 600	11
SHIONOGI & CO	22 800	12
SIEMENS HEALTHINEERS AG	13 780	6
SMITH & NEPHEW	76 912	16
SONIC HEALTHCARE	44 761	8
SONOVA HOLDING	5 157	10
STERIS PLC	6 200	8
STRAUMANN HOLDING	700	6
STRYKER CORP	28 099	52
DAINIPPON SUMITOMO PHARM	11 200	2
SUZUKEN CO	4 150	1
SYSMEX CORP	12 900	8
TAISHO PHARMACEUTICAL CO	2 600	2
TAKEDA PHARMACEUTICAL	124 984	44
TELEFLEX INC	4 200	14
TERUMO CORP	52 400	16
TEVA PHARMACEUTICAL-SP ADR	103 464	9
THERMO FISHER SCIENTIFIC	33 450	95
UCB (GROUPE)	12 920	9
UNITEDHEALTH GROUP	80 493	208
UNIVERSAL HEALTH SERVICES-B	5 783	7
VARIAN MEDICAL SYSTEMS	8 900	11
VEEVA SYSTEMS INC-CLASS A	11 200	14
VERTEX PHARMACEUTICALS	21 472	41

NOTE 15 Aksjer og aksjefondsandeler - forts.

MILLIONER KRONER	Antall	Markedsverdi
GALENICA AG-REG	3 180	5
WATERS CORP	5 353	11
WELLCARE HEALTH PLANS INC	4 000	12
WEST PHARMACEUTICAL SERVICES	6 600	9
ZIMMER HOLDINGS	18 059	24
ZOETIS INC	39 878	46
SUM HELSE		4 283
3M CO	61 133	95
AP MOLLER MAERSK A	1 015	12
AP MOLLER MAERSK B	38	0
ABB LTD	178 729	38
ACS ACTIV. CONST. Y SVCS	22 974	8
ACUITY BRANDS INC	3 600	4
ADECCO	17 127	10
ADP	3 505	6
AENA SA	6 546	11
AERCAP HOLDINGS NV	14 900	8
ASAHI GLASS CO	22 160	7
AIR CANADA	11 500	4
ALFA LAVAL	33 569	7
ALLEGION PLC	11 500	13
ALSTOM	22 949	10
AMADA CO	31 300	3
AMERCO	500	2
AMERICAN AIRLINES GROUP INC	11 600	3
AMETEK INC	26 250	23
ALL NIPPON AIRWAYS CO	8 700	3
ANDRITZ	6 238	2
ARCONIC INC	43 150	12
ASHTREAD GROUP PLC	52 067	15
ASSA ABLOY AB-B	92 181	19
ATLANTIA	51 557	11
ATLAS COPCO A	61 846	22
ATLAS COPCO AB-B SHS	35 802	11
AUCKLAND INT'L AIRPORT	115 598	6
QR NATIONAL LTD	139 065	4
BOMBARDIER B	240 200	3
BOUYGUES ORD	22 465	8
BRAMBLES	125 306	9

NOTE 15 Aksjer og aksjefondsandeler - forts.

MILLIONER KRONER	Antall	Markedsverdi
BRENNTAG AG	13 243	6
BUNZL	34 891	8
BUREAU VERITAS SA	30 611	7
CH ROBINSON WORLDWIDE	14 400	10
CAE	29 231	7
CANADIAN NAT'L RAILWAY	76 316	61
CP RAILWAY	14 740	33
CATERPILLAR	60 128	78
CENTRAL JAPAN RAILWAY CO	12 500	22
LEIGHTON HOLDINGS LTD	7 171	1
CINTAS CORP	9 297	22
CK HUTCHISON HOLDINGS LTD	245 417	21
CNH INDUSTRIAL NV	116 567	11
COMFORTDELGRO	129 900	2
SAINT-GOBAIN	47 508	17
COPART INC	21 900	17
COSTAR GROUP INC	3 900	21
CSX CORP	80 526	51
CUMMINS	17 100	27
DAI NIPPON PRINTING CO	18 500	4
DAIFUKU CO LTD	11 000	6
DAIKIN INDUSTRIES	21 600	27
DASSAULT AVIATION SA	172	2
DCC PLC	8 653	7
DEERE & CO	32 834	50
DELTA AIR LINES	18 070	9
LUFTHANSA	15 302	2
DEUTSCHE POST	95 933	32
DOVER CORP	15 277	15
DSV DE SAMMENSLUT VOGN	21 081	21
EAST JAPAN RAILWAY CO	25 802	21
EASYJET PLC	10 357	2
EATON CORP	43 416	36
EDENRED	21 064	10
EIFPAGE	6 930	7
EMERSON ELECTRIC CO	65 339	44
EPIROC AB-A	61 846	7
EPIROC AB-B	35 802	4
EQUIFAX	12 800	16

NOTE 15 Aksjer og aksjefondsandeler - forts.

MILLIONER KRONER	Antall	Markedsverdi
EXPEDITORS INTL WASH.	18 100	12
EXPERIAN PLC	88 359	26
FANUC CORP	16 800	28
FASTENAL CO	65 600	21
FEDEX CORP	26 783	36
FERGUSON PLC	23 300	19
FERROVIAL SA	51 777	14
FLOWSERVE CORP	10 700	5
FORTIVE CORP	30 598	21
FORTUNE BRANDS HOME & SECURI	12 800	7
FRAPORT	2 555	2
FUJI ELECTRIC CO LTD	9 200	2
GEA GROUP	18 409	5
GEBERIT	3 571	18
GENERAL DYNAMICS CORP	26 100	40
GENERAL ELECTRIC CO	927 324	91
GROUPE EUROTUNNEL SA - REGR	52 224	8
GOLDEN OCEAN GROUP LTD	347 683	18
HANKYU HANSHIN HLDG	23 700	9
HD SUPPLY HOLDINGS INC	20 800	7
HEICO CORP	5 900	6
HEICO CORP-CLASS A	8 300	7
HINO MOTORS	18 700	2
HITACHI CONSTR. MACHINE.	9 200	2
HOCHTIEF	1 382	2
HOSHIZAKI ELECTRIC CO LTD	5 600	4
HUNT (J.B.) TRANSPORT	9 200	9
IDEX CORP	7 200	11
IHI CORP	10 400	2
IHS MARKIT LTD	40 504	27
ILLINOIS TOOL WORKS	34 350	54
INGERSOLL-RAND PLC	27 049	32
INTERTEK GROUP	15 652	11
ISS A/S	11 010	2
ITOCHU CORP	118 900	24
JAPAN AIRLINES CO LTD	6 700	2
JAPAN AIRPORT TERMINAL	3 300	2
JARDINE MATHESON (USD)	21 700	11
JARDINE STRATEGIC HLDGS LTD	20 000	5

NOTE 15 Aksjer og aksjefondsandeler - forts.

MILLIONER KRONER	Antall	Markedsverdi
JGC CORP	13 700	2
JOHNSON CONTROLS INTERNATION	88 115	32
JTEKT CORP	16 000	2
KAJIMA CORP	54 500	6
KAMIGUMI CO	8 000	2
KANSAS CITY SOUTHERN	10 600	14
KAWASAKI HEAVY IND	10 999	2
KEIHAN ELECTRIC RAILWAY CO	6 600	3
KEIKYU CORP	14 000	2
KEIO CORP	6 600	4
KEISEI ELECTRIC RAILWAY	19 500	7
KEPPEL CORP LTD	168 760	7
KINGSPAN GROUP PLC	16 079	9
KINTETSU CORP	16 190	8
KION GROUP AG	6 626	4
KNIGHT-SWIFT TRANSPORTATION	11 800	4
KNORR-BREMSE AG	3 500	3
KOMATSU	87 000	19
KONE B	32 143	18
KUBOTA CORP	103 800	14
KUEHNE & NAGEL INT'L	5 819	9
KURITA WATER INDUSTRIES	10 100	3
KYUSHU RAILWAY COMPANY	10 000	3
HARRIS CORP	23 750	41
LEGRAND	24 870	18
LENNOX INTERNATIONAL INC	3 500	8
JS GROUP CORP	21 100	3
MAKITA CORP	18 800	6
MANPOWERGROUP	5 400	5
MARUBENI CORP	173 200	11
MASCO CORP	27 701	12
MEGGITT PLC	63 016	5
MELROSE INDUSTRIES PLC	532 780	15
METSO OYJ	10 557	4
MIDDLEBY CORP	5 700	5
MINEBEA CO	39 300	7
MISUMI GROUP INC	33 400	7
MITSUBISHI CORP	116 900	27
MITSUBISHI ELECTRIC CORP	166 400	20

NOTE 15 Aksjer og aksjefondsandeler - forts.

MILLIONER KRONER	Antall	Markedsverdi
MITSUBISHI HEAVY IND	29 509	10
mitsui OSK LINES	6 000	1
MONOTARO CO LTD	14 200	3
MTR CORP	159 720	8
MTU AERO ENGINES AG	5 000	13
NABTESCO CORP	10 900	3
NAGOYA RAILROAD CO LTD	18 399	5
NGK INSULATORS	21 000	3
NIDEC CORP	19 500	24
NIELSEN HOLDINGS PLC	43 662	8
NIPPON EXPRESS CO	5 200	3
NIPPON YUSEN K.K	10 300	2
NORFOLK SOUTHERN CORP	27 946	48
NSK	36 900	3
NWS HOLDINGS	132 381	2
OBAYASHI CORP	51 000	5
ODAKYU ELECTRIC RAILWAY	31 500	6
OLD DOMINION FREIGHT LINE	6 800	11
OWENS CORNING	10 000	6
PACCAR	36 086	25
PARK24 CO LTD	7 000	2
PARKER HANNIFIN CORP	14 389	26
PENTAIR	14 433	6
PERSOL HOLDINGS CO LTD	18 500	3
PRYSMIAN SPA	24 962	5
QANTAS AIRWAYS LTD	66 687	3
RANDSTAD HOLDING	14 532	8
RECRUIT HOLDINGS CO LTD	117 200	39
REED ELSEVIER (GB)	188 529	42
RENTOKIL INITIAL PLC	198 256	10
REPUBLIC SERVICES	23 895	19
ROBERT HALF INT'L	15 300	8
ROCKWELL AUTOMATION	12 400	22
ROLLINS INC	20 600	6
ROLLS-ROYCE GROUP	165 836	13
ROLLS-ROYCE HOLDINGSPLC-ENT RTS	7 628 456	0
ROPER INDUSTRIES	11 100	35
SANDVIK	113 778	19
SINGAPORE AIRPORT TERM.	60 000	2

NOTE 15 Aksjer og aksjefondsandeler - forts.

MILLIONER KRONER	Antall	Markedsverdi
SCHINDLER NAMEN	1 833	4
SCHINDLER PART	3 534	8
SCHNEIDER ELECTRIC	53 619	48
SECOM CO	20 000	16
SECURITAS B	41 109	6
SEEK LTD	23 372	3
SEIBU HOLDINGS INC	21 300	3
SENSATA TECHNOLOGIES HOLDING	19 200	9
SG HOLDINGS CO LTD	7 100	1
SGS	514	12
SHIMIZU CORP	46 000	4
SIEMENS	74 190	85
GAMESA CORP TECNOLOGICA	20 000	3
SINGAPORE AIRLINES	33 000	2
SINGAPORE TECH ENGR.	150 000	4
SKANSKA B	30 101	6
SKF B	31 433	6
SMC CORP	5 000	20
SMITH (A.O.) CORP	14 600	6
SMITHS GROUP	43 778	9
SNAP-ON INC	6 900	10
SOHGO SECURITY SERVICES CO	4 000	2
SOUTHWEST AIRLINES CO	17 200	8
SPIRAX-SARCO ENGINEERING PLC	8 070	8
SPIRIT AEROSYSTEMS HOLD-CL A	11 000	7
STANLEY BLACK & DECKER INC	16 154	24
STOLT-NIELSEN LTD	215 936	25
SUMITOMO CORP	110 400	14
SUMITOMO HEAVY IND	10 200	3
SYDNEY AIRPORT	121 281	6
TAISEI CORP	22 400	8
TECHTRONIC INDUSTRIES CO	132 000	9
TELEDYNE TECHNOLOGIES INC	3 700	11
TELEPERFORMANCE	5 681	12
THALES	11 180	10
THK CO	8 900	2
THOMSON REUTERS CORP	21 017	13
TOBU RAILWAY CO	12 800	4
TOKYU CORP	36 600	6

NOTE 15 Aksjer og aksjefondsandeler - forts.

MILLIONER KRONER	Antall	Markedsverdi
TOPPAN PRINTING CO	17 850	3
TOSHIBA CORP	42 970	13
TOTO	12 000	4
TOYOTA TSUSHO	26 000	8
TRANSDIGM GROUP INC	5 000	25
TRANSUNION	20 000	15
TRANSURBAN GROUP	240 857	22
UBER TECHNOLOGIES INC	25 800	7
UNION PACIFIC CORP	74 855	119
UAL CORP	6 500	5
UNITED PARCEL SERVICE B	74 236	76
UNITED RENTALS INC	9 300	14
UNITED TECHNOLOGIES CORP	87 074	115
VERISK ANALYTICS INC-CLASS A	16 500	22
VESTAS WIND SYSTEMS	20 949	19
VINCI	49 532	48
VOLVO B	140 647	21
WABCO HOLDINGS INC	4 500	5
WABTEC CORP	20 914	14
WARTSILA B	54 198	5
WASTE CONNECTIONS INC	28 000	22
WASTE MANAGEMENT	45 058	45
WEIR GROUP PLC/THE	20 160	4
WEST JAPAN RAILWAY CO	14 200	11
WOLTERS KLUWER	27 127	17
WSP GLOBAL INC	13 100	8
GRAINGER (WW)	4 800	14
XPO LOGISTICS INC	8 900	6
XYLEM INC	18 110	13
YAMATO HOLDINGS CO	23 200	4
YANGZIJIANG SHIPBUILDING	189 000	1
YASKAWA ELECTRIC CORP	16 600	6
SUM INDUSTRI		3 712
ACCENTURE PLC	53 129	98
ADOBE SYSTEMS	40 491	117
ADVANCED MICRO DEVICES	86 100	35
ADVANTEST CORP	14 600	7
ADYEN NV	738	5
AKAMAI TECHNOLOGIES	16 200	12

NOTE 15 Aksjer og aksjefondsandeler - forts.

MILLIONER KRONER	Antall	Markedsverdi
ALLIANCE DATA SYSTEMS	3 732	4
ALPS ELECTRIC CO LTD	26 100	5
AMADEUS IT HOLDING SA-A SHS	34 288	25
AMPHENOL CORP	25 922	25
ANALOG DEVICES	30 802	32
ANSYS INC	7 400	17
APPLE	379 778	979
APPLIED MATERIALS	77 140	41
ARISTA NETWORKS INC	4 000	7
ARROW ELECTRONICS	5 900	4
ASETEK A/S	848 797	25
ASM PACIFIC TECHNOLOGY	39 400	5
ASML HLDG	35 526	92
ATOS ORIGIN	7 598	6
AUTODESK	18 900	30
AUTOMATIC DATA PROCESS	36 234	54
AVEVA GROUP PLC	5 595	3
BLACK KNIGHT INC	11 000	6
RESEARCH IN MOTION	34 500	2
BOOZ ALLEN HAMILTON HOLDINGS	10 400	6
BROADCOM LTD	33 251	92
BROADRIDGE FINANCIAL SOLUTIO	10 800	12
BROTHER INDUSTRIES	17 800	3
CADENCE DESIGN SYS INC	24 600	15
CANON INC	89 550	22
CAP GEMINI SA	12 670	14
CDK GLOBAL INC	8 900	4
CDW CORP/DE	12 100	15
CGI GROUP A	20 200	15
CHECK POINT SOFTWARE TECH	9 400	9
CISCO SYSTEMS	357 311	151
CITRIX SYSTEMS	10 200	10
COGNEX CORP	12 000	6
COGNIZANT TECH SOLUTIONS	45 854	25
COMPUTERSHARE	27 865	3
CONSTELLATION SOFTWARE INC	1 700	15
CORNING	61 448	16
CYBERARK SOFTWARE LTD/ISRAEL	2 700	3
DASSAULT SYSTEMES	10 468	15

NOTE 15 Aksjer og aksjefondsandeler - forts.

MILLIONER KRONER	Antall	Markedsverdi
DELL TECHNOLOGIES INC-CL V	13 200	6
DISCO CORP	2 000	4
DOCUSIGN INC	7 500	5
DROPBOX INC-CLASS A	13 900	2
DXC TECHNOLOGY CO	21 001	7
EPAM SYSTEMS INC	4 000	7
ERICSSON (LM) B	278 448	21
F5 NETWORKS	4 800	6
FIDELITY NAT'L INFO SVCS	51 181	63
FISERV	48 177	49
FLEETCOR TECHNOLOGIES INC	7 920	20
FLEXTRONICS INT'L	39 100	4
FLIR SYSTEMS INC	10 200	5
FORTINET INC	12 900	12
FUJI FILM HOLDINGS CO	33 800	14
FUJITSU	15 820	13
GARTNER INC	7 700	10
GLOBAL PAYMENTS INC	25 046	40
GMO PAYMENT GATEWAY INC	3 000	2
GODADDY INC - CLASS A	16 600	10
GUIDEWIRE SOFTWARE INC	6 200	6
HALMA PLC	27 800	7
HAMAMATSU PHOTONICS KK	10 600	4
HEWLETT PACKARD ENTERPRIS	107 165	15
HEXAGON AB SER. B	23 551	12
HIROSE ELECTRIC CO	1 984	2
HITACHI HIGH-TECH	5 200	3
HITACHI	80 700	30
HP INC	134 265	24
INFINEON TECHNOLOGIES	104 831	21
INGENICO GROUP	6 818	7
INTEL CORP	369 755	194
INTL BUSINESS MACHINES CORP	73 936	87
INTUIT	21 718	50
IPG PHOTONICS CORP	3 100	4
ITOCHU TECHNO-SOLUTIONS	7 000	2
JACK HENRY & ASSOCIATES INC	7 400	9
JUNIPER NETWORKS	23 500	5
KEYENCE CORP	15 500	48

NOTE 15 Aksjer og aksjefondsandeler - forts.

MILLIONER KRONER	Antall	Markedsverdi
KEYSIGHT TECHNOLOGIES IN	17 300	16
KLA TENCOR CORP	12 900	20
KONICA MINOLTA HOLDINGS	29 000	2
KYOCERA CORP	26 400	16
LAM RESEARCH CORP	12 750	33
SAIC INC	10 000	9
MARVELL TECHNOLOGY GROUP	55 600	13
MASTERCARD A	76 607	201
MAXIM INTEGRATED PRODUCTS	25 200	14
MICRO FOCUS INTERNATIONAL	31 642	4
MICROCHIP TECHNOLOGY	21 300	20
MICRON TECHNOLOGY	93 000	44
MICROSOFT CORP	609 619	844
MONGODB INC	4 700	5
MOTOROLA SOLUTIONS INC	15 063	21
MURATA MANUFACTURING CO	50 100	27
NEC CORP	17 240	6
NETWORK APPLIANCE	19 839	11
NICE SYSTEMS LTD	4 209	6
NOKIA CORP	514 023	17
NOMURA RESEARCH INST	24 321	5
SYMANTEC CORP	57 300	13
NTT DATA CORP	67 400	8
NVIDIA	48 309	100
NXP SEMICONDUCTORS NV	25 212	28
OBIC CO	6 700	8
OKTA INC	10 200	10
OMRON CORP	19 400	10
ON SEMICONDUCTOR CORP	31 700	7
OPEN TEXT CORP	22 600	9
ORACLE CORP	194 898	91
ORACLE CORP JAPAN	2 300	2
OTSUKA CORP	7 800	3
PALO ALTO NETWORKS INC	8 400	17
PAYCHEX	28 157	21
PAYCOM SOFTWARE INC	3 600	8
PAYPAL HOLDINGS INC	93 320	89
PTC INC	9 400	6
QORVO INC	9 900	10

NOTE 15 Aksjer og aksjefondsandeler - forts.

MILLIONER KRONER	Antall	Markedsverdi
QUALCOMM	101 500	79
NEC ELECTRONICS CORP	70 200	4
RICOH CO	44 900	4
RINGCENTRAL INC-CLASS A	5 700	8
ROHM CO	10 200	7
SABRE CORP	25 000	5
SAGE GROUP (THE)	75 587	7
SALESFORCE.COM	69 515	99
SAP STAMM	82 025	97
SEAGATE TECHNOLOGY	23 919	13
SEIKO EPSON CORPORATION	18 100	2
SERVICENOW INC	15 646	39
SHIMADZU CORP	16 000	4
SHOPIFY INC - CLASS A	8 400	29
SKYWORKS SOLUTIONS INC	14 428	15
SPLUNK INC	13 400	18
SQUARE INC - A	28 700	16
SS&C TECHNOLOGIES HOLDINGS	21 000	11
STMICROELECTRONICS NV	53 509	13
SUMCO	23 800	4
SYNOPSYS	13 400	16
TDK CORP	11 600	12
TE CONNECTIVITY LTD	27 150	23
TEMENOS GROUP AG-REG	4 500	6
TERADYNE INC	12 500	7
TEXAS INSTRUMENTS	77 905	88
TIETOEVRY OYJ	170 000	47
TOKYO ELECTRON	13 500	26
TREND MICRO	14 200	6
TRIMBLE NAVIGATION LTD	17 100	6
TWILIO INC - A	9 100	8
TYLER TECHNOLOGIES INC	3 400	9
VENTURE CORP LTD	20 300	2
VERISIGN	9 800	17
VISA INC-CLASS A SHARES	146 090	241
VMWARE INC-CLASS A	7 800	10
WESTERN DIGITAL	22 594	13
WESTERN UNION	34 694	8
WIRECARD AG	9 000	10

NOTE 15 Aksjer og aksjefondsandeler - forts.

MILLIONER KRONER	Antall	Markedsverdi
WISETECH GLOBAL LTD	17 765	3
WIX.COM LTD	3 900	4
WORKDAY INC-CLASS A	13 689	20
WORLDLINE SA	7 673	5
XEROX HOLDINGS CORP	16 865	5
XILINX	20 673	18
YOKOGAWA ELECTRIC CORP	14 000	2
ZEBRA TECHNOLOGIES CORP-CL A	3 900	9
SUM IT		5 786
AGNICO-EAGLE MINES	19 979	11
AIR LIQUIDE	48 093	60
AIR PRODUCTS & CHEMICALS	19 400	40
AIR WATER INC	12 000	2
AKZO NOBEL	23 220	21
ALBEMARLE CORP	10 300	7
ALUMINA	223 416	3
AMCOR PLC-CDI	127 636	12
ANTOFAGASTA	31 496	3
ARCELOR-MITTAL A	76 166	12
ARKEMA	8 287	8
ASAHI KASEI CORP	148 300	15
AVERY DENNISON CORP	6 611	8
AXALTA COATING SYSTEMS LTD	17 700	5
BALL CORP	28 990	16
BASF	93 643	62
BLUESCOPE STEEL	40 000	4
BOLIDEN	32 910	8
BORAL	118 267	3
CCL INDUSTRIES INC - CL B	15 000	6
CELANESE CORP	10 900	12
CF INDUSTRIES HOLDINGS INC	16 500	7
CHRISTIAN HANSEN HOLDING A/S	9 856	7
CLARIANT AG-REG	21 402	4
CORTEVA INC	63 953	17
COVESTRO AG	17 560	7
CRH	81 264	29
CRODA INTERNATIONAL PLC	15 178	9
CROWN HOLDINGS INC	10 200	7
DAICEL CHEMICAL IND	23 000	2

NOTE 15 Aksjer og aksjefondsandeler - forts.

MILLIONER KRONER	Antall	Markedsverdi
DOW INC	63 953	31
DOWDUPONT INC	65 753	37
EASTMAN CHEMICAL CO	13 600	9
ECOLAB	22 823	39
EMS-CHEMIE HOLDING AG-REG	1 105	6
EVONIK INDUSTRIES AG	14 811	4
EVRAZ PLC	37 000	2
FIRST QUANTUM MINERALS	52 617	5
FLETCHER BUILDING	75 780	2
FMC CORP	13 370	12
FORTESCUE METALS GROUP	158 412	10
FRANCO-NEVADA CORP	15 547	14
FUCHS PETROLUB AG -PREF	4 529	2
GIVAUDAN	976	27
HITACHI CHEMICAL CO	8 600	3
HITACHI METALS	38 600	5
INT'L PAPER CO	32 053	13
INT'L FLAVORS FRAGRANCES	8 522	10
ISRAEL CHEMICALS LTD	40 032	2
JAMES HARDIE INDUSTRIES SE	52 126	9
JFE HOLDINGS	65 800	8
JOHNSON MATTHEY	22 874	8
JSR CORP	14 800	2
KANSAI PAINT CO	19 000	4
KINROSS GOLD CORP	119 300	5
KIRKLAND LAKE GOLD LTD	22 200	9
KONINKLIJKE DSM	19 928	23
KURARAY CO	22 800	2
HOLCIM	50 238	24
LANXESS AG	7 476	4
LINDE PLC	47 691	89
LUNDIN MINING CORP	60 200	3
LYONDELLBASELL INDU-CL A	22 632	19
MARTIN MARIETTA MATRLS	5 500	14
MARUICHI STEEL TUBE	3 400	1
METHANEX CORP	6 718	2
mitsubishi chemical hldg	129 950	9
MITSUBISHI GAS CHEMICAL	31 000	4
MITSUBISHI MATERIALS	15 500	4

NOTE 15 Aksjer og aksjefondsandeler - forts.

MILLIONER KRONER	Antall	Markedsverdi
MITSUI CHEMICALS	26 020	6
MONDI PLC	49 505	10
MOSAIC CO (THE)	28 800	5
NEWCREST MINING	85 818	16
NEWMONT MINING HLDG	70 657	27
NIPPON PAINT CO LTD	18 854	9
NIPPON STEEL CORP	92 772	12
NISSAN CHEMICAL IND	17 100	6
NITTO DENKO CORP	15 100	8
NOVOZYMES B	24 257	10
NUCOR CORP	27 264	13
NUTRIEN LTD	52 700	22
OJI PAPER CO	116 700	6
ORICA	48 251	7
PACKAGING CORP OF AMERICA	9 900	10
PPG INDUSTRIES	21 052	25
RIO TINTO PLC	161 699	85
RPM INTERNATIONAL INC	10 300	7
SEALED AIR CORP	15 400	5
SHERWIN-WILLIAMS CO	7 600	39
SHIN-ETSU CHEMICAL CO	40 300	39
SHOWA DENKO K.K	13 000	3
SIKA INHABER	12 420	20
SMURFIT KAPPA GROUP PLC	26 882	9
SOLVAY	8 598	9
STEEL DYNAMICS INC	22 100	7
STORA ENSO R	67 103	9
SUMITOMO CHEMICAL CO	189 300	8
SUMITOMO METAL MINING CO	30 450	9
SYMRISE AG	12 092	11
TAIHEIYO CEMENT CORP	19 700	5
TAIYO NIPPON SANZO CORP	13 000	3
TECK RESOURCES LTD-CLS B	40 400	6
TEIJIN	26 999	4
THYSSEN KRUPP	56 867	7
TORAY INDUSTRIES	182 600	11
TOSOH CORP	20 000	3
TOYO SEIKAN KAISHA	10 000	2
UMICORE	22 406	10

NOTE 15 Aksjer og aksjefondsandeler - forts.

MILLIONER KRONER	Antall	Markedsverdi
UPM-KYMMENE	59 317	18
VOESTALPINE	7 772	2
VULCAN MATERIALS CO	11 585	15
WEST FRASER TIMBER CO LTD	4 400	2
WESTLAKE CHEMICAL CORP	2 900	2
WESTROCK CO	19 144	7
SILVER WHEATON CORP	40 597	11
SUM RÅVARER		1 436
AEON MALL CO	9 520	1
ALEXANDRIA REAL ESTATE EQUIT	9 150	13
AMERICAN TOWER CORP A	37 408	75
AROUNDTOWN SA	69 255	5
ASCENDAS REAL ESTATE INV	287 156	6
AVALONBAY COMMUNITIES	12 435	23
AZRIELI GROUP	2 982	2
BOSTON PROPERTIES	13 683	17
BRITISH LAND CO	68 884	5
CAMDEN PROPERTY TRUST	8 300	8
CAN APARTMENT PROP REAL ESTA	7 800	3
CAPITACOMMERCIAL TRUST	125 694	2
CAPITALAND	156 900	4
CAPITAMALL TRUST	145 500	2
CBRE GROUP INC	26 000	14
CITY DEVELOPMENTS	23 700	2
CHEUNG KONG PROPERTY HOLDING	213 417	14
FONCIERE DES REGIONS	4 800	5
CROWN CASTLE INT'L CORP	35 113	44
DAITO TRUST CONSTRUCTION	4 800	5
DAIWA HOUSE IND CO	52 200	14
DAIWA HOUSE RESIDENTIAL INV	230	5
DEUTSCHE WOHNEN AG-BR	28 772	10
DEXUS PROPERTY GROUP	88 997	6
DIGITAL REALTY TRUST INC	18 400	19
DUKE REALTY CORP	32 900	10
EQUINIX INC	7 152	37
EQUITY LIFESTYLE PROPERTIES	12 600	8
EQUITY RESIDENTIAL	29 801	21
ESSEX PROPERTY TRUST INC	5 300	14
EXTRA SPACE STORAGE INC	10 300	10

NOTE 15 Aksjer og aksjefondsandeler - forts.

MILLIONER KRONER	Antall	Markedsverdi
FEDERAL REALTY INV TRUST	7 300	8
FIRST CAPITAL REALTY INC	7 000	1
GECINA	4 184	7
GOODMAN GROUP	155 363	13
GPT GROUP	200 330	7
H&R REAL ESTATE INV-REIT UTS	11 540	2
HANG LUNG PROPERTIES	140 500	3
HEALTH CARE PPTY INVEST	42 200	13
HENDERSON LAND DEV.	109 700	5
HONGKONG LAND HOLDINGS LTD	85 800	4
HOST HOTELS AND RESORTS	61 696	10
SHOEI CO LTD/CHIYODA-KU	14 200	2
ICADE	1 776	2
INVITATION HOMES INC	45 400	12
IRON MOUNTAIN	30 708	9
JAPAN PRIME REALTY INVT	57	2
JAPAN REAL ESTATE INV	111	6
JAPAN RETAIL FUND INVT	237	4
JONES LANG LASALLE INC	5 100	8
KERRY PROPERTIES	48 000	1
KIMCO REALTY CORP	44 200	8
KLEPIERRE	16 648	6
LAND SECURITIES GROUP	66 340	8
LEND LEASE GROUP	36 373	4
LIBERTY PROPERTY TRUST	14 800	8
LINK REIT	180 580	17
MAPLETREE COMMERCIAL TRUST	188 400	3
MEDICAL PROPERTIES TRUST INC	39 300	7
MID-AMERICA APARTMENT COMM	8 500	10
MIRVAC GROUP	377 249	7
MITSUBISHI ESTATE CO	109 379	18
MITSUI FUDOSAN CO	82 400	18
NATIONAL RETAIL PROPERTIES	16 900	8
NEW WORLD DEVELOPMENT	509 964	6
NIPPON BUILDING FUND	125	8
NIPPON PROLOGIS REIT INC	111	2
NOMURA REAL ESTATE HLD	6 700	1
NOMURA REAL ESTATE MASTER FU	346	5
OMEGA HEALTHCARE INVESTORS	16 600	6

NOTE 15 Aksjer og aksjefondsandeler - forts.

MILLIONER KRONER	Antall	Markedsverdi
ORIX JREIT INC	149	3
PROLOGIS INC	53 296	42
PUBLIC STORAGE	13 300	25
REALTY INCOME CORP	27 200	18
REGENCY CENTERS CORP	14 000	8
RIOCAN REIT	8 396	2
SBA COMMUNICATIONS CORP-CL A	9 754	21
WESTFIELD RETAIL TRUST	394 445	9
SEGRO	98 662	10
SIMON PROPERTY GROUP	26 596	35
SINO LAND	218 414	3
SL GREEN REALTY CORP	6 500	5
CALLOWAY REAL ESTATE INVESTM	7 440	2
STOCKLAND	165 127	5
SUMITOMO REALTY & DEV CO	31 500	10
SUN COMMUNITIES INC	8 500	11
SUN HUNG KAI PROPERTIES	132 164	18
SUNTEC REIT	184 100	2
SWIRE PACIFIC A	40 600	3
SWIRE PROPERTIES LTD	87 200	3
SWISS PRIME SITE-REG	7 861	8
TOKYU LAND CORP	30 400	2
UDR INC	23 400	10
UNIBAIL GROUP STAPLED	10 766	15
UNITED URBAN INVESTMENT CORP	186	3
UNITED OVERSEAS LAND	34 787	2
VENTAS	33 511	17
AMERICAN REALTY CAPITAL PROP	97 400	8
CENTRO RETAIL AUSTRALIA	233 070	4
DEUTSCHE ANNINGTON IMMOBILIE	41 033	19
VORNADO REALTY TRUST	12 539	7
WELLTOWER INC	34 215	25
WEYERHAEUSER CO	70 064	19
WHARF REAL ESTATE INVESTMENT	93 000	5
WHEELLOCK AND CO. LTD.	65 000	4
WP CAREY INC	13 200	9
SUM EIENDOM		1 061

NOTE 15 Aksjer og aksjefondsandeler - forts.

MILLIONER KRONER	Antall	Markedsverdi
ACTIVISION BLIZZARD INC	64 400	34
ALPHABET INC-CL A	25 260	297
ALPHABET INC-CL C	26 404	310
ALTICE NV - A	56 724	3
ALTICE USA INC- A	12 700	3
AT&T	619 511	213
AUTO TRADER GROUP PLC	87 140	6
BCE INC	17 380	7
BOLLORE	57 936	2
BT GROUP	757 197	17
CELLNEX TELECOM SAU	18 322	7
CENTURYLINK INC	75 616	9
CHARTER COMMUNICATIONS INC-A	13 112	56
COMCAST CORP A (NEW)	378 516	150
CYBERAGENT INC	7 500	2
DENTSU	18 300	6
DEUTSCHE TELEKOM	278 176	40
DISCOVERY COMMUNICATIONS-A	9 300	3
DISCOVERY COMMUNICATIONS-C	35 562	10
DISH NETWORK CORP	26 101	8
ELECTRONIC ARTS	25 960	25
ELISA OYJ	15 679	8
EUTELSAT COMMUNICATIONS	12 529	2
FACEBOOK INC-A	202 650	365
FOX CORP - CLASS A - W/I	28 200	9
FOX CORP- CLASS B - W/I	18 700	6
HAKUHODO DY HOLDINGS	13 200	2
HKT TRUST AND HKT LTD	347 880	4
IAC/INTERACTIVECORP	5 900	13
ILIAD	1 692	2
INFORMA PLC	95 279	10
INTERPUBLIC GROUP OF COS	27 400	6
ITV	248 691	4
JC DECAUX INTERNATIONAL	4 481	1
KAKAKU.COM INC	10 139	2
KDDI	147 400	39
KONAMI 100 YEN1K	5 600	2
KPN (KON.)	282 723	7

NOTE 15 Aksjer og aksjefondsandeler - forts.

MILLIONER KRONER	Antall	Markedsverdi
LIBERTY BROADBAND-C	8 000	9
LIBERTY GLOBAL C	47 432	9
LIBERTY GLOBAL A	15 535	3
LIBERTY MEDIA CORP-LIBERTY-C	17 000	7
LIBERTY SIRIUSXM GROUP	6 000	3
LIBERTY MEDIA COR-SIRIUSXM C	13 500	6
LINE CORP	2 800	1
LIVE NATION ENTERTAINMENT IN	12 900	8
MATCH GROUP INC	4 700	3
MILLICOM INTERNATIONAL CELLULAR SA	6 308	3
NETFLIX INC	36 496	104
NEWS CORP - CLASS A	24 545	3
NEXON CO LTD	40 500	5
NINTENDO CO	9 700	34
NTT CORP	104 232	23
NTT DOCOMO INC	119 000	29
OMNICOM GROUP	17 616	13
FRANCE TELECOM	166 834	22
PCCW	293 049	2
PEARSON	54 518	4
PINTEREST INC- CLASS A	16 500	3
PROXIMUS	9 645	2
PUBLICIS GROUPE	17 447	7
QUEBECOR INC -CL B	13 100	3
REA GROUP LTD	3 640	2
ROGERS COMMUNICATIONS B	28 978	13
ROKU INC	8 000	9
SES A-FDR	30 445	4
SHAW COMMUNICATIONS B	46 326	8
SINGAPORE PRESS HLDG	95 550	1
SINGAPORE TELECOM	719 180	16
SIRIUS XM RADIO INC	158 300	10
SNAP INC - A	49 700	7
SOFTBANK CORP	146 600	17
SOFTBANK CORP	136 200	52
TELECOM CORP NEW ZEALAND	109 332	3
SPRINT NEXTEL CORPORATION	67 313	3
SQUARE ENIX HOLDINGS CO LTD	6 500	3
SWISSCOM	2 156	10

NOTE 15 Aksjer og aksjefondsandeler - forts.

MILLIONER KRONER	Antall	Markedsverdi
TAKE-TWO INTERACTIVE SOFTWRE	11 000	12
TELE2 B	44 246	6
TELECOM ITALIA ORD	824 953	5
TELECOM ITALIA RNC	394 837	2
TELEFONICA DEUTSCHLAND HOLDI	37 149	1
TELEFONICA	392 576	24
TELENET GROUP HOLDING NV	3 821	1
TELIASONERA	234 131	9
TELSTRA CORP	330 461	7
TELUS CORP	12 974	4
T-MOBILE US INC	26 700	18
TOHO CO	8 100	3
TPG TELECOM LTD	16 167	1
TRIPADVISOR INC	7 800	2
TWITTER INC	63 800	18
UBISOFT ENTERTAINMENT	6 266	4
UNITED INTERNET	7 491	2
VERIZON COMMUNICATIONS	345 198	186
CBS CORP B	47 333	17
VIVENDI	78 442	20
VODAFONE GROUP	2 234 087	38
DISNEY (WALT)	150 354	191
WPP PLC	99 103	12
YAHOO JAPAN CORP	214 100	8
ZAYO GROUP HOLDINGS INC	16 800	5
ZILLOW GROUP INC - C	7 600	3
SUM TELEKOM & MEDIA		2 751
ALGONQUIN POWER & UTILITIES	119 000	15
ALTAGAS LTD	55 226	7
AMERICAN WATER WORKS CO INC	36 000	39
APA GROUP	181 393	12
AQUA AMERICA INC	45 300	19
DONG ENERGY A/S	21 556	20
ATCO LTD -CLASS I	15 300	5
ATMOS ENERGY CORP	24 000	24
AUSNET SERVICES	434 598	5
CANADIAN UTILITIES A	23 731	6
CENTERPOINT ENERGY	95 300	23
CENTRICA PLC	804 353	8

NOTE 15 Aksjer og aksjefondsandeler - forts.

MILLIONER KRONER	Antall	Markedsverdi
CK INFRASTRUCTURE HOLDINGS L	109 500	7
CONSOLIDATED EDISON	66 210	53
E. ON	255 825	24
EDF	82 826	8
EDISON INTERNATIONAL	71 389	47
ENAGAS	22 997	5
GDF SUEZ	208 123	30
NORTHEAST UTILITIES	64 522	48
EXELON CORP	193 763	78
FORTUM OYJ	58 976	13
HONGKONG CHINA GAS	1 702 682	29
HYDRO ONE LTD	72 200	12
IBERDROLA	688 698	62
MERCURY NZ LTD	107 826	3
MERIDIAN ENER-PARTLY PAID SH	225 320	7
NATIONAL GRID	403 006	44
GAS NATURAL SDG	37 196	8
NEXTERA ENERGY INC	95 550	203
OSAKA GAS CO	71 600	12
HONGKONG ELECTRIC HLDGS	254 000	16
PUBLIC SV ENTERPRISE CO	100 815	52
RED ELECTRICA CORPORACION SA	49 324	9
SEMPRA ENERGY	54 708	73
SEVERN TRENT	28 289	8
SNAM SPA	256 753	12
SSE PLC	116 372	19
SUEZ ENVIRONNEMENT SA	32 639	4
TERNA	160 323	9
TOHO GAS CO	13 600	5
TOKYO GAS CO	55 620	12
UGI CORP	41 600	17
UNITED UTILITIES GROUP PLC	67 527	7
VEOLIA ENVIRONNEMENT	61 251	14
VERBUND OESTERR ELEK A	6 692	3
SUM FORSYNING		1 138
UTLAND		33 509
Totalt		40 322

NOTE 15 Aksjer og aksjefondsandeler - forts.

MILLIONER KRONER	Organisasjonsnummer	Antall	Markedsverdi
SUM EIENDOM			1 085
SUM ENERGI			3 178
SUM FINANS			6 067
SUM FORBRUKSVARER			3 513
SUM FORSYNING			3 012
SUM HELSE			4 389
SUM INDUSTRI			3 913
SUM IT			6 019
SUM KONSUMENTVARER			3 645
SUM RÅVARER			1 947
SUM TELEKOM & MEDIA			3 295
SUM USPESIFISERT			259
SUM AKSJER			40 322
AKSJEFOND			
ABERDEEN INDIRECT PARTNERS EUROPA		29 586	5
ABERDEEN INDIRECT PROPERTY PARTNERS ASIA		394 249	16
JPMORGAN EUROPEAN PROPERTY FUND		315	11
KLP AKSJE FREMVOKSENDE MARKEDER FLERFAKTOR	920 672 159	1 769 683	2 023
KLP AKSJE FREMVOKSENDE MARKEDER INDEKS I	996 715 426	3 895 058	8 530
KLP AKSJE FREMVOKSENDE MARKEDER INDEKS II	996 716 678	25 000	53
KLP AKSJEASIA INDEKS I	990 122 571	222 770	442
KLP AKSJEASIA INDEKS II	990 140 847	131 851	174
KLP AKSJEASIA INDEKS III	916 909 381	200 000	292
KLP AKSJEASIA INDEKS IV	816 909 422	42 311	59
KLP AKSJEEUROPA INDEKS I	990 122 555	795 305	1 612
KLP AKSJEGLOBAL FLERFAKTOR I	912 651 037	10 679 478	23 701
KLP AKSJEGLOBAL INDEKS I	987 570 113	2 937 524	11 367
KLP AKSJEGLOBAL MER SAMFUNNSANSVAR	920 672 183	499 500	633
KLP AKSJEGLOBAL MER SAMFUNNSANSVAR II	923 251 626	50 000	54
KLP AKSJEGLOBAL SMALL CAP FLERFAKTOR	920 672 094	2 607 253	3 042
KLP AKSJEGLOBAL SMALL CAP INDEKS I	919 174 501	3 619 283	4 346
KLP AKSJEGLOBAL SMALL CAP INDEKS II	919 175 451	4 038 458	4 839
KLP AKSJENORDEN INDEKS	980 854 043	215 123	1 079
KLP AKSJENORDEN MER SAMFUNNSANSVAR	923 251 642	500 000	536
KLP AKSJENORGE	880 854 062	968 289	6 979
KLP AKSJENORGE INDEKS	988 425 958	2 132 858	6 140
KLP AKSJENORGE INDEKS II	992 966 092	332 132	825

NOTE 15 Aksjer og aksjefondsandeler - forts.

MILLIONER KRONER	Organisasjonsnummer	Antall	Markedsverdi
KLP AKSJEUSA INDEKS III	917 232 164	967 724	1 600
KLP AKSJEUSA INDEKS IV	817 232 582	210 896	315
KLP AKSJEUSA INDEKS USD	986 332 650	96 059	2 930
NMI FRONTIER FUND KS		8 975 000	34
NMI GLOBAL FUND KS		3 853 750	20
PARETO EIENDOMSFELLESSKAP II AS		1 880 485	25
SSGA EMERGING MARKETS SRI ENHANCED EQUITY FUND		16 833 553	2 015
SUM AKSJEFOND			83 696

PRIVATE EQUITY

21 CENTRALE PARTNERS IV		35 000 000	173
ABINGWORTH BIOVENTURES V		8 000 000	27
ABRIS CEE MID-MARKET FUND III L.P.		30 000 000	152
ADVENT GLOBAL TECHNOLOGY I		25 000 000	0
ALTOR 2003 FUND		2 000 000	0
ALTOR FUND IV		7 000 000	48
ALTOR FUND V (NO.2) AB		25 000 000	2
ASTORG V		45 000 000	119
ASTORG VI		50 000 000	477
ASTORG VII		16 950 000	15
AUCTUS IV		21 125 000	120
CAPMAN BUYOUT VIII		9 840 500	8
CHEQUERS CAPITAL XVII		10 000 000	31
CIO CONSTRUCTION EQUITY FUND(CLIMATE INVESTOR)		50 000 000	110
COFOUNDER AS		75 000 000	4
COFOUNDER II AS		75 000 000	11
CONSILIUM PRIVATE EQUITY FUND III		20 000 000	167
CONTANGO VENTURES II		27 950 000	15
COOPERATIVE H2 EQUITY PARTNERS FUND V U.A.		15 000 000	85
CREANDUM V		11 000 000	12
EGERIA PRIVATE EQUITY FUND IV		30 000 000	194
EGERIA PRIVATE EQUITY FUND V SCSP		20 000 000	0
ENDLESS FUND IV A LP		7 500 000	42
ENERGY VENTURES II B IS		31 213 670	1
ENERGY VENTURES II KS		50 000 000	1
ENERGY VENTURES III LP		75 000 000	25
ENERGY VENTURES IV LP		30 000 000	169

NOTE 15 Aksjer og aksjefondsandeler - forts.

MILLIONER KRONER	Antall	Markedsverdi
FORBION CAPITAL FUND I CO-INVESTMENT FUND I	7 000 000	58
FORBION CAPITAL FUND I CO-INVESTMENT FUND II	5 300 000	67
FORBION CAPITAL FUND II	15 000 000	129
FORBION CAPITAL FUND II CO-INVEST I C.V.	7 000 000	16
FORBION CAPITAL FUND III	20 000 000	222
FORBION CAPITAL FUND IV	10 000 000	20
FRANCE SPECIAL SITUATIONS FUND II	30 000 000	229
FSN CAPITAL II	13 000 000	2
FSN CAPITAL IV	232 000 000	118
GENSTAR CAPITAL PARTNERS IX	30 000 000	60
GERMAN EQUITY PARTNERS IV	15 000 000	65
HAEAN CAPITAL I	5 000 000	4
HERKULES PRIVATE EQUITY III	120 000 000	4
HGCAPITAL 6	43 127 840	34
HGCAPITAL MERCURY	14 783 081	108
HITECVISION ASSET SOLUTIONS	35 000 000	296
HITECVISION IV LP	13 000 000	50
HITECVISION V LP	35 000 000	145
HITECVISION VI LP	70 000 000	672
HITECVISION VII LP	70 000 000	427
INDEX VENTURES GROWTH II	20 000 000	114
INDEX VENTURES GROWTH III	21 000 000	365
INDEX VENTURES GROWTH IV	29 000 000	109
INDEX VENTURES IX	18 000 000	82
INDEX VENTURES VI	10 000 000	404
INDEX VENTURES VII	13 000 000	235
INDEX VENTURES VIII	16 000 000	149
INNKAP 4 PARTNERS L.P.	5 000 000	19
LITORINA FUND V	300 000 000	56
LIVINGBRIDGE 6 LP	25 000 000	183
LIVINGBRIDGE ENTERPRISE 2 LP	13 000 000	126
LIVINGBRIDGE ENTERPRISE 3 LP	15 000 000	0
MB EQUITY FUND V	35 000 000	167
MEDICXI GROWTH I LP	12 000 000	43
MEDICXI III	14 000 000	0
MUIRA FUND III	30 000 000	54
NAUTA TECH INVEST 2	500 000	2
NAUTA TECH INVEST 3	1 980 000	16

NOTE 15 Aksjer og aksjefondsandeler - forts.

MILLIONER KRONER	Organisasjonsnummer	Antall	Markedsverdi
NAZCA CAPITAL III		22 500 000	55
NORTHZONE IX		12 000 000	10
NORTHZONE V		5 000 000	1
NORTHZONE VI		5 000 000	22
NORTHZONE VII		12 000 000	103
NORTHZONE VIII		12 000 000	125
NORVESTOR IV		10 000 000	2
NORVESTOR V		17 000 000	20
NORVESTOR VI		156 000 000	66
NORVESTOR VII		116 000 000	126
NORWEGIAN MICROFINANCE INITIATIVE FUND III KS	993 147 044	79 925 084	85
NORWEGIAN MICROFINANCE INITIATIVE FUND IV KS	993 147 044	108 000 000	22
PARAGON FUND II		20 000 000	167
PARETO EIENDOMSFELLESKAP II IS		1 980 000 000	2 467
PARTNERS GROUP SECONDARY 2008		40 000 000	42
PERUSA PARTNERS FUND 2		18 000 000	49
PLATINUM EQUITY SMALL CAP FUND		5 000 000	5
PLATINUM FUND V		50 000 000	2
PRIVEQ INVESTMENT FUND IV		225 000 000	95
PRIVEQ INVESTMENTS V		282 000 000	147
PROA CAPITAL IBERIAN FUND II		33 000 000	392
PROA CAPITAL IBERIAN FUND III		20 000 000	49
QUADRIGA CAPITAL PRIVATE EQUITY FUND IV		25 000 000	146
Saga IV EUR-B KS		20 000 000	75
Saga V EUR-B KS		8 770 936	28
Saga V New EUR-B KS		6 229 064	44
Sarsia Seed Fond II AS		58 700 000	17
SINTEF VENTURE V		75 000 000	8
SOFINNOVA CAPITAL VII		10 000 000	103
SOFINNOVA CAPITAL VIII		12 000 000	88
SPECIAL SITUATIONS VENTURE PARTNERS III		14 500 000	24
SUMMA EQUITY FUND II		170 000 000	0
SVB Capital Partners IV		17 500 000	76
SVB Sprout Endurance Partner		25 000 000	55
SVB STRATEGIC INVESTORS FUND IX L.P		10 000 000	21
SVB STRATEGIC INVESTORS FUND VIII L.P		10 000 000	85
Synova Capital Fund IV LP		15 000 000	13
TDR CAPITAL III B		30 000 000	351

NOTE 15 Aksjer og aksjefondsandeler - forts.

MILLIONER KRONER	Organisasjonsnummer	Antall	Markedsverdi
TENZING PRIVATE EQUITY FUND I LP		15 000 000	76
THOMA BRAVO XIII		30 000 000	87
TRITON FUND III		30 000 000	103
VENDIS CAPITAL III		30 000 000	7
VEP SPECIAL SITUATIONS FUND 2		9 000 000	101
VEP SPECIAL SITUATIONS FUND 3		12 000 000	28
VERDANE CAPITAL VI KS		50 000 000	10
VERDANE CAPITAL VII KS		140 000 000	21
WATERLAND PRIVATE EQUITY FUND VII		50 000 000	99
XENON Private Equity VI		11 500 000	82
SUM PRIVATE EQUITY			12 656
ALTERNATIVE PLASSERINGER I AKSJER			
Barings Global Private Loan Fund 3		300 000 000	712
Brunswick Real Estate Capital I,		550 000 000	341
Brunswick Real Estate Capital II		2 000 000 000	894
KLP ALFA GLOBAL ENERGI	996 415 406	1 158 951	1 386
KLP ALFA GLOBAL RENTE	998 577 098	1 373 288	1 371
LYNSTONE SPECIAL SITUATIONS FUND (LUX) SCSP		100 000 000	57
SECTOR SPESIT 1 A USD		14 166	2
SUM ALTERNATIVE INVESTERINGER			4 762
ANLEGGSFOND INFRASTRUKTUR			
COPENHAGEN INFRASTRUCTURE II US AIV NON-QFPF K/S		198 940 225	239
COPENHAGEN INFRASTRUCTURE PARTNERS II K/S (non-US)		1 290 615 273	976
COPENHAGEN INFRASTRUCTURE PARTNERS III K/S		1 549 593 390	857
NEXTPower III LP		35 000 000	135
SUM ANLEGGSFOND INFRASTRUKTUR			2 207
SUM PLASSERINGER			143 643

NOTE 15 Aksjer og aksjefondsandeler - forts.

AKSJER OG ANDELER FORDELT PER PORTEFØLJE	Kollektiv- porteføljen	Investerings- valg- porteføljen	Selskaps- porteføljen	Sum
AKSJER	38 201	0	0	38 201
ANLEGGSAKSJER	2 116	0	5	2 121
AKSJEFOND	82 892	804	0	83 696
PRIVATE EQUITY	12 656	0	0	12 656
ALTERNATIVE INVESTERINGER	4 746	17	0	4 762
ANLEGGSFOND INFRASTRUKTUR	2 207	0	0	2 207
SUM	142 817	820	5	143 643

PROSENTVIS ANDEL BØRSNOTERT	
AKSJER NORGE	69,5 %
AKSJER UTLAND	100,0 %
AKSJEFONDSANDELER	0,0 %
ALTERNATIVE INVESTERINGER	0,0 %

Norske aksjer og andeler er oppgitt med tilhørende organisasjonsnummer.

NOTE 16 Kursreguleringsfond finansielle omløpsmidler

MILLIONER KRONER	Anskaffelseskost 31.12.2019	Virkelig verdi 31.12.2019	Kursreserver 31.12.2019	Kursreserver 31.12.2018
Kursreserver aksjer	87 382	133 373	45 991	26 896
Kursreserver aksjederivater	0	2 095	0	0
Kursreserver renteplasseringer	107 684	117 427	9 743	6 529
Kursreserver rentederivater	0	1 198	28	12
Variasjonsmargin futures med daglig oppgjør			-1	2
Grunnlag for avsetning til kursreguleringsfond			55 761	33 439
Kursreguleringsfond			55 761	33 439

Kursreguleringsfondet består av netto positive urealiserte verdier på de finansielle omløpsmidlene tilknyttet kollektivporteføljen.

Dersom netto kursreserver er negative, settes kursreguleringsfondet til null. Endringer i kursreguleringsfondet føres over resultatregnskapet. Urealisert kursreserve tilknyttet finansielle omløpsmidler i utenlandsk valuta som kan tilskrives

valutakursendringer avsettes ikke til kursreguleringsfond dersom investeringen er sikret mot valutakursendringer. Anskaffelseskost i denne sammenhengen er justert for sikret valuta, i samsvar med beregning av kursreguleringsfon-

det, slik at dette vil skape et avvik mot faktiske tall. Valutakursendring tilknyttet sikringsinstrumentet avsettes således heller ikke til kursreguleringsfond, men føres direkte over resultatet.

NOTE 17 Investeringseiendommer

MILLIONER KRONER	2019	2018
Leieinntekter	38	40
Driftskostnader	-3	-2
Verdiregulering	32	60
Netto finansinntekt	0	0
Netto driftsinntekter fra investeringseiendom	67	99
Gevinst ved salg	0	362
Netto inntekter fra investeringseiendom	67	461
MILLIONER KRONER	2019	2018
Bokført verdi 01.01.	924	1 003
Netto inntekter fra investeringseiendom	67	461
Kapitaluttak	-37	-540
Bokført verdi 31.12.	955	924

Virkelig verdi på eiendommene per. 31.12.2019 er NOK 933 millioner.

NOTE 18 Immaterielle eiendeler

MILLIONER KRONER	2019	2018
Bokført verdi 01.01.	173	226
Anskaffelseskost 01.01.	1 170	1 159
Total tilgang	269	11
herav internt opparbeidet	3	2
herav kjøpt	266	8
Avgang	0	0
Anskaffelseskost 31.12. ¹	1 439	1 170
Akkumulerte avskrivninger og nedskrivninger tidligere år	-996	-933
Årets ordinære avskrivninger	-56	-63
Årets nedskrivning ²	-28	0
Akkumulerte avskrivninger og nedskrivninger 31.12.	-1 081	-996
Bokført verdi 31.12.	358	173
Avskrivningstid	1 til 20 år	1 til 9 år

¹ Immaterielle eiendeler i KLP består av IT-systemer

² Ved utgangen av 2019 ble det identifisert flere IT-systemer hvor bokført verdi oversteg antatt gjenvinnbart beløp. Antatt gjenvinnbart beløp er beregnet ved å estimere framtidig inntjening med bokført verdi. I hovedsak omfatter dette investeringer som ikke lenger har verdi. Det er flere årsaker til dette. Blant annet knytter det seg til utdatert funksjonalitet grunnet regelendringer og/eller teknologisk utvikling. Dette resulterte i følgende vurdering:

MILLIONER KRONER	2019	2018
Bokført verdi før nedskrivning	53	0
Gjenvinnbart beløp	25	0
Nedskrivning	28	0

Nedskrivningen inngår som en del av forsikringsrelaterte administrasjonskostnader i resultatoppstillingen.

NOTE 19 Forsikringstekniske forhold

Forsikringsforpliktelse per hovedbransje

MILLIONER KRONER	Kollektiv pensjonsforsikring for kommuner, herunder institusjoner med lignende pensjonsplaner	Gruppelivsforsikring	31.12.2019	31.12.2018	Endring 2019	Endring 2018
Premiereserve	461 390	17	461 406	433 094	28 312	27 343
Tilleggsavsetning	36 209		36 209	28 306	7 903	2 767
Kursreguleringsfond	55 761		55 761	33 439	22 322	-8 838
Premiefond	12 854		12 854	12 761	93	-2 830
Sum forsikringsforpliktelse	566 213	17	566 230	507 600	58 630	18 442

Forsikringsforpliktelse per delbransje i kollektiv pensjonsforsikring for kommuner, herunder institusjoner med lignende pensjonsplaner - gruppelivsforsikring har ikke delbransjer

MILLIONER KRONER	Tjenestepensjonsordninger uten investeringsvalg	Tjenestepensjonsordninger med investeringsvalg	31.12.2019	31.12.2018	Endring 2019	Endring 2018
Premiereserve	459 326	2 064	461 390	433 078	28 311	27 341
Tilleggsavsetning	36 070	140	36 209	28 306	7 903	2 767
Kursreguleringsfond	55 761		55 761	33 439	22 322	-8 838
Premiefond	12 359	495	12 854	12 761	93	-2 830
Sum forsikringsforpliktelse	563 515	2 698	566 213	507 584	58 629	18 439

Endringer i forsikringsforpliktelse i perioden til dekning av foretakets forpliktelse under kontrakter med kontraktsfastsatte forpliktelse

MILLIONER KRONER	Premiereserve	Tilleggsavsetning	Kursreguleringsfond	Premiefond	Sum 2019	Sum 2018
Forsikringsforpliktelse 01.01.	431 153	28 206	33 439	12 383	505 182	486 785
Netto resultatførte avsetninger	28 190	-17	22 322	232	50 727	18 660
Overskudd på avkastningsresultatet	0	7 964	0	2 239	10 203	5 085
Risikoresultat tilordnet forsikringskontraktene	0	0	0	513	513	478
Annen tilordning av overskudd	0	0	0	0	0	0
Sum resultatførte endringer	28 190	7 948	22 322	2 984	61 443	24 223
Overføringer mellom fond/ disponert til premiebetaling	0	-84	0	-2 996	-3 081	-5 788
Inn- /utbetalt ved flytting m.v.	0	0	0	-12	-12	-38
Sum ikke resultatførte endringer	0	-84	0	-3 008	-3 093	-5 827
Sum endringer i forsikringsforpliktelse	28 189	7 863	22 322	-24	58 350	18 397
Forsikringsforpliktelse 31.12.	459 342	36 069	55 761	12 359	563 532	505 182

NOTE 19 Forsikringstekniske forhold - forts.**Endringer i forsikringsforpliktelser i perioden til dekning av foretakets forpliktelser knyttet til verdien av særskilt investeringsvalgportefølje**

MILLIONER KRONER	Premiereserve	Tilleggs-avsetning	Premiefond	Sum 2019	Sum 2018
Forsikringsforpliktelser 01.01.	1 941	100	378	2 419	2 374
Netto resultatførte avsetninger	122	1	75	198	98
Overskudd på avkastningsresultatet		36	86	122	-40
Risikoresultat tilordnet forsikringskontraktene			3	3	2
Annen tilordning av overskudd			0	0	0
Sum resultatførte endringer	122	37	163	322	60
Overføringer mellom fond/disponert til premiebetaling		3	-46	-44	-16
Inn- /utbetalt ved flytting m.v.	1	0		1	1
Sum ikke resultatførte endringer	1	3	-46	-43	-15
Sum endringer i forsikringsforpliktelser	123	40	117	279	45
Forsikringsforpliktelser 31.12.	2 064	140	495	2 698	2 419

Teknisk regnskap per hovedbransje

MILLIONER KRONER	Kollektiv pensjonsforsikring for kommuner, herunder institusjoner med lignende pensjonsplaner		Gruppelivsforsikring		Sum	
	2019	2018	2019	2018	2019	2018
Premieinntekter	40 231	38 724	3	3	40 234	38 727
Netto inntekter kollektivporteføljen	44 050	7 021	1	1	44 051	7 021
Netto inntekter investeringsvalgporteføljen	238	14			238	14
Andre forsikringsrelaterte inntekter	1 118	1 055			1 118	1 055
Erstatninger i livsforsikring	-20 154	-18 844	-3	-3	-20 157	-18 847
Endring forsikringsforpliktelser - kontraktsfastsatte	-58 692	-21 501	0	-2	-58 692	-21 503
Endring forsikringsforpliktelser - investeringsvalg	-232	-58			-232	-58
Midler tilordnet forsikringskontrakter	-2 841	-2 939			-2 841	-2 939
Forsikringsrelaterte driftskostnader	-1 128	-1 096	-1	-1	-1 129	-1 097
Andre forsikringsrelaterte kostnader	-1 119	-1 059			-1 119	-1 059
Resultat av teknisk regnskap	1 470	1 318	-1	-3	1 470	1 315

NOTE 19 Forsikringstekniske forhold - forts.

Teknisk regnskap per delbransje - hovedbransjen gruppelivsforsikring har igjen delbransjer
Delbransjer i kollektiv pensjonsforsikring for kommuner, herunder institusjoner med lignende pensjonsplaner

MILLIONER KRONER	Tjenstepensjonsordninger uten investeringsvalg		Tjenstepensjonsordninger med investeringsvalg		Sum	
	2019	2018	2019	2018	2019	2018
Premieinntekter	40 033	38 575	198	149	40 231	38 724
Netto inntekter kollektivporteføljen	44 050	7 021	0		44 050	7 021
Netto inntekter investeringsvalgporteføljen			238	14	238	14
Andre forsikringsrelaterte inntekter	1 113	1 050	5	4	1 118	1 055
Erstatninger i livsforsikring	-20 059	-18 758	-96	-86	-20 154	-18 844
Endring forsikringsforpliktelser - kontraktsfaste	-58 692	-21 501	0		-58 692	-21 501
Endring forsikringsforpliktelser - investeringsvalg			-232	-58	-232	-58
Midler tilordnet forsikringskontrakter	-2 752	-2 937	-89	-2	-2 841	-2 939
Forsikringsrelaterte driftskostnader	-1 123	-1 091	-5	-5	-1 128	-1 096
Andre forsikringsrelaterte kostnader	-1 113	-1 054	-6	-5	-1 119	-1 059
Resultat av teknisk regnskap	1 457	1 307	12	11	1 470	1 318

Resultatanalyse per hovedbransje

MILLIONER KRONER	Kollektiv pensjonsforsikring for kommuner, herunder institusjoner med lignende pensjonsplaner		Gruppelivsforsikring		Sum	
	2019	2018	2019	2018	2019	2018
Avkastningsresultat inkl. overføring fra egenkapital	10 623	5 207	0	0	10 623	5 207
Risikoresultat	1 031	960	0	-3	1 031	957
Administrasjonsresultat	248	137	-1	-1	248	136
Vederlag for rentegaranti	476	758			476	758
Sum resultatelementer før tildeling kunder	12 379	7 062	-1	-3	12 379	7 059
Avkastningsresultat til tileggsavsetninger og bufferavsetning	-8 068	-2 805			-8 068	-2 805
Avkastningsresultat og risikoresultat tilført premiefond	-2 841	-2 723			-2 841	-2 723
Disponering av egenkapital til premiefond/premiereserver	0	-216			0	-216
Disponering til premiereserve	0	0			0	0
Resultat av teknisk regnskap	1 470	1 318	-1	-3	1 470	1 315

NOTE 19 Forsikringstekniske forhold - forts.**Resultatanalyse per delbransje - hovedbransjen gruppelivsforsikring har igjen delbransjer****Delbransjer i kollektiv pensjonsforsikring for kommuner, herunder institusjoner med lignende pensjonsplaner**

MILLIONER KRONER	Tjenestepensjonsordninger uten investeringsvalg		Tjenestepensjonsordninger med investeringsvalg		Sum	
	2019	2018	2019	2018	2019	2018
Avkastningsresultat inkl. overføring til/fra egenkapital	10 432	5 247	191	-40	10 623	5 207
Risikoresultat	1 026	956	6	4	1 031	960
Administrasjonsresultat	246	137	1	1	248	137
Vederlag for rentegaranti	472	750	4	8	476	758
Sum resultatelementer før tildeling kunder	12 176	7 090	202	-28	12 379	7 062
Avkastningsresultat til tilleggsavsetninger og bufferfond	-7 964	-2 845	-122	40	-8 068	-2 805
Avkastningsresultat og risikoresultat tilført premiefond	-2 755	-2 721	-86	-2	-2 841	-2 723
Disponering egenkapital til premiefond/premiereserve	0	-216	0	0	0	-216
Disponering avkastning- og risikoresultat til premiereseve	0	0	0	0	0	0
Resultat av teknisk regnskap	1 457	1 307	12	11	1 470	1 318

Erstatninger per hovedbransje

MILLIONER KRONER	Kollektiv pensjonsforsikring for kommuner, herunder institusjoner med lignende pensjonsplaner		Gruppelivsforsikring		Sum	
	2019	2018	2019	2018	2019	2018
Utbetalte erstatninger i henhold til forsikringsavtalene	-19 863	-18 347	-3	-3	-19 866	-18 350
Utbetalte erstatninger i henhold til gjenkjøp	0	0	0	0	0	0
Sum	-19 863	-18 347	-3	-3	-19 866	-18 350

NOTE 19 Forsikringstekniske forhold - forts.

FLYTTING OG NYTEGNING

Flytting per hovedbransje

MILLIONER KRONER	Kollektiv pensjonsforsikring for kommuner, herunder institusjoner med lignende pensjonsplaner		Gruppelivsforsikring		Sum	
	2019	2018	2019	2018	2019	2018
TILFLYTTTEDE MIDLER						
Premiereserve	11	5	0	0	11	5
Reserveoppbygging	0	0	0	0	0	0
Mottatte midler ført over resultatet	11	5	0	0	11	5
Premiefond	3	2	0	0	3	2
Tilleggsavsetninger til fond	0	2	0	0	0	2
Sum mottatte midler	14	9	0	0	14	9
Antall kontrakter	1	1	0	0	1	1
FRAFLYTTTEDE MIDLER						
Premiereserve	258	439	0	0	258	439
Tilleggsavsetning	15	21	0	0	15	21
Kursreserver	18	37	0	0	18	37
Avgitte midler ført over resultatet	292	497	0	0	292	497
Premiefond	15	22	0	0	15	22
Sum avgitte midler	306	518	0	0	306	518
Antall kontrakter	33	9	0	0	33	9

Nytegning per hovedbransje

MILLIONER KRONER	Kollektiv pensjonsforsikring for kommuner, herunder institusjoner med lignende pensjonsplaner		Gruppelivsforsikring		Sum	
	2019	2018	2019	2018	2019	2018
Nytegning	25	10	0	0	25	10
Antall kontrakter	46	59	0	0	46	59

NOTE 20 Sikringsbokføring

31.12.2019 MILLIONER KRONER	Nominell verdi	Endret verdi i sikret risiko	Bokført verdi
SIKRINGSOBJEKT			
Fondsobligasjonslån	-984	-755	-1 738
SIKRINGSINSTRUMENT			
Kombinert rente- og valutaswap	984	754	754
Sikringseffektivitet pr 31.12.2019		100 %	
Sikringseffektivitet gjennom året		100 %	

31.12.2018 MILLIONER KRONER	Nominell verdi	Endret verdi i sikret risiko	Bokført verdi
SIKRINGSOBJEKT			
Fondsobligasjonslån	-984	-678	-1 662
SIKRINGSINSTRUMENT			
Kombinert rente- og valutaswap	984	657	657
Sikringseffektivitet pr 31.12.2018		98 %	
Sikringseffektivitet gjennom året		98 %	

Fondsobligasjonslånet er sikret mot endringer i rente- og valutakurser ved kjøp av en kombinert rente- og valutaswap. Sikringen er regnskapsført etter reglene om virkelig verdisikring. Dette innebærer at sikringen er utført av en ekstern part, at det er inngått en formell øremerking og dokumentasjon av sikringsforholdet, samt at den forventes å være svært effektiv og at dette vurderes på løpende grunnlag, i tillegg til at den bestemte føringen gjennomføres slik det er beskrevet nedenfor. I praksis innebærer sikringen bytte av valutabetingelser (15 mrd. JPY mot 0,984 mrd. NOK) og rentebetingelser (fast rente på 5,07% mot NIBOR + 2,6475%) på henholdsvis innlånet og den kombinerte rente- og valutaswapen. Sikringseffektiviteten måles ved å se på endring i virkelig verdi på sikringsobjekt og sikrings-

instrumentet. Sikringseffektiviteten utgjør 100%.

Sikringseffektiviteten blir vurdert retrospektivt hver måned og den vurderes som effektiv hvis endringen i virkelig verdi mellom sikringsobjekt og sikringsinstrument samsvarer med intervallet 80% til 125%.

Virkelig verdi sikring innebærer at den sikrede verdiutviklingen på sikringsobjektet regnskapsføres over resultatet. Tilsvarende regnskapsføres verdiendringen på sikringsinstrumentet over resultatet. Hensikten med sikringsforholdet ovenfor er å sikre sikringsobjektet med et sikringsinstrument, hvor betingelsene til sikringsinstrumentet gir negativ korrelasjon i forhold til sikringsobjektet; noe som betydelig reduserer

eller eliminerer resultateffekten. Er sikringsgraden 100% vil netto resultat-effekt på sikringsobjekt og sikringsinstrument være 0.

KLP benytter seg av sikring i stort omfang, men de fleste tilfeller er ordinær økonomisk sikring. Den ovenstående posten er den eneste hvor sikringsbokføring blir benyttet. Hensikten til økonomisk sikring er den samme, nemlig å redusere eller eliminere resultateffekten den sikrede delen av sikringsforholdet representerer.

Ettersom verdiutviklingen på sikringsobjektet og sikringsinstrumentet har høy negativ korrelasjon vil resultat-effekten bli relativt lav. Se også note 2 for nærmere omtale av regnskapsmessig sikringsbokføring.

NOTE 21 Ansvarlige lån og fondsobligasjonslån

2019 MILLIONER KRONER	Lånebeløp valuta ²	Lånebeløp NOK	Bokført verdi 31.12.2019	Forfall
LÅNEOPPTAK¹				
Juni 2015	EUR 600	5 163	6 012	2045
Sum ansvarlige lån		5 163	6 012	
April 2004	JPY 15 000	984	1 738	Evigvarende
Sum fondsobligasjonslån		984	1 738	
Sum ansvarlige lån og fondsobligasjonslån		6 146	7 750	

¹ Rentekostnader på ansvarlige lån var 254 millioner kroner (249 millioner kroner) og 64 millioner kroner (61 millioner kroner) for fondsobligasjonslånet i 2019. Tall i parentes er 2018 tall.

² Dette er beløp i lokal valuta som er gitt i millioner.

2018 MILLIONER KRONER	Lånebeløp valuta ²	Lånebeløp NOK	Bokført verdi 31.12.2018	Forfall
LÅNEOPPTAK¹				
Juni 2015	EUR 600	5 163	6 029	2045
Sum ansvarlige lån		5 163	6 029	
April 2004	JPY 15 000	984	1 662	Evigvarende
Sum fondsobligasjonslån		984	1 662	
Sum ansvarlige lån og fondsobligasjonslån		6 146	7 691	

¹ Rentekostnader på ansvarlige lån var 254 millioner kroner (249 millioner kroner) og 64 millioner kroner (61 millioner kroner) for fondsobligasjonslånet i 2019. Tall i parentes er 2018 tall.

² Dette er beløp i lokal valuta som er gitt i millioner.

EUR 600

Renten på lånet er fast 4,25 prosent p.a. Lånet ble utstedt 10. Juni 2015 og er tidsbegrenset med forfall i 2045. Innlånet kan innfris av konsernet etter 10 år, og på hver renteinnsbetalingsdato etter dette frem til forfallstidspunktet. Lånet er valutasikret med EUR-denominerte obligasjoner som vist i tabellen nedenfor. Konsernet har ikke påberopt seg regnskapsmessig sikring for den økonomiske sikringen knyttet til dette innlånet.

JPY 15 000

Renten på lånet er fast USD-rente på 5,07 prosent p.a. Lånet er evigvarende, men konsernet har rett til å innløse lånet 28. april 2034. Dersom konsernet ikke benytter sin rett til innløsning i 2034, får lånet flytende rente.

Kredittmarginen øker da med 1 prosentpoeng til 6 mnd. JPY LIBOR-rente + margin på 3,30 prosent p.a. For å sikre rente- og valutarisikoen knyttet til lånet,

er det inngått en kombinert rente- og valutaswap, der konsernet betaler 3 mnd. NIBOR-rente + margin på 2,65 prosent p.a og mottar USD-rente på 5,07 prosent p.a. Dette innlånet er gjenstand for sikringsbøkerføring. Sikringsforretningen er vist i note 20 i KLP.

NOTE 21 Ansvarlige lån og fondsobligasjonslån - forts.

2019 MILLIONER KRONER	Pålydende valuta ²	Anskaffelses- kost NOK	OIF renter ³	Urealisert valuta	Bokført verdi 31.12.2019	Forfall
Obligasjoner	EUR 596	5 152	31	700	5 883	2025
Sum sikringsforretninger		5 152	31	700	5 883	

2018 MILLIONER KRONER	Pålydende valuta ²	Anskaffelses- kost NOK	OIF renter ³	Urealisert valuta	Bokført verdi 31.12.2018	Forfall
Obligasjoner	EUR 596	5 152	32	716	5 899	2025
Sum sikringsforretninger		5 152	32	716	5 899	

² Dette er beløp i lokal valuta som er gitt i millioner.

³ OIF = opptjente ikke forfalte renter

Arbeidet rundt IBOR-reformen har vært aktuelt det siste regnskapsåret. I Norge så er det foreslått å erstatte den nåværende norske referanserenten NIBOR

(Norwegian Interbank Offered Rate) med en reformert NOWA (Norwegian Overnight Weighted Average). Dette vil kunne medføre endringer i f.eks. låne-

avtaler og sikringsrelasjoner som per i dag er knyttet til en IBOR-rente. For mer informasjon, se konsernnote 2, pkt. 2.1.1

NOTE 22 Overførte eiendeler med restriksjoner

OVERFØRTE EIENDELER SOM IKKE ER FRAREGNET OG TILHØRENDE FORPLIKTELSER

Alle overførte eiendeler er innregnet i balansen dersom KLP fortsatt er eksponert for endringer i eiendelens virkelige verdi. Dette gjelder for gjenkjøpsavtaler og avtaler vedrørende verdipapirlån.

Gjenkjøpsavtaler er en form for innlån med sikkerhet hvor KLP selger verdi—

papirer med en avtale om å kjøpe de tilbake til en forhåndsavtalt pris. Kontanter mottatt blir innregnet som innskudd (gjeld). Overførte verdipapirer i forbindelse med gjenkjøpsavtaler blir ikke fratrukket i balansen.

Avtaler vedrørende verdipapirlån er transaksjoner hvor KLP låner ut verdipapirer til en motpart og mottar en provisjon for dette.

Ettersom både gjenkjøpsavtaler og verdipapirlån resulterer i at verdipapirene blir returnert til KLP, er risikoen for verdiendringer hos KLP. Verdipapirene er imidlertid ikke tilgjengelige for KLP i perioden hvor de er overført.

Verdipapirene som fremdeles er rapportert i balansen, og tilhørende gjeld, er vurdert til virkelig verdi.

OVERFØRTE EIENDELER SOM FORTSATT BALANSEFØRES

MILLIONER KRONER	31.12.2019	31.12.2018
GJENKJØPSAVTALER		
Sertifikater og obligasjoner	0	0
VERDIPAPIRULÅN		
Aksjer	1 773	1 915
Sum overførte eiendeler som fortsatt balanseføres	1 773	1 915

FORPLIKTELSER TILKNYTTET EIENDELENE

MILLIONER KRONER	31.12.2019	31.12.2018
GJENKJØPSAVTALER		
Innskudd fra kredittinstitusjoner	0	0
VERDIPAPIRULÅN		
Innskudd fra kredittinstitusjoner		
Sertifikater og obligasjoner	1 363	2 020
Aksjer	505	0
Sum forpliktelser	1 868	2 020

Alle eiendelene i tabellen over er gjenstand for videresalg eller sikkerhetsstillelse hos motpart.

OVERFØRTE EIENDELER SOM IKKE ER FRAREGNET OG TILHØRENDE FORPLIKTELSER

KLP mottar sikkerheter under omvendte gjenkjøpsavtaler og avtaler

vedrørende verdipapirinnlån, som i henhold til avtalene er tillatt solgt eller pantsatt. Transaksjonene gjennomføres i henhold til standard avtaler som anvendes av partene i finansmarkedet. Generelt krever avtalene at det stilles tilleggsikkerhet hvis verdiene av verdipapirer faller under et forhåndsbestemt nivå. I avtalene har mottakeren av

sikkerheten en ubegrenset rett til å selge eller pantsette sikkerheten mot å levere tilsvarende sikkerheter på oppgjørsdagen.

NOTE 22 Overførte eiendeler med restriksjoner - forts.

MOTTATTE VERDIPAPIRER SOM ER TILLATT SOLGT ELLER PANTSATT

MILLIONER KRONER	31.12.2019	31.12.2018
OMVENDTE GJENKJØPSAVTALER		
Sertifikater og obligasjoner	0	0
Hvorav solgt eller pantsatt	0	0
VERDIPAPIRINNLÅN		
Aksjer	0	0
Hvorav solgt eller pantsatt	0	0
Sum overførte eiendeler som fortsatt balanseføres	0	0

NOTE 23 Kapitalavkastning

PROSENT	2019	2018	2017	2016	2015
KUNDEPORTEFØLJER					
KOLLEKTIVPORTEFØLJEN TOTALT					
Avkastning I	4,5	3,5	3,9	4,4	3,6
Avkastning II	8,5	1,5	6,7	5,8	4,0
Avkastning III	8,8	0,5	6,7	5,4	2,8
INVESTERINGSVALGPORTEFØLJEN TOTALT	9,9	0,6	7,5	6,2	4,0

Avkastning I = Bokført avkastning

Avkastning II = Verdijustert avkastning.

Dette er den bokførte avkastning +/- urealiserte verdiendringer som føres mot kursreguleringsfond

Avkastning III = Verdijustert avkastning inklusive verdiendringer på eiendeler som regnskapsføres til amortisert kost

Disse verdiendringene inngår ikke i årets regnskapsmessige resultat

PROSENT	2019		2018		2017		2016		2015	
	Avkastning I	Avkastning II	Avkastning I	Avkastning II	Avkastning I	Avkastning II	Avkastning I	Avkastning II	Avkastning I	Avkastning II

KOLLEKTIVPORTEFØLJENS UNDERPORTEFØLJER HAR HATT FØLGENDE AVKASTNING

Balansert portefølje 1	4,5	8,6	3,5	1,4	3,9	6,7	4,5	5,8	3,6	4,0
Balansert portefølje 2	4,4	8,5	3,5	1,5	4,0	6,8	4,4	5,8	3,7	3,9
Moderat portefølje ¹	NA	NA	3,8	1,7	3,1	6,0	4,2	5,5	3,6	3,7

¹ LKM ble avsluttet 30.06.2019. LKM ble innlemmet i LKB1 fra og med 01.07.2019.

NOTE 23 Kapitalavkastning - forts.

PROSENT	2019	2018	2017	2016	2015
SELSKAPSPORTEFØLJEN					
Avkastning på finansielle investeringer i selskapsporteføljen	4,3	4,2	4,0	4,7	4,7

For selskapsporteføljen er det ingen forskjell på avkastning I og II da det ikke gjøres særskilt avsetning for eventuelle urealiserte merverdier.

NOTE 24 Salgskostnader

MILLIONER KRONER	2019	2018
Personalkostnader	81	77
Provisjoner	0	0
Øvrige kostnader	61	59
Sum salgskostnader	143	136

NOTE 25 Pensjonsansvar egne ansatte

Hoveddelen av pensjonsansvaret er dekket gjennom KLP's Fellesordning for kommuner og bedrifter («Fellesordningen»). Foretaket tilbyr også pensjonsordning utover Fellesordningen. Denne forpliktelsen dekkes over driften. Fellesordningen er en ytelsesbasert pensjonsordning som tilfredsstiller kravene om obligatorisk tjenstepensjon (OTP). Foretaket har AFP-ordning.

Den regnskapsmessige behandling av pensjonsforpliktelser er nærmere beskrevet i note 2.

MILLIONER KRONER	Felles- ordningen	Over drift	2019	Felles- ordningen	Over drift	2018
PENSJONSKOSTNADER						
Nåverdi av årets opptjening	74,4	5,7	80,1	69,3	5,5	74,8
Administrasjonsomkostning	1,8	0,0	1,8	1,8	0,0	1,8
Planendring	6,0	0,0	6,0			
Arbeidsgiveravgift - Pensjonskostnad	11,6	0,8	12,4	10,0	0,8	10,8
Finansskatt - Pensjonskostnad	4,1	0,3	4,4	3,6	0,3	3,8
Resultatført pensjonskostnad inkl. arbeidsgiveravgift og adm.	98,0	6,8	104,8	84,6	6,5	91,2
NETTO FINANSKOSTNAD						
Rentekostnad	34,5	3,7	38,2	29,5	3,2	32,7
Renteinntekt	-24,6	0,0	-24,6	-21,2	0,0	-21,2
Forvaltningsomkostning	1,3	0,0	1,3	1,8	0,0	1,8
Netto rentekostnad	11,2	3,7	14,9	10,1	3,2	13,4
Arbeidsgiveravgift - netto rentekostnad	1,6	0,5	2,1	1,4	0,5	1,9
Finansskatt - netto rentekostnad	0,6	0,2	0,7	0,5	0,2	0,7
Netto rentekostnad inkl. arbeidsgiveravgift	13,3	4,4	17,8	12,1	3,8	15,9
ESTIMATAVVIK PENSJONER						
Aktuarielt tap (gevinst)	-71,3	-3,0	-74,4	8,2	4,5	12,8
Arbeidsgiveravgift	-10,1	-0,4	-10,5	1,2	0,6	1,8
Finansskatt	-3,6	-0,2	-3,7	0,4	0,2	0,6
Aktuarielt tap (gevinst) inkl. arbeidsgiveravgift og finansskatt	-84,9	-3,6	-88,6	9,8	5,4	15,2
Sum pensjonskostnad inkl. rentekostnad og estimatavvik	26,4	7,6	34,0	106,5	15,8	122,3
PENSJONSFORPLIKTELSER						
Brutto påløpt pensjonsforpliktelse	1 310,4	140,9	1 451,3	1 258,5	139,2	1 397,7
Pensjonsmidler	1 025,2	0,0	1 025,2	923,2	0,0	923,2
Netto forpliktelse før arbeidsgiveravgift og finansskatt	285,2	140,9	426,1	335,3	139,2	474,5
Arbeidsgiveravgift	40,2	19,9	60,1	47,3	19,6	66,9
Finansskatt	14,3	7,0	21,3	16,8	7,0	23,7
Brutto påløpt forpliktelse inkl. arbeidsgiveravgift og finansskatt	1 364,9	167,9	1 532,7	1 322,6	165,7	1 488,3
Netto forpliktelse inkl. arbeidsgiveravgift og finansskatt	339,7	167,9	507,5	399,4	165,7	565,1

NOTE 25 Pensjonsansvar egne ansatte - forts.

MILLIONER KRONER	Felles- ordningen	Over drift	2019	Felles- ordningen	Over drift	2018
AVSTEMMING PENSJONSFORPLIKTELSE						
Balanseført netto forpliktelse/(midler) 31.12. i fjor	399,4	165,7	565,1	363,9	156,5	520,4
Resultatført pensjonskostnad	98,0	6,8	104,8	84,6	6,5	91,2
Resultatført finanskostnad	13,3	4,4	17,8	12,1	3,8	15,9
Aktuarielle gevinst og tap inkl. arbeidsgiveravgift og finansskatt	-84,9	-3,6	-88,6	9,8	5,4	15,2
Arbeidsgiveravgift innbetalt premie/tilskudd	-10,2	-0,6	-10,8	-8,4	-0,8	-9,2
Finansskatt innbetalt premie/tilskudd	-3,6	-0,2	-3,8	-3,0	-0,3	-3,3
Innbetalt premie/tilskudd inkl. adm.	-72,3	-4,6	-76,9	-59,6	-5,5	-65,1
Balanseført netto forpliktelse/(midler) 31.12. i år	339,7	167,9	507,5	399,4	165,7	565,1

MILLIONER KRONER	Felles- ordningen	Over drift	2019	Felles- ordningen	Over drift	2018
ENDRING I PENSJONSFORPLIKTELSER						
Brutto pensjonsforpliktelse 01.01. før planendring	1 322,6	165,7	1 488,3	1 227,2	156,5	1 383,7
Planendring	7,2	0,0	7,2	0,0	0,0	0,0
Brutto pensjonsforpliktelse 01.01. etter planendring	1 329,8	165,7	1 495,6	1 227,2	156,5	1 383,7
Nåverdi av årets opptjening	74,4	5,7	80,1	69,3	5,5	74,8
Rentekostnad	34,5	3,7	38,2	29,5	3,2	32,7
Aktuarielt tap (gevinst) brutto pensjonsforpliktelse	-54,7	-3,6	-58,3	12,5	5,4	17,9
Arbeidsgiveravgift av pensjonskostnad	10,7	0,8	11,5	10,0	0,8	10,8
Arbeidsgiveravgift av netto rentekostnad	1,6	0,5	2,1	1,4	0,5	1,9
Arbeidsgiveravgift innbetalt premie/tilskudd	-10,2	-0,6	-10,8	-8,4	-0,8	-9,2
Finansskatt av pensjonskostnad	3,8	0,3	4,1	3,6	0,3	3,8
Finansskatt av netto rentekostnad	0,6	0,2	0,7	0,5	0,2	0,7
Finansskatt innbetalt premie/tilskudd	-3,6	-0,2	-3,8	-3,0	-0,3	-3,3
Utbetalinger	-22,1	-4,6	-26,7	-20,0	-5,5	-25,5
Brutto pensjonsforpliktelse 31.12.	1 364,9	167,9	1 532,7	1 322,6	165,7	1 488,3

ENDRING I PENSJONSMIDLER						
Pensjonsmidler 01.01.	923,2	0,0	923,2	863,3	0,0	863,3
Renteinntekt	24,6	0,0	24,6	21,2	0,0	21,2
Aktuarielt (tap) gevinst på pensjonsmidlene	30,3	0,0	30,3	2,7	0,0	2,7
Administrasjonsomkostning	-1,8	0,0	-1,8	-1,8	0,0	-1,8
Finansomkostning	-1,3	0,0	-1,3	-1,8	0,0	-1,8
Innbetalt premie/tilskudd inkl. adm.	72,3	4,6	76,9	59,6	5,5	65,1
Utbetalinger	-22,1	-4,6	-26,7	-20,0	-5,5	-25,5
Pensjonsmidler 31.12.	1 025,2	0,0	1 025,2	923,2	0,0	923,2

PENSJONSORDNINGENS OVER-/ UNDERFINANSIERING						
Nåverdien av den ytelsesbaserte pensjonsforpliktelsen	1 364,9	167,9	1 532,7	1 322,6	165,7	1 488,3
Virkelig verdi av pensjonseiendelene	1 025,2	0,0	1 025,2	923,2	0,0	923,2
Netto pensjonsforpliktelse	339,7	167,9	507,5	399,4	165,7	565,1

NOTE 25 Pensjonsansvar egne ansatte - forts.

PROSENT	31.12.2019	31.12.2018
ØKONOMISKE FORUTSETNINGER (FELLES FOR ALLE PENSJONSORDNINGENE)		
Diskonteringsrente	2,30 %	2,60 %
Lønnsvekst	2,25 %	2,75 %
Folketrygdens grunnbeløp (G)	2,00 %	2,50 %
Pensjonsregulering	1,24 %	1,73 %
Arbeidsgiveravgift	14,10 %	14,10 %
Finansskatt	5,00 %	5,00 %

Til målingen av pensjonskostnaden for 2019 anvendes forutsetninger per 31.12.2018, mens for beregning av pensjonsforpliktelsen 31.12.2019 anvendes forutsetninger og bestand per 31.12.2019. Forutsetningene er basert på markedssituasjonen per 31.12.2019 og er i samsvar med anbefaling fra regnskapsstiftelsen.

AKTUARIELLE FORUTSETNINGER**KLP's Fellesordning for kommuner og bedrifter («Fellesordningen»)**

En viktig del av grunnlaget for pensjonskostnader og pensjonsforpliktelser er hvordan dødelighet og uførhet gjør seg gjeldende blant medlemmene i pensjonsordningen.

KLP har lagt til grunn dødelighetstabell K2013BE som tar utgangspunkt i FNO sine analyser av dødeligheten i livsforsikringsbestandene i Norge og SSBs framskrivninger.

Uttak av AFP (prosent i forhold til gjenværende arbeidstakere):

Kostnadene til AFP avhenger av hvor mange i hvert årskull som tar ut AFP. Ved fylte 62 år er det 42,5 prosent som går av med AFP-pensjon. Det er bare de som er ansatt og i arbeid helt frem til pensjoneringen som har rett til AFP. Dette er tatt hensyn til i beregningen av AFP-forpliktelsen.

FRIVILLIG AVGANG FOR FELLESORDNING (i %)						
Alder (i år)	<24	24-29	30-39	40-49	50-55	>55
Turnover	25 %	15 %	7,5 %	5 %	3 %	0 %

NOTE 25 Pensjonsansvar egne ansatte - forts.

PENSJONER OVER DRIFTEN

Uttak av AFP/tidligpensjon er ikke relevant for denne ordningen. Når det gjelder levealder, er samme variant av K2013E lagt til grunn som i Fellesordningen.

ANTALL	Felles- ordningen	Over drift	2019	Felles- ordningen	Over drift	2018
MEDLEMSTATUS						
Antall aktive	578	25	603	559	26	585
Antall oppsatte (tidligere ansatte med oppsatte rettigheter)	441	12	453	413	12	425
Antall pensjoner	206	48	254	195	49	244

	2019	2018
PENSJONSMIDLENES SAMMENSETNING:		
Eiendom	12,4 %	12,7 %
Utlån	12,5 %	12,1 %
Aksjer	25,9 %	21,4 %
Anleggs-/HTF- obligasjoner	29,1 %	29,1 %
Omløpsobligasjoner	15,0 %	18,4 %
Likviditet/pengemarked	5,2 %	6,3 %
Sum	100,0 %	100,0 %

Pensjonsmidlene er basert på KLPs finansielle midler i kollektivporteføljen. Tabellen viser prosentvis plassering av pensjonsmidlene som administreres av KLP ved utgangen av året. Verdijustert avkastning av eiendelene ble 8,5 prosent i 2019 og 1,5 prosent i 2018.

Forventet innbetaling til ytelsesplaner etter ansettelsens opphør for perioden 1. januar 2020 – 31. desember 2020 er 111 millioner kroner.

SENSITIVITETSANALYSE PER 31.12.2019	
Diskonteringsrenten reduseres med 0,5%	Økning
Brutto pensjonsforpliktelse	9,9 %
Årets opptjening	15,1 %
Lønnsvekst økes med 0,25%	Økning
Brutto pensjonsforpliktelse	1,5 %
Årets opptjening	3,2 %
Dødeligheten styrkes med 10%	Økning
Brutto pensjonsforpliktelse	2,5 %
Årets opptjening	1,9 %

Sensitivitetsanalysen over er basert på at alle andre forutsetninger er uendret. I praksis er det lite sannsynlig og endringer i noen forutsetninger er korrelerte. Beregningen av brutto pensjonsforpliktelse og årets opptjening i sensitivitetsanalysen er gjort etter samme metode som ved beregning av brutto pensjonsforpliktelse i balansen.

Durasjonen i fellesordningen er beregnet til 16,6 år.

NOTE 26 Skatt

MILLIONER KRONER	2019	2018
Regnskapsmessig resultat før skatt	2 637	2 425
Poster i utvidet resultat før skatt	135	-21
FORSKJELLER MELLOM REGNSKAPSMESSIG- OG SKATTEMESSIG RESULTAT		
Tilbakeføring av verdireduksjon finansielle eiendeler	327	102
Tilbakeføring av verdiøkning finansielle eiendeler	-736	-543
Regnskapsmessig gevinst ved realisasjon av aksjer og andre verdipapirer	-403	-49
Skattemessig tap/gevinst ved realisasjon av aksjer og andre verdipapirer	-82	48
Andre permanente forskjeller	-13	-78
Endring i forskjeller som påvirker forholdet mellom regnskapsmessig og skattemessig inntekt	-68	-400
Skattemessig resultat	1 796	1 483
Mottatt konsernbidrag med skattemessig effekt	271	223
Årets over-/underskudd overføres til fremførbart underskudd	2 068	1 706
Fremførbart underskudd fra tidligere år	0	-60 657
Forskjell mellom beregnet og ilignet skattegrunnlag	0	538
Årets endring i fremførbart underskudd	0	0
Merverdi finansielle instrumenter kollektivportefølje	0	61 918
Overgangsregel 01.01.2018	0	1 799
Sum fremførbart underskudd og godtgjørelse pr. 31.12.	0	0
AVSTEMMING AV GRUNNLAG FOR UTSATT SKATT		
SKATTEØKENDE MIDLERTIDIGE FORSKJELLER		
Gevinst- og tapskonto	2	3
Risikoutjevningfond	4 154	4 154
Verdipapirer	1 579	1 387
Teknisk resultat (2018)	842	1 052
Sum skatteøkende midlertidige forskjeller	6 576	6 596
Forskjell som ikke inngår i grunnlag for utsatt skatt	-4 154	-4 154
Sum skatteøkende midlertidige forskjeller	2 422	2 442
SKATTEREDUSERENDE MIDLERTIDIGE FORSKJELLER		
Driftsmidler	0	-62
Langsiktig gjeld	-1 389	-1 329
Pensjonsforpliktelse	0	-565
Justert for 20% av overgangsregel 01.01.2018	-288	-360
Sum skattereduserende midlertidige forskjeller	-1 677	-2 316
Netto midlertidige forskjeller	745	126
Overgangsregel 01.01.2018	1 439	1 799
Grunnlag for utsatt skatt	2 185	1 925
25% utsatt skatt	546	481

NOTE 26 Skatt - forts.

MILLIONER KRONER	2019	2018
Balanseført forpliktelse ved utsatt skatt	-546	-481
Balanseført forpliktelse ved utlignet skatt	-948	-426
Skatt på mottatt konsernbidrag førte direkte i balansen	-72	-56
Resultatført endring av utsatt skatt	-65	-256
OPPSUMMERING AV ÅRETS SKATTEKOSTNAD		
Resultatført endring av utsatt skatt	-65	-256
Resultatført formuesskatt	-11	3
Resultatført betalbar skatt	-445	-371
Sum skattekostnad	-521	-624
SKATTEKOSTNADER ER RESULTATFØRT PÅ FØLGENDE POSTER		
Skattekostnader	-499	-627
Skatt på andre resultatkomponenter	-22	4
Sum skattekostnad	-521	-624
AVSTEMMING AV SKATTEKOSTNAD MOT ORDINÆRT RESULTAT FØR SKATT		
Regnskapsmessig resultat før skatt	2 772	2 403
Forventet skattekostnad etter nominell sats (25%)	-693	-601
Skatteeffekten av:		
Permanente forskjeller	179	20
Effekt av korrigeret tidligere år/overgangsregel	0	-45
Sum skattekostnad på ordinært resultat	-514	-626
Effektiv skattesats	19 %	26 %
FORMUESSKATT		
Skattepliktig verdi eiendeler	527 102	0
Skattepliktig verdi forpliktelser	-523 256	0
Netto formue	3 846	0
Grunnlag formuesskatt	3 846	0
Formuesskatt (0,15%)	6	0

KLP er i dialog med skattemyndighetene vedrørende konsekvensene av overgangsregelen som ble innført i for-

bindelse med de nye skattereglene for livsforsikringsforetak som trådte i kraft 1. januar 2018. Utfallet av dialogen er

usikker, men det kan innebære et betydelig avvik fra regnskapsført skattekostnad i 2018.

NOTE 27 Ytelser og lån til ledende ansatte m.v.

Styret i KLP har fastsatt prinsipper og retningslinjer for godtgjørelse som gjelder for hele konsernet, samt etablert et godtgjørelsesutvalg som er et underutvalg av styret. Utvalget innstiller på og fører kontroll med at godtgjørelsesordningene i konsernet er i tråd med styrets prinsipper og retningslinjer.

Ledende ansatte er definert som konsernsjef og konserndirektører ansatt i morselskapet KLP og som inngår i konsernledelsen.

Ledende ansatte som ble medlemmer av konsernledelsen før 1. mai 2013 har pensjonsalder på 65 år, men kan velge å endre denne til 70 år. Ingen av disse har valgt å benytte seg av muligheten til å endre pensjonsalderen pr 31.12.2019. Personer som gikk inn i verv som ledende ansatt fra og med 1. mai 2013 har pensjonsalder 70 år.

Alle ansatte i KLP-konsernet i Norge er innmeldt i KLPs pensjonsordning for kommuner og bedrifter. De ansatte opp-tjener pensjonsrettigheter i denne ordningen for lønn opptil 12G.

Ansatte i KLP-konsernet med lønn over 12 G og ansatte med lavere pensjonsalder enn 67 år, opptjener pensjonsytelser også for lønn over 12G. Full alderspensjon i denne tilleggsdekningen utgjør 66% av lønn over 12G, og oppnås etter minst 30 års opptjening i ordningen. Ansatte med spesiell avtale om lavere pensjonsalder enn 67 år sikres alderspensjon tilsvarende 66% av all pensjonsgivende lønn fram til 67 år. Denne tilleggsordningen ble lukket 2. mai 2013 og gjelder ikke for ansatte som startet etter denne dato. Ordningen gjelder heller ikke for ansatte som var ansatt på dette tidspunkt i KLP, men som først etter denne dato mottar lønn over 12G.

Konsernsjefen har etterlønn tilsvarende en årslønn inkludert tilleggsgoder ved eventuelt opphør av ansettelsesforholdet. Det foreligger ingen forpliktelser til å gi styreleder særskilt vederlag eller andre fordeler ved opphør eller endring av vervet. Ingen av de ledende ansatte har prestasjonslønn eller bonusordning. KLP betaler styreansvarsforsikring for sine styremedlemmer.

KLP-konsernet tilbyr lån til ulike formål. Det er egne lånevilkår for ansatte, og ingen ledende ansatte har vilkår som avviker fra dette. Lån til eksterne styremedlemmer/eksterne medlemmer at foretaksforsamlingen blir kun gitt til ordinære lånevilkår.

Honorar til styremedlemmer fastsettes av foretaksforsamlingen. Styrets vararepresentanter og observatører, herunder ytelser og utlån til disse, er ikke inkludert i opplysningene vist i denne noten.

Alle ytelser er oppgitt uten tillegg for arbeidsgiveravgift og finansskatt. For styremedlemmer som er valgt av og blant de ansatte opplyses det kun om ytelser og lån som kan knyttes til vervet som styremedlem.

Det vises forøvrig til beskrivelse av hovedprinsippene til fastsettelse av godtgjørelse i KLP-konsernet som kan søkes opp på klp.no.

2019 TUSEN KRONER	Utbetalt fra foretaket						Utbetalt fra annet foretak i samme konsern					
	Lønn, honorar m.v.	Andre ytelser	Årets pensjons- opptjening	Lån	Rentesats per 31.12.2019	Avdrags- plan	Lønn, honorar m.v.	Andre ytelser	Årets pensjons- opptjening	Lån	Rentesats per 31.12.2019	Avdrags- plan
LEDEDE ANSATTE												
Sverre Thornes, konsernsjef	4 155	221	1 530	-	-	-	-	-	-	11 550	2,00	A45
Marianne Sevaldsen	2 802	173	1 178	-	-	-	-	-	-	4 343	2,00	A43
Aage E. Schaanning	3 599	168	1 282	-	-	-	-	-	-	5 397	2,00	Fleksilån
Rune Hørnes	2 610	159	395	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gro Myking	2 383	159	330	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kirsten Grutle	1 769	157	536	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mona Refsdal	1 030	113	333	-	-	-	-	-	-	2 755	2,00	Fleksilån/ A44

NOTE 27 Ytelser og lån til ledende ansatte mv. - forts.

2019 TUSEN KRONER	Utbetalt fra foretaket						Utbetalt fra annet foretak i samme konsern					
	Lønn, honorar m.v.	Andre ytelser	Årets pensjons- opptjening	Lån	Rentesats per 31.12.2019	Avdrags- plan ¹	Lønn, honorar m.v.	Andre ytelser	Årets pensjons- opptjening	Lån	Rentesats per 31.12.2019	Avdrags- plan ¹
STYRET ²												
Egil Johansen, leder (10 av 10)	377	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lars Vorland (2 av 4)	137	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Marit Torgersen (4 av 4)	148	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jenny Følling (9 av 10)	294	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Odd Haldgeir Larsen (9 av 10)	233	-	-	-	-	-	-	-	2 107	2,95	A38	-
Karianne Melleby (10 av 10)	291	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Øyvind Brevik (6 av 6)	142	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Cathrine M. Lofthus (6 av 6)	142	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Susanne Torp-Hansen, valgt av og blant de ansatte (9 av 10)	241	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Freddy Larsen, valgt av og blant de ansatte (10 av 10)	279	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
FORETAKSFORSAMLING												
Sum foretaksforsamling, inkl. ansatterepresentanter	587	-	-	2 697	-	-	-	-	-	28 233	-	-
ANSATTE												
Lån til ansatte i KLP til subsidiert rente	-	-	-	117 016	-	-	-	-	-	779 309	-	-
Lån til ansatte i KLP til ordinære vilkår	-	-	-	10 228	-	-	-	-	-	17 515	-	-

¹ A=Annuitetslån, siste avdrag.

² Tall i parentes representerer antall møter deltatt av totalt antall møter.

NOTE 27 Ytelser og lån til ledende ansatte mv. - forts.

2018 TUSEN KRONER	Utbetalt fra foretaket						Utbetalt fra annet foretak i samme konsern					
	Lønn, honorar m.v.	Andre ytelser	Årets pensjons- opptjening	Lån	Rentesats per 31.12.2018	Avdrags- plan ¹	Lønn, honorar m.v.	Andre ytelser	Årets pensjons- opptjening	Lån	Rentesats per 31.12.2018	Avdrags- plan
LEDENDE ANSATTE												
Sverre Thornes, konsernsjef	4 016	201	1 496	-	-	-	-	-	-	11 939	2,30-2,40	A45
Marianne Sevaldsen	2 724	167	1 157	-	-	-	-	-	-	4 439	2,30	A43
Aage E. Schaanning	3 498	163	1 255	-	-	-	-	-	-	5 779	2,30	Flek- silån
Rune Hørnes	2 533	160	380	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gro Myking	2 011	160	487	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kirsten Grutle	1 627	137	523	-	-	-	-	-	-	-	-	-
STYRET²												
Liv Kari Eskeland, leder til og med 7. mai (4 av 5)	196	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Egil Johansen, leder fra og med 8. mai (11 av 11)	369	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lars Vorland (9 av 11)	253	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jan Helge Gulbrandsen (5 av 5)	127	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Marit Torgersen (8 av 11)	281	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jenny Følling (5 av 6)	132	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Odd Haldgeir Larsen (6 av 6)	114	-	-	-	-	-	-	-	-	2 193	2,40	A38
Karianne Melleby (5 av 6)	127	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Susanne Torp-Hansen, valgt av og blant de ansatte (11 av 11)	225	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Freddy Larsen, valgt av og blant de ansatte (11 av 11)	270	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
FORETAKSFORSAMLING												
Sum foretaksforsamling, inkl. ansatterepresentanter	674	-	-	4 711	-	-	-	-	-	36 000	-	-
ANSATTE												
Lån til ansatte i KLP til subsidiert rente	-	-	-	123 036	-	-	-	-	-	318 972	-	-
Lån til ansatte i KLP til ordinære vilkår	-	-	-	16 109	-	-	-	-	-	158 058	-	-

¹ A=Annuitetslån, siste avdrag.² Tall i parentes representerer antall møter deltatt av totalt antall møter avholdt i den perioden vedkommende har vært i styret.

TUSEN KRONER	2019	2018
Periodens kostnader knyttet til rentesubsidiering av lån til ansatte	5 947	1 671

NOTE 28 Antall ansatte

	2019	2018
Antall fast ansatte 31.12.	563	561
Antall midlertidig ansatte 31.12.	25	9
Totalt antall ansatte 31.12.	588	570
Antall årsverk fast ansatte	552	546
Antall årsverk midlertidig ansatte	13	8
Totalt antall årsverk	565	555

NOTE 29 Honorar til revisor

MILLIONER KRONER	2019	2018
Ordinær revisjon	2,0	2,3
Attestasjonstjenester	0,2	0,2
Skatterådgivning	0,1	0,6
Andre tjenester utenfor revisjonen	0,0	1,0
Sum honorar til revisor	2,3	4,1

Revisjonshonoraret periodiseres ikke, men kostnadsføres i henhold til mottatt faktura. Beløpene ovenfor er inklusive merverdiavgift.

NOTE 30 Transaksjoner med nærstående parter

Alle transaksjoner mot nærstående parter er gjort til markedsmessige vilkår. Unntaket er administrative tjenester som benyttes på tvers i konsernet. Kostnader for administrative tjenester fordeles til selvkost etter faktisk forbruk. Enhetene som omtales som nærstående parter er alle 100 prosent eide datterforetak.

MILLIONER KRONER	2019	2018
RESULTATPOSTER		
Kjøp forvaltningstjenester fra KLP Kapitalforvaltning AS	-112	-106
Kjøp forvaltningstjenester fra KLP Banken AS	-59	-58
Leie av kontorlokaler fra KLP Huset AS	22	-65
Salg av pensjonsforsikring/gruppeliv til datterforetak	106	94
Netto refusjon administrative tjenester	360	332
Sum	319	198

MILLIONER KRONER	31.12.2019	31.12.2018
BALANSEPOSTER ¹		
Netto mellomværende til:		
KLP Skadeforsikring AS	31	41
KLP Bedriftspensjon AS	5	4
KLP Forsikringservice AS	0	1
KLP Kapitalforvaltning AS	4	-1
KLP Eiendom AS	1	14
KLP Bank konsern	27	22
Sum konsernmellomværende	68	82
KLP Huset AS, klassifisert i regnskapet som "Aksjer og andeler i eiendomsdatterforetak" (selskapsporteføljen)	138	77
KLP Eiendom AS, klassifisert i regnskapet som "Aksjer og andeler i eiendomsdatterforetak" (kollektivporteføljen)	4 314	4 012
KLP Eiendom AS, klassifisert i regnskapet som "Aksjer og andeler i eiendomsdatterforetak" (investeringsvalgporteføljen)	23	22
Sum konserninterne fordringer	4 543	4 193

¹ Netto mellomværende inkluderer konsernbidragposter på de ulike foretakene.

NOTE 31 Andre forpliktelser

MILLIONER KRONER	31.12.2019	31.12.2018
Leverandørgjeld	6	21
Skyldig mva og skattetrekk	457	449
Uoppgjort verdipapirhandel	1 870	1 442
Sum andre forpliktelser	2 332	1 912

NOTE 32 Kapitalkrav

I Solvens II-balansen inngår eiendeler og forpliktelser til virkelig verdi. For eiendeler som har en annen verdi i regnskapet legges derfor mer-/mindreverdiene til. For KLPs forsikringsforpliktelser finnes det ikke observerbare markedsverdier. Disse beregnes derfor ved et beste estimat basert på actuarielle forutsetninger. I tillegg kommer en risikomargin som skal reflektere en tredjeparts kapitalkostnader ved å overta disse forpliktelsene.

Kapitalgruppe 1 fremkommer av Solvens II-balansen, samt fondsobligasjonslånet. Kapitalgruppe 2 består av ansvarlige lån og ikke-innbetalt supplerende kapital. Finanstilsynet har godkjent at KLPs vedtektsfestede etterinnkallingsrett kan regnes med som supplerende kapital med et beløp tilsvarende 2,5 % av foretakets premie-reserve. Kapital som kan medregnes i kapitalgruppe 2 er begrenset oppad til 50 % av kapitalkravet.

Uten bruk av midlertidig fradrag i forsikringstekniske avsetninger er foretakets solvensgrad 278% som er godt over foretakets mål om minst 150%. Med det midlertidige fradraget er solvensgraden 319%.

	31.12.2019	31.12.2018
SOLVENSGRAD	278 %	263 %

MILLIARDER KRONER FORENKLET SOLVENS II BALANSE	31.12.2019	31.12.2018
Eiendeler, bokført	621	559
Merverdier HTF/lån og fordringer	8	6
Merverdier øvrige utlån	0	0
Øvrige mer/mindreverdier	0	0
Utsatt skattefordel	0	0
Sum eiendeler etter solvens II	629	564

NOTE 32 Kapitalkrav - forts.

MILLIARDER KRONER FORENKLET SOLVENS II BALANSE	31.12.2019	31.12.2018
Beste estimat	560	500
Risikomargin	13	13
Ansvarlige lån/fondsobligasjonslån	8	8
Andre forpliktelser ¹	15	9
Utsatt skatteforpliktelse	1	2
Sum forpliktelser etter solvens II	597	532
Eiendeler minus forpliktelser	32	32
- Utsatt skattefordel	0	0
- Risikoutjevningfond ¹	0	-5
+ Fondsobligasjonslån	2	2
Basiskapital - kapitalgruppe 1	33	29
Tellende ansvarlig kapital - kapitalgruppe 1	33	29
Ansvarlige lån	7	7
Risikoutjevningfond ¹	0	5
Basiskapital - kapitalgruppe 2	7	12
Supplerende kapital	12	11
Supplerende kapital - kapitalgruppe 2	12	11
Fradrag for maks. kapital i gruppe 2	-12	-16
Tellende ansvarlig kapital - kapitalgruppe 2	7	7
Utsatt skattefordel	0	0
Tellende ansvarlig kapital - kapitalgruppe 3	0	0
Tellende ansvarlig kapital under Solvens II	41	36
Markedsrisiko	6	6
Diversifisering markedsrisiko	-2	-2
Motpartsrisiko	0	0
Forsikringsrisiko	14	15
Diversifisering forsikringsrisiko	-3	-4
Diversifisering generelt	-3	-3
Operasjonell risiko	3	2
Tapsabsorberende evne til utsatt skatt	-1	-2
Solvenskapitalkrav (SCR)	15	14
Det lineære minstekapitalkravet (MCR_lineær)	7	6
Minimum	4	3
Maksimum	7	6
Minstekapitalkravet (MCR)	7	6
Solvensgrad	278 %	263 %

¹ Fra og med regnskapsåret 2019 har foretaket valgt å benytte seg av risikoutjevningfondet som en tapsabsorberende forpliktelse istedenfor kapital i gruppe 2.

NOTE 33 Andre forsikringsrelaterte inntekter og kostnader

MILLIONER KRONER	2019	2018
ANDRE FORSIKRINGSRELATERTE INNTEKTER		
Tilskudd servicepensjon/AFP	1 115	1 053
Diverse renteinntekter	3	2
Sum andre forsikringsrelaterte inntekter	1 118	1 055
ANDRE FORSIKRINGSRELATERTE KOSTNADER		
Utbetalinger servicepensjon/AFP	1 115	1 053
Diverse rentekostnader	4	6
Sum andre forsikringsrelaterte kostnader	1 119	1 059

NOTE 34 Betingede forpliktelser

MILLIONER KRONER	31.12.2019	31.12.2018
Kausjonsansvar	2	2
Kommitert, ikke trukket investering i private equity og eiendomsfond	14 007	10 340
Godkjente, ikke utbetalte lånetilsagn	7 219	8 800
Sum betingede forpliktelser	21 227	19 142

NOTE 35 Leieavtaler

01.01.2019 ble IFRS 16 *Leieavtaler* implementert ved å bruke den modifiserte retrospektive metoden, uten krav om sammenligningstall. Hele effekten av overgangen er tatt mot åpningsbalansen 01.01.2019 og sammenligningstall for 2018 har derfor ikke blitt omarbeidet.

MILLIONER KRONER	31.12.2019
BRUKSRETTEIENDELER	Eiendom
Inngående balanse 01.01.	305
Avskrivninger	-101
Utgående balanse 31.12.	204

MILLIONER KRONER	31.12.2019
LEIEFORPLIKTELSE	Eiendom
Inngående balanse 01.01.	305
Avdrag	-96
Utgående balanse 31.12.	210

MILLIONER KRONER	2019
	Eiendom
Rentekostnader leieforpliktelser	8

NOTE 36 Endring i forpliktelser fra finansieringsaktiviteter

MILLIONER KRONER	31.12.2018	Kontantstrømeffekt finansieringsaktiviteter	Ikke-kontantstrømeffekt ¹	31.12.2019
Annen ansvarlig lånekapital	6 029	0	-17	6 012
Fondsobligasjonslån	1 662	0	77	1 738
Sum forpliktelser fra finansieringsaktiviteter	7 691	0	60	7 750

¹ Ikke kontantstrøm endringer er i hovedsak urealisert valuta.

NOTE 37 Endring i virkelig verdi IFRS 9

31.12.2019 MILLIONER KRONER	Finansielle eiendeler som måles til amortisert kost ¹ Bestått SPPI
Virkelig verdi 31.12.2018	174 719
Kjøp	25 005
Salg	-2 483
Innløsning ved forfall	-6 940
Endring i virkelig verdi	2 310
Virkelig verdi 31.12.2019	192 611

¹ Investeringer som holdes til forfall og obligasjoner klassifisert som utlån og fordring

31.12.2019 MILLIONER KRONER	Finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi
Virkelig verdi 31.12.2018	253 656
Kjøp	87 692
Salg	-99 249
Endring i virkelig verdi	40 341
Virkelig verdi 31.12.2019	282 438

31.12.2019 MILLIONER KRONER	Øvrige utlån og fordringer målt til amortisert kost Bestått SPPI	Øvrige utlån og fordringer målt til amortisert kost Ikke bestått SPPI	Øvrige utlån og fordringer målt til amortisert kost Sum
Virkelig verdi 31.12.2018	62 448	124	62 572
Opptak av nye lån i perioden	17 026	177	17 204
Innbetaling på-/ Innløsning av lån	-8 418	-6	-8 424
Endring i virkelig verdi	264	12	276
Virkelig verdi 31.12.2019	71 321	306	71 627

I hennold til notekravene har foretaket foretatt SPPI test på porteføljen som måles til amortisert kost. Den foreløpige vurderingen er at alle investeringene med unntak av et lån består testen. Viser også til notene 5 Virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser og note 11 Kredittrisiko.

NOTE 38 Hendelser etter balansedagen**ENGANGSVIRKNINGER SOM FØLGE AV ENDRINGER AV OFFENTLIG TJENESTEPENSJON**

1. januar 2020 ble avsatt premiereserve for alle medlemmer født 1954 og senere regnet om som følge av de nye samordningsreglene som ble vedtatt i 2018. I tillegg ble det foretatt en omregning i forbindelse med endringer i regelverket for offentlig tjenstepensjon fra årsskiftet.

Totalt innebærer endringene en frigjøring av premiereserve på om lag 5,2 prosent. Imidlertid er det forskjeller på enkeltkontrakter. Totalt har kontrakter hvor det trengs en styrking av premiereserven et styrkingsbehov på 0,3 prosent. Brutto frigjøring av premiereserve er således 5,5 prosent. Disponering av disse midlene skjer i forbindelse med årsavslutning for 2020.

COVID VIRUSET

Utbredelsen av COVID-19 har medført store bevegelser i aksje-, rente- og valutamarkedet. Det er usikkert hvor lenge denne uroen vil vare, og KLP følger situasjonen i finansmarkedet kontinuerlig. Per 16 mars har KLPs kursreguleringsfond blitt redusert med 27 milliarder kroner til 29 milliarder kroner som følge av verdifall på finansielle omløpsmidler i kollektivporteføljen. Konsekvenser for eiendomsinvesteringer og utlån er usikre, men det kan bli aktuelt å utsette leie- og rentebetalinger for enkelte grupper.

KLP har bygget buffere for å tåle markedsuro. Soliditeten er fortsatt tilfredsstillende, godt over grensen for solvenskapitaldekning på 150 prosent som er satt som grense for å vurdere tilpasninger for å øke soliditeten. Aksjeandelen i kollektivporteføljen offentlig tjeneste-

pensjon er redusert fra 26 prosent ved inngangen til året til anslagsvis 14 prosent per 16. mars. Nedgangen skyldes både nedslag og verdinedgang.

KLP legger opp til å holde en høyere likviditetsbeholdning enn normalt, blant annet på grunn av økt volatilitet i valutamarkedet som gir økt likviditetsbehov. KLPs pensjonister, långivere og øvrige kreditorer vil motta oppgjør som normalt.

KLP ivaretar de ansatte ved å sørge for at de har mulighet til å arbeide hjemme fra slik at de ikke utsettes for smitte gjennom arbeidssituasjonen. På denne måten opprettholdes driften tilnærmet normalt til tross for strenge, nasjonale smittetiltak. Forutsetning om fortsatt drift er således til stede både finansielt og operasjonelt.

SOLVENSSITUASJON FOR KLP (SOLO) PER 16. MARS 2020 (UTEN BRUK AV OVERGANGSREGEL)

MILLIARDER KRONER	ESTIMAT 16.03.2020	31.12.2019
Tilgjengelig kapital	37,0	40,5
Kapitalkrav	16,6	14,6
SCR	223 %	278 %

Til generalforsamlingen i Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringsselskap

Uavhengig revisors beretning

Uttalelse om revisjonen av årsregnskapet

Konklusjon

Vi har revidert Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringsselskaps årsregnskap, som består av:

- selskapsregnskapet, som består av balanse per 31. desember 2019, resultatregnskap, egenkapitaloppstilling og kontantstrømpstilling for regnskapsåret avsluttet per denne datoen og noter til årsregnskapet, herunder et sammendrag av viktige regnskapsprinsipper, og
- konsernregnskapet, som består av balanse per 31. desember 2019, resultatregnskap, egenkapitaloppstilling og kontantstrømpstilling for regnskapsåret avsluttet per denne datoen og noter til årsregnskapet, herunder et sammendrag av viktige regnskapsprinsipper.

Etter vår mening:

- er årsregnskapet avgitt i samsvar med lov og forskrifter
- gir det medfølgende selskapsregnskapet et rettvise bilde av den finansielle stillingen til Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringsselskap per 31. desember 2019 og av selskapets resultater og kontantstrømmer for regnskapsåret som ble avsluttet per denne datoen i samsvar med regnskapslovens regler og god regnskapsskikk i Norge.
- gir det medfølgende konsernregnskapet et rettvise bilde av den finansielle stillingen til konsernet Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringsselskap per 31. desember 2019 og av konsernets resultater og kontantstrømmer for regnskapsåret som ble avsluttet per denne datoen i samsvar med International Financial Reporting Standards som fastsatt av EU.

Grunnlag for konklusjonen

Vi har gjennomført revisjonen i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder de internasjonale revisjonsstandardene International Standards on Auditing (ISA-ene). Våre oppgaver og plikter i henhold til disse standardene er beskrevet i Revisors oppgaver og plikter ved revisjon av årsregnskapet. Vi er uavhengige av selskapet og konsernet slik det kreves i lov og forskrift, og har overholdt våre øvrige etiske forpliktelser i samsvar med disse kravene. Etter vår oppfatning er innhentet revisjonsbevis tilstrekkelig og hensiktsmessig som grunnlag for vår konklusjon.

Sentrale forhold ved revisjonen

Sentrale forhold ved revisjonen er de forhold vi mener var av størst betydning ved revisjonen av årsregnskapet for 2019. Disse forholdene ble håndtert ved revisjonens utførelse og da vi dannet oss vår mening om årsregnskapet som helhet. Vi konkluderer ikke særskilt på disse forholdene.

---

*PricewaterhouseCoopers AS, Dronning Eufemias gate 71, Postboks 748 Sentrum, NO-0106 Oslo
T: 02316, org. no.: 987 009 713 MVA, www.pwc.no
Statsautoriserte revisorer, medlemmer av Den norske Revisorforening og autorisert regnskapsførerelskap*

Virksomheten i konsernet har i hovedsak vært uendret sammenlignet med fjoråret. Det har ikke vært regulatoriske endringer, transaksjoner eller hendelser som kvalifiserer som nye Sentrale forhold ved revisjonen for revisjonen av regnskapet for 2019. I lys av dette har fokusområdene i revisjonen vært de samme i 2019 som i fjoråret.

Sentrale forhold ved revisjonen

Hvordan vi i vår revisjon håndterte sentrale forhold ved revisjonen

Verdsettelse av investeringseiendom

Vi har fokusert på dette området både fordi det utgjør en betydelig del av eiendelene i balansen og fordi det ikke eksisterer et likvid marked for omsetning av investeringseiendommer. Verdsettelsen av investeringseiendom gjøres ved hjelp av konsernets interne verdivurderingsmodell som benytter seg av estimerte fremtidige kontantstrømmer som neddiskonteres til nåverdi. Modellen involverer bruk av ledelsens skjønn for fastsettelse av forventet fremtidig markedsleie, oppgraderingskostnad og avkastningskrav.

Presisjonen i beregningen avhenger også av intern informasjon om eiendommene, slik som areal, eksisterende leiekontraktens utløpsdato og kontraktsfestet leienivå mv.

Se note 3.2, 7 og 16 til konsernregnskapet for en beskrivelse av verdsettelse av investeringseiendom.

Vi har vurdert og testet utformingen og effektiviteten av konsernets etablerte kontroller over verdsettelse av investeringseiendom. Vi undersøkte særlig at ledelsen hadde etablert kontroller som sikrer vurdering av forventet fremtidig markedsleie, oppgraderingskostnader og avkastningskrav mot både eksterne verdsettelse og markedsdata og mellom eiendommer i porteføljen. Vi har utfordret ledelsens anvendelse av skjønn ved å vurdere rimeligheten av ledelsens forklaringer på avvik av betydning mellom de benyttede parameterne og eksterne verdsettelse og markedsdata. Vi kom frem til at verdsettelsesmodellen som ble benyttet er hensiktsmessig og i henhold til bransjepraksis.

For å ta stilling til presisjonen i beregningene ble sentrale interne parametere i modellen kontrollert på stikkprøvebasis mot leiekontrakter og andre dokumenter uten at det ble avdekket avvik av betydning. Vi kontrollerte at modellen foretar matematisk riktige beregninger.

At alle eiendommene ble verdivurdert ble kontrollert ved å sammenligne listen over eiendommer verdsatt i modellen med liste over eiendommer bokført i regnskapet. Verdsettelsesmodellens verdifastsettelse sammenlignet vi mot de eksterne verdsetteres anslag på verdier for utvalgte eiendommer. Avvik av betydning ble forklart av ledelsen i diskusjoner hvor vi utfordret grunnlaget for deres syn på at avvikene ikke burde føre til endring av bokførte verdier.

Vi har også vurdert og kommet til at noteinformasjonen om investeringseiendom er tilstrekkelig og dekkende.

Forsikringsmessige avsetninger i livsforsikring

Vi har fokusert på beregningen av 'Forsikringsmessige avsetninger i livsforsikring' fordi det er et vesentlig estimat i regnskapet som involverer

Ved vår revisjon har vi vurdert og testet utformingen og effektiviteten av etablerte kontroller som sikrer god datakvalitet i forsikringssystemet som ligger til grunn for beregningen av forsikringsmessige avsetninger,

(2)

komplekse vurderinger av fremtidige hendelser.

Det er iboende risiko knyttet til om avsetningene er tilstrekkelige til å dekke den fremtidige totale forpliktelsen overfor forsikringstakerne.

Beregningen av forsikringsmessige avsetninger vil i stor grad avhenge av god datakvalitet i forsikringssystemet og anvendelse av forutsetninger som er i tråd med regulatoriske bestemmelser og relevante bransjestandarder.

Se note 2.14, 3.1, 9.1 og 21 til konsernregnskapet for en nærmere beskrivelse av beregningen av forsikringsmessige avsetninger

herunder generelle IT-kontroller. Vi undersøkte særlig at ledelsen hadde etablert effektive kontroller som sikret fullstendige og nøyaktige bestandsdata, herunder kontroller for datainnhenting, databehandling og grensesnitt mot forsystemene.

Vi har vurdert og testet utformingen og effektiviteten av etablerte kontroller for kvalitetssikring av anvendte forutsetninger og beregningsmetode. Vi konkluderte med at vi kunne basere oss på disse kontrollene i vår revisjon.

Vi har gjennomgått aktuarens kontrollberegning av premiereserve som aktuaren sammenlignet mot det som er beregnet av forsikringssystemet. Videre har vi kontrollert konsernets framskrivning av forsikringsmessige avsetninger og detaljvstemt denne mot reserven som beregnes i forsikringssystemet. Kontrollberegningen viste ikke avvik av betydning mot systemreservene. Vi har videre vurdert og testet anvendelsen av metode og sentrale forutsetninger som dødsrisiko, uførhetsrisiko, opplevelsesrisiko og diskonteringsrente (grunnlagsrente).

Etter vår oppfatning var beregningene av forsikringsmessige avsetninger underlagt hensiktsmessige og fungerende kontroller. Videre var forutsetningene i beregningene anvendt konsistent og i tråd med regulatoriske bestemmelser og bransjestandarder.

Vi har også vurdert og kommet til at noteinformasjonen om forsikringsforpliktelsene er tilstrekkelig og dekkende.

Verdsettelse av derivater og finansielle eiendeler som regnskapsføres til virkelig verdi over resultatet

Vi har fokusert på dette området både fordi det utgjør en betydelig del av eiendelene i balansen og fordi markedsverdien i enkelte tilfeller må estimeres ved hjelp av verdsettelsesmodeller som vil inneholde skjønn.

Det alt vesentlige av de finansielle eiendelene som regnskapsføres til virkelig verdi over resultatet er notert i et likvid marked. For disse eiendelene har vi fokusert på KLPs rutiner og prosesser for å sikre et nøyaktig grunnlag for verdsettelsen. For derivater og finansielle eiendeler som er verdsatt basert på

Vi har vurdert at KLPs retningslinjer for verdsettelse av finansielle instrumenter er i tråd med anerkjente regnskapsprinsipper og gjeldende regelverk.

Vi har vurdert og testet utformingen og effektiviteten av konsernets etablerte kontroller over verdsettelse av derivater og finansielle eiendeler til virkelig verdi over resultatet, herunder generelle IT-kontroller. Dette omfattet for derivater og finansielle eiendeler i likvide markeder tester av kontroller som sikrer nøyaktighet og fullstendig registrering av grunnlaget for prisfastsettelsen, samt at prisene som lastes opp i systemet fra de enkelte verdsettelseskildene stemmer med kildene og allokeres til riktige derivater og

modeller og enkelte forutsetninger som ikke er direkte observerbare, har vi fokusert på de forutsetninger som ligger til grunn for verdsettelsen.

Se note 3.3, 6 og 7 til konsernregnskapet for en beskrivelse av verdsettelse av finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi over resultatet.

finansielle eiendeler.

For derivater og finansielle eiendeler som er verdsatt basert på modeller og enkelte forutsetninger som ikke er direkte observerbare har vi testet de kontrollene ledelsen har etablert for å sikre at det ble innhentet uavhengige vurderinger.

Der det er relevant har vi tatt stilling til påliteligheten av kildene som benyttes. Vi konkluderte med at vi kunne basere oss på disse kontrollene i vår revisjon.

Vi har også vurdert og funnet at noteinformasjonen om konsernets verdsettelsesprinsipper og virkelig verdi fastsettelse var tilstrekkelig og dekkende.

Øvrig informasjon

Ledelsen er ansvarlig for øvrig informasjon. Øvrig informasjon omfatter informasjon i årsrapporten bortsett fra årsregnskapet og den tilhørende revisjonsberetningen.

Vår uttalelse om revisjonen av årsregnskapet dekker ikke øvrig informasjon, og vi attesterer ikke den øvrige informasjonen.

I forbindelse med revisjonen av årsregnskapet er det vår oppgave å lese øvrig informasjon med det formål å vurdere hvorvidt det foreligger vesentlig inkonsistens mellom øvrig informasjon og årsregnskapet, kunnskap vi har opparbeidet oss under revisjonen, eller hvorvidt den tilsynelatende inneholder vesentlig feilinformasjon.

Dersom vi konkluderer med at den øvrige informasjonen inneholder vesentlig feilinformasjon er vi pålagt å rapportere det. Vi har ingenting å rapportere i så henseende.

Styrets og daglig leders ansvar for årsregnskapet

Styret og daglig leder (ledelsen) er ansvarlig for å utarbeide årsregnskapet i samsvar med lov og forskrifter, herunder for at det gir et rettvisende bilde, for selskapsregnskapet i samsvar med regnskapslovens regler og god regnskapsskikk i Norge, og for konsernregnskapet i samsvar med International Financial Reporting Standards som fastsatt av EU. Ledelsen er også ansvarlig for slik intern kontroll som den finner nødvendig for å kunne utarbeide et årsregnskap som ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av misligheter eller utilsiktede feil.

Ved utarbeidelsen av årsregnskapet må ledelsen ta standpunkt til selskapets og konsernets evne til fortsatt drift og på tilbørlig måte opplyse om forhold av betydning for fortsatt drift. Forutsetningen om fortsatt drift skal legges til grunn for selskapsregnskapet så lenge det ikke er sannsynlig at virksomheten vil bli avviklet. Forutsetningen om fortsatt drift skal legges til grunn for konsernregnskapet med mindre ledelsen enten har til hensikt å avvikle konsernet eller legge ned virksomheten, eller ikke har noe realistisk alternativ til dette.

Revisors oppgaver og plikter ved revisjonen av årsregnskapet

Vårt mål med revisjonen er å oppnå betryggende sikkerhet for at årsregnskapet som helhet ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av misligheter eller utilsiktede feil, og å avgi en revisjonsberetning som inneholder vår konklusjon. Betryggende sikkerhet er en høy grad av sikkerhet, men ingen garanti for at en revisjon utført i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder ISA-ene, alltid vil avdekke vesentlig feilinformasjon som eksisterer. Feilinformasjon kan oppstå som følge av misligheter eller utilsiktede feil. Feilinformasjon blir vurdert som vesentlig dersom den enkeltvis eller samlet med rimelighet kan forventes å påvirke økonomiske beslutninger som brukerne foretar basert på årsregnskapet.

Som del av en revisjon i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder ISA-ene, utøver vi profesjonelt skjønn og utviser profesjonell skepsis gjennom hele revisjonen. I tillegg:

- identifiserer og anslår vi risikoen for vesentlig feilinformasjon i regnskapet, enten det skyldes misligheter eller utilsiktede feil. Vi utformer og gjennomfører revisjonshandlinger for å håndtere slike risikoer, og innhenter revisjonsbevis som er tilstrekkelig og hensiktsmessig som grunnlag for vår konklusjon. Risikoen for at vesentlig feilinformasjon som følge av misligheter ikke blir avdekket, er høyere enn for feilinformasjon som skyldes utilsiktede feil, siden misligheter kan innebære samarbeid, forfalskning, bevisste utelatelser, uriktige fremstillinger eller overstyring av internkontroll.
- opparbeider vi oss en forståelse av den interne kontroll som er relevant for revisjonen, for å utforme revisjonshandlinger som er hensiktsmessige etter omstendighetene, men ikke for å gi uttrykk for en mening om effektiviteten av selskapets og konsernets interne kontroll.
- evaluerer vi om de anvendte regnskapsprinsippene er hensiktsmessige og om regnskapsestimaterne og tilhørende noteopplysninger utarbeidet av ledelsen er rimelige.
- konkluderer vi på hensiktsmessigheten av ledelsens bruk av fortsatt drift-forutsetningen ved avleggelsen av regnskapet, basert på innhentede revisjonsbevis, og hvorvidt det foreligger vesentlig usikkerhet knyttet til hendelser eller forhold som kan skape tvil av betydning om selskapets og konsernets evne til fortsatt drift. Dersom vi konkluderer med at det eksisterer vesentlig usikkerhet, kreves det at vi i revisjonsberetningen henleder oppmerksomheten på tilleggsopplysningene i regnskapet, eller, dersom slike tilleggsopplysninger ikke er tilstrekkelige, at vi modifiserer vår konklusjon om årsregnskapet og årsberetningen. Våre konklusjoner er basert på revisjonsbevis innhentet inntil datoen for revisjonsberetningen. Etterfølgende hendelser eller forhold kan imidlertid medføre at selskapet og konsernet ikke fortsetter driften.
- evaluerer vi den samlede presentasjonen, strukturen og innholdet, inkludert tilleggsopplysningene, og hvorvidt årsregnskapet representerer de underliggende transaksjonene og hendelsene på en måte som gir et rettviseende bilde.
- innhenter vi tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis vedrørende den finansielle informasjonen til enhetene eller forretningsområdene i konsernet for å kunne gi uttrykk for en mening om det konsoliderte regnskapet. Vi er ansvarlige for å lede, følge opp og gjennomføre konsernrevisjonen. Vi alene er ansvarlige for vår revisjonskonklusjon.

Uavhengig revisors beretning - Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringsselskap

Vi kommuniserer med styret blant annet om det planlagte omfanget av revisjonen og til hvilken tid revisjonsarbeidet skal utføres. Vi utveksler også informasjon om forhold av betydning som vi har avdekket i løpet av revisjonen, herunder om eventuelle svakheter av betydning i den interne kontrollen.

Vi gir styret en uttalelse om at vi har etterlevd relevante etiske krav til uavhengighet, og om at vi har kommunisert og vil kommunisere med dem alle relasjoner og andre forhold som med rimelighet kan tenkes å kunne påvirke vår uavhengighet, og, der det er relevant, om tilhørende forholdsregler.

Av de sakene vi har kommunisert med styret, tar vi standpunkt til hvilke som var av størst betydning for revisjonen av årsregnskapet for den aktuelle perioden, og som derfor er sentrale forhold ved revisjonen. Vi beskriver disse sakene i revisjonsberetningen med mindre lov eller forskrift hindrer offentliggjøring av saken, eller dersom vi, i ekstremt sjeldne tilfeller, beslutter at en sak ikke skal omtales i beretningen siden de negative konsekvensene av en slik offentliggjøring med rimelighet må forventes å oppveie allmennhetens interesse av at saken blir omtalt.

Uttalelse om andre lovmessige krav

Konklusjon om årsberetningen

Basert på vår revisjon av årsregnskapet som beskrevet ovenfor, mener vi at opplysningene i årsberetningen og i redegjørelsen om samfunnsansvar om årsregnskapet, forutsetningen om fortsatt drift og forslaget til resultatdisponering er konsistente med årsregnskapet og i samsvar med lov og forskrifter.

Konklusjon om registrering og dokumentasjon

Basert på vår revisjon av årsregnskapet som beskrevet ovenfor, og kontrollhandlinger vi har funnet nødvendig i henhold til internasjonal standard for attestasjonsoppdrag (ISAE) 3000 «Attestasjonsoppdrag som ikke er revisjon eller forenklet revisorkontroll av historisk finansiell informasjon», mener vi at ledelsen har oppfylt sin plikt til å sørge for ordentlig og oversiktlig registrering og dokumentasjon av selskapets regnskapsopplysninger i samsvar med lov og god bokføringsskikk i Norge.

Oslo, 22. mars 2020

PricewaterhouseCoopers AS

Erik Andersen

Statsautorisert revisor

KLP

Kommunal Landspensjonskasse,
Pb. 400 Sentrum, 0103 Oslo
Organisasjonsnr.: 938 708 606

BESØKSADRESSE

Dronning Eufemias gate 10, Oslo

klp.no

Tlf. 55 54 85 00

klp.no/kontakt

